

Edmondo de Amicis

Cuore

Inimă de copil

Prefața autorului

Această carte e, mai cu seamă, închinată copiilor din școlile primare, care sunt în vârstă de la nouă până la treisprezece ani; ea s-ar putea intitula: *Istoria unui an de școală, scrisă de un elev din clasa a III-a al unei școli orășenești din Italia.*

Când spunem că e scrisă de un elev din clasa a III-a, nu voim să zicem că el a scris-o întocmai cum este aici tipărită. Dânsul însemna zi cu zi într-un caiet, după cum se pricepea, tot ce văzuse, simțise, cugetase: în școală și afară din școală; iar la sfârșitul anului, tatăl său scrie aceste pagini după notele lui, silindu-se a nu schimba nimic din gânduri, ci a păstra, pe cât se poate, cuvintele fiului său.

Patru ani în urmă, acesta fiind în gimnaziu, își reciti manuscrisul și mai adăuga prin el câte ceva de la sine, folosindu-se de amintirile sale încă vii, despre persoanele și faptele din trecut.

Acum copii, citiți și voi această carte, și trag nădejde, că veți fi mulțumiți, ba chiar cred că vă va fi de folos.

OCTOMBRIE

Întâia zi de școală
Luni, 17.

Azi e întâia zi de școală! Ca un vis au trecut la țară, cele trei luni de vacanță! Mama m-a dus azi dimineață la școala Baretti, ca să mă înscrie în clasa a III-a primară; mi-era gândul tot la țară și mă duceam la școală cu inima rea. Pe toate ulițele mișunau copii; cele două librării erau pline de părinți, care cumpărau: ghiozdane, caiete, condeie, și în fața școlii se grămădise atâta lume, încât portarul și polițistul abia puteau să țină orânduială la poartă. Pe când stam lângă poartă, simții că-mi pune cineva mâna pe umăr; era profesorul meu din clasa a II-a, cel cu părul roșu și zbârlit, vesel, ca de obicei. El îmi spuse:

— Va să zică, Enrico, iată-ne despărțiți pentru totdeauna!

Lucrul acesta-l știam și eu, dar cuvintele lui tot mă întristară.

Pătrunserăm cu greu. Domni, doamne, femei din popor, meșteșugari, ofițeri, bunici, servitoare: fiecare cu câte un copil de mână și cu certificatele de promovare în cealaltă, umpleau sala și scara, făcând atâta zgomot încât părea că intrau la teatru. Revăzui cu plăcere sala cea mare din etajul de jos, cu ușile celor șapte clase, unde-mi petrecusem cei dintâi trei ani de școală.

Era gloată mare. Profesoarele treceau în sus și în jos. Profesoara mea din clasa I superioară mă salută din ușa clasei sale și-mi zise:

— Enrico, tu mergi acum la etajul de sus. n-am să te mai văd nici

măcar trecând! Și se uită la mine cu întristare.

În jurul directorului se aflau femei foarte îngrijorate, fiindcă nu mai erau locuri pentru copiii lor; băgai de seamă că barba lui era mai căruntă decât în anul trecut. Mi se păru că unii din băieți crescuseră, alții se îngrășaseră.

În etajul de jos, unde se și făcuse împărțirile, erau copilași din clasa I inferioară, care nu voiau să intre în clasă și se opinteau ca niște măgăruși; trebuia să-i tragă înăuntru cu de-a sila. Unii fugeau; alții, văzând pe părinții lor că pleacă, începeau să țipe și aceștia erau siliți să se înapoieze, ca să-i mângâie sau să-i ia cu dânșii.

Profesoarele nu mai știau unde le stătea capul. Pe frățiorul meu îl înscriseseră în clasa profesoarei Delcati, pe mine în aceea a profesorului Perboni, la etajul de sus. La ora zece eram cu toții în clasă: cincizeci și patru la număr, erau numai vreo cincisprezece sau șaisprezece din camarazii mei din clasa a II-a, între care Derossi, acela care ia întotdeauna premiul I. Ce mică și tristă mi se păru școala pe lângă pădurile și munții unde-mi petrecusem vara!

Mă gândeam asemenea la profesorul meu din clasa a II-a. Ce bun era și ce micuț! Părea că este un școlar de-ai noștri! El, mereu râdea cu noi. Ce rău îmi pare că nu-l mai văd aici cu părul lui cel roșu și zbârlit! Profesorul de acum e înalt și n-are barbă, părul îi e cărunt și lung, are o dungă adâncă pe frunte. Glasul îi este gros, se uită ținută la noi ca și cum ar vrea să ne ghicească gândurile. Nu râde niciodată! Eu îmi ziceam în mine: "Asta e abia ziua dintâi, mai sunt încă nouă luni! Ce de muncă! Câte examene la sfârșitul lunilor! Ce de osteneală!" Îmi păru bine că găsii pe mama la ușa școlii, căci simțeam nevoia de a mă arunca în brațele ei. Ea mi-a zis:

— N-ai grijă, Enrico, o să învățăm împreună. Mă întorsei acasă cu inima bună. Dar tot nu mai am pe bunul meu profesor, care ne zâmbea așa de blând și vesel. Școala nu mi se mai pare așa de frumoasă ca mai înainte!

Profesorul nostru.

Marți, 18.

De azi dimineață îmi place și profesorul nostru de acum. Pe când intram în clasă, unde el se și afla pe catedră, școlari de-ai lui, de acum un an, trecând pe la ușa clasei noastre, se opreau puțin, ca să-l salute.

— Bună ziua, domnule profesor!

— Bună ziua, domnule Perboni! Unii chiar intrau, îi strângeau mâna și fugeau repede. Se vede că ei îl iubesc și că s-ar întoarce bucuroși la dânsul. El le răspundea:

— Bună ziua! Strângea mâinile ce i se întindeau, dar nu se uita la nimeni, și rămânea serios după fiecare salutare; dunga de pe frunte i se adâncea și mai tare; sta întors spre fereastră, uitându-se la acoperișul casei din față; în loc de a se bucura de acele saluturi, părea că se simțea mâhnit.

După aceea se uită cu băgare de seamă la fiecare din noi. Se pogori de pe catedră și ne dictă plimbându-se printre bănci. Văzând pe un copil roșu la față și cu chipul plin de bubulițe, încetă îndată de a mai dicta, se opri, apucă obrazul băiatului cu mâinile, îl privi adânc, îl întrebă ce are și-i pipăi fruntea, ca să vadă dacă arde.

În timpul acesta, un băiat, care stătea la spatele lui, se ridică și început să se strâmbe la el. El se întoarce fără de veste, băiatul se opri repede și-și plecă ușor capul, așteptându-și pedeapsa. Profesorul îi puse o

mână pe cap și îi zise numai atât:

— Să nu mai faci așa! Apoi se sui iar pe catedră și începu să dicteze. Când sfârși de dictat, se uită câțva timp la noi fără a vorbi și apoi ne zise încetinel cu glasul lui cel gros, dar blând: Ascultați, copii! O să petrecem un an împreună, să ne silim în toate chipurile, ca să-l petrecem bine. Învățați și fiți buni! Eu n-am familie! Voi sunteți familia mea! Acum un an trăia încă biata mea mamă: a murit și ea. Am rămas singur! Vă am numai pe voi pe lumea aceasta! Nu mai am altă dragoste, alt gând, decât al vostru! Fiți voi copiii mei! Eu vă iubesc; iubiți-mă și voi pe mine! N-aș dori să mă văd silit ca să pedepsesc nici măcar pe unul din voi. Arătați-mi că sunteți băieți de inimă. Școala noastră să fie o familie; voi să fiți mângâierea și fala mea. Nu vă cer să-mi făgăduiți acestea prin vorbe; sunt sigur că în inima voastră fiecare din voi a și răspuns "da"; de aceea vă și mulțumesc!

Tocmai atunci intră portarul, ca să sune sfârșitul orei. Ieșiră cu toții în liniște. Băiatul care se strâmbase la spatele profesorului, se apropie de el și îi zise cu sfială:

— Iertați-mă, domnule profesor! Profesorul îl sărută pe frunte și-i răspunse:

— Du-te, fătul meu!

O nenorocire.
Vineri, 21.

Anul a început cu o nenorocire. Azi dimineață, pe când mergeam la școală, spuneam tatălui meu, ce ne zisese profesorul, când deodată văzurăm o mulțime de lume grămadită la poarta școlii. Tata zise îndată:

— Nu cumva să se fi întâmplat vreo nenorocire! Rău ar începe anul!

Abia am putut să intrăm! Sala era plină de părinți și de copii, pe care profesorii nu izbuteau să-i bage prin clase. Toți stăteau cu fața întoarsă către cancelaria directorului și din toate părțile se auzea zicându-se: "Bietul băiat! Săracul Robetti!" Chipul gardistului și capul pleșuv al directorului se zăreau pe deasupra capetelor, în fundul cancelariei. Puțin după aceea intră un domn cu pălăria înaltă; se auzi șoptindu-se: "E doctorul!"

Tata întrebă pe un profesor ce s-a întâmplat.

— O roată a trecut peste piciorul unui băiat, răspunse acesta; și l-a frânt! adăugă un altul.

Un băiat din clasa a II-a, pe când venea la școală prin ulița Dora-Grossa, văzu că un băiețel din clasa 1 inferioară, scăpat din mâna mamei sale, căzuse în mijlocul străzii, tocmai când era să treacă un omnibuz. Băiatul alergă cu îndrăzneală, apucă copilul, îl dete la o parte dar nu avu timp să-și tragă piciorul destul de repede și roata omnibuzului îl călcă. E băiatul unui căpitan de artilerie.

Pe când ni se povesteau acestea, ne pomenirăm cu o doamnă, că intră ca o nebună în sală îmbrâncind lumea: era mama lui Robetti. O altă doamnă îi ieși înainte și se aruncă în brațele ei plângând: era mama copilului scăpat. Amândouă se repeziră în odaie și se auzi îndată un țipăt sfâșietor: "Pietro", dragul mamei. În timpul acesta se opri o trăsură la poartă și directorul ieși pe pragul ușii ținând în brațe pe băiatul rănit, care-și rezema capul pe umărul lui; era galben la față și cu ochii închiși. Se făcu o mare tăcere, numai plânsul bieteii mame se mai auzea. Directorul, schimbat la față, se opri puținel, ridică pe băiat în sus cu amândouă mâinile, ca să-l arate mulțimii grămadite. Atunci, profesori, profesoare, părinți, băieți: toți șoptiră într-un glas:

— Să trăiești, Robetti, dragă! El deschise ochii și întrebă:
— Ce mi s-a făcut ghiozdanul? Mama copilului scăpat de primejdie i-l arătă plângând și-i zise:
— Nu te teme, îl duc eu dragul meu îngerăș! Totodată sprijinea pe mama rănitului, care nu mai contenea din plâns. Ieșiră, așezară binișor băiatul în trăsură și porniră; iar noi, cu toții, intrarăm prin clase în tăcere.

Băiatul calabrez.

Sâmbătă, 22.

Ieri, către seară, pe când profesorul ne spunea cum îi mai este bietului Robetti, care va fi silit să umble în cârje. Intră și directorul ținând de mână un școlar înscris chiar acum. Băiatul era foarte oacheș la chip, cu părul negru, cu ochii mari și vii, cu sprâncenele dese și îmbinate. Purta haine închise și era încins cu o curea neagră. Directorul îi spuse ceva profesorului la ureche și plecă, lăsând pe băiat lângă dânsul. Băiatul se uită la noi cu ochii săi cei mari și părea cam sfios. Profesorul îl luă de mână și ne zise:

— Bucurați-vă că intră în școală un mic italian, născut la Reggio di Calabria, oraș ce se află la cinci sute de mile departe de aici.

Trebuie să primiți cu drag pe un frate al vostru, care vine așa de departe. El e născut pe un pământ glorios, care a dat Italiei oameni vestiți și îi dă neconținut muncitori vrednici și soldați viteji; într-unul din cele mai frumoase ținuturi ale patriei noastre, unde se află păduri întinse și munți înalți, locuiți de un popor deștept și inimos. Iubiți-l, așa ca să nu simtă că e departe de locul său de naștere. Dovedi-ți că un băiat italian în orice școală italiană ar pune piciorul, găsește acolo numai frați!

După aceste cuvinte, ne arătă pe harta Italiei locul unde se află Reggio di Calabria, apoi strigă pe Derossi, acela care ia totdeauna premiul I. Derossi se ridică.

— Vino încoace! îi zice profesorul. Derossi ieși din bancă și se duse la catedră, în fața calabrezului. Tu, care ești cel dintâi în clasă, îi spuse profesorul, dă în numele clasei întregi, noului camarad sărutarea de bunăvenire, îmbrățișarea copiilor din Piemont, copilului din Calabria. Derossi sărută pe calabrez, zicându-i cu glasul său cel limpede:

— Bine-ai venit! Calabrezul sărută și el din toată inima pe Derossi. Toți băieții bătură din palme. Tăcere! strigă profesorul, nu se aplaudă în școală! Totuși se vedea că e mulțumit. Calabrezul era și el voios. Profesorul îi arătă un loc și-l duse la bancă. Apoi adăugă: Țineți bine minte, ceea ce vă spun. Pentru ca un băiat calabrez să fie la Turin ca la el acasă și un băiat turinez, așisderea în Calabria, țara noastră s-a luptat cincizeci de ani și treizeci de mii de italieni au pierit în aceste lupte! Iubiți-vă unii pe alții și vă respectați! Acela care ar necăji pe acest camarad pentru că nu s-a născut în provincia noastră, n-ar fi vrednic să ridice ochii de la pământ, când trece un steag tricolor.

Îndată ce calabrezul se așeză la locul său, vecinii îi dăruiră peniță, cadre și un alt școlar din banca din urmă îi trimise un timbru poștal din Suedia.

Camarazii mei.

Marti, 23.

Băiatul care a trimis timbrul poștal calabrezului, îmi place mai mult

decât toți. Îl cheamă Garrone, e cel mai mare din clasă, e aproape de 14 ani. Are capul mare, e spătos și bun la suflet; aceasta se cunoaște când râde. S-ar zice că el cugetă ca un om mare! Acum cunosc mulți din camarazii mei. Îmi mai place încă unul, Coretti; poartă o flanelă cafenie și o căciulă de blană de pisică; e totdeauna vesel! Tatăl său, negustor de lemne, a fost soldat în războiul din 1860, în regimentul principelui Umberto. Se zice că are trei decorații. Mai avem în clasă și un băiat cocoșat, micul Nelli, slab, plătând și galben la chip; este un altul foarte bine îmbrăcat, care-și curăță mereu fulgii de pe haină, îl cheamă Votini. În banca din fața mea stă un băiat poreclit "Zidărașul" (Muratorino), pentru că tatăl său este zidar; are un obraz rotund ca un măr și nasul mic ca un ghemuleț. E foarte mucalit, știe să imite *botul de iepure* și toți îl rugăm mereu să ne facă acea strâmbătură ca să râdem. El poartă o zdreanță de pălărie ghemuită, pe care o bagă în buzunar ca pe o batistă. Lângă dânsul, în bancă, stă Garoffi, un fel de prăjină lungă și uscată, cu nasul ca ciocul de cucuvea și cu ochii mici; acesta face negoț cu penițe, cadre și cutii de chibrituri; el își scrie lecțiile pe unghii, ca să le citească pe furiș. Mai este și un domnișor, Carol Nobis, foarte mândru; el stă între doi băieți ce-mi sunt foarte dragi. Unul este fiul unui lăcătuș, îmbrăcat cu o haină lungă de atârnă până la genunchi (e o haină de-a tatălui său); bietul băiat e galben ca ceara, încât crezi că e bolnav, nu râde niciodată și e foarte sfios. Celălalt e cu părul roșu, și cu o mână uscată, pe care o ține legată de gât. Tatăl său a plecat în America și mama sa s-a făcut, de nevoie, precupeață de zarzavaturi.

Vecinul meu din stânga e un tip ciudat — Stardi — mic și îndesat, mai că n-are gât, posac de nu-i scoți o vorbă din gură. Pare că pricepe foarte cu greu, căci ascultă cu multă băgare de seamă pe profesor; nici nu clipește, sta cu fruntea încrețită, cu dinții strânși, și dacă unul din vecinii săi îl întreabă ceva în timpul când explică profesorul, întâia și a doua oară nu răspunde, dar a treia oară dă cu piciorul.

Lângă dânsul stă un obraznic răutăcios, numit Franti; a fost dat afară de la o altă școală. Mai sunt și doi frați îmbrăcați la fel, care seamănă unul cu altul ca două picături de apă; amândoi poartă pălării calabreze cu câte o pană de fazan.

Dar cel mai drăgălaș dintre toți, acela care are mai multă iscusință, care și în anul acesta va fi desigur cel dintâi din clasă, este Derossi. Profesorul i-a și înțeles destoinicia; pe dânsul îl întreabă mereu. Mie însă mi-e foarte drag Precossi, băiatul lăcătușului, acela cu haina lungă și bolnăvicios. Se zice că tatăl său îl bate mereu; parcă îmi vine și mie a crede, că prea e sfios; de câte ori cere vreo deslușire sau lovește din nebăgare de seamă pe vreun băiat, zice îndată; "Iartă-mă!" Dar tot Garrone e cel mai cuminte și mai bun.

O faptă generoasă.

Miercuri, 26.

Chiar azi dimineață Garrone ne dădu o dovadă de inimă bună. Ajunsesem cam târziu la școală, fiindcă mă oprise profesoara de clasa I superioară, ca să mă întrebe la ce oră ar putea să vină la noi, acasă.

Profesorul nu venise încă și trei sau patru băieți necăjeau pe bietul Crossi, băiatul cu părul roșu și cu mâna legată de gât, a cărui mamă e precupeață. Îl loveau cu liniile, îi azvârleau coji de castane în ochi și îi ziceau mereu;

— Ciungule, slutule! Unii îl imitau, în bătaie de joc, cum își ținea

mâna legată de gât.

Sărmanul băiat stătea singur în fundul clasei și nu zicea nimic; însă se uita când la unul, când la altul, parcă i-ar fi rugat, să-l lase în pace. Dimpotrivă ei se îndârjiră și mai tare. Atunci Crossi începu să se roșească și să tremure de necaz, dar tot răbda. Deodată, răutăciosul Franti se sui pe o bancă și imită pe mama lui Crossi, cum își poartă coșurile cu zarzavaturi în mâini, când vine la poarta scolii, ca să aștepte pe fiul său.

Mulți băieți începură să râdă cu hohote; Crossi își pierdu cumpătul; apucă o călimară și o azvârli din toate puterile în capul lui Franti.

Franti își plecă repede capul, iar călimara lovi în piept pe profesorul care tocmai intra în clasă.

Toți școlarii alergară speriați pe la locurile lor. Profesorul îngălbeni și urcându-se la catedră îi întrebă supărat:

— Cine a azvârlit? Nimeni nu răspunse. Profesorul întrebă iarăși, ridicând glasul: Răspundeți, cine?

Atunci lui Garrone făcându-i-se milă de bietul Crossi, se sculă repede și zise hotărât: "Eu!". Profesorul se uită la el, se uită și la ceilalți școlari, pe care îi văzu că stau minunați și zise cu glasul potolit:

— Nu este adevărat! El adăugase, vinovatul n-o să fie pedepsit, să se ridice!

Crossi se sculă și zise înecat de plâns:

— Mă băteau și mă batjocureau; de necaz mi-am ieșit din fire și am azvârlit cu călimara!

— Șezi, zise profesorul. Să se scoale cei care l-au întăritat. Patru elevi se sculară în picioare, plecându-și capul.

— Ați necăjit, le zise profesorul, pe un coleg care nu vă făcea nimic; ați batjocorit pe un nenorocit; ați bătut pe un neputincios, care nu este în stare să se apere. Ați făcut una din faptele cele mai mișelești, care pot mânji o ființă omenească! Sunteți niște nemernici! apoi coborî printre bănci, luă de bărbie pe Garrone, care stătea cu capul în jos și se uita drept în ochii lui, zicându-i:

— Tu ești un suflet bun!

Garrone, folosindu-se de împrejurare, șopti ceva la urechea profesorului care întorcându-se către cei patru vinovați, le zise cu asprime: "Vă iert!"

Profesoara mea din clasa I superioară.

Joi, 27.

Profesoara mea s-a ținut de cuvânt; a venit azi pe la noi, tocmai când era să ies cu mama, să ducem ceva rufe unei femei sărace, recomandată într-un ziar milostivirii publice.

Profesoara mea nu venise de un an pe la noi; deci o primirăm toți cu multă bucurie. Este tot așa de slabă și e tot cu vâlul ei verde la pălărie, îmbrăcată foarte simplu și pieptănată rău, căci n-are vreme, sărăcuța, să se dichisească. Pare a fi și mai șubredă decât în anul trecut și are vreo câteva fire de păr alb, tușește mereu.

Mama o întreabă:

— Cum o duci cu sănătatea? Mi se pare că nu prea te îngrijești!

— Ași, și ce face asta, răspunse ea zâmbind, dar cu ochii triști.

— Poate că prea vorbești tare! adăugase mama, că te ostenești prea mult cu copiii? Așa și e; glasul ei se aude întruna, și îmi aduc aminte de când eram în clasa ei, că vorbește tot mereu; vorbește ca să țină copiii atenți și nu șade o clipă jos.

Eram sigur că o să vină pe la noi, ea nu-și uită niciodată elevii; ține cu anii minte numele tuturor.

În timpul examenelor de sfârșitul lunii aleargă la director, ca să-l întrebe ce note au luat copiii; îi așteaptă la ușă și le cere caietele de compoziții, ca să vadă dacă au făcut progrese.

Mulți, care sunt acum în gimnaziu, care poartă pantaloni lungi și au ceasornice, merg la dânsa s-o vadă.

Azi venise la noi obosită, căci se întorcea de la o expoziție de tablouri unde-și dusesse elevii, ca și în anii trecuți, când mergea cu ei în fiecare joi pe la muzee, ca să le explice și să le arate toate lucrurile.

Biata profesoară! E și mai prăpădită, dar tot veselă; când vorbește de școală îi crește inima. Ea ceru să vadă patul (care acum este al fratelui meu) în care zăcusem așa de greu acum doi ani; se uită lung la el fără ca să vorbească.

Rămase puțin la noi, căci avea de gând să meargă la un elev al ei, bolnav de pojar. Luase cu ea un pachet de caiete de corectat. Muncă pentru toată seara! Ba încă, înainte de a înnopta, trebuia să mai dea și o lecție de aritmetică unei prăvăliașe.

— Ascultă, Enrico, zise ea, la plecare, mai iubești tu pe profesoara ta, acum când dezlegi probleme grele și faci compoziții lungi? După aceea mă sărută, plecă și strigă încă din capul de jos al scării: Să nu mă uiți, știi! Enrico!

— Nu, buna mea profesoară, nu! N-o să te uit niciodată! Chiar când m-oi face mare, o să-mi aduc aminte de tine și o să vin să te văd în mijlocul elevilor tăi.

De câte ori voi trece pe dinaintea unei școli și voi auzi glasul unei profesoare, o să mi se pară că te aud pe tine și o să mă gândesc la cei doi ani petrecuți în clasa ta, unde am învățat atâtea lucruri, unde te-am văzut de atâtea ori bolnavă și ostenită, dar totdeauna sânguincioasă, totdeauna bună; măhnită, când unul din noi lua o apucătură rea în ținerea condeiului; tremurând de frică, când ne întrebau inspectorii școlari; veselă, când răspundeam bine; totdeauna blândă și dragăstoasă ca o mamă.

Nu, n-o să te uit niciodată, buna mea profesoară!

Într-un pod de casă.

Vineri, 28.

Ne duserăm ieri seară, cu mama și cu soră-mea, Silvia, ca să dăm ceva rufe femeii sărace, recomandată în ziar. Eu luasem cu mine pachetul și Silvia ținea ziarul cu adresa și inițialele bieteii femeii.

Ne-am suit până sub acoperișul unei case înalte și am intrat într-o sală lungă și îngustă, în care dădeau mai multe uși.

Mama bătu la cea din urmă. O femeie încă tânără, dar foarte slabă, veni să ne deschidă. Mi se păru că o mai văzusem undeva, tot cu basmaua cea albastră pe cap.

— Dumneata ești persoana din ziarul cutare? o întrebă mama.

— Da, doamnă, eu sunt!

— Ți-am adus niște rufe.

Femeia începu să ne mulțumească imediat cu ochii plini de lacrimi.

Văzui într-un colț al sălii un băiețel ingenuncheat dinaintea unui scaun, și întors cu spatele spre noi; mi se păru că scrie și adevărat că scria, ținând hârtia pe scaun și călimara pe jos.

— Cum putea el oare să scrie în acea întunecime? îmi ziceam în

minte; când deodată recunoscui părul roșu și hăinuța de bumbac a lui Crossi, fiul precupeței. Spusei aceasta la urechea mamei, în vreme ce femeia își așeză rufele.

— Tac! îmi răspunse mama, de unde știi că nu i-ar fi rușine, văzând că miluiesc pe maică-sa? Nu-l striga!

Crossi, însă, se întoarse tocmai atunci spre noi; eu mă tulburai; el îmi zâmbi și mama mă împinse spre el ca să-l sărut. Crossi se sculă și mă luă de mână.

— Uite, doamnă, zise femeia, cum trăiesc aici cu băiețelul meu. Bărbatu-meu a plecat de șase ani în America și eu, după alte nevoi, mai sunt și bolnavă. Nu pot să văd de micul meu negoț, ca să-mi câștig pâinea de toate zilele. Nu mi-a rămas nici măcar o măscioară pentru Pietro al meu, ca să aibă pe ce să-și scrie temele, bietul băiat! Când aveam teigheaua jos, la poartă, mai scria și el pe ea, dar mi-a luat-o și pe aceea. N-are nici măcar destulă lumină, ca să învețe fără ca să-și prăpădească ochii. Slavă Domnului, că pot să-l trimit la școală și că primăria îi dă cărți și caiete. Bietul copil! Ce bine ar învăța.

Mama îi dete tot ce avea în pungă, sărută pe băiat și, când ieșirăm, îi curgeau lacrimile.

Avu dreptate să-mi zică:

— Vezi tu, copilul meu, ce de nevoi întâmpină bietul băiat, până să-și învețe lecțiile? Și ție, care te bucuri de toate înlesnirile, tot ți-e grea cartea. Să știi de la mine, Enrico că munca lui de o zi are mult mai mare preț decât munca ta de un an. Așa copii ar trebui să capete premiul I!

Școala.

Vineri, 28.

Da, dragul meu, Enrico, bine zicea mama, că ți-e grea cartea! Văd că nu mergi la școală cu toată inima, cum mi-ar plăcea mie; și-mi pare rău! Nu știi cât de urâtă și lungă ar fi toată ziua dacă n-ai merge la școală! După o săptămână, dezgustat de lenevia ta, n-ai să știi ce să te faci de urât și cum să te mai rogi de noi să te trimitem iar la școală. Toată lumea învață acum, fătul meu! Uită-te la meseriașii care se duc la școală seara, după ce au muncit ziua întreagă; uită-te la femeile și fetele din popor, care se duc să învețe duminica, după ce au lucrat toată săptămâna; uită-te la soldații care-și iau cărțile și caietele în mână, când se întorc de la exerciții zdrobiți de osteneală.

Gândește-te la copiii muți, la cei orbi, căci și ei învață. Pușcăriașii chiar, sunt siliți să învețe, să citească și să scrie.

Închipuiește-ți că dimineța, când ieși de acasă, aici, în orașul tău, alți treizeci de mii de băieți se duc, ca și tine, să se închidă, vreme de trei ceasuri, într-o clasă, ca să învețe.

Mai mult! Gândește-te la sumedenia de copii care, aproape în aceeași oră, merg la școală în toate țările din lume. Urmărește-i cu închipuirea cum se duc, străbătând potecile satelor, străzile zgomotoase ale orașelor, mergând de-a lungul mărilor și al lacurilor, când sub arșița unui soare dogoritor, când prin negură; în bărci, prin țările străbătute de canaturi; călări, prin câmpiile întinse; cu sania, prin ținuturile troienite de zăpadă; prin văi și pe dealuri; prin păduri și pâraie, suindu-se pe cărările singuratice ale munților; singuri sau mai mulți împreună, toți cu cărțile în mână îmbrăcați în mii de feluri, vorbind mii de limbi; din cele din urmă școli ale Rusiei, ca și pierdute prin zăpezi, până la școlile Arabiei umbrite de palmieri.

Mii și milioane, toți merg să învețe, într-o sută de chipuri deosebite, cam

aceleași lucruri. Închipuiește-ți acel furnicar de copii a o sută de popoare, acea nemărginită mișcare din care faci și tu parte, și gândește-te că, dacă ar înceta acea mișcare, omenirea ar recădea în barbarie, căci această mișcare e însuși progresul, speranța și fala lumii!

Înainte dar! Soldățul al armatei celei mari! Cărțile sunt armele tale, clasa e escadronul tău, câmpul de bătaie e lumea întreagă și izbânda e propășirea omenirii. Ia seama, Enrico dragă, să n-ajungi un soldat netrebnic!

Tatăl tău.

Micul patriot padovan
(Istorisire lunară)
Sâmbătă, 29.

Nu, n-am să fiu un *soldat netrebnic*; dar m-aș duce cu mai mare poftă la școală, dacă profesorul ne-ar povesti în fiecare zi câte o istorie ca cea de azi dimineață. Ne-a făgăduit să ne spună câte una în fiecare lună, să ne-o dea în scris și să fie totdeauna istoria unei fapte frumoase și adevărate a vreunui băiat.

Istoria de azi poartă titlul de "*Micul patriot padovan*".

Iată faptul:

Un vapor francez plecă din Barcelona, oraș din Spania, către Genova. Erau pe punte: francezi, italieni, spanioli, elvețieni și alții. Printre aceștia se afla și un băiat cam de unsprezece ani, singur și rău îmbrăcat. El sta totdeauna de-o parte ca un sălbatic, și se uita posomorât la toți. Cu drept cuvânt era el posomorât; deoarece cu doi ani înainte de aceasta, tatăl și mama sa, țărani dimprejurul Padovei, îl vânduseră unei căpetenii de comedianți, care, după ce l-a învățat câteva jocuri, dându-i multe ghionturi, bătaii și răbdări, l-a luat cu dansul prin Franța și prin Spania, bușindu-l mereu și lăsându-l să moară de foame.

Când ajunseră la Barcelona băiatul ne mai putând să rabde bătaile și foamea, ajuns fiind într-o stare vrednică de plâns, fugi de la călăul său și alergă la consulul Italiei, ca să ceară ocrotire. Acesta, mișcat de nenorocirea lui, porunci să-l imbarce pe acel vapor și-i dete o scrisoare către prefectul din Genova, pe care îl rugă să trimită pe băiat la părinții săi, la acei părinți care îl vânduseră ca pe o vită! Bietul băiat era slab și zdrențăros! Îi deteră loc într-o cabină de clasa a II-a. Toți se uitau la el cu milă și-i făceau tot felul de întrebări, dar el nu răspundea nimănui. S-ar fi zis că el, pe toți îi ura și îi disprețuia, așa de tare îl înăspriseră bătaile și lipsurile.

Cu toate acestea, trei călători izbutiră să-i dezlege limba prin multă stăruință și multe întrebări. Băiatul își povesti viața îndrugând câteva cuvinte aspre, unele venețiene, altele franceze și spaniole.

Călătorii aceia nu erau italieni, totuși îl înțelesesă, și pe de o parte, cuprinși de milă, pe de alta, cam cheluiți de vin, glumiră cu el și, îndemnându-l să le mai spună câte ceva, îi deteră bani. Tocmai atunci intrau în salon alți călători, domni și doamne, și ei, ca să se arate și mai darnici, mai scoaseră parale și i le azvârliră băiatului pe masă, ca să sune, zicându-i: "Mai ia-i și pe aceștia". Băiatul băgă banii în buzunar, le mulțumi cu jumătate de gură, într-un chip cam stângaci zâmbind acum pentru întâia oară.

Apoi se repezi la culcușul său, trase în grabă perdeaua și rămase liniștit, gândindu-se la nevoile ce întâmpinase până aici și la norocul ce dădu peste el. Cu banii aceștia putea să cumpere ceva bun de mâncare, căci de doi ani răbda de foame. Ajungând la Genova, ar putea să-și

cumpere o haină, căci de doi ani era îmbrăcat numai cu zdrențe; putea asemenea, ducându-i acasă, să fie primit de părinții săi ceva mai bine, de cum ar fi fost dacă venea cu mâna goală. Acei bani erau pentru dânsul o mică avere; el se bucura numărându-i pe ascuns, după perdelele cabinei.

Cei trei călători, așezați la o masă din mijlocul sălii, beau și povesteau despre călătoriile lor, despre țările ce străbătuseră și din vorbă în vorbă ajunseră să povestească și despre Italia. Unul din ei începu să se plângă de hoteluri; un altul, de drumurile de fier; și căteșitrei, înfierbântându-se, începură să vorbească rău despre toate. Unul că i-ar plăcea mai bine, să călătorească în Laponia; un altul spunea că nu găsisese în Italia decât hoți și pungăși; un al treilea adăugă că slujbașii italieni nu știu nici măcar să citească.

"Un popor ignorant!" zise cel dintâi. "Murdar" adăugase al doilea. "De tâl...", strigă cel de-al treilea; voia să zică tâlhari, dar n-apucă să-și sfârșească vorba, și o ploaie de gologani căzu asupra lor, rostogolindu-se de pe masă pe jos cu un zgomot asurzitor. Câteșitrei se ridicară furioși, se uitară în sus și mai primiră încă un pumn de gologani în obraz.

Luați-vă banii înapoi! zise micul padovan cu dispreț, scoțându-și capul de după perdeaua cabinei. Eu nu primesc pomană de la cei care îmi ponegresc țara!

NOIEMBRIE

Micul coșar.

Noiembrie, 1.

Ieri, către seară, m-am dus la școala de fete, care e lângă a noastră, ca să dau povestea băiatului podavan profesoarei surorii mele, Silvia, căci dorea s-o citească. În acea școală sunt șapte sute de fete. Când sosii acolo, li se dădu drumul și ieșeau vesele, pentru că aveau două zile de sărbătoare: ziua sfinților și ziua morților. Văzui ceva frumos! În fața școlii, dincolo de uliță, stătea un biet coșar mititel, rezemat de zid și cu **razul** pe umăr, plângând amarnic, sărăcuțul!

Două sau trei fete se apropiară de el și-l întrebă:

— Ce ai? De ce plângi așa de tare? El nu le răspundea, plângea întruna. Dar spune-ne, ce ai, de ce plângi? adăugase alte copile. Atunci el, ridicându-și capul, ne arătă obrăjorul mic și rotund, cu lacrimile ce-i curgeau șiroaie și ne spuse că măturase coșurile la mai multe case și pierduse banii din buzunar: o sută cincizeci de lire; ne arată și ruptura buzunarului. Mi-e frică să mă duc acasă fără bani; mă bate stăpânul! zise el plângând din ce în ce mai tare; apoi, deznădăjduit, își ascunse iarăși fața în mâini.

Copilele stăteau serioase și se uitau la el.

În vremea aceea se apropiară alte fete, mari și mici, sărace și bogate, cu ghiozdanul în mână. Una din ele mai măricică și cu o pană albastră în pălărie, scoase din buzunar zece lire și zise:

— Eu n-am decât zece lire, hai să strângem mai mulți! Și eu am zece lire, zice alta îmbrăcată în roșu.

— Sper că vom aduna lesne suma, dacă o da fiecare câte ceva. Atunci începură să strige: Maria! Gigia! Caterina! Dă și tu zece lire! Cine are bani să-i dea!

Unele aveau bani, ca să cumpere flori, sau caiete: îi deteră. Altele mai

mici, deteră câte două lire. Acea cu pana albastră strângea banii și îi număra tare.

— Cinci, zece, cincisprezece! Ei dragă, mai va, până să strângem suma! Mai va fi până să strângem suma! Una mai mare decât toate, care își da chiar aere de profesoriță, înaintă și dete cincizeci de lire. Toate celelalte o lăudară. Mai lipseau șaptezeci și cinci de lire.

— Să așteptăm pe fetele din clasa a IV-a, zise una. Ele au mai mulți bani!

Numaidecât sosiră și fetele celelalte, și într-o clipă suma se împlini.

Toate se grămădeau în jurul băiatului. Era o priveliște așa de drăgălașă să vezi pe mititelul coșar printre rochițe de diferite colori, înconjurat de acea neîncetată fâlfâială de pene, de panglici și cârlionți! Suma trebuincioasă se împlinise de mult și tot se strângeau bani. Fetițele mai mici, care n-aveau bani, se furișau și ele printre cele mari, ca să dea copilului buchețele de flori: vroiau să-i dea și ele ceva.

Deodată veni portăreasa strigând:

— Doamna directoare!

Fetele o luară la fugă, care în dreapta, care în stânga, cu un stol de păsărele.

Micul coșar rămase singur lângă zid, ștergându-și ochii, vesel și cu mânușițele pline de bani. Butonierele hăinuței, pălăria, buzunarele lui, totul era numai buchețele de flori și altele se mai aflau multe risipite pe jos, la picioarele lui!

Ziua morților

Noiembrie, 2.

Ziua aceasta e consacrată pentru amintirea morților. Știi tu, Enrico, la care morți trebuie să te gândești astăzi? La aceia care au murit pentru voi, pentru copii. Câți au murit și câți mai mor neconținut! Gânditu-te ai tu, vreodată ce de părinți și-au scurtat zilele muncind pentru copiii lor; ce de mame s-au coborât în mormânt înainte de vreme, sfârșite de lipsurile ce-și impuneau ca să susțină pe copiii lor? Știi tu ce de mame au pierit, s-au înecat, au înnebunit, pentru că le-au murit copiii? Gândește-te ce de profesoare au murit tinere, mistuite de ostenele școlii, fiindcă iubeau copiii și nu se îndurau să se despartă de ei. Gândește-te la medicii care au murit de boli molipsitoare, pe care le-au înfruntat cu bărbăție, ca să scape pe copii. Gândește-te la cei care în înecuri, în incendii, în timp de foamete, au dat copilului cea din urmă bucată de pâine, cea din urmă scândură de scăpare, cea din urmă funie ca să-l scoată din flăcări, și au murit fericiți de sacrificiul lor, fiindcă au scăpat viața unui mic nevinovat!

Acești morți sunt nenumărați; în fiecare cimitir odihnesc sute din aceste ființe sfinte, care, dacă ar putea să se scoale un minut măcar din mormânt, ar rosti fiecare numele unui copil, căruia i-au sacrificat plăcerile tinereților, liniștea bătrâneților, dragostea, mintea și viața lor. Neveste de douăzeci de ani, bărbați în floarea vârstei, bătrâni de optzeci de ani, tineri: toți martiri eroici și necunoscuți ai copilăriei atât de mari și atât de nobili, încât pământul nu produce destule flori câte ar trebui să presăram pe mormintele lor!

Iată cum și cât de mult sunteți iubiți, copiii mei!

Gândește-te, Enrico, cu recunoștință la acei morți și o să te faci mai bun și mai iubitor către toți aceia care te iubesc și se ostenesc pentru tine, scump și norocos copil al meu, care în ziua morților n-ai încă să plângi pe nimeni.

Mama ta.

Prietenul meu, Garrone.
Vineri, 4.

Am avut numai două zile de repaus și tot mi s-a părut mult, fiindcă nu-l mai văzusem pe Garrone. Cu cât îl cunosc mai bine, cu atât îl iubesc mai mult. Tot așa li se întâmplă și celorlalți băieți, afară de cei mândri și îngâmfati, care nu prea o duc bine cu el, căci el nu suferă mândria.

Când un băiat mare vrea să bată pe unul mic, acesta strigă îndată:

— Garrone! și cel mare nu-l mai bate, stă pe loc.

Tatăl lui e mașinist la drumul de fier. Garrone a început târziu să vină la școală, pentru că a fost doi ani bolnav.

Acum el este cel mai înalt și mai voinic din toată clasa. Ridică o bancă numai cu o mână, mănâncă țepăn... și ce bun este!

Orice lucruri i s-ar cere: creion, gumă, hârtie, briceag, dă cu împrumut, sau dăruiește de tot.

Nu râde, nici nu vorbește în timpul orei, stă la locul lui cu spinarea încovoiată, cu capul vârat între umeri, nemișcat în banca ce e prea strâmtă pentru dânsul. Când mă uit la el, îmi zâmbește uitându-se cu coada ochiului la mine, parcă mi-ar zice:

— Nu-i așa, Enrico, noi suntem prieteni?

Câteodată-mi vine să și râd; este așa de mare și de gros, încât hainele, mânecile, pantalonii, totul îi e prea strâmt pe trup și prea scurt Pălăria îi stă pe vârful capului; pantofii îi sunt mari și groși, iar cravata îi stă mereu sucită la gât ca o funie.

Bietul Garrone! Cu toate acestea e destul să te uiți la el numai o dată, ca să-l iubești. Toți băieții mici ar voi să stea în bancă lângă dânsul, pentru că-i apără. Știe bine aritmetica și își poartă cărțile legate cu o curea de piele roșie.

Are un cuțit cu mânerul de sidef, pe care l-a găsit acum un an în piața armelor. Într-o zi s-a tăiat cu el până la os, dar nimeni n-a știut la școală, și acasă n-a suflat o vorbă, de frică să nu-i sperie pe părinți. Știe de orice glumă și nu se supără niciodată, dar când susține ceva, apoi vai de acela ce i-ar zice:

— Nu e adevărat! Scânteii îi scapără din ochi, și izbește cu pumnul în bancă de se cutremură totul.

Sâmbăta trecută dete cinci lire unui băiat din clasa I inferioară, care plângea în mijlocul uliți, fiindcă îi furaseră banii și nu mai avea cu ce să cumpere un caiet. Sunt trei zile de când lucrează la o scrisoare de opt pagini, împodobită cu desene făcute cu condeiul pe margini; vrea să o dea mamei sale de ziua ei. Mama lui vine des să-l ia de la școală; e înaltă și grasă ca dânsul, dar are un chip plăcut.

Profesorul se uită la el cu blândețe și de câte ori trece pe lângă banca lui, îl bate cu mâna pe umeri, ca și cum ar mângâia un pui de taur domolit. Eu îl iubesc foarte mult, sunt vesel când strâng în mâna mea, mâna lui cea groasă; ai crede că e o mână de om mare.

Sunt incredințat că și-ar pune viața în primejdie ca să scape pe vreun coleg de-al său și că bucuros s-ar lăsa să fie ucis, ca să-l apere.

Lucrul acesta se vede lămurit în ochii lui! și măcar că și cu glasul lui cel gros pare că tot ceartă și bombănește, totuși se simte că vorba lui iese dintr-un suflet bun și milos.

Cărbunarul și boierul.
Luni, 7.

Nu mă îndoiesc că Garrone nici nu s-ar fi gândit măcar, să zică vorbele pe care Carol Nobis le-a spus azi dimineață lui Betti. Carol Nobis e mândru, fiindcă tatăl său e boier mare; un domn înalt cu barba neagră, foarte serios. El vine în fiecare zi, să aducă pe fiul său la școală.

Ieri dimineață, Nobis se certă cu Betti, unul dintre cei mai mici, dintre fii unui cărbunar, și nemaștiind ce să-i zică de necaz, tocmai fiindcă dânsul era de vină, strigă în gura mare:

— Tatăl tău este un calic!

Betti se înroși ca focul, îl podidiră lacrimile, dar nu răspunse nimic; însă ajungând acasă spuse tatălui său. Cărbunarul, om mic și înnegrit de cărbuni de sus până jos, veni cu copilul de mână la lecția de după-amiază, ca să se plângă profesorului.

Pe când cărbunarul se jeluia profesorului și noi toți tăceam și ascultam, tatăl lui Nobis, care, după obicei, se oprise în pragul ușii să scoată mantaua fiului său, auzind că e vorba de el, intră și ceru deslușiri.

— Uite, domnule, ce s-a întâmplat, răspunse profesorul, meseriașul acesta a venit să se plângă de fiul dumitale, Carol, care a zis azi dimineață fiului său:

— Tatăl tău este un calic!

Domnul Nobis își încreți fruntea și se roși puțin, apoi întrebă pe Carol:

— Ai spus tu vorbele acestea?

Băiatul stătea în picioare, drept în mijlocul clasei, cu capul plecat dinaintea micului Betti și nu zicea nimic.

Tatăl său, apucându-l de mână, îl împinse spre Betti, zicându-i:

— Cere-i iertare!

Cărbunarul voi să se împotrivească, zicând:

— Nu, nu, domnule! Dar domnul Nobis nu voi să-l asculte și zise încă o dată fiului său:

— Cere-i iertare!... N-auzi?... Spune după mine: Iartă-mă, am zis niște vorbe nesocotite și nedemne împotriva tatălui tău, căruia tatăl meu se simte onorat de a-i strânge mâna!

Cărbunarul se împotrivi iarăși, însă domnul Nobis stăruie și mai mult, și copilul zise încet, de abia i se auzea glasul:

— Iartă-mă, am zis niște vorbe nesocotite și nedemne împotriva tatălui tău, căruia tatăl meu se simte onorat de a-i strânge mâna!

După aceea, domnul Nobis întinse mâna cărbunarului care i-o strânse cu putere și împinse pe fiul său în brațele lui Carol.

— Vă rog, domnule profesor, să puneți pe acești doi băieți în bancă unul lângă altul, zise domnul Nobis.

Când băieții fură rânduiți la locul convenit, tatăl lui Carol salută și plecă.

Cărbunarul rămase câteva minute pe gânduri, uitându-se la cei doi copii, care stăteau alături; se apropie de bancă și rămase uitându-se ținută la Nobis cu o privire iubitoare și plină de părere de rău, ca și cum ar fi voit să-i spună ceva, dar nu zise nimic; întinse mâna, ca să-l mângâie și nu cuteza; atinse numai ușor fruntea cu degetele cele groase. Se îndreptă după aceea către ușă, se întoarse încă o dată, ca să-l vadă, și plecă.

— Aduceți-vă bine aminte ce ați văzut, dragii mei copii, zise profesorul, aceasta e cea mai frumoasă lecție din timpul anului...

Profesoara fratelui meu.
Joi, 10.

Fiul cărbunarului fusese și școlarul profesoarei Delcati, care a venit azi să vadă pe fratele meu bolnav. Ce de am mai râs, când ne-a spus că mama băiatului acela, acum doi ani, îi adusese un șorț plin cu cărbuni, ca să-i mulțumească, fiindcă dăduse medalie fiului ei. Sărmana mamă stăruia mereu să-i primească cărbunii și mai că plângea când se văzu silită să se întoarcă înapoi cu povara. Ne mai spuse și despre o altă femeie, care i-a adus un buchețel de flori foarte greu, pentru că în mijlocul lui pusese un fișic de gologani.

Am petrecut minunat cu dânsa, și frățiorul meu, care până atunci nu voise cu nici un chip, să ia doctoria, de dragul ei a luat-o. Câtă răbdare trebuie să aibă cineva cu copii din clasa I inferioară, toți știrbi ca niște unchiași, de nu pot nici măcar să pronunțe curat literele r și s. Apoi, unul tușește, altuia îi curge sânge din nas, unul își pierde pantofii pe sub bănci, altul plânge fiindcă s-a înțepat cu o peniță, un al treilea se vaită că a greșit cumpărând un caiet nr. 2 în loc de un caiet nr. 1. Cincizeci de copii într-o clasă care nu știu boacă, cu niște mânușițe mititele și plâpânde cu care trebuie să țină condeiul, ca să scrie. Buzunarele lor sunt pline: cu stafide, cu năut, cu nasturi, cu dopuri de sticlute, cu pietricele și cu tot felul de mărunțișuri. Profesoarele sunt silită să-i caute, căci își ascund nimicuri de acelea chiar și prin pantofi. Pe lângă acestea, sunt neastâmpărați și nebăgători de seamă; când intră o muscă zbârnâind pe fereastră, îi vezi pe toți cu ochii în sus.

Vara vin la școală: cu flori, cu iarbă, cu gândaci care zboară prin clasă, cad în călimări, ies plini de cerneală și se plimbă pe caiete de le mângălesc peste tot.

Profesoara e silită să fie pentru ei ca o mamă: să-i ajute ca să se îmbrace; să-i lege la deget, când se înțepă; să le ridice căciulițele de pe jos; să observe să nu-și schimbe paltoanele la ieșire, căci atunci zbiară și strigă. Bietele profesoare! Ba mai vin și mamele să se plângă:

— Cum se poate, domnișoară, băiatul meu și-a pierdut condeiul!

— Dar de ce nu învață nimica fiul meu, domnișoară?

— De ce n-ai dat mențiune lui Costică al meu? Învață foarte bine!

— De ce nu poruncești să bată cuiul acela de la bancă? Ionel al meu și-a rupt pantalonii!

Profesoara fratelui meu se supără cam rău câteodată cu copiii, își pierde răbdarea, îi ceartă, dar are o inimă așa de bună! Îi pare rău când e silită să-i certe și, după puțin timp, nu o rabdă inima și mângâie pe copilul certat. Chiar pe câte un ștregar îl gonește din școală pentru câteva zile, tot cu inima îndoită. Se supără pe părinții care pedepsesc copiii lăsându-i nemâncați. Profesoara Delcati e tânără și înaltă, oacheșă, vioaie, se îmbracă bine și este îndemânatică la toate. Are o inimă așa de bună: orice nimic o înduioșează.

— Nu e așa? Copiii te iubesc! i-a zis mama.

— Unii da! Însă cum sfârșesc școala, cei mai mulți nici nu se mai uită la noi, răspunse profesoara. Când trec la profesori le este rușine că au învățat la noi, la profesoare! Și crede-mă, după ce am iubit și am îngrijit așa un copil, timp de doi ani, ne vine greu să ne despărțim de el. Uneori zicem de câte unul:

— Sunt încredințată că acesta mă iubește, n-o să mă uite.

— Trec vacanțele, venim iarăși la școală, îl vedem, alergăm după dânsul, îl chemăm... Aș! El nici că mai întoarce capul spre noi!

Aici, profesoara se înduioșă, se sculă cu ochii plini de lacrimi și

sărutând pe frățiorul meu, îi zise:

— Dar tu, micuțule, n-o să te porți astfel, n-o să întorci capul, când mă vei vedea. Nu-i așa? N-o să te lepezi de buna și de sărmana ta prietenă!

Mama.

Joi, 10.

Fiu meu, azi în fața profesoarei fratelui tău nu te-ai purtat cu respectul cuvenit mamei tale. Să nu cumva să ti se mai întâmple astfel; cuvântul m-a atins la inimă. Pe dată mi-am adus aminte că mama ta, acum câțiva ani, a stat, mai multe nopți de-a rândul aplecată spre micul tău pat, măsurându-ți răsuflarea, vărsând lacrimi amare, gândindu-se cu groază că ai putea să mori. Mi-era teamă să nu-și piardă mințile! Amintindu-mi aceasta, mi-a fost necaz pe tine! Tu să măhnești astfel pe mama ta? Pe mama ta, care ar da un an de fericire, ca să-ți crute o durere de un ceas! Care ar cerși pentru tine! Care s-ar lăsa să fie omorâtă, ca să-ți scape viața! Ascultă, Enrico, întipărește bine în minte zisele mele!

Închipuiește-ți că-ți sunt ursite în viață multe zile grele, dar cea mai grea, cea mai amară va fi aceea în care vei pierde pe mama ta!

Când vei fi bărbat încercat în toate nevoile vieții, o vei chema de mii de ori, cuprins de o dorință nespusă de a auzi măcar un singur moment glasul ei, de a o vedea iarăși cu brațele deschise, ca să te arunci în ele, plângând ca un sărman copil fără ocrotire și fără încurajare. Cum îți vei aduce aminte, nenorocitul, de cea mai mică scupărare ce-i vei fi pricinuit și cu câtă remușcare le vei plăti pe toate. Să nu sperii o viață senină, dacă ai măhnit vreodată pe mama ta. Poți să te căiești, să-i ceri iertare, să te gândești la dansa cu cuvioșie! În zadar! Conștiința nu-ți va da pace, vedenia aceea dulce și duioasă va avea totdeauna pentru tine o expresie de mâhnire și de înfruntare, care-ți va chinui sufletul.

Enrico, dragul tatei, ferește-te de un așa chin! Află, fătul meu, că iubirea către mamă e cea mai sfântă din iubirile omenești! Vai de acela care o necinstește! Ucigașului, care își respectă mama, tot îi mai rămâne ceva cinste în suflet, pe când cel mai glorios dintre bărbați, care o amărește și o batjocorește, este o ființă nemernică! Să nu-ți mai iasă vreodată din gură un astfel de cuvânt, către aceea căreia îi datorezi lumina zilei și când, din nebăgare de seamă, ți s-ar mai întâmpla ceva, nu frica de tatăl tău, ci avântul inimii tale să te arunce la picioarele ei, rugând-o să-ți șteargă cu un dulce sărutat semnul nrecunoștinței de pe frunte.

Te iubesc mult, fiul meu, ești cea mai dulce speranță a vieții mele; cu toate acestea, aș voi mai bine să te văd mort, decât nrecunoscător către mama ta! Fii cuminte și în timp de câteva zile, să nu-mi aduci mângâierile tale, căci n-aș putea să ți le întorc cu inima toată!

Tatăl tău.

Camaradul meu, Coretti.

Duminică, 18.

Tata m-a iertat. Eu însă, tot aveam inima îndoită, și mama, ca să mă facă să mai uit, mă trimise cu fiul cel mare al portarului, să mă plimb pe Corso (Bulevardul orașului). Pe la jumătatea drumului, când treceam pe lângă un car cu lemne, ce stătea dinaintea unei prăvălii, auzii pe cineva strigându-mă pe nume; era Coretti, camaradul meu, acela cu flaneluța cafenie și cu căciuliță de blană de pisică. Sărăcuțul, era asudat și obosit

de tot, căci ducea în spinare o sarcină de lemne. Un om ce se afla în car îi dădea lemnele rând pe rând. El le căra în prăvălia tatălui său și le grămădea cu grabă într-un colț.

— Ce faci Coretti, îl întrebai eu.

— Nu vezi? îmi răspunse el, întinzând mâinile ca să mai prindă alt rând de lemne, îmi repet lecția!

Eu râsei. El, însă, vorbea serios și, ținând lemnele cu amândouă mâinile, începu să rostească umblând: *Verbul variază după: persoană, număr, și după timpul când se petrece lucrarea...*, așeză lemnele și reîncepu: *și după modul cum se face lucrarea...*, întorcându-se de la car cu un alt braț de lemne: *după persoana în care lucrarea este înfățișată*.

Aceasta era lecția noastră de gramatică pentru a doua zi.

— Ce mă fac! îmi zise el, mă folosesc de timp. Ce vrei? Omul face cum poate! Tata a plecat cu randașul după o afacere. Mama e bolnavă. Trebuie să descarc eu lemnele și totodată îmi repet gramatica. Știi că e grea lecția de azi? Nu-mi intră în cap cu nici un chip! Apoi zise către omul cu carul:

— Tata a spus că o să se întoarcă pe la șapte, vino atunci să-ți plătească! Carul porni. Haide! Nu vii puțin în prăvălie? îmi zise el. Intrai: era o odaie mare, plină cu lemne și mănunchiuri de surcele; un cântar era așezat deoparte.

— Crede-mă că am muncit zdravăn azi, adăugă Coretti, sunt silit să-mi învăț lecția pe apucate. Îmi scriam propozițiile, când intră cineva, ca să cumpere lemne. M-am așezat iar la scris; iată că vine carul. Am fost nevoit azi de dimineață, să merg de două ori la târgul de lemne, tocmai acolo, în piața Veneției. Nici nu-mi mai simt picioarele, și vezi ce umflate îmi sunt mâinile? Ce m-aș face dacă ar trebui să desenez azi! Vorbind astfel, mătura frunzele uscate și așchiile care stăteau risipite pe podea.

— Ia spune-mi, Coretti, unde îți înveți lecțiile? îl întrebai. Negreșit că nu aici, răspunse el, vino de vezi. Mă duse într-o odăiță din dosul prăvăliei, care servește totdeauna de bucătărie și de sufragerie, cu o măsuță într-un colț, pe care erau așezate: cărțile, caietele și lucrarea începută.

— Uite, zise el, rămăsesem, la răspunsul al doilea: *din piele se fac încălțăminte, cingători, chingi...* am să adaug: *geamantane, șipete*. Luă condeiul în mână și scrie mai departe cu frumoasa lui caligrafie.

E cineva aici? se auzi strigând din prăvălie. Era o femeie, care venea să cumpere surcele.

— Îndată! răspunse Coretti, sărind de pe scaun; apoi cântări mănunchiurile, luă paralele, alergă la registru, ca să înscrie vânzarea și se întoarse la lucrarea lui zicând: Ia să vedem dacă voi putea să sfârșesc periodul! și începu să scrie: *saci de călătorie, ranițe pentru soldați!*

— Aoleo! Cafeaua dă în foc! strigă el deodată și alergă la vatră, să tragă ibricul la o parte.

— E cafeaua mamei, îmi zise el, am fost silit să învăț cum se face... Așteaptă-mă puțin să i-o duc! Ba vino și tu; mamei i-ar părea bine să te vadă. E în pat de șapte zile, biata mamă! — Arși! Tot mereu mă ard la deget cu ibricul ăsta! Ce să mai adaug după ranițele soldaților?... Trebuie să mai găsesc ceva și nu-mi vine deloc în minte.

— Hai la mama!

Deschise o ușă și intrară într-o odaie tot așa de mică. Mama lui Coretti era culcată într-un pat mare și legată cu un tulpan la cap.

— Ți-am adus cafeaua, mamă! zise Coretti, dându-i ceașca. Băiatul ăsta e un camarad de-al meu.

— Bine, domnișorule, zise buna femeie, bravo, draguțule! Vii să cercetezi pe bolnavi, nu-i așa?

În vremea aceea, Coretti așeza pernele de la spatele mamei sale,

trăgea plapuma, atăta focul, gonea pisica de pe dulap.

— Ți mai trebuie ceva mamă? întrebă el, luându-i ceașca goală.

— Ai luat două linguri de sirop? Când s-o isprăvi, dau e fugă până la spițerie. Lemnele sunt descărcate. Pe la patru o să pun carnea la foc, după cum m-ai învățat dumneata, și când o trece pe aici femeia cu unt, o să-i dau patruzeci de lire. Nu te îngriji, mamă, totul merge strună.

— Ți mulțumesc, Coretti, răspunse femeia, dragul mamei la toate se gândește!

Biata bolnavă îmi dete o bucățică de zahăr. După aceea, Coretti îmi arată o mică poză; era portretul tatălui său în uniformă militărească; avea pe piept medalia *Virtutea militară* câștigată la 1866 în regimentul prințului Umberto

Seamănă la chip cu fiul său, are ochi tot așa de vii, zâmbetul tot așa de vesel.

Ne întoarserăm în bucătărie.

— Am mai găsit ceva, zise Coretti, și adăugase pe caiet: se *fac hamuri de cal*.

— O să fac diseară ce mi-o mai rămâne din lecții, căci am de gând să mă culc târziu. Bine de tine, că ai atâta timp, ca să înveți și ți mai rămâne și de plimbare!

Coretti este totdeauna un sprinten și harnic copil.

Intrând în prăvălie, așeză lemnele pe capră și începu să le taie în două cu fierăstrăul, zicând: "Iată gimnastică!... Mai bună decât *întinderea brațelor înainte...*"

— Aș vrea, când s-o întoarce tata, să găsească toate lemnele tăiate: ce mulțumit ar fi!

Atâta numai că, după ce tai lemne fac niște *t* și *l* de parcă sunt șerpi. Bine zice profesorul; dar ce să-i fac? Am să-i spun curat, că am fost silit să muncesc cu mâinile. Dar ce m-ar bucura mai mult, ar fi să văd pe mama sculată. Azi, slavă Domnului, îi este ceva mai binișor. Gramatica o s-o învăț mâine, în zori de zi. Iacă și carul cu butuci! La muncă, băietel!

O cărucioară plină cu butuci se opri dinaintea prăvăliei. Coretti alergă la ușă să vorbească cu căruțașul. După aceea, întorcându-se, spre mine, îmi zise:

— Acum nu mai pot sta de vorbă cu tine, să ne vedem sănătoși, prietene, mâine! Ce bine îmi pare că ai venit să mă vezi! Plimbare bună! Bine de tine.

Mă strânse de mână și se apucă să care butuci, începând iarăși să alerge de la car la prăvălie, cu fața rumenă ca un trandafir, sub căciula lui de blană de pisică, voios și sprinten, încât ți-era drag să te uiți la el.

— Ferice de tine! strigă el încă o dată.

— Nu, Coretti, nu! Tu ești mai fericit: tu, căci înveți și muncești mai mult decât mine: tu, fiindcă ai dat ajutor părinților tăi: tu, dragul meu camarad, pentru că ești bun, de mii de ori mai bun decât mine!

Directorul.

Vineri, 18.

Coretti era vesel azi de dimineață, fiindcă profesorul lui de clasa a II-a, Coatti, venise să asiste la examenul de sfârșitul lunii.

Profesorul acesta e un om mare cât un munte, cu părul des și creț, cu barba neagră, cu ochii căprui și cu un glas gros și tare. El amenință neconținut pe copii, că are să-i facă mii de fărâme, că are să-i ducă de urechi la secție; cu toate acestea nu pedepsește pe niciunul; din contră

zâmbește pe ascuns, pe sub mustață.

Profesorii noștri sunt opt cu domnul Coatti, socotind și pe un suplinitor, care n-are încă barbă și e așa de mic, încât pare că e un băiețandru.

Un profesor din clasa a IV-a umblă schiopătând, înfășurat totdeauna într-un tartan de lână; este copleșit de reumatisme. Bietul om a căpătat acele dureri, când era învățător rural, într-o școală așa de umedă încât curgea apa pe pereți. Un altul, tot din a IV-a, e bătrân, cu părul alb de tot. Acesta a fost profesor la o școală de copii orbi.

Unul dintre profesori este totdeauna dichisit, poartă ochelari și are mustățile blonde. Acestuia i s-a dat porecla de *Avocățelul*, fiindcă își luase bacalaureatul și, fiind învățător, studiasse în același timp, și dreptul. El a făcut o carte în care arată cum trebuie să se scrie literele.

Profesorul care ne învață gimnastica, are un chip cu totul soldățesc. A fost în bătălii alături cu Garibaldi și are la gât semnul unei lovituri de sabie, căpătată în bătălia de la Milazzo.

Directorul nostru e un om înalt, pleșuv, cu barba lungă și căruntă, poartă ochelari legați cu aur și este îmbrăcat totdeauna în haine negre, încheiate până la gât. Ce bun e cu băieții! Când îi cheamă în cancelarie, ca să-i dojenească, el nu-i ceartă, îi ia de mână, îi povățuiește încetinel, zicându-le că ar fi mai bine să fie cuminți, că trebuie să se căiască și să promită că o să fie ascultători. Le vorbește cu atâta blândețe și cu un glas așa de lin, încât toți ies de acolo cu ochii plini de lacrimi, impresionați mai tare decât dacă ar fi fost pedepsiți. Bietul director! E totdeauna dimineața cel dintâi la postul său, ca să aștepte pe școlari și să vorbească și cu părinții. La ieșire, după ce pleacă ceilalți profesori, el tot se mai învârtește pe lângă școală, ca să vadă nu cumva să treacă vreo trăsură peste copii, nu cumva să se oprească băieții pe uliță, să se joace și să-și umple ghiozdanele cu nisip și cu pietricele.

Îndată ce-l zăresc la colțul vreunei străzi, copiii fug în toate părțile, încetând deodată de a se mai juca de-a arșicele sau de-a mingea. El îi amenință de departe cu degetul, dar tot cu aceeași privire iubitoare și tristă. Mama spune că nu l-a mai văzut nimeni răsând de când i-a murit băiatul, care intrase voluntar în armată. Ține portretul său pe masă, în cancelaria direcțiunii, ca să-l aibă totdeauna dinaintea ochilor.

După acea nenorocire, voia să se retragă din slujbă: scrisese chiar petiția prin care cerea primăriei, ca să-l scoată la pensie și, fiindcă îi părea rău să lase pe copii, amâna zi după zi, ca să o trimită. Mai deunăzi se hotărâse. Tatăl meu, care stătea de vorbă cu dânsul în cancelaria direcției, îi zicea:

— Ce păcat, domnule director, că-ți ceri retragerea! Tocmai atunci intră în cancelarie un om, ca să înscrie pe copilul său la școala noastră, fiindcă se mutase în suburbia aceea. Îndată ce directorul zări pe băiat, făcu o mișcare de surprindere, se uită bine la el, apoi la portretul fiului său; se mai uită iarăși la copil trăgându-l lângă dânsul și ridicându-i obrazul, apoi zise:

— Bine! Înscrie pe băiat, conduse pe tată și pe fiu și rămase câțva timp pe gânduri.

— Ce păcat că te retragi! zise încă o dată, tatăl meu.

Atunci, directorul luă petiția ce conținea cererea sa de retragere, o rupse în două și zise: "Rămân!"

Fiul directorul era voluntar în armată, când a murit; de aceea bietul tată, când ieșim de la școală, merge întotdeauna să vadă soldații trecând pe bulevard. Ieri trecea un regiment de infanterie.

Vreo cincizeci de băieți începură să sară împrejurul muzicii militare, cântând și bătând tactul cu liniile pe ghiozdane și pe caiete. Noi, mai măricei, ședeam la o parte pe trotuar, și priveam, adică: Garrone, care e strâns în hainele lui cele înguste, mușcă dintr-un codru de pâine; Votini, acela care este totdeauna frumos îmbrăcat; Precossi, băiatul lăcătușului, ce poartă costumul tatălui său; Calabrezul, Zidărașul, Crossi, răutăciosul Franti și Robetti, fiul căpitanului de artilerie, acela care a scăpat pe micul copil de sub roțile omnibuzului și care acum se reazemă în cârje.

Franti răsă în fața unui biet soldat, care șchiopăta, dar deodată simți o mână grea pe umărul său; se întoarse: era directorul.

— Bagă de seamă, îi zise el, când îți bați joc de un soldat, care este în rând și nu poate nici să-ți răspundă, nici să se răzbune, este tocmai ca și cum ai râde de un om legat; e o înjosire și o mișelie!

Franti se făcu nevăzut. Soldații treceau patru câte patru, asudați și plini de praf; iar puștile lor luceau la soare. Directorul ne zise:

— Să-i iubiți pe soldați, copiii mei, ei sunt apărătorii noștri, și dacă mâine o armată străină ne-ar amenința țara, ei ar merge bucuros să moară pentru ea! Și ei sunt încă niște copii, au numai câțiva ani mai mult ca voi, se duc și ei la școală; printre dâșii, ca și printre voi, se află băieți din toate părțile Italiei. Uitați-vă la ei, îi putem cunoaște după chip, trec sicilienii, sardinezi, napolitani, lombarzi.

Acesta este un regiment vechi, dintr-acelea care s-au luptat la 1848. Nu sunt tot aceiași soldați, însă steagul e același. Câți au murit pentru patrie în jurul acelui steag cu douăzeci de ani înaintea nașterii voastre!

— Uite-l, strigă Garrone.

În adevăr că și văzurăm steagul la o mică depărtare, înaintând pe deasupra capetelor.

— Ascultați, copii! zise directorul, când va trece steagul tricolor, faceți salutul militar cu mâna la frunte.

Steagul rupt și decolorat, cu medaliile agățate de mâner, trecu pe dinaintea noastră ținut de un ofițer. Noi, toți băieții, duserăm deodată mâna la frunte. Ofițerul ne privi surâzând și ne întoarse salutul.

— Să trăiți băieți, strigă un glas la spatele nostru. Ne întoarserăm și văzurăm un domn bătrân cu decorația albastră a războiului din Crimeea la butoniera hainei. Era un ofițer în retragere.

— Noroc să vă dea Dumnezeu! V-ați purtat cum se cuvine, copiii mei!

În timpul acesta, muzica regimentului cotea pe altă stradă, înconjurată de o mulțime de băieți și o suită de strigăte vesele însoțeau sunetul trâmbițelor, ca un cântec de război.

— Dragi băieți! zise încă o dată bătrânul ofițer, uitându-se la noi, acela care de mic respectă steagul, va ști să-l apere când va fi mare!

Apărătorul lui Nelli.

Nelli, cocoșatul cel mic, stătea și el cu noi ieri, și se uita la soldați. Sărmanul se uita la ei cu mândrie; ai fi zis că se gândea:

"De ce nu pot să mă fac și eu soldat!" Ce bun e bietul băiat! învață binișor, dar e așa de galben la față și de nevoiaș! Abia poate să răsuflă!

Mama lui e mărunțică și blondă, se îmbracă totdeauna în haine negre. Vine regulat în fiecare zi și-l ia de la școală, îndată ce se sfârșesc

lecțiile, ca să-l apere de îmbulzeala ce se face când ieșim toți de prin clase. Biata femeie! Ți se face milă, când o vezi cu ce drag îl mângâie mereu. În cele dintâi zile, băieții își băteau joc de el, fiindcă este cocoșat; îl necăjeau, îl băteau cu ghiozdanele pe spate și el sărăcuțul, nu se supăra, nu spunea nimic mamei sale, ca să n-o mâhnească, aflând că copilul ei este batjocura camarazilor lui.

Câteodată, însă, când îl necăjeau prea afară din cale, plângea în tăcere, rezemându-și fruntea de bancă. Sunt acum câteva săptămâni de când, Garrone se supără cumplit, sări în sus ca un glonț și strigă:

— Vai de acela care va mai îndrăzni să-și bată joc de Nelli! O să-i trântesc niște palme de-i vor scăpăra și fălcile!

Franti se făcu imediat că nu înțelege și dete un ghiont lui Nelli. Garrone se țină de vorbă și-i trase o palmă strașnică.

De atunci nu mai pune nimeni mâna pe Nelli și, ca să fie și mai bine ocrotit de Garrone, profesorul l-a așezat în bancă, lângă el. Ți-e mai mare dragul, să-i vezi cum s-au împrietenit. Nelli îl iubește din toată inima pe Garrone; cum vine la școală îl caută din ochi și n-ar pleca, Doamne ferește, fără ca să-și ia ziua bună de la el.

Garrone se poartă tot așa cu Nelli. Când îi cade cartea sau creionul, știind că bietului băiat îi e greu să se aplece, se pleacă dânsul să i le dea. Îl ajută să-și așeze lucrurile în ghiozdan, să se îmbrace cu paltonul, în sfârșit, îi înlesnește toate. Nelli are un adevărat cult pentru Garrone și când îl laudă profesorul, se bucură mai mult decât dacă l-ar lăuda pe el. Mi se pare că Nelli a spus toate acestea mamei sale, căci iată ce mi s-a întâmplat să văd azi dimineață. Profesorul mă trimisese să duc directorului programa studiilor, cam cu o jumătate de oră înainte să se sune de ieșire. Eram încă în cancelarie, când intră o doamnă scundă, blondă și îmbrăcată în negru. Recunoscui pe mama lui Nelli. Ea salută pe director și îi zise:

— Domnule director, te rog să-mi spui dacă în clasa copilului meu este un băiat pe care-l cheamă Garrone?

— Da, este! îi răspunse directorul. S-ar putea să trimiți ca să-l cheme? Aș dori ca să-i spun ceva.

Directorul trimise pe portar după Garrone, care sosi și se opri în pragul ușii, cuprins de mirare.

Doamna Nelli, cum îl văzu, alergă la el, îl luă de gât și-l sărută de mai multe ori, cu mare dragoste; apoi zise:

— Tu ești Garrone? Tu ești apărătorul și prietenul bietului meu băiețel? Tu ești?

Apoi căută repede prin buzunare, prin pungă, și, negăsind nimica, își dezlegă de la gât un lănișor cu o cruciuliță și-l atârână de gâtul lui Garrone, drept sub cravată, zicându-i:

— Primește-l, te rog, draguțule, spre amintirea unei mame recunoscătoare, care-ți mulțumește din suflet și te binecuvântează!

Cel dintâi din clasă.

Vineri, 25.

Garrone își atrage iubirea tuturor, iar Derossi, admirația. A căpătat iarăși cea dintâi medalie; va fi, neapărat, și anul acesta, tot el, cel dintâi din clasă.

Nu poate nimeni să lupte cu el. Toți îi recunosc destoinicia în toate materiile. E cel dintâi: la compoziții, la aritmetică, la gramatică, la desen și are o ținere de minte uimitoare. Pricepe toate fără nici o trudă; ai crede că

învățătura pentru dânsul e o jucărie! Profesorul i-a zis ieri:

— Dumnezeu te-a înzestrat cu multe daruri: vezi, nu le risipi.

Pe lângă toate acestea e înalt și frumos, are un păr auriu și numai cârlionți. Este foarte sprinten, sare peste bănci, proptindu-se numai într-o mână, și are multă îndemânare pentru mânuirea armelor. Derossi e de doisprezece ani, și e fiul unui negustor. Se poartă totdeauna curat și bine îmbrăcat, hainele-i sunt de postav tivit cu nasturi de metal poleit. E vesel la fire, vioi și drăgălaș, totdeauna cuviincios cu toți. E foarte bun cu băieții, îi ajută la examene și nimeni n-a cutezat până acum, să-l necăjească sau să-i zică o vorbă proastă. Nobis, Franti și Votini îl pizmuiesc grozav, dar el nu-i bagă în seamă, poate chiar că nu înțelege. Când trece printre bănci, ca să strângă caietele de concursuri, toți îi zâmbesc și-l apucă de mână. E foarte darnic, dăruiește băieților ziare ilustrate, cadre, penițe, tot ce primește de pe la rude. A făcut pentru băiatul calabrez o hartă geografică a Calabriei. Grozav îi place să dea și dăruiește totul fără părtinire, ca un om cu dare de mână, cu zâmbetul pe buze.

E peste fire să n-ai necaz pe dânsul, când vezi ce slab ești față cu el la orice materie. Chiar eu îl pizmuiesc, mă cuprinde uneori un fel de ciudă contra lui, când îmi învăț vreo lecție grea și mă gândesc că el o învață fără nici o greutate. Când mă întorc însă la școală și-l văd așa de frumos, vesel și zâmbind tuturor; când îl aud că răspunde cu atâta siguranță la întrebările profesorului; atunci orice necaz sau pizmă îmi piere din suflet și mi-e rușine când mă gândesc că am fost în stare, să încerc un simțământ așa de înjositor. Aș vrea să stau tot lângă el și să urmez cu dânsul toate clasele.

Prezența lui, glasul lui, mă îndeamnă la învățătură și mă înveselește.

Profesorul i-a dat azi dimineață să copieze povestirea lunară intitulată: "*Micul cercetaș lombard*", pe care o să ne-o citească mâine. Vedeam de pe chipul lui că ceea ce scria îl mișca foarte mult. Era aprins la față, avea ochii plini de lacrimi și buzele-i tremurau. Cu ce plăcere i-aș fi spus drept în față și din toată inima:

— Derossi, tu ești cu mult mai presus decât mine. ai o minte de om mare, eu sunt un biet copilaș, față de tine. Te stimez și te admir!

Micul cercetaș lombard.

Sâmbătă, 28.

În anul 1850, pe timpul războiului pentru liberarea Lombardiei, câteva zile după biruințele de la Solferino și St. Martino, câștigate de francezi și de italieni împotriva austrieilor, într-o frumoasă dimineață de iunie, un mic pluton de cercetași călări, porniți din Saluzzo, mergeau la pas pe o cărare singuratică, uitându-se pe câmpie cu multă băgare de seamă.

Plutonul era comandat de un ofițer și de un sergent. Nici unul nu spunea măcar o vorbă; toți mergeau cu ochii ațintiți în zare, așteptând în orice minut să se ivească printre arbori uniforme albe ale avanposturilor vrăjmașe.

Mergând așa ajunseră în preajma unei colibe țărănești, înconjurată de frasini. Un băiețel cam de vreo 12 ani stătea dinaintea casei și tăia cu o lamă de cuțit o ramură de frasin, ca să-și facă o nuia. La una din festrele casei atârna un steag tricolor.

Coliba era părăsită. Țăranii, după ce scosese războiul la fereastră, fugiseră de frica austrieilor. Băiatul îndată ce văzu soldați de-ai noștri, își

aruncă nuiaua și-și scoase căciula. Era un băiat vioi și frumos la chip, cu ochii mari și albaștri, cu plete bălaie. Din cauza arșiței își scosese hăinuța, aruncând-o în iarbă și rămăsese numai în cămașă și în pantaloni strâns cu o cingătoare la brâu.

— Ce faci tu aici? îl întrebă ofițerul oprindu-și calul.

— De ce n-ai fugit cu părinții tăi?

— N-am părinți! răspunse băiatul. Îmi capăt hrana lucrând pentru unii și pentru alții. Am rămas aici, ca să văd bătălia.

— Ai văzut trecând pe aici austrieci?

— De trei zile încoace n-a mai trecut niciunul!

Ofițerul stătu nițel pe gânduri, apoi sări repede de pe cal își lăsă soldații grămadă la porțiță, intră în colibă și se sui pe acoperiș. Coliba nu era înaltă și de pe acoperișul ei nu se vedea mai nimic din întinderea câmpiei.

"Ar trebui să se urce cineva în copaci", își zise ofițerul și coborî de pe casă. Chiar în fața casei se înălța un frasin foarte mare și subțire, care-și legăna vârful în văzduh.

Ofițerul se gândi câțva timp, uitându-se: când la copac, când la soldați; apoi întrebă pe băiat:

— Ai ochi buni, băiete?

— Cum de nu! îți văd pasărea în zarea cea mai depărtată, răspunse băiatul.

— Te-ai putea urca în vârful acestui copac?

— Eu? Într-o clipă și sunt în vârf.

— Și o să ne spui de cumva se zăresc de acolo, soldați austrieci, puști, cai? Dacă se ridică mult praf în sus?

— Negreșit!

— Și ce să-ți dau ca să-mi faci treaba aceasta?

— Ce să-mi dai? zise băiatul zâmbind. Nimica! Frumos ar fi, zău! Pentru austrieci n-aș face-o niciodată cu capul! Dar pentru ai noștri! Nu sunt și eu lombard?

— Suie-te dar!

— Stai puțin să-mi scot pantofii.

Își scoase pantofii, își strânse cureaua, își azvârli căciula în iarbă și se agăță de copac.

— Stai! strigă ofițerul, vrând să-l oprească, cuprins deodată de teamă.

Băiatul se uită la el cu niște ochi mari, parcă l-ar întreba ce vrea.

— Nimica! adăugase ofițerul. Suie-te!

Băiatul se urcă ușor ca o pisică.

Ofițerul dete poruncă soldaților să se uite drept înaintea lor.

În câteva minute, băiatul ajunsese până în vârful copacului și ținându-se strâns de trunchi, picioarele-i rămăseseră ascunse în frunziș, iar corpul de la brâu în sus, de-abia i se zărea de la acea înălțime.

— Uită-te drept înainte și departe, îi strigă ofițerul.

Băiatul, ca să vadă mai bine se ținu de copac numai cu o mână, pe cealaltă o puse la ochi, ca să nu-l orbească razele soarelui, care se furișau printre pletele sale bălaie și le făcea ca de aur.

— Ce vezi? întrebă ofițerul.

Băiatul plecă ușor capul în jos și, punându-și mâna la gură, ca să i se audă glasul, răspunse:

— Văd doi oameni călări pe șosea.

— La ce depărtare de aici?

— La o jumătate de milă.

— Vin încoace?

— Nu, stau pe loc.

— Ce mai vezi? întrebă ofițerul după un minut de tăcere. Uită-te la dreapta!

Băiatul se uită, apoi zise:

— Pe lângă cimitir, printre arbori, este ceva care lucește la soare, s-ar zice niște baionete.

— Oameni, vezi?

— Nu, trebuie să fie ascunși prin grâu. Deodată se auzi șuierătura unui glonț, care trecu prin aer și se pierdu în depărtare, către spatele casei.

— Dă-te jos! strigă ofițerul. Te-au văzut! Dă-te jos, nu vreau să mai aflu nimica!

— Nu mi-e frică, răspunse băiatul.

— Dă-te jos! repetă ofițerul; însă luându-și seama, mai întrebă:

— Dar la stânga ce mai vezi?

— La stânga?

— Da, la stânga.

Băiatul întinse capul spre stânga. O altă șuierătură și mai apropiată decât cea dintâi străbătu aerul. Băiatul tremură.

— Ce Dumnezeu! strigă el. Pare că nemții vor să-și verse focul pe mine. Glonțul trecuse foarte aproape.

— Dă-te jos, strigă ofițerul mâniat și cu ton poruncitor.

— Mă cobor îndată, răspunse copilul, dar n-aveți teamă, mă adăpostește frunzișul copacului. Vrei să știi ce este în stânga?

— Da, dar dă-te jos, adăugase ofițerul.

— La stânga, strigă băiatul lungindu-și trupul.

— Spre partea unde este o bisericuță, parcă văd...!

O a treia șuierătură și mai năpraznică se auzi deodată. Băiatul alunecă, încercă să se agațe de crăci, și căzu întins la picioarele copacului.

— Blestemații! Mi-au omorât copilul! strigă ofițerul, alergând către el.

Băiatul rămăsese întins la pământ cu brațele întinse. Un șiroi de sânge curgea din pieptul lui. Sergentul și doi soldați săriră repede de pe cai, ca să-i vină în ajutor. Sergentul se aplecă și-i desfăcu repede cămașa. Glonțul pătrunsese plămânul stâng.

— A murit? întrebă ofițerul.

— Nu, trăiește încă! răspunse sergentul.

— Dragul meu băiat! zise ofițerul aplecându-se spre el; nu te speria, prinde inimă!

Pe când, însă, ofițerul îl îndemna să nu se sperie și-i apăsa batista pe rană, ca să-i oprească sângele, băiatul își dete sufletul.

Ofițerul rămase înmărmurit, galben ca turta de ceară și cu ochii ațintiți asupra micului viteaz. În urmă se aplecă, îi așeză frumos capul pe iarbă; se sculă în picioare, să-l mai privească încă. Sergentul și cei doi soldați erau și ei mahnii până în fundul inimii.

Plutonul stătea întors în partea în care se știa că se află vrăjmașii.

— Puiul de viteaz! zice încă o dată ofițerul, cu ochii plini de lacrimi, și rostind acestea, se duse spre casă, smulse steagul tricolor de la fereastră și-l întinse ca un giulgiu jalnic peste băiețelul mort, lăsându-i chipul dezvelit.

Sergentul puse lângă el căciuliță, pantofii și cuțitașul cu care își tăiasse nuiua cu câteva minute mai înainte.

Îl mai priviră câțva timp în tăcere, apoi ofițerul zise sergentului:

— Voi trimite ambulanța să-l ridice de aici: a murit soldățește, soldățește trebuie să-l îngropăm. După aceea îi mai trimise cu mâna un ultim adio și strigă soldaților:

— Încălecați, băieți! Înainte!

Toți săriră pe șa și micul pluton, strângându-se porni. Curând după aceea, copilul mort primi onorurile militare.

Către apusul soarelui, tot șirul avanposturilor italiene, ducându-se întru întâmpinarea vrăjmașului, trecu pe același drum pe care îl străbătuse dimineața, micul pluton de călăreți. Era un batalion întreg de vânători, care, cu câteva zile mai înainte, udase cu sânge vitejesc dealul San-Martino.

Batalionul înainta despărțit în două șiruri. De-a lungul drumului curgea un pâraiaș limpede cu marginile smălțuite de flori; casa părăsită era la o mică depărtare.

Vestea despre moartea vitejească a băiatului pătrunsese repede în tabără, astfel că cei dintâi ofițeri ai batalionului, care zăriră micul cadavru, îl salută scoțând săbiile. Unul din ei se plecă pe marginea pâraului, rupse câteva flori și i le azvârli. Toți îl imitară. Fiecare, ofițer sau soldat, aruncându-i flori, îi striga salutându-l militărește:

— Rămas bun, pui de viteaz lombard! Onoare ție, copile! Trăiască Italia! Glorie vitejilor.

Un ofițer îi aruncă medalia sa de virtute militară. Un altul se duse să-l sărute pe frunte.

Florile se grămădeau mereu pe piciorușele lui goale, pe pieptu-i însângerat, pe micul lui cap bălai. Iar el, întins pe iarbă, învăluit în steagul național, dormea liniștitul somn al veșniciei.

Chipul îi era alb și parcă surâdea, ca și cum sărmanul băiat ar fi auzit acele salutări și ar fi fost vesel, că-și dăduse viața pentru scumpa lui Lombardie.

Saracii.

Marți, 29.

A-ți da viața pentru țară, ca micul lombard, este o bărbăție, o virtute mare!

Tu însă, fiul meu, nu trebuie să nesocotești pe cei mici. Azi dimineață, când ieșeam de la școală și mergeai alene înaintea mea, trecurăm pe lângă o femeie săracă, ce ținea pe genunchi un biet copilaș, tras la față și sfârșit cu totul. Îți cerea pomană. Te uitași la ea, dar nu-i dăduși nimic, deși aveai bani în pungă. Ascultă-mă, fătul meu, nu te obișnuie să treci cu nepăsare pe lângă o mamă care îți cere un ban pentru copilul său. Gândește-te că acelui copil trebuie să-i fie foame. Cugetă la durerea sărmanei mame! Îți închipuiești tu, ce ar fi pentru mama ta, dacă într-o zi s-ar vedea nevoită să-ți zică:

— Azi n-am nici măcar pâine să-ți dau!

Când dau un ban unui cerșetor, el îmi urează "Dumnezeu să-ți dea sănătate! Să-ți trăiască copilașii!" Tu nu poți să înțelegi cât de dulci îmi sunt acele cuvinte și ce recunoștință simt pentru acel sărac.

Îmi pare că totuși cu adevărat, acea urare are să ne tină pe toți sănătoși.

Mă întorc acasă bucuros, cugetând că acel sărac mi-a întors cu prisos ce i-am dat.

Enrico dragă! Fă-mă și pe mine, să aud câteodată acea urare stărnită de milostenia ta. Scoate și tu un ban din pungă, ca să-l dai vreunui moșneag fără de sprijin, vreunei mame lipsite de pâine, vreunui copil orfan de mamă.

Săracilor le place miluirea copiilor, pentru că nu-i umilește. Copiii având și ei nevoie de alții, se aseamănă cu ei.

N-ai băgat tu de seamă, că sunt totdeauna mulți săraci în jurul școlilor?

Pomana unui om mare este numai o milostenie; iar pomana unui copil este în același timp o milostenie și o mângâiere. Este ca și cum i-ar da totdeodată un ban și o floare: înțelegeți?

Gândește-te că ție nu-ți lipsește nimic și că ei sunt lipsiți de toate. Pe când tu năzuiești să fii fericit, lor le este destul să nu moară de foame. Gândește-te ce trist e că, pe lângă atâtea palate, în mijlocul atâtor ulițe, străbătute de copii îmbrăcați în catifele, se află femei și copilași, ce grozăvie! Băieți tot așa de buni ca și tine, tot așa de deștepți, lipsiți de hrana de toate zilele și rătăcind pe ulițele orașelor ca niște fiare în pustiuri! Așadar, fătul meu, socotește ce ți-am spus și să nu ți se întâmple să treci vreodată pe dinaintea unei mame care cerșește, fără să-i dai un ban!

Tatăl tău.

DECEMBRIE

Negustorul.

Joi, 1.

Tata vrea ca în fiecare zi de sărbătoare, să chem la noi, acasă, pe vreunul din camarazii mei sau să mă duc eu la dâșii, ca să mă împrietenesc cu toți.

Duminica viitoare o să mă duc la plimbare cu Votini, acela care își curăță mereu fulgi de pe haine și care are atâta necaz pe Derossi.

A venit la mine de vreo câteva ori Garoffi, băiatul cel lung și slab, cu ochii mici și vicleni, care face mereu la socoteli. E fiul unui drogist...Doamne! Ce ciudat e! Își numără mereu banii în buzunar. Socotește foarte iute pe degete și face orice înmulțire, fără să se folosească de tabla lui Pitagora. E foarte econom, are și un bilet de la casa de economii. Firește că are bani strânși, el nu cheltuiește nici măcar un gologan, și când îi cade câte un bănuț pe sub bancă, este în stare să-l caute cu săptămânile. Derossi zice că face ca coțofenele. Strânge tot ce găsește: penițe întrebuintate, ace cu gămălie, mucuri de lumânări, timbre vechi. Sunt mai bine de doi ani de când adună timbre, are acum mai multe sute din fiecare țară, lipite într-un album, pe care vrea să-l vândă librarului, când îl va completa. El nu-și plătește caietele; le capătă degeaba de la librar, fiindcă îi aduce mușterii. La școală face mereu negoț; pe fiecare zi vinde felurite obiecte, face loterii, schimburi, apoi se căiește de schimbul făcut și își cere lucrul înapoi. Se joacă cu arșicele și nu pierde niciodată; vinde tutungiului ziare vechi. Are un mic caiet plin cu cifre, în care își scrie socotelile. La școală nu învață decât aritmetica și ar dori să capete medalia, numai pentru ca să aibă intrarea liberă la teatrul de marionete (păpuși). Mie-mi place fiindcă mă face să râd. Ne-am jucat de-a negustorul cu cântare și cu balanțe; cunoaște prețul exact al tuturor lucrurilor, cunoaște cântarul și face niște cornete de hârtie cu atâta îndemânare, încât juri că e băiat de băcănie. Mi-a spus că îndată ce va ieși din școală, o să deschidă o prăvălie, că are să facă avere cu un comerț nou, născocit de el!

Ce mulțumit a fost că i-am dăruit câteva timbre străine! A știut să-mi spună fără greșală prețul fiecăruia. Când vine Garoffi pe la noi, tata se prefăce că citește ziarul și îl ascultă cu mult interes. Buzunarele lui sunt totdeauna pline cu lucruri de vânzare pe care le ascunde sub o manta lungă și neagră, cu care se poartă de obicei. Gândul îi este tot la negustorii. Dar ceea ce îl preocupă mai cu deosebire este colecția sa de

timbre. Aceasta e comoara lui, de care vorbește neconținut, ca și cum ar aștepta să scoată o avere dintrînsa.

Camarazii noștri îl poreclesc zgârcitul, cămătarul. Eu, nu știu de ce, îl iubesc, căci am învățat multe de la el, și îl privesc ca și cum ar fi un om mare.

Coretti, fiul negustorului de lemne, zice că Garoffi nu și-ar da timbrele nici ca să scape viața mamei sale. Tata nu-l crede așa de interesat.

— Mai așteaptă ca să-l judeci, mi-a spus deunăzi.

În adevăr, are patima aceasta, dar îmi vine să cred că are inimă bună.

Deșertăciune.

Luni, 9.

Ieri m-am dus să mă plimb pe calea Rivoli, cu Votini și cu tatăl său. Trecând pe strada Dora-Grossa, văzurăm pe Stardi, băiatul acela atât de străduitor, stând nemișcat ca un stâlp dinaintea unei librării, cu ochii ațintiți la o hartă geografică. Cine știe de cât timp stătea acolo, căci el învăța și pe uliță. Abia ne întoarse salutarea, *necioplitul!*

Votini era îmbrăcat bine, ca de obicei; ba chiar și prea bine pentru un copil! Avea cizmulițe de piele de marochin cu cusături, o haină cu ceaprazuri de mătase, o pălărie albă de castor și un ceasornic la brâu. Se fudulea grozav! Dar de astă dată a pățit-o rău cu fudulia lui!

După ce ne plimbarăm câțva timp, lăsând în urmă pe domnul Votini, fiindcă mergea încet, ne așezarăm obosiți pe o bancă, de piatră, lângă un băiat îmbrăcat foarte simplu, care părea a fi ostenit ca și noi, și stătea cu capul plecat și cu ochii în jos.

Un domn, ce mi s-a părut că e tatăl său, se plimba pe sub copaci, citind un ziar.

Votini, care ședea între mine și băiatul acela, voind să se fălească și el cu luxul lui, spre a fi admirat și de vecin, întinse piciorul, ca să-și arate încălțăminte și îmi zise:

— Ai văzut cizmele mele de roșior? Dar vecinul nu-l luă în seamă.

Atunci își lăsă piciorul în jos și arătându-mi panglicile de mătase, îmi spuse uitându-se pe furiș la băiat că acele panglici nu-i plăceau și că voia să-și pună nasturi de argint.

Celălalt băiat nu se uita nici la panglici. Votini începu să învârtască în mâini pălăria lui cea frumoasă de castor alb. Băiatul, parcă făcea înadins: nu aruncă măcar o privire nici la pălărie.

Votini, plin de ciudă, își scoase ceasornicul, îl deschise și mi-l arătă. Vecinul tot nu întoarse capul.

— Este de argint poleit? îl întrebai eu.

— Nu, răspunse el, este de aur.

— Dar nu este tot de aur, îi zisei, trebuie să fie și ceva de argint?

— Nicidecum! zise el și, ca să silească pe băiat să se uite, îi puse ceasornicul sub ochi, zicându-i:

— Ia uită-te și dumneata, și spune-mi dacă nu este tot de aur!

— Nu știu! răspunse scurt, băiatul.

— Bre! strigă Votini, plin de necaz, ce mândru ești!

Pe când rostea acele vorbe, sosi și domnul Votini, care auzindu-ne, se uită cu atenție la băiat, apoi zise cu asprime fiului său:

— Tac! și aplecându-se îi șopti la ureche: nu vezi că e orb, săracul!

Votini, înspăimântat, sări drept în picioare și se uită în ochii băiatului: luminile îi erau sticloase, fără expresie, fără privire. Văzând aceasta, el rămase mut și umilit, cu ochii în jos, apoi bolborosi:

— Ce rău îmi pare... nu știam!
Orbul, care înțelese tot, zise cu un surâs blând și trist:
— Nu e nimic!
Ce să-i spui! O fi fudul Votini, dar n-are inimă rea, căci n-a râs deloc în tot timpul plimbării.

Cea dintâi ninsoare.
Sâmbătă, 10.

Rămas bun plimbărilor de pe calea Rivoli! A sosit vesela prietenă a copiilor, a sosit zăpada!

De ieri a început să cadă deasă, în fulgi mari și albi, ca florile de cireș. Ce veseli eram dimineața la școală, când o vedeam cum se lipea de geamuri și se grămădea pe pervazurile ferestrelor! Chiar profesorul se uita bucuros la ea și își freca mâinile. Toți ne înveselim gândindu-ne ce de bulgări o să facem și cum o să ne batem cu ei. Ce-o să ne mai dăm pe gheață și ce dulce o să ni se pară, după aceea, căldura de acasă!

Numai lui Stardi nu-i păsa; stătea cu coatele pe bancă și cu fruntea între mâini, ascultând ca de obicei explicația profesorului.

Ce frumusețe! Ce veseli eram la ieșirea din școală! Toți dădurăm năvală pe uliță, strigând, băgându-ne picioarele unde era zăpada mai mare și sumetându-ne mânecile, ca să facem bulgări și să azvârlim unul într-altul.

Umbrelele părinților care așteptau pe afară, se făcuseră albe. Ghiozdanele noastre se înălbiră într-o clipă. Toți eram nebuni de bucurie; vesel era însuși Precossi, fiul lăcătușului, băiatul acela palid, serios și trist; Robetti, băiețelul care scăpase pe un copil de sub roata omnibuzului, sărea și el sărăcuțul, cum putea cu cârjele la subțioară; Calabrezul fiindcă nu mai văzuse zăpadă în viața lui, făcuse un bulgăre și mușcă din el ca dintr-o piersică. Crossi, băiatul precupeței, își umpluse ghiozdanul.

Zidărașul ne făcu să ne prăpădim de râs. Tatăl meu îl pofti să vină a doua zi pe la noi; în minutul acela era cu gura plină de zăpadă și necutezând nici s-o scuipe, nici s-o înghită, stătea îndopat cu ea și se uita la noi zăpăcit, fără ca să poată spune un cuvânt.

Chiar profesoarele râdeau și glumeau, când ieșeau din școală; până și biata doamnă Delcati alerga prin zăpadă tușind și acoperindu-și fața cu vâlul ei cel verde.

Sute de fete de la școala vecină făceau gălăgie și alergau sprintene pe așternutul alb.

Profesorii, pedelii, ba chiar și gardistul, strigau: Acasă băieți! Acasă! și înghițeau fulgii de zăpadă, care le încărunțeau mustățile și barba. Cu toate acestea se înveseleau și ei de bucuria gălăgioasă a copiilor la vederea iernii.

Vă înveseliți că vine iarna!... Dar ia gândindu-vă că sunt copii care n-au nici haine, nici încălțăminte, nici foc; că sunt mii de băieți, care se coboară de la colibele lor, din colinele singuratice pe o cărare lungă și obositoare cu o bucată de lemn în mâinile lor degerate ca să încălzească școala; că sunt sute de școli nemețite în zăpadă, goale și întunecoase ca niște peșteri, unde copii, sunt înecați de fum, sau tremură de frig și se uită cu groază la fulgii cei albi, care cad nepăsători, grămădindu-se neîncetat pe colibele lor depărtate, amenințându-le cu troiene.

Vă înveseliți că vine iarna!... Dar ia gândiți-vă că sunt mii de fânțe cărora iarna le aduce sărăcie și adesea chiar moarte!

Zidărașul.
Duminică, 11.

Zidărașul a venit azi la noi. Era îmbrăcat cu haine vechi de-ale tatălui său, pline încă de var și de ipsos.

Tata îl aștepta chiar cu mai multă nerăbdare decât mine. Ce bine ne păru când îl văzurăm! Cum intră pe ușă, își scoase pălăria cea zdrențăroasă, udă de zăpadă, o mototoli și o vârî în buzunar. Apoi înaintă cu umbletul acela al meșteșugarului obosit și se uită în dreapta și în stânga.

Cum ajunse în sufragerie și văzu tabloul care înfățișează pe Rigoletto, un caraghios cocoșat, îi făcu obișnuita lui strâmbătură: "botul de iepure". Nu te poți opri de răs, când îl vezi cum se strâmbă.

Începurăm să ne jucăm cu cuburi de lemn, de-a casele.

Are o îndemânare neobișnuită, ca să facă turnuri și poduri; ai crede că se țin în sus ca prin minune; lucrează la ele cu seriozitatea și răbdarea unui om mare; jucându-ne, el îmi povesti despre părinții săi. Ei locuiesc într-o mansardă. Tatăl său merge la școlile de seară, ca să învețe să citească și să scrie, mama lui e din satul Biela. Ce mult trebuie să-l lubească părinții! Se și vede! Deși e îmbrăcat ca un băiat sărac, totuși poartă haine care-i țin de cald, cârpite cu îngrijire și are la gât o basma legată de mâna mamei sale.

Îmi spuse că tatăl său este un om înalt și gros, un uriaș; de-abia poate să intre pe ușă, dar că e tot așa de bun pe cât e de mare și că îi zice lui "bot de iepuraș", când îl mângâie. Băiatul, însă, e mic la stat.

La ora patru ni se aduse gustarea: dulceață cu pâine, stafide și nuci. Stăteam pe divan și mâncam. Când ne scularăm, nu știu de ce, tata nu mă lăsă să șterg spatele divanului pe care Zidărașul îl murdărise cu varul de pe haine. Șterse el, mai târziu pe furiș.

Jucându-ne, Zidărașul pierdu un nasture de la hăinuță. Mama i-l cusu la loc. El, sărăcuțul, se roșise de tot și-și ținea suflarea uitându-se la mama cum cosea.

Mai târziu îi arătai un album cu caricaturi, și el, fără să-și dea seama, imita așa de bine strâmbăturile acelor chipuri caraghioase încât răsă și tata.

Nu mai putea de mulțumit ce era când plecă de la noi; uitase să-și pună pălăria, și, când ajunse la capătul de jos al scării, ca să-mi arate mulțumirea lui, ridică ușor capul și-mi făcu încă o dată botul de iepure.

Pe el îl cheamă Antonio Rabucco și are vreo nouă ani.

— Știi, fătul meu, de ce nu te-am lăsat să ștergi divanul? Fiindcă dacă îl ștergeai și te-ar fi văzut camaradul tău, poate s-ar fi rușinat că-l murdărise și n-ar fi fost frumos să-l umilești; mai întâi fiindcă n-a făcut-o dinadins, și apoi murdărise cu hainele tatălui său, care și el, la rândul lui, le umpluse la muncă. Munca nu murdărește! Te umple de pulbere, de var, de tot ce poțtești dar aceasta nu e murdărie.

Să nu zici niciodată de vreun meșteșugar care vine de la lucru:

"Este murdar!"

Trebuie să zici:

"Are pe haine semne și urme de muncă!"

Adu-ți bine aminte! Lubește pe Zidăraș, mai întâi fiindcă îți este camarad, și apoi fiindcă este fiu de meșteșugar. Tatăl tău.

Un bulgăre de zăpadă.

Ninge întruna.

S-a întâmplat ceva trist azi dimineată cu zăpada, când am ieșit din școală. Băieții cum ajunseră pe Corso, începură să se bată cu bulgări făcuți cu zăpadă de aceea jilavă, care, când o strângi în mâini, se face tare ca piatra. Trecea multă lume pe trotuare. Un om le strigă:

— Astâmpărați-vă băieți! În minutul acela se auzi un vaiet îngrozitor ce venea din partea cealaltă a trotuarului și un biet bătrân, căruia îi căzuse pălăria, șovăi și își acoperi ochii cu amândouă mâinile, iar un băiețel care stătea lângă dânsul strigă din toate puterile: "Ajutor, ajutor!" Un bulgăre de zăpadă lovise pe bietul bătrân drept în ochi.

Băieții se împrăștiară într-o clipă. Eu mă aflu la ușa librăriei, unde intrase tata, și văzui că vin mulți dintre camarazii mei, care se vârau prin mulțime și se prefăceau că se uită pe la galantare. Printre ei erau: Garrone, cu veșnica lui bucată de pâine în mână, Coretti, Zidărașul și Garoffi, băiatul care strânge timbre poștale.

În jurul bătrânului se adunase multă lume. Un gardist amenința și întreba în dreapta și în stânga:

— Cine a azvârlit? Spuneți care din voi? Și pipăia mâinile băieților, ca să vadă care din ei le avea ude.

Garoffi stătea lângă mine, galben ca turta de ceară și tremura ca varga.

— Nu vreți să spuneți cine a azvârlit? strigă iar, gardistul.

Atunci auzii pe Garrone zicând încet lui Garoffi:

— Haide, du-te de mărturisește! N-ar fi păcat să lași pe altul, să fie prins în locul tău?

— Nu e nimic, fă-ți datoria! adăugase Garrone.

— Mi-e frică, nu îndrăznesc!

— Prinde inimă! Haide, că vin și eu cu tine!

Gardistul și multe alte persoane întrebau mereu:

— Cine a fost? Cine a putut săvârși o astfel de faptă? Bietul bătrân! Sticla de la ochelari i-a intrat în ochi, l-a orbit!... Ștrengarilor!... Mișeilor!

Săracul Garoffi, era așa de aiurit, că de-abia se putea ține pe picioare.

— Vino! îi zise Garrone cu glas hotărât. Haide, nu te teme, lasă că te apăr eu! și apucându-l de braț îl împinse înainte, susținându-l ca pe un bolnav.

Lumea pricepu și mai mulți ridicară pumnii asupra lui Garoffi; dar, Garrone apărându-l, strigă:

— Nu cumva ați vrea să săriți zece oameni asupra unui biet copil!

Toți se retraseră și gardistul, luând pe Garoffi de mână, îl duse la o cofetărie, unde se afla rănitul.

Recunoscui îndată pe bietul bătrân. Era un funcționar, care locuia cu un nepot al său în al patrulea cat din casa noastră.

Îl așezaseră pe un fotoliu și-i puseseră comprese la ochi.

— N-am făcut înapoi! spunea polițistului, bietul Garoffi, plângând și pe jumătate mort de frică.

Vreo doi oameni îl îmbrânciră în cofetărie, strigându-i:

— În genunchi! Ștrengarule! Cere-i iertare în genunchi!

Alții îl și trântiră în genunchi.

În minutul acela două brațe zdrene îl ridicară de jos și un glas puternic strigă:

— Nu, domnilor!

Era directorul nostru, care văzuse și auzise tot.

— O dată ce băiatul a avut curajul să-și mărturisească greșeala,

adăugă el, nimeni nu mai are dreptul să-l umilească! Se făcu o tăcere generală.

— Acum, zise directorul lui Garoffi, cere-i iertare!

Garoffi, plângând cu hohot, îmbrățișa genunchii bătrânului care-i puse mâna pe frunte și-l mângâie cu blândețe.

Deodată, toți cei de față, înduioșați strigară:

— Scoală-te copile! Scoală-te și pleacă liniștit: du-te acasă.

Tata mă scoase din gloată și, când ajunserăm în uliță, îmi zise:

— Spune-mi, Enrico, ce ai face tu într-o astfel de împrejurare: ți-ai mărturisii și tu greșeala ca Garoffi?

— Da, tată, îi răspunsei.

— Jură-mi că ai face așa!

— Ți-o jur, iubite tată!

Profesoarele.

Sâmbătă, 17.

Garoffi era azi foarte îngrijorat, fiindcă se aștepta să fie aspru dojenit de profesorul Perboni.

Profesorul, însă, n-a venit, și fiindcă lipsea și suplinitorul, a venit doamna Cromi de ne-a ținut lecția. Doamna aceasta e cea mai bătrână dintre toate profesoarele. La ea au învățat să scrie și să citească mai toate doamnele care-și aduc acum copiii la școala noastră. Azi era cam tristă, fiindcă unul din fiii ei este bolnav.

Cum o văzură băieții, că intră în clasă, începură să facă larmă pentru că nu-i prea știu de frică.

Dânsa, fără să se arate supărată, le zise cu o voce liniștită și blândă.

— Vă rog, copii, respectați părul meu alb; eu vă sunt mai mult mamă decât profesoară, și am crescut pe o mare parte din mamele voastre.

Nici unul din băieții nu mai cuteză să ridice glasul; până și îndrăznețul Franti se mulțumi să-și bată joc de dânsa pe furiș.

Doamna Cromi fusese înlocuită în clasa ei cu doamna Delcati, profesoara fratelui meu. Iar în clasa doamnei Delcati făcea lecție o domnișoară, pe care băieții o porecliseră "măicuța călugăriță" Ea se poartă tot în haine închise și cu un șorț negru. Părul îi e bine netezit pe frunte; are ochii albaștri ca vioreaua; o față străvezie și o voce așa de lină, încât s-ar zice că șoptește o rugăciune.

Mama zice că nici nu se aude, și într-adevăr este foarte blândă și timidă; nu strigă, nu se supără și cu toate astea ține pe copii totdeauna în tăcere; până și cei mai isteți își pleacă imediat capul, când ea îi amenință cu degetul. În clasă la dânsa e ca la biserică, de aceea au și poreclit-o "măicuța călugăriță".

Mie îmi place și mica profesoară din divizia a III-a a clasei I elementară: domnișoara aceea cu chipul ca un trandafir, cu două gropițe în obraji.

Ea poartă o pană albastră la pălărie și o cruciuliță de aur la gât. Este totdeauna veselă, zâmbește mereu, vorbește cu o voce așa de limpede, încât ai crede că tot cântă și bate din palme, ca să facă tăcere.

Când ies copiii, ea aleargă când după unul, când după altul, ca să-i țină la rând, apoi îndreaptă gulerul unuia, încheie pe altul la haină, ca să nu răcească; îi însoțește până pe uliță, ca să nu se ia la bătaie; se roagă de părinți, să nu-i pedepsească acasă; dă manșonul ei vreunui căruia îi e frig. Copiii cei mai mici se agață mereu de ea, o sărută, o mângâie, o trag de rochie, de voal și ea le rabdă toate, îi sărută râzând și în fiecare zi se

întoarce acasă ciufulită, cu gulerul strâmb, obosită, dar tot veselă.

Această drăguță de profesoară dă și lecții de desen la o școală de fete și susține cu munca sa pe mama și pe fratele ei.

Casa rănitului.

Duminică, 18.

Nepoțelul bătrânului funcționar, pe care l-a lovit Garoffi urmează în diviziunea acestei profesoare. L-am văzut azi acasă, la unchiul său, care îl iubește ca și când i-ar fi copil.

Tocmai sfârșisem de scris istorisirea lunară "*Scrîtorășul florentin*", pe care profesorul mi-o dăduse s-o copiez, când tata îmi zise:

— Vino cu mine sus, să vedem cum îi mai este la ochi bietului bătrân.

Intrarăm într-o odaie foarte frumoasă, în care se afla bolnavul culcat cu capul ridicat pe mai multe perne. Nevasta lui stătea lângă dânsul și nepoțelul se juca într-un colț.

Ce bine îi păru bietului om, că ne-am dus să-l vedem! Ne spuse că se simte mult mai bine, că ochiul nu-i era deloc pierdut și că avea speranța de a fi cu desăvârșire vindecat peste câteva zile.

— De! Ce să-i fac! A fost într-un ceas rău! adăugase el; îmi pare rău, mai cu seamă, de spaima bietului băiat.

Tocmai ne vorbea de doctorul care îl căuta cu multă îngrijire, când se auzi sunând clopoțelul de la ușă.

— Trebuie să fie chiar el! zise nevasta bolnavului.

Ușa se deschise și mare ne-a fost mirarea, când recunoscurăm pe Garoffi, ce rămăsese în prag cu capul plecat, necutezând să intre.

— Cine e? întrebă bolnavul.

— Este băiatul care te-a lovit, zise tata.

— Vino încoace, băiete! îi strigă bătrânul. Ai venit să mă vezi, nu-i așa? Liniștește-te, mă simt mai bine, sunt aproape vindecat. Vino încoace!

Garoffi, de-abia stăpânindu-și lacrimile, se apropie de pat; era așa de tulburat că nici nu putea să vorbească.

Bătrânul îl mângâie și îi zise:

— Îți mulțumesc, dragul meu, că ai venit; du-te de spune mamei, și tatei, să nu mai aibă nici o grijă, că eu merg spre bine.

Garoffi, însă, nu se mișca, parcă ar fi voit să spună ceva, dar se sfia.

— Vrei să-mi mai spui ceva? întrebă bătrânul. Ce vrei? Spune, drăguțule!

— Eu? Nu, nu vreau nimic!...

— Așadar, du-te băiete! Du-te cu sufletul liniștit.

Garoffi merse până la ușă și acolo se opri, se uită la nepoțelul bătrânului, care privea cu mare curiozitate la el.

În sfârșit, scoase un obiect de sub mantaua lui cea lungă, îl puse repede în mâna băiețelului, zicându-i:

— Ține, aceasta e pentru tine! Și o luă la picior.

Băiețelul alergă la patul bătrânului și îi dăde pachetul. Pe hârtia ce-l învelea era scris: "*Ți-l dăruiesc ție!*"

Deschiserăm, ne uitarăm și mare ne fu mirarea, când văzurăm albumul de timbre poștale; albumul acela despre care vorbea neconținut, asupra căruia clădise atâtea speranțe și care îl costase atâtea osteneli. Își dădea comoara, jumătate din viața sa, ca să capete iertare, bietul băiat!

Scriitorușul florentin.
(*Istorisire lunară*).

Giolo urma în clasa a IV-a primară. Era un băiat drăguț cam de doisprezece ani, alb la față și cu părul negru. Era fiul cel mai mare al unui slujbaș de la drumurile de fier, care, având copii mulți și leafă puțină, trăia în nevoie și în lipsă.

Tatăl său îl iubea și era foarte bun cu el, dar era cât se poate de strașnic în privința învățaturii, căci dorea cu fiul său să fie curând în stare, să-i vină în ajutor pentru întreținerea familiei, și, cu toate că băiatul învăța bine, tot îl îndemna să învețe și mai bine.

Bietul om era cam în vârstă, și munca silită ce-și impusese, îl îmbătrânise înainte de vreme. Măcar că se simțea sleit de puteri, totuși lucra și în orele ce-i rămâneau libere de la obositorul lui serviciu, pentru ca familia să nu fie lipsită de nimic. De aceea își petrecea o parte din noapte scriind.

Un editor de ziare, de cărți și de fascicule, îi dăduse să scrie adresele abonaților pe niște fâșii de hârtie. Bietul om câștiga la acea lucrare trei lire pentru cinci sute de adrese scrise frumos și regulat.

Munca aceasta îl obosea și acest lucru îl spunea el, adeseori, când se așeza la masă.

— Mi se duc ochii! zicea cu mâhnire, bietul bătrân; Scrisul noaptea mă prăpădește!

Giulio îi zise într-o zi:

— Tată dragă, lasă-mă să-ți ajut; știi că pot să scriu întocmai ca dumneata!

— Nu drăguțule, tu ai de învățat; școala ta este ceva cu mult mai serios decât adresele mele; aș avea o adevărată muștrare de cuget, dacă ți-aș lua un singur ceas de la învățătură. Nu, fătul meu, îți mulțumesc!

Băiatul știa bine că n-ar fi putut îndupleca niciodată pe tatăl său, de aceea nu mai stăruia deloc, dar iată ce plănuise:

Băgase de seamă că tatăl său înceta de a scrie, punct la miezul nopții; îl auzea cum își împingea scaunul, când se ducea să se culce.

Într-o noapte îl lăsă să plece, apoi se sculă, se îmbracă binișor, merse în odaia de lucru dibuind prin întuneric, aprinse lampa, se așeză la măscioară, luă din fâșiile ce stăteau grămădite la o parte, se uită pe lista de adrese și începu să scrie prefăcând minunat caligrafia tatălui său. Scria din toată inima, bietul băiat, vesel că putea să vină în ajutorul familiei, însă îi cam bătea inima de frică, să nu-l prindă tatăl său. Încetul cu încetul, adresele scrise se făcură teanc. Din când în când se oprea, își freca mâinile, întindea urechea, zâmbea și reîncepea cu mai multă poftă. Scrise o sută șazeci de adrese. Câștigase o liră! Atunci puse condeiul la loc, stinse lampa și se întoarse în odăița sa pe vârful picioarelor.

A doua zi, tatăl veni vesel la masă. Nu pricepuse nimic, căci își făcea lucrarea fără să-și dea seama, gândindu-se cu totul la altceva și abia a doua zi își număra fâșiile scrise.

Se așeză la masă zâmbind și, bătând cu mâna pe umărul fiului său, îi zise:

— Știi tu, Giulio, că tatăl tău este un bun muncitor? Ieri seară am scris cu a treia parte mai mult ca de obicei! Mâna nu-mi tremură și ochii tot își mai fac datoria!

Giulio, plin de bucurie, își zise:

— Bietul tata! scriind în locul lui, nu-i dau numai un ajutor bănesc, îi aduc și mângâierea de a se crede întinerit. Așadar, înainte băiete.

Îmbărbătat de această bună reușită, în noaptea următoare, îndată ce

bătu douăsprezece, el merse înainte cu lucrarea tatălui său. Merse astfel mai multe nopți de-a rândul. Tatăl nu bănuia deloc, numai atât că într-o seară zise:

— Ciudat! De vreo câțeva vreme ardem mai mult petrol.

Giulio o sflecli, dar tatăl său nu mai stăruia asupra acestui lucru și băiatul merse înainte cu scrierea adreselor.

Pierderea somnului din fiecare noapte începu, însă, să obosească pe bietul băiat; și seara, când învăța sau scria pentru școală, i se închideau ochii. Într-o seară, pentru prima oară adormi pe caiet.

— Fii harnic, îi strigă tatăl său bătându-l pe umeri, nu te lenevi, copile, învață!

Giulio se dezmetici și reîncepu să scrie, dar în serile următoare o duse și mai rău, moțâia pe cărți, dimineța se scula târziu, învăța lecțiile cu greu, parcă i se urâse cu învățătura.

Deocamdată, tatăl său băgă de seamă și tăcu, apoi începu să se îngrijească și, în cele din urmă, pentru întâia dată îl dojeni, zicându-i:

— Giulio nu te mai cunosc, te-ai schimbat cu totul, te-ai făcut îndărătnic și nepăsător; adu-ți aminte că toată nădejdea familiei e în tine! Purtarea ta mă mâhnește foarte mult.

La această muștrare, cea dintâi mai aspră ce o primea, băiatul se tulbură și își zise în sine:

— Nu mai merge! Trebuie să mărturisesc totul tatălui!

Dar chiar în seara aceea, la masă, tatăl zise cu bucurie:

— Știți că în luna aceasta am câștigat treizeci și două de lire mai mult decât în luna trecută! Zicând acestea, scoase din buzunar un cornet cu bomboane, ca să sărbătorească împreună cu copiii săi acest neașteptat câștig. Copiii, de bucurie, bătură din palme. Lui Giulio, văzând pe tatăl său așa de vesel, îi veni inima la loc și se gândi:

— Nu, dragul meu tată, o să te ajut și de aici înainte și o să mă silesc din toate purerile, ca să învăț ziua pentru școală, iar noaptea să lucrez pentru dumneata și pentru toți ai mei.

Tatăl, urmânduși vorba, zise:

— Un prisos de treizeci și două de lire e ceva! Îmi pare foarte bine! Numai dumnealui mă mâhnește! și arată pe Giulio.

Bietul copil primi muștrarea în tăcere și își reținu lacrimile, care stăteau să-i curgă pe obraji; în fundul inimii, însă simți o mare mângâiere.

El continuă să lucreze din toată inima; însă, grămădindu-se oboseală peste oboseală, îi fu din ce în ce mai greu să lupte.

Lucrurile mergeau astfel de două luni: tatăl dojenind mereu și uitându-se mânios la el, iar fiul suferind dojenile și chinându-se ca să poată să le biruie pe toate.

Într-o zi, tatăl se duse la școală, ca să întrebe pe profesor, cum merge fiul său. Acesta îi răspunse:

— Da, învață pentru că este inteligent, dar nu mai învață cu poftă, cum învăța mai înainte. Este somnoros, zăpăcit, cască. Face niște compoziții scurte, scrise urât și aruncate fără rost pe hârtie. Ar putea să facă mult mai mult și mult mai bine.

În acea seară, tatăl își luă băiatul la o parte și-l muștră și mai aspru:

— Giulio, tu vezi bine, cât muncesc; vezi că-mi scurtez zilele pentru voi toți și ție nu ți-e milă: nici de mine, nici de mama, nici de frați!

— Nu, tată, nu vorbi așa! strigă copilul, plângând cu hohot, și fu cât p-aci să mărturisească totul; dar tatăl adăugă: știi starea în care ne aflăm, vezi cât trebuie să muncim cu toții și câte trebuie să răbdăm ca să ne putem susține. Nădăjduiam o gratificație de o sută de lire de la administrația căilor ferate și mi s-a spus că nu mi se va da nimic, așa că

sunt nevoit să lucrez și mai mult.

Auzind aceasta, Giulio opri mărturisirea ce stătea să-i iasă din gură și-și zise:

"Nu dragă tată, n-am să-ți spun nimic: vreau să păstrez taina, ca să mai lucrez pentru tine. Prin muncă te voi răsplăti de suferința ce-ți pricinuiesc. Cât pentru școală, tot o să învăț destul, ca să-mi trec bine examenele"; ceea ce era mai rău, e că tatăl devenea din ce în ce mai nepăsător față de el, vorbea foarte rar cu dânsul, ca și cum l-ar fi privit ca pe un fiu rătăcit, de la care nu mai spera nimic; se ferea chiar să-i întâlnească privirea. Giulio înțelegea totul și suferea fără să cârtească.

Trudirea neîncetată și întristarea zdruncina din zi în zi mai mult sănătatea băiatului; el slăbea și îngălbenea, și de aceea era silit să-și negligeze studiile, înțelegea foarte bine, că nu putea s-o mai ducă mult; și în fiecare zi își zicea: la noapte n-o să mă mai scol! Aș! Îndată ce auzea sunând ora douăsprezece, tocmai când ar fi trebuit să se țină de hotărâre, simțea un fel de remușcare, i se părea că șezând în pat ar lipsi de la datorie, căci ar fura o liră tatălui și familiei sale. Atunci se scula și începea să scrie cu speranța că tatăl său ar putea să-l prindă lucrând, sau că și-ar fi numărat adresele și că întâmplarea i-ar fi descoperit totul, fără ca el să fie nevoit să-i destăinuie ceva, căci nu îndrăznea.

Astfel mergea înainte.

Într-o seară la masă, tatăl zise o vorbă, care fu hotărâtoare pentru el. Mamă-sa uitându-se la el îi păru că-l vede și mai galben și mai ofilit și îi zise:

— Ți-e rău, Giulio? apoi adăugă către soțul său: Mi se pare că e bolnav Giulio; nu vezi ce galben e? Spune, dragul mamei, ce ai?

Tatăl său se uită la dânsul cu nepăsare și zise:

— Muștrarea de cuget aduce cu sine o sănătate rea. Adu-ți aminte ce sănătos erai când ai fost școlar bun și inimos!

— Dar nu vezi că e bolnav? strigă mama.

— Nu-mi pasă! răspunse tatăl.

Acest cuvânt atinse drept la inimă pe bietul băiat.

"Așa? Tatălui său nu-i mai păsa de el! Tatăl care mai înainte tremura numai auzindu-l că tușește! Așadar nu-l mai iubea! Fără nici o îndoială, era cu totul izgonit din inima lui. Nu, tată! zise el în sine, cu inima zdrobită, nu pot trăi fără iubirea ta; voi s-o redobândesc pe deplin, voi să-ți mărturisesc totul și să învăț ca mai înainte! De astă dată m-am hotărât!"

Totuși, el se sculă și în noaptea aceea, ca în celelalte nopți, dar mai mult din obicei. Când se dete jos din pat, vru să meargă în odaia de scris, ca să se uite în liniștea nopții pentru cea din urmă oară la acea odăiță, unde lucrase așa de mult în taină, cu inima plină de mulțumire și de iubire. Când se revăzu lângă măscioară, cu lampa aprinsă, când văzu fâșiile albe pe care el nu mai avea să scrie adresele ce le învățase acum pe de rost, fu cuprins de părere de rău și apucă condeiul, ca să înceapă lucrarea obișnuită.

Întinzând mâna, dete jos o carte. Tot sângele i se sui la cap. Dacă s-o fi deșteptat tatăl său. Neapărat că nu l-ar fi prins făcând vreun fapt rău; el însuși se hotărâse să-i spună.

Cu toate acestea îi era frică atunci când se gândea să-l vadă deodată dinaintea lui. Să fie surprins la acea oră, în liniștea aceea! Mama lui s-ar fi deșteptat și s-ar fi speriat. Ideea care până atunci nu-i venise, că tatăl său s-ar simți poate rușinat descoperind adevărul... toate acestea îl înfiorau. Întinse urechea, ținându-și suflarea. Nu auzi nici-un zgomot. Ascultă la ușă: nimic! Toți dormeau în casă; tatăl nu auzise. Se liniști și reîncepu să scrie. Fâșiile se grămădeau, auzea pe drum pasul regulat al gardiștilor de

noapte; apoi un zgomot de trăsuri care încetă deodată; mai târziu, zgomotul mai multor inși, care ce treceau încetinel, și, în sfârșit, o adâncă liniște întreruptă din când în când de lătratul depărtat al vreunui câine; iar el scria, scria înainte.

Dar tatăl său, pe care îl credea că doarme, stătea la spatele lui. Auzise zgomotul pricinuit de căderea cărții și așteptase momentul potrivit, ca să intre. Zgomotul carelor acoperise ușorul zgomot al ușii și al pașilor săi.

El stătea drept la spatele băiatului, cu capul său cel alb deasupra micului cap negru al fiului său; vedea condeiul cum aluneca pe fășii. Într-o clipă ghicise și înțelesese tot. O mare muștrare de cuget, o înduioșare nespusă îi cuprinsese sufletul și îl ținea pe loc, înăbușit de emoție, la spatele copilului. Deodată, Giulio scoase un țipăt; două mâini nervoase îl apucară de cap.

— Tată! Tată! Iartă-mă! strigă Giulio, recunoscând pe tatăl său.

— Tu să mă ierți pe mine! răspunse tatăl, plângând și sărutând pe fiul său pe frunte. Am înțeles tot, știu tot, eu îți cer iertare, dragul meu copil! Haide, vino cu mine! Și îl împinse sau mai bine zis îl duse pe mâini până la patul mamei sale, care se deșteptase, și i-l aruncă în brațe, zicându-i: Sărută pe acest inger, care nu doarme de trei luni, ca să lucreze pentru mine și eu îi amăram sufletul cu dojenile mele, lui care îmi câștiga pâinea!

Mama îl strânse la piept, apoi zise:

— Du-te de te culcă, fiul meu, du-te îndată de te odihnește. Du-l tu în patul său! zise ea, bărbatului. Tatăl îl luă în brațe, îl duse în odăița lui și-l culcă mângâindu-l mereu, apoi îi așeză pernele și îi trase plapuma pe el.

— Mulțumim, tăticule! zicea băiatul. Acuma du-te și dumneata de te culcă; sunt așa de mulțumit!

Dar tatăl voia să-l vadă adormit; se așeză lângă patul băiatului, îl luă de mână și îi zise:

— Dormi, dormi, copilul meu! Giulio obosit, adormi îndată și dormi somn dulce bucurându-se pentru prima oară, după atâtea luni, de un somn liniștit, înveselit cu visuri surâzătoare.

Când se deșteptă, a doua zi, soarele se înălțase de mult își frecă ochii și vrând să-și tragă plapuma, simți că ceva greu o reține; se uită și văzu capul alb al tatălui său proptit de marginea patului. Bietul bătrân petrecuse noaptea aici, fericit de a vedea pe fiul său odihnindu-se, apoi adormise și el cu o adâncă mulțumire în suflet.

Stăruința.

Miercuri, 28.

Sunt încredințat că și Stardi din clasa mea ar fi în stare să facă ceea ce a făcut micul scriitor florentin.

Azi dimineață, doi băieți au fost cât se poate de fericiți la școală: cel dintâi, Garoffi, nebun de bucurie, pentru că bătrânul funcționar îi dăduse înapoi albumul, înavuțit cu trei timbre din republica Guatemala, pe care el le căuta de mult: cel de-al doilea, Stardi, fiincă luase a doua medalie, era cel dintâi din clasă, după Derossi.

Toți am fost uimiți. Cine ar fi zis una ca asta în luna lui octombrie, când tatăl lui Stardi, aducându-l la școală, spusese profesorului:

— Te rog, domnule profesor, să ai multă răbdare, cu fiul meu, căci este foarte greu de cap.

În zilele dintâi, băieții îl porecliseră "cap de dovleac". Dar el era din aceia care-și zic: "Sau mor, sau izbutesc!" și se pusese strașnic pe

învățătură. Învăța zi și noapte: acasă, la școală, pe stradă; învăța mereu. Era răbdător ca un bou și încăpățânat ca un măgar, așa că, nepăsător la glumele îndrăznețe ale camarazilor săi, împărțind la pumni și dând chiar cu piciorul în cei care-l necăjeau; acel cap de dovleac ne întrecuse pe toți.

Când a venit la școală, nu înțelegea boacă de aritmetică; compozițiile îi erau un șir de nerozii, nu putea să-și aducă aminte deloc de vreo epocă sau de vreo dată; acum dezleagă probleme, scrie corect și își știe lecția ca pe apă. Când îl vezi mic și îndesat, cu capul mare și înghesuit între umeri: când îi observi mâinile scurte și groase și îi auzi glasul lui cel aspru, pricepi îndată, că trebuie să aibă o voință de fier.

El găsește materie de studiu chiar prin ziare și afișe de teatru. Când are ceva bani, își cumpără câte o carte. Și-a alcătuit chiar o mică bibliotecă. Într-o zi, când era mai cu voie bună, îi ieși din gură făgăduiala, că mă va duce la el, ca să mi-o arate.

El nu vorbește cu nimeni, cu nimeni nu se joacă, stă mereu în bancă ținându-și fruntea între mâini, nemișcat ca o stâncă și ascultând pe profesor.

Cât a trebuit să muncească bietul Stardi, ca să ajungă la așa izbândă! Profesorul, deși era cam supărăcios azi dimineață, când a împărțit medaliile, totuși i-a spus:

— Bravo Stardi! Bravo băiete! Cine stăruie izbutește!

El însă nu se mândri deloc, nici nu zâmbi măcar; abia se întoarse la locul lui cu medalia la piept, își cufundă iarăși capul între mâini și stătu mai nemișcat și mai atent decât oricând.

Dar nostim lucru fu la ieșirea din școală. Tatăl său, om scurt și îndesat ca și el, îl aștepta la poartă, și văzându-i medalia, nu voi să creadă cu nici un chip că el o câștigase.

Trebuî să-l încredințeze profesorul. Atunci începu să râdă cu poftă: bătu pe ceafă pe fiul său, strigându-i cu o voce groasă:

— Bravo! Bine zău, băiete! Bine de tot, dovlecelul meu!

Zicând acestea, se uita la el plin de mirare și cu zâmbetul pe buze, căci tot nu-i venea să creadă adevărul.

Băieții, toți râdeau, numai Stardi nu râdea. El, desigur, și începuse să rumege în mintea sa lecția de a doua zi.

Recunoștința.

Sâmbătă, 31.

Nu mă îndoiesc că Stardi nu se plânge niciodată de profesorul său ca tine. Ai zis că profesorul vostru era ieri cam supărăcios. Chipul cu care ai spus aceasta, arăta că-ți este cam ciudă. Ia gândește-te de câte ori ești tu supărăcios, și cu cine! Cu tatăl tău, cu mama ta; supărare care, față de ei, devine o crimă. Și cu drept cuvânt poate fi câteodată supărăcios, sărmanul vostru profesor, căci ia gândește-te de câți ani se obosește cu băieții. O fi avut, nu zic, mulți băieți buni și iubitori, dar câți vor fi fost nerecunoscători, câți vor fi abuzat de bunătatea lui și nu vor fi ținut seamă de îngrijirile sale! Un adevăr foarte trist este acela că voi mai mult îl amărâți, decât îl mulțumiți!

Gândește-te că cel mai sfânt om din lume, dacă ar fi în locul lui, tot s-ar necăji uneori. Și apoi, știi tu de câte ori profesorul, deși bolnav, își face lecția numai pentru că nu e tocmai așa de rău, ca să se poată scuza. Și atunci, desigur că este supărăcios, pentru că suferă, sau pentru că voi nu-l înțelegeți și vă folosiți de indispoziția lui, ca să faceți nebunii.

Respectă și iubește pe profesorul tău, copile! Iubește-l pentru că tatăl

tău îl iubește și-l respectă; Iubește-l pentru că își consacră viața pentru binele atâtor copii, care-l vor uita; Iubește-l pentru că îți luminează inima; Iubește-l pentru că într-o zi, când vei fi bărbat, și nici eu, nici el nu vom mai fi pe lume, el se va înfățișa minții tale alături cu mine. Și atunci, fața lui obosită, pe care tu azi nu o iei în seamă, ți-o vei aminti și te vei mâhni, chiar după treizeci de ani. Te vei căi că nu l-ai iubit; te vei rușina că te-ai purtat rău cu dânsul; iubește-ți profesorul, pentru că el face parte din numeroasa familie a celor cincizeci de mii de învățători elementari, răspândiți prin toată Italia, care sunt ca niște părinți intelectuali ai milioaneilor de băieți ce cresc odată cu tine. Ei sunt muncitorii puțin răsplătiți, care pregătesc țării noastre un popor mai bun decât cel de acum.

Eu nu mă mulțumesc cu iubirea ta, pe cât timp nu vei iubi și tu pe toți aceia care-ți voiesc binele, și printre aceștia, profesorul tău este cel dintâi după părinții tăi. Iubește-l, așa precum ai iubi pe un frate al meu, iubește-l: și când te mângâie, și când te dojenește; când este drept și chiar când îți pare că e nedrept; iubește-l când e vesel și blând, iubește-l și mai mult, când e mâhnit.

Iubește-l întotdeauna. Pronunță cu smerenie numele de "profesor", căci după numele de "tată", acesta este cel mai nobil, cel mai dulce, pe care un om îl poate da unui alt om.

Tatăl tău.

IANUARIE

Profesorul suplinitor.

Miercuri, 4.

Bine zice tata! Profesorul era supărăcios, fiindcă nu-i era bine.

Suplinitorul vine de trei zile, să-l înlocuiască. Suplinitorul despre care am mai vorbit, e un tânăr mic și fără barbă, care seamănă mai mult a școlar.

Chiar din ziua dintâi, când a venit suplinitorul, s-a făcut mare larmă în clasă, fiindcă este prea blând și are o răbdare nespusă.

Bietul om, strigă mereu la băieți.

— Tăcere! Tăcere! Vă rog faceți liniște!

Dar nu-l ascultă nimeni. Azi dimineată, băieții și-au ieșit din măsură; zgomotul era așa de asurzitor, încât, nu i se mai auzea glasul deloc. El dojenea, se ruga: zadarnic! Directorul se ivi de două ori pe pragul ușii și se uită înăuntru; dar cum pleca, zgomotul începea și mai tare: s-ar fi crezut că eram la bălci. Garrone și Derossi făceau mereu semne camarazilor lor să tacă, să se astâmpere; degeaba, nici nu-i băgau în seamă. Singur Stardi stătea nemișcat la locul său, cu fruntea strânsă în mâini, gândindu-se poate, sau la frumoasa lui bibliotecă, sau la temele de a doua zi. Garoffi, micul negustor și strângătorul de timbre poștale, era și el asemenea foarte ocupat cu alcătuirea unei liste de loterie, câte două lire biletul, pentru că vrea să pună la lot o călmară de buzunar. Toți râdeau, strigau, înfingeau penițe prin bănci și apoi zbârnâiau cu ele ca și cu drâmbul; își azvârleau cocașe de hârtie cu fire de elastic scoase de prin ghete.

Suplinitorul apuca de mână pe unul, zguduia pe altul; pe un al treilea îl și pedepsi; Vreme pierdută! Nu știa sârmanul, la ce sfânt să se mai închine. Le zicea:

— De ce sunteți așa de neastâmpărați? Voiți să primesc un

avertisment din cauza voastră?

Apoi bătea cu pumnul în catedră și striga cu glasul supărat, aproape înecat de lacrimi:

— Tăcere! Tăcere! Tăcere odată! Ți-era mai mare mila de dânsul. Cu toate acestea, larma creștea și mai mare. Franti îi azvârli un cocoloș de hârtie. Unii miorlăiau ca pisicile, alții se încăierau: era o învălmășeală de nespus.

Ușa se deschise și pedelul intră și spuse suplinitorului, că-l cheamă directorul. Profesorul se sculă și ieși repede, cu totul tulburat. Atunci, zgomotul deveni și mai mare. Deodată, Garrone sări în sus, roșu la față, cu pumnii ridicați, și strigă cu glas amenințător:

— Astâmpărați-vă odată, măgarilor! Nu vă e rușine să vă râdeți de suplinitor, fiindcă este bun? Dacă v-ar zdreli oasele, ați fi smeriți ca niște câini; droaie de nemernici ce sunteți! Vă spun curat, că cine o îndrăzni să-și mai bată joc de dânsul, îl aștept la poartă și îi rup fălcile. Și zău că o fac, chiar față cu tatăl său!

Băieții tăcură toți de astă dată. Ah! Ce frumos era Garrone, în momentul acela!

Ochii îi străluceau ca două scânteii, parcă era un pui de leu întărâtat. El se uită drept în fața celor mai îndrăzneți; toți plecară capul.

Când se întoarse suplinitorul, rămase uimit de acea tăcere, dar văzând pe Garrone aprins la față și tremurând, înțelese; îl privi cu dragoste și îi zise cu glasul său cel blând, parcă ar fi zis unui frate:

— Ți mulțumesc, Garrone!

Biblioteca lui Stardi

M-am dus ieri la Stardi. Casa lui este aproape, peste drum de școală. Mi-e cam rușine s-o spun, dar trebuie să mărturisesc că mi-a fost necaz pe el, când i-am văzut cărțile. Ce bine și le păstrează! N-a prăpădit nici una măcar, din cărțile pe care a învățat; le are pe toate și eu nu mai am nici una! Ce rău îmi pare că le-am rupt! Toți banii ce-i capătă de la rude, el îi dă pe cărți.

Tatăl său, prinzând de veste că-i plac cărțile, a dat să i le lege după placul lui și i-a cumpărat un dulăpior frumos de nuc.

Dulapul are niște perdelețe verzi. Când tragi de un șnur, ele se deschid și ți se înfățișează deodată trei rânduri de cărți de diferite culori, bine așezate, curate și cu titlurile scrise cu litere poleite. Are: povești, călătorii, poezii; are și cărți cu gravuri, și ce bine știe să potrivească fețele! A așezat volumele albe pe lângă cele albastre, pe cele roșii lângă cele negre și lângă acestea, pe cele galbene: astfel că se deosebesc de departe și au o înfățișare cât se poate de frumoasă. Adeseori, el își petrece timpul rânduindu-le în alt chip. Și-a făcut un catalog de cărți, tocmai ca un bibliotecar. Cum și le îngrijește! Le șterge de praf, le răsfoiește și cu băgare de seamă le deschide, ca să nu le mânjească poate cu degetele lui cele groase; s-ar zice că sunt noi. Păcat, zău, că n-am știut și eu să mi le păstrez pe ale mele! Ce bucurie, e pe el, când își cumpără câte o carte! O mângâie, îi face loc în bibliotecă, o ia iarăși în mână, o învărtește și se uită la ea ca la un odor. Într-un rând începuse să-l doară ochii de mult ce citea.

Tatăl său veni la noi, în odaie, și, bătând cu palma pe ceafa fiului său, îmi zise cu vocea sa puternică:

— Ia spune-mi, domnișorule, ce zici dumneata de al meu cap de dovleac? Te încredințez că în căpățâna asta e atâta străduință încât are să izbutească în toate! Mângâierea aceea grosolană a tatălui său îl făcea să

închidă ochii de plăcere, întocmai ca un cățeluș când îl mângâie stăpânul.

N-aș putea să spun de ce, dar nu-mi vine să glumesc cu Stardi, cum glumesc cu ceilalți camarazi ai mei și nici nu-mi vine să cred că este numai cu un an mai mare decât mine.

Când am plecat, el m-a însoțit până la pragul ușii și mi-a zis la revedere cu multă seriozitate; parcă avea chipul posomorât; era cât p-aci să-i răspund ca unui om mare: "Vă salut, domnule!"

Îndată ce mă întorsei acasă, spusei aceasta tatălui și adăugai:

— Nu înțeleg un lucru, tată; Stardi n-are nici un talent, nu este deștept, e cu totul necioplit, are un chip pocit și cu toate acestea, el îmi impune.

Tata îmi răspunse:

— Să-ți spun eu, fiul meu, de ce-ți impune: pentru că are tărie de caracter.

— Și apoi să-ți mai spun încă ceva ciudat, mai zisei eu, am stat o oră la el, acasă, și nu cred să-mi fi spus cincizeci de cuvinte. Nu mi-a arătat nici o jucărie, n-a râs, nici n-a zâmbit măcar odată și tot nu mi-a fost urât, și am rămas bucuros la el.

Tata îmi răspunse:

— Pentru că-l stimezi.

Fiul lăcătușului.

Da, nu zic, așa o fi; dar eu stimez cu mult mai mult pe Precossi și nu-mi inspiră același simțământ ca Stardi. Precossi e fiul lăcătușului: e un băiețel mic și plăpând, cu privirea tristă și blândă, e sficiosul acela, care cere mereu iertare tuturor și care deși bolnăvicios, totuși învață foarte bine.

Tatăl său a căzut în darul beției, se întoarce acasă beat mort, îl bate fără milă și, fără să aibă vreo vină, îi azvârle cărțile și caietele. Bietul băiat vine adesea la școală: cu vânătăi pe obraz, cu ochii roșii și umflați de plâns, și, cu toate acestea, n-ar spune, Doamne ferește, că-l bate tatăl său.

— Te-a bătut tata! îi zic câteodată, băieții. El răspunse repede:

— Nicidecum! Nu e adevărat! ca să nu-l facă de rușine pe părintele său.

— N-ai ars tu foile acestui caiet! îi zise într-o zi, profesorul, arătându-i foile cu lucrarea arsă pe jumătate.

— Ba da! răspunse el, tremurând, mi-a căzut caietul din nebăgare de seamă!

Noi știam cu toți că tatăl său, venind beat acasă, dăduse cu piciorul în masă și o răsturnase cu lampă cu tot, pe când băiatul își făcea temele.

El ține cu chirie o cămăruță în podul casei noastre; se suie acolo pe scara din dos și portăreasa ne spune tot ce se petrece la ei. Într-o zi, sora mea, Silvia, stând pe terasă, îl auzi țipând și află că tatăl său îl îmbrâncise pe scări așa de tare, încât bietul băiat căzuse rostogolindu-se din treaptă în treaptă până jos; și aceasta numai fiindcă ceruse bani ca să-și cumpere o gramatică.

Netrebnicul acela nu lucrează nimic, se îmbată mereu și familia îi piere de foame. De câte ori nu vine bietul Precossi la școală, fără să fi îmbucat ceva și mușcă pe furiș dintr-o bucatică de pâine ce i-o dă Garrone, sau dintr-un măr adus de mica profesoară la care și-a făcut el clasa întâi inferioară! El nu ți-ar zice: "Mi-e foame, tata nu-mi dă să mănânc"!

Câteodată, când tatăl său trece din întâmplare pe dinaintea școlii,

vine să-l ia, Dumnezeu! Cât e de groaznic! Cu chipul searbăd și întunecat, cu părul pe ochi, cu căciula într-o parte și se clatină mereu pe picioare. Precossi tremură de frică atunci când îl vede, dar tot aleargă la el surâzându-i; însă el nici nu-l bagă de seamă, atât e de amețit.

Bietul băiat e nevoit să-și coase caietele rupte, să ceară cărți la băieți, ca să-și învețe lecțiile, să-și prindă rupturile de la cămașă și de la haină cu ace cu gămălie.

Ți-e mai mare milă de el, când îl vezi cum face gimnastică în niște pantofi grei și mari de-i joacă picioarele în ei, cu niște pantaloni care-i atârnă la pământ și cu surtucul de două ori cât el, așa încât e silit să-și sumează mânecile până la coate. Cu toate acestea, el învață cu multă stăruință și ar fi unul dintre cei dintâi, dacă ar putea să învețe liniștit acasă. Azi dimineață a venit la școală cu obrazul zgâriat. Băieții i-au zis:

— Nu mai tăgădui; tatăl tău te-a zgâriat. Spune-i directorului să-l cheme la secție!

El se sculă repede, tremurând de necaz și strigă:

— Nu, nu este adevărat! Tata nu mă bate niciodată! Dar mai târziu, în timpul lecției, lacrimile îi curgeau pe bancă și când băga de seamă că ne uităm la el, se sili să zâmbească spre a-și ascunde întristare. Bietul Precossi!

Măine au să vină la mine: Derossi, Coretti și Nelli; o să-i spun și lui să vină. Am să-l poftesc la gustare, să-i dăruiesc cărți și să răstorn casa cu susul în jos, ca să petreacă bine. O să-i umplu buzunarele cu poame, ca să-l văd și eu o dată cel puțin mulțumit și vesel! Săracul Precossi! Cât e de bun, de răbdător și de harnic!

O vizită plăcută.

Joia aceasta a fost pentru mine cea mai frumoasă din tot anul. Derossi, Coretti și micul cocoșat, Nelli, sosiră la mine la două, după-amiază; pe Precossi nu l-a lăsat tatăl său ca să vină.

Derossi și Coretti veneau râzând, fiindcă întâlniseră pe bietul Crossi, băiatul precupeței, cu o varză mare în brațe. Bietul băiat se ducea s-o vândă ca să-și cumpere penițe. Îmi spuseră că Crossi primise o scrisoare de la tatăl său prin care îi vestea întoarcerea lui din America; de aceea sărmanul copil nu mai putea de bucurie.

Derossi și Coretti sunt băieții cei mai veseli din clasă. Ce bine am petrecut în cele două ore, cât am stat împreună! Coretti venise tot cu flaneluța cafenie și cu căciuliță de blană de pisică. E un drăculeț, care scotocește pretutindeni și care vrea să se afle mereu în treabă. De dimineață cărase lemne; cu toate acestea alerga prin toată casa, observând tot, vorbind mereu, voios și sprinten ca o veveriță. Trecând pe la bucătărie, întrebă pe bucătăreasă cum a plătit lemnele și spuse că tatăl său vinde zece kilograme pe patruzeci și cinci de lire.

El povestește mereu din timpul pe când tatăl său era soldat în al 49-lea regiment, în bătălia de la Custozza, sub comanda principelui Umberto. Ce drăguț și ce cumsecade este! Bine zice tata:

— Ce dacă s-a născut și a crescut printre lemne, când în vinele lui curge un sânge cinstit și generos! Derossi a fost și el foarte drăgălaș. Știe geografia ca un profesor.

Închidea ochii și zicea:

— Iată, eu văd toată Italia, Apeninii care se prelungesc până la Marea Ionică, fluviile care curg de amândouă părțile, golfurile și strâmtoarele albastre, insulele verzi. Le spunea pe toate pe nume, pe de rost și uite, fără

nici o greșeală; s-ar fi zis că le citește pe hartă.

Când îl vezi cu capul tot în sus, cu cârlionții lui aurii, cu hăinuțele tivite și curate, stând drept și frumos ca o statuie, ți-e drag să te uiți la el.

Învățase pe de rost, numai într-un ceas, trei pagini pe care trebuie să le recite poimăine pentru aniversarea morții regelui Victor Emanuel.

Nelli, răsucindu-și colțul șorțului, îl privea și el cu drag.

Vizita camarazilor mei mi-a pricinuit o mare plăcere, parcă mi-a luminat mintea. Când plecară, ce bine-mi păru, văzând pe bietul Nelli, mic și schilod, între cei doi băieți mari și zdraveni, care-l duceau de braț glumind cu el și făcându-l să râdă cum nu-l văzusem niciodată râzând!

Când intrai în sufragerie, băgai de seamă că lipsea cadra ce reprezintă pe Rigoletto, caraghiosul cocoșat. O ascunsese tata, ca să nu o vadă sărmanul Nelli.

Înmormântarea regelui Victor Emanuel.

Marti, 17.

Cum intră în clasă, profesorul, azi, la orele două, chemă pe Derossi și-i spuse să înceapă cuvântarea. Acesta, stând în picioare lângă catedră, cu fața către noi, începu să rostească cuvântarea, roșindu-se la față și ridicând din ce în ce glasul său cel limpede și răsunător:

"Sunt acum patru ani de când, în ziua și în ora aceasta, sosea în fața Panteonului, la Roma, carul mortuar cu rămășițele lui Victor Emanuel, cel dintâi rege al Italiei unite!

El a murit după douăzeci și nouă de ani de domnie, în cursul cărora scumpa patrie, zdrobită și ruptă în șapte state, apăsată de străini și de tirani, reînvie într-un singur stat liber și neatârnat, după o domnie pe care el a știut s-o mărească: prin faceri de bine și prin vitejie, prin lealitate și bărbăție în primejdie, prin chibzuială în izbânzi și prin statornicie în nenorociri. Carul funebru sosea sub o povară de coroane, după ce străbătuse străzile Romei sub o ploaie de flori, în mijlocul unei nenumărate mulțimi jalnice și tăcute, care sosise din toate unghiurile Italiei, precedat de o armată de generali, de o mulțime de principii și de miniștri, urmat de un cortegiu întreg de veterani, de o pădure de steaguri, de reprezentanți a trei sute de orașe, de tot ce înfățișează puterea și gloria unui popor. Carul sosea la poarta marelui templu, unde îl aștepta mormântul.

Doisprezece soldați cuirasieri ridicară sicriul de pe dric. Italia dădea ultimul adio regelui mort, bătrânului său rege, care o iubise atât de mult, ultimul adio soldatului, tatălui ei, precum și celor douăzeci și nouă de ani, cei mai frumoși și mai binecuvântați din istoria sa. Minutul acela fu măreț și solemn! Toți tremurau de emoție și privirea tuturor mergea de la car la steagurile cernite ale celor optzeci de ofițeri înșirați pe drumul său. Italia întreagă era aici de față, reprezentată prin acele steaguri, care aminteau nenumărații morți, valurile de sânge, gloriile noastre cele mai sacre, jertfele cele mai sfinte și durerile cele mai sfâșietoare. Sicriul, dus de soldați, trecu; toate steaguri zdrențuite în bătăliile de la Goito, de la Pastrengo, de la Santa-Lucia, de la Novara, de la Palestro, din Crimeea, de la San-Martino, de la Castelfidardo; optzeci de văluri negre, se plecară, sute de medalii izbiră sicriul și zgomotul acela înăbușit care tulbură sângele tuturor, fu ca răsunetul a o mie de voci omenești, care cu toate strigau deodată:

— Adio, bun, viteaz și binecuvântat rege al nostru! Ai să viețuiești în inima poporului tău, cât timp soarele va străluci asupra Italiei!

Steagurile se ridicară cu mândrie către cer și regele Victor intră în

gloria nepieritoare a mormântului!"

Franti gonit din școală.
Sâmbătă, 21

Numai unul singur dintre noi era în stare să râdă când Derossi rostea cuvântarea asupra înmormântării regelui Victor Emanuel, și Franti râse.

Nu pot să-l sufăr, pentru că este un răutăcios. Când vreun părinte vine la școală, ca să se plângă de fiul său și cere ca să fie pedepsit, el se bucură. Când unul din noi plânge, el râde. Tremură de frica lui Garrone și bate pe Zidăraș, pentru că este mic; necăjește pe Coressi pentru că are o mână uscată; cuteză chiar să-și râdă de bietul Robetti, pentru că umblă în cârje, își bate joc de sărmanul Precossi, pe care toți îl respectă. Întărâtă mereu pe cei mai slabi decât dânsul și, când se bate cu ei, se îndârjește și dă fără milă. Are fruntea îngustă și mică, ochii tulburi și înfundați, de-abia se văd de sub cozorocul șepcii; în sfârșit, are o înfățișare respingătoare.

Lui nu-i pasă de nimeni, nu se teme de nimica, râde în fața profesorului, fură cât poate și tăgăduiește fără să clipească măcar. Se ceartă mereu cu câte cineva; vine la școală cu andreele, ca să înțepe pe vecini; își rupe nasturii de la hăinuță și îi rupe și pe ai altora, ca să-i joace în arșice. Cărțile, caietele, ghiozdanul, totul este murdar și rupt; linii cio-cănite, condeiele roase, unghiile mâncate, hainele unse și numai rupturi făcute în bătăile cu băieții.

Am auzit că mama lui este bolnavă din cauza supărărilor ce-i aduce și că tatăl său l-ar fi gonit de trei ori de acasă.

Biata mamă vine din când în când, să întrebe de purtarea fiului său și pleacă plângând. El urăște școala, urăște pe camarazi și pe profesor. Profesorul se face câteodată, că nu-i vede mișeliile și atunci e și mai rău. A încercat să-l ia cu binișorul: degeaba! El își bate joc de dânsul. I-a vorbit cu asprime; el și-a acoperit ochii cu mâinile, prefăcându-se că plânge, și râdea. A fost alungat din școală pe trei zile, drept pedeapsă, dar s-a întors și mai răutăcios, și mai obraznic. Derossi îi zise o dată:

— Ia astâmpără-te frate, nu vezi că mâhnești pe profesor!

El amenință că îl împunge cu o andrea în pânțe. În sfârșit, azi dimineață a fost gonit din școală ca un câine.

Pe când profesorul îi da lui Garrone, să copieze narațiunea lunară din ianuarie "*Micul toboșar sard*", el azvârli pe scânduri o plesnitoare, care spărgându-se, răsună ca o detunătură de pușcă. Toți tresărirăm. Profesorul sări în picioare și strigă:

— Franti, ieși din școală!

El răspunse:

— N-am aruncat eu! Și râdea.

Profesorul repetă:

— Ieși afară!

— Ba nu mă mișc deloc! răspunse Franti obraznic.

Atunci, profesorul își pierdu cumpătul: se repezi la el, îl apucă de braț și îl scoase din bancă. El se zvârcolea, scrâșnea din dinți, însă profesorul izbuti să-l târască până la director, apoi se întoarse în clasă și se urcă pe catedră, apucându-și capul între mâini. Era așa de obosit și de trist, încât ne era milă, când ne uitam la dânsul.

— De treizeci de ani de când dau lecții, nu mi s-a întâmplat așa ceva! zise el cu întristare. Nu se auzea o râsuflare. Mâinile îi tremurau de mânie și dunga-i de pe frunte părea și mai adâncă; s-ar fi zis că e o rană.

Bietul profesor! Tuturor ne părea rău de tulburarea lui.

Derossi se ridică și zise:

— Să nu vă întristați, domnule profesor; noi vă iubim!

Atunci, fața i se însenină puțin și ne zise:

— Să urmăm lecția, copii!

Micul toboșar sard.

(Istorisire lunară)

În ziua de 21 iulie 1848, cea dintâi zi a bătăliei de la Custoza, vreo șaizeci de soldați dintr-un regiment de infanterie, din armata noastră, fură trimiși să ocupe o casă părăsită de pe un deal.

De-abia sosiți, se văzură deodată atacați de două companii de austrieci, care năvăliră pe neașteptate din mai multe părți.

O ploaie de gloanțe îi sili să se adăpostească și să se baricadeze cât mai curând în casa părăsită, după ce lăsară pe câmpie câțiva morți și răniți.

Îndată ce înțepeniră bine ușile cu drugi de fier, soldații alergară pe la ferestre, la amândouă etajele, și începură un foc des și bine îndreptat împotriva asaltatorilor. Aceștia se apropiau încetul cu încetul, rânduți în semicerc, răspunzând și ei tot cu aceeași tărie.

Acei șaizeci de soldați italieni erau comandați de doi ofițeri inferiori și de un căpitan: om strașnic, înalt, slab, cu mustața și cu părul cărunt.

Printre soldați se afla și un mic toboșar din Sardinia, băiat cam de paisprezece ani, căruia, de pipernicit ce era, nu i se putea ghici vârsta; i-ai fi dat cel mult doisprezece ani. Era oacheș la față și avea niște ochi negri în fundul capului, care străluceau ca două scânteii.

Căpitanul comanda apărarea de la o fereastră din etajul de sus și poruncile ieșeau din gura lui ca niște pocnituri de pușcă. Pe chipul său nu se zărea nici cea mai mică tulburare.

Micul toboșar galben la față, se suise pe o măscioară și întindea gâtul cât putea, ca să vadă cum merg lucrurile pe afară. El zărea printr-un nor de fum uniforme albe ale austriecilor înaintând puțin câte puțin.

Casa era așezată pe malul unui povârniș, spre care da o singură fereastră de la pod; iar toate celelalte ferestre dădeau spre culmea dealului; de aceea austriecii atacau fața și laturile casei, iar povârnișul din dos rămăsese cu totul liber.

Lupta era crâncenă: gloanțele cădeau ca grindina, găureau și crăpau zidurile; sfărâmau pervazurile pe dinafară și pe dinăuntru; prăpădeau tot; zdrobeau obloane, oglinzi, mobile; azvârleau așchii de lemn; răspândeau un nor de moloz; de farfurii, de pahare, de geamuri sparte, toate acestea zburau și uierând prin casă și făceau un zgomot asurzitor.

Din când în când cădea câte un soldat. Tovarășii îl trăgeau la o parte. Alții mergeau șovăind prin odăi, ținându-și rănilor cu mâinile.

În bucătărie se și afla un mort întins la pământ, cu capul zdrobit de gloanțe; afară, brâul vrăjmașilor se strângea mereu.

Căpitanul, care până atunci avea aerul nepăsător, se tulbură puțin și ieși repede din odaie, urmat de un sergent. După câteva minute, sergentul se întoarse și chemă pe micul toboșar. Băiatul veni într-o fugă, urcându-se după el pe o scărișică mică și intrând în podul casei, unde văzu pe căpitan proptit de fereastră și scriind repede cu creionul pe o bucățică de hârtie.

Căpitanul îndoi hârtia, se uită drept în ochii băiatului cu acea privire adâncă și rece, dinaintea căreia fiecare soldat tremura, și zise cu asprime:

— Toboșarule!

Toboșarul duse mâna la chipiu.

— Ești îndrăzneț, băiete?! îl întrebă căpitanul.

Ochii băiatului scânteiară:

— Da, domnule căpitan!

— Uită-te într-acolo! îi zise căpitanul, împingându-l spre fereastră, în vale, lângă casele din Villafranca, acolo unde vezi lucind baionete, se află regimentul nostru. Ia acest bilet, agață-te de frânghie, coboară-te jos pe fereastră, ia-o la fugă pe povârniș, străbate valea, sosește la ai noștri, și dă biletul celui dintâi ofițer ce-l vei întâlni. Mai întâi leapădă-ți ranița și cingătoarea!

Băiatul leapădă ranița și cingătoarea; ascunse biletul în sân. Sergentul azvârli funia pe fereastră, înțepeni un căpătâi în drugii de fier, iar căpitanul ajută pe băiat să iasă pe o ferăstruie.

— Adu-ți aminte că scăparea noastră atârnă de bărbăția ta și de iuțea picioarelor tale! îi zise căpitanul.

— Fii pe pace, domnule căpitan! răspunse băiatul lăsându-se în jos pe frânghie, nu vă temeți!

— Dumnezeu să-ți ajute!

Băiatul ajunsese jos în câteva clipe, sergentul trase sus frânghia și plecă. Căpitanul se apropie repede de fereastră, ca să urmărească și el cu privirea pe băiat, care părea că zboară pe povârniș.

Căpitanului i se părea chiar că toboșarul izbutise să fugă neobservat de vrăjmași, când cinci sau șase mici nori de pulbere se ridică în jurul băiatului și îl vestiră că fusese descoperit de dușmani: căci norii aceia nu erau altceva decât țărâna scormonită și ridicată în sus de gloanțe.

Cu toate acestea, micul toboșar alerga mereu. Deodată căzu.

— L-au ucis! răcnii căpitanul, mușcându-și pumnul.

Abia strigase astfel și zări pe micul toboșar ridicându-se.

— A fost numai o căzătură! își zise căpitanul și răsufli.

Băiatul începu iar să alerge, dar șchiopătând.

— Și-a scrântit piciorul! gândi căpitanul.

Se mai ridicară încă câteva vârtejuri de pulbere în urma băiatului, dar tot mai depărtate. Căpitanul scoase un strigăt de izbândă; băiatul scăpase. Totuși, el mai rămase acolo, să se uite la toboșar; era cu inima îndoită, căci de nu ajungea la vreme cu biletul prin care cerea un ajutor imediat, ori toți soldații lui cădeau uciși, ori era silit să se dea prizonier împreună cu dâșii.

Băiatul alerga o bucată, apoi umbla mai încet, șchiopătând; se repezea iarăși, și iarăși se oprea și se împiedica.

— Nu cumva l-a atins vreun glonț la picior? își zicea căpitanul îngrijorat uitându-se la toate mișcările băiatului; și de la acea depărtare îi vorbea, îl ațâța, îl îndemna să se grăbească, ca și cum l-ar fi putut vedea. El măsură neconținut, cu ochii aprinși de nerăbdare, spațiul dintre băiatul care a-lerga și dintre sclipirea baionetelor din vale.

Auzea totodată și șuieratul gloanțelor de la etajul de jos, strigătele poruncitoare ale ofițerilor și ale sergenților, vaietele răniților și zgomotul dărâmăturilor.

— Haide, înainte! strigă el, micului toboșar, urmărindu-l cu privirea.

— Înainte! Mergi! Aleargă!... Doamne! Se oprește! Nu, nu, iată-l reîncepe să alerge.

Un ofițer veni să-i spună că deși vrăjmașii nu încetaseră focul, totuși ridicau un steag alb, ca să le impună capitularea.

— Să nu răspundeți! strigă căpitanul, fără ca să ridice ochii de la copilul care ajunsese în vale; el însă nu mai alerga, ci părea că abia se târăște.

— Hai du-te!... mergi mai iute, aleargă! strigă căpitanul, scrâșnind din

dinți și ridicând pumni. Omoară-te, mori, ticălosule, dar aleargă, du-te! Apoi răcni ca o fiară: Ah! Nemernicul, nesocotitul, s-a așezat jos.

Și, în adevăr, până aici văzuse capul băiatului alunecând pe deasupra grâului; în acel moment dispăruse ca și cum s-ar fi așezat jos sau ar fi căzut.

După câteva minute, capul se ivi iarăși și în sfârșit se pierdu pe din dosul gardurilor. Căpitanul, nemaizărindu-l, cobori repede. Gloanțele se năpusteau și mai tare: odăile erau pline cu răniți; unii din ei șovăiau ca bețivii și se agățau de mobile. Pereții, pardoseala, totul era stropit cu sânge. Câteva cadavre zăceau întinse pe pragul ușilor. Un glonț rupsesse brațul drept al locotenentului. Fumul și pulberea învăluiau totul.

— Curaj băieți! strigă căpitanul. Stați nemișcați la postul vostru! Ne vine ajutor! Încă un avânt de bărbăție și de răbdare, și suntem mântuiți.

Austriecii se apropiară și mai tare. Fețele lor înverșunate se zăreau printre norii de fum, iar zgomotul puștilor era covârșit de strigătele lor sălbatice. Înjurau, le porunceau să capituleze și-i amenințau cu moartea. Câte unii din soldați, înfricoșați, se retrăgeau de la ferestre; sergenții îi goneau înapoi. Dar focul slăbea, descurajarea se vedea pe toate chipurile, nu mai era cu putință să susțină multă vreme apărarea.

Austriecii încetară focul și o voce poruncitoare strigă mai întâi în limba germană, apoi în cea italiană: "Predați-vă"

"Nu" urlă căpitanul de la o fereastră. Lupta începu mai crâncenă din amândouă părțile. Căzură încă vreo câțiva soldați; mai multe ferestre rămaseră goale. Momentul fatal se apropia.

Căpitanul bolborosea între dinți:

— Suntem pierduți!... Nu ne vine în ajutor! Nu mai sosește!

Și el alerga ca un nebun prin odăi, furios învărtind sabia în mâini, hotărât să moară.

Deodată, un sergent, coborându-se repede din podul casei strigă:

— Ne vine ajutor! Vine! repetă căpitanul nebun de bucurie.

La acel strigăt, zdraveni și răniți, sergenți și ofițeri, toți năvăliră la ferestre și împotrivirea se întee din nou.

După câteva minute, ei băgară de seamă că începuse un fel de neorânduială printre vrăjmași. Atunci, căpitanul adună în grabă soldații într-o odaie din etajul de jos, ca să dea năvală cu baionetele. Apoi se sui ca să se încredințeze dacă vine ajutor, când, deodată auzi un zgomot de pași grăbiți, însoțit de un "*ura!*" puternic și văzu, mai întâi printre norii de fum, pălăriile cu două colțuri ale carabinierilor italieni, apoi un escadron ce venea în goana mare cu săbiile scânteind deasupra capetelor și umerilor vrăjmașilor.

Atunci, căpitanul împreună cu soldații se repeziră cu baioneta înainte. Inamicii se clătinară, ieșiră din rânduri și o luară la fugă. Locul rămase liber; casa, mântuită și, puțin după aceea, două batalioane de infanterie, italiene, și două tunuri erau postate pe acea înălțime.

Căpitanul, ieșind cu soldații ce-i rămaseră teferi într-o întâmpinare a regimentului său, fusese ușor rănit la mâna stângă în goana dată vrăjmașilor.

În acea zi; izbânda fu de partea noastră, însă a doua zi, lupta reîncepând, cu toată împotrivirea lor vitejească, italienii fură biruiți de numărul covârșitor al austriecilor, și în dimineața de 26 se văzură siliți să apuce cu întristare drumul spre Mincio.

Căpitanul, deși rănit, făcu drumul pe jos cu soldații săi osteniți și tăcuți. Ajungând către seară la Gotio, pe Mincioe, el la căutat îndată pe locotenentul său, care trebuia să fi ajuns înaintea lui. Îi arătară o biserică, unde se instalase în grabă spitalul ostășesc. Căpitanul sosind acolo, văzu

biserica plină de răniți, așezați pe două rânduri de paturi și pe saltele întinse pe jos. Doi doctori și doi infirmieri mergeau de la un rănit la altul.

Se auzeau gemete și strigăte înăbușite.

Căpitanul își îndrepta privirile în toate părțile căutând pe ofițerul său, când a auzit un glas apropiat și foarte slab care-l chema:

— Domnule căpitan!

El se întoarse: era micul toboșar. Băiatul stătea întins pe pat și era învelit cu o pânză groasă de perdele, vârgată cu roșu. Bietul băiat era foarte palid și slab, dar ochi lui nu pierduseră nimica din strălucirea lor, păreau două diamante negre.

Căpitanul plin de mirare, îi zise cu glasul său aspru:

— Aici ești tu ? apoi adăugă: Bravo băiete! Ți-ai făcut datoria!

— Am făcut și eu tot ce am putut! răspunse micul toboșar.

— Ești rănit? îl întrebă căpitanul, căutând cu ochii pe ofițerul său în paturile de alături.

— Da! Ce să-i faci! zise băiatul, mândru de a fi rănit, căci altfel n-ar fi cutezat să deschidă gura în fața asprului căpitan.

— M-am ținut pitit cât am putut; dar tot m-au văzut vrăjmași foarte curând. Soseam cu douăzeci de minute mai înainte, dacă nu m-ar fi atins. Am avut noroc, că am găsit îndată pe un căpitan de stat-major, căruia i-am dat biletul dumneavoastră. Drept alte toate, eram fript de sete și mă temeam să nu-mi rămână destulă putere, ca să ajung la ai noștri. Plângeam de groaza ce-mi pricinuia gândul că fiecare minut de întârziere trimitea pe câțiva din tovarăși mei pe lumea cealaltă. În sfârșit, Dumnezeu mi-a venit în ajutor și eu am făcut ce am putut; sunt mulțumit. Dar vai, domnule căpitan, îți curge sânge din rană! Vrei să-ți mai strâng legătura? Apropie-te te rog și întinde mâna!

Căpitanul îi întinse mâna stângă și cu cea dreaptă voia să ajute pe băiat, să dezlege bandajul, dar nici n-apucă bietul băiat să se ridice bine din perne, și fu nevoit să se lase iar jos: îngălbenise ca ceara.

— Lasă, lasă! îi zise căpitanul, uitându-se la el și retrăgându-și mâna din mâinile lui. Vezi mai întâi de tine și apoi de alții; bagă de seamă, băiete o rană ușoară poate să ajungă periculoasă, dacă nu o îngrijești la vreme!

Micul toboșar dete din cap.

— Trebuie să fi pierdut mult sânge, ca să fi așa de prăpădit, îi zise căpitanul, uitându-se de astă dată la el mai cu băgare de seamă.

Băiatul zâmbi și-i răspunse:

— Am pierdut mult sânge? Bine ar fi, domnule căpitan, de-ar fi numai atât. Ia uită-te! Și-și dete plapuma la o parte.

Căpitanul, îngrozit, se retrase înapoi. Băiatul nu mai avea decât un picior. Piciorul stâng îi fusese tăiat mai sus de genunchi; trunchiul era legat și bandajul mai era încă însângerat.

În acel moment trecu un chirurg militar, scurt și gros, cu mânecile sumese.

— Ah, domnule căpitan, îi zise arătându-i băiatul, iată un caz nenorocit! Acest picior ar fi putut să fie scăpat, dacă nu l-ar fi obosit nebunește. Ce inflamație gândești că avea? Am fost nevoit să-l tai la minut, ca să-i scap viața. Te asigur eu, domnule căpitan, că este un băiat cu multă inimă; nu i-a curs nici o lacrimă, n-a scos nici un țipăt. Pe onoarea mea, mă fălesc că acest băiat este italian. Trebuie să fie viță de viteji!

Apoi salută pe căpitan și se duse la patul unui alt rănit.

Căpitanul rămăsese uimit, se uită ținută la băiat, cu fruntea încrețită; în urmă îi trase plapuma și încetișor, fără măcar a ști ce face, ațintit privirea la dânsul, duse mâna la cap și își scoase chipiul.

— Domnule căpitan! strigă băiatul, surprins. Ce faci, domnule căpitan? Mă saluți pe mine?

Și soldatul acela, atât de dârz și de posac, care nu spusese în viața lui o vorbă dulce vreunui inferior, răspunse cu un glas blând și plin de bucurie:

— Da, pe tine!... Căci eu sunt numai un căpitan, iar tu ești un erou! Apoi se aplecă spre dânsul și-l sărută de mai multe ori părintește.

Iubirea de patrie.
Marți, 24.

Fiindcă istoria "Micul toboșar sard" te-a mișcat așa de mult, trebuie să-ți fi fost lesne azi dimineată a-ți face compoziția, de vreme ce avea de subiect: "De ce-ți iubești țara?"

De ce-ți iubești țara? Nu ți-au venit îndată în minte sute de răspunsuri? Îmi iubesc țara: pentru că mama s-a născut pe pământul ei; pentru că sângele ce curge în vinele mele este italian; pentru că aici sunt îngropați morții pe care mama îi plânge și tata îi onorează; pentru că aici m-am născut; pentru că limba pe care o vorbesc, cărțile pe care învăț, pentru că fratele meu, sora mea, camarazii mei de școală, marele popor în mijlocul căruia trăiesc, frumoasa natură care mă înconjoară, tot ce văd, tot ce iubesc, tot ce învăț, tot ce admir, este italian! Dar tu nu poți încă, fătul meu, să simți pe deplin iubirea de țară. O vei simți când vei fi mare, când te vei întoarce dintr-o călătorie lungă, și rezemându-te într-o dimineată de parapetul vaporului vei zări departe, la orizont, munții albaștri și mări ai țării tale. Acea priveliște îți va tulbura: mintea, sângele și îți va scoate un țipăt de bucurie. O vei simți acea iubire atunci când, aflându-te într-un oraș depărtat, avântul inimii te va împinge printre mulțimea necunoscută către vreun lucrător necunoscut, pe care îl vei fi auzit, trecând pe lângă dânsul, că vorbește limba ta. O vei simți în mânia mândră și dureroasă, care-ți va urca sângele în obraji, când vei auzi pe un străin, care-ți necinstește țara. Vei simți acea iubire, și mai tare, și mai mândră, în ziua când amenințarea unui popor vrăjmaș va ridica o furtună de foc asupra patriei tale și vei auzi zăngănind armele în toate părțile și vei vedea adunându-se legiuni de voinici și de părinți, strigând către fiii lor: "Luptați-vă cu bărbăție!" iar pe mame, luându-și adio de la copiii lor, zicându-le: "Fiți biruitori!"

Vei mai simți iarăși cu fală acea iubire, dacă vei avea norocul să vezi întorcându-se în țară soldații împuținați, și obosiți, zdrențuiți, însă dârzi, cu scânteia biruinței în ochi, purtând steagurile lor găurite de gloanțe vrăjmașe, urmați de un șir nesfârșit de viteji ținând sus capetele lor, cu răni oblojite, pășind semeți în mijlocul unei mulțimi nebune de bucurie, care-i acoperă cu flori și cu binecuvântări. Numai atunci o să înțelegi ce va să zică iubirea de patrie; atunci o să simți ce este PATRIA. E un lucru așa de mare, așa de sfânt, încât, dacă într-o zi te-aș vedea că te întorci neatins de la o bătălie nesuștinută pentru ea, tu, care ești sângele meu, dacă aș ști că ți-ai cruțat viața de frica morții, eu tatăl tău, eu, care te primesc cu o bucurie nespusă, de câte ori te întorci de la școală, te-aș primi cu un suspin de jale, n-aș mai putea să te iubesc, aș muri cu o groaznică durere în inimă.

Tatăl tău.

Invidie.
Miercuri, 25.

Tot Derossi a făcut cea mai bună compoziție despre iubirea de țară. Săracul Votini, era aproape sigur că va câpăta el, prima medalie.

Eu l-aș iubi pe Votini, cu toate că se ține așa de mândru. Și apoi de când stă alături de mine, mi-e ciudă să văd ce necaz are pe Derossi. Ar voi să-l întreacă; învață săracuțul dar ce să-i faci?... Nu poate să-l biruie. Derossi îți dă o mie înainte la orice materie, și Votini își mușcă limba de necaz. Carlo Nobis îl pizmuiește și el pe Derossi, dar e prea mândru, ca să se arate. Votini se dă de gol și se plânge la părinți, că profesorii sunt nedrepti cu el. Când profesorii întreabă pe Derossi, și el răspunde ca de obicei, pe dată și bine, Votini se posomorăște, lasă ochii în jos, se preface că n-aude și se silește să râdă; dar vai de râsul lui!... Numai el știe cum râde.

Noi, toți îi știm patima, și când profesorul laudă pe Derossi, ne uităm ținută la el. Zidărașul îi face botul de iepure și el înghite în sec de necaz. Azi dimineață și-a dat rău în petic. Profesorul intră în clasă și ne spune rezultatul examenului lunar.

— Derossi, media 10 cu prima medalie!

Votini se prefăcu imediat că strănută. Profesorul se uit la el: era lesne de înțeles.

— *Votini, îi zise, să nu lași șarpele invidiei, să pătrundă în inima ta, căci el roade creierii și strică inima!* Toți băieții se uitară la el, numai Derossi, nu. Votini vru să răspundă, dar nu putu. Rămase încremenit pe loc, galben de ciudă, și pe când profesorul explica lecția, el începu să scrie pe o coală, de hârtie cu litere mari: *Eu nu invidiez pe aceia care câștigă prima medalie numai prin protecții și nedreptăți! Voia să trimită biletul acela lui Derossi.*

Vecinii lui Derossi plănuiau ceva; îi vedeam cum își vorbeau la ureche; unul din ei tăie o medalie mare de hârtie și desenă pe ea cu condeiul un șarpe negru. Votini băgă și el de seamă. Profesorul plecă puțin afară din clasă. Vecinii lui Derossi ieșiră îndată din bancă, ca să dea medalia lui Votini. Toată clasa se aștepta la o ceartă, iar Votini tremura ca frunza, de necaz.

Derossi strigă:

— Dați-mi-o mie!

— Da, da, așa e, strigară toți, tu să i-o dai!

Derossi luă medalia și o rupse în bucățele. Profesorul se întoarse în clasă și reîncepu lecția. Eu nu pierdui din ochi pe Votini; era roșu ca jăraticul. El luă biletul pe care-l scrisese, îl ghemui încetinel, făcu din el un cocoloș, îl băgă în gură, îl amestecă puțin, apoi îl aruncă sub bancă. Ieșind din școală, Votini, fiindcă era cam zăpăcit, își pierdu sugativa. Derossi îndatoritor din firea lui, o ridică de pe jos, i-o puse în ghiozdan și-l ajută să-și lege cureaua. Votini nu cuteză nici măcar să-si ridice ochii.

Mama lui Franti.

Sâmbătă, 25.

Cu toată blândețea lui Derossi, Votini tot nu se îndreptă deloc.

Ieri, la lecția de religie, în fața directorului, profesorul întreabă pe Derossi, dacă ține minte cele două strofe din cartea de citire: *Oriunde îmi îndrept privirea, preaînalte Dumnezeuule, eu pe tine te văd!*

Derossi spuse că nu. Votini se sculă repede surâzând și strigă:

— Le știu eu!

— Era vesel, crezând că face în necaz lui Derossi.

Dar nu izbuti; tot el a rămas păcălit, căci nu putu să recite poezia din

cauză că mama lui Franti intră ca un fulger în clasă, îmbrâncind dinaintea ei pe fiul său, care fusese eliminat pentru opt zile din școală. Mă înfior gândindu-mă la trista scenă ce văzurăm.

Biata femeie! Era speriată! Venise cu capul gol. Era plină de zăpadă! Vai de ea, săraca! Se aruncă la picioarele directorului și îi zise cu glasul înecat în lacrimi:

— Domnule director! Fie-vă milă de mine, primiți iar pe băiatul meu la școală! De trei zile de când e acasă, îl țin ascuns de taică-său, căci ferească Dumnezeu, dacă ar afla adevărul, l-ar omori! Fie-vă milă, căci nu știu ce să mai fac! Vă rog din tot sufletul, domnule director!

Directorul încercă să o scoată afară din școală, dar nu putu căci ea se împotriva plângând și rugându-se mereu:

— De-ați ști ce de suferințe, ce de neazuri mi-a pricinuit copilul acesta, v-ar fi milă de mine! Domnule director, nu-mi respingeți această cerere, vă rog; cine știe, poate că s-o îndrepta! Văd bine că nu o să mai trăiesc mult; simt că mi se apropie ceasul și, înainte de a închide ochii, aș dori să-l văd îndreptat... căci... ce să-i fac?... și începu să plângă cu hohot... este copilul meu; măcar că e rău, tot îl iubesc!... Aș muri disperată!... Mai iertați-l și de astă dată, domnule director, numai ca să nu se întâmple vreo nenorocire; iertați-l de mila unei sărmame mame! Și își acoperi obraji cu mâinile suspinând.

Franti ședea cu capul plecat, nepăsător. Directorul se uită la el, rămase câțva timp pe gânduri, după aceea îi zise:

— Franti, du-te la locul tău!

Atunci, mama sa se sculă, mulțumi de mai multe ori directorului, fără să-i lase timpul de a zice ceva, și se îndreptă spre ușă ștergându-și ochii; apoi, adresându-se către Franti, îi zise cu o voce sfâșietoare:

— Fii bun, copilul meu! Vă rog pe toți să aveți puțină răbdare cu el!... Mulțumim domnule director, de bunătatea ce ați avut. Fii cuminte, copile; Te rog! Bună ziua, băieți! Mulțumim domnule profesor, vă rog iertați cu toții pe o sărmană mamă! Se uită încă o dată la fiul său, parcă s-ar fi rugat la dânsul, și plecă trăgându-și colțul șalului, care se târa pe jos.

Chipul ei era palid ca turta de ceară, capul îi tremura și spinarea îi era încovoiată; o auzirăm cum tușea când cobora pe scări.

Directorul se uită drept în ochii lui Franti și îi zise cu un ton care, în acea tăcere, te făcea să tremuri:

— Franti, o omori pe mama ta!

Toți ne uitarăm la el înfiorați. Ticălosul zâmbea.

Speranța.

Duminică, 29.

Frumos a fost, Enrico, avântul cu care te-ai aruncat în brațele mamei tale, când te-ai întors de la școală, după lecția de religie.

Profesorul ți-a destăinuit lucruri mari și mângâietoare.

Da, Dumnezeu, ne-a aruncat pe unul în brațele celui alt, nu ne va despărți pe veci; când vom muri nu ne vom zice înfiorătoare și deznădăjduitoare cuvinte: mamă, tată, Enrico, n-o să ne mai vedem niciodată! Nu, căci ne vom revedea într-o a doua viață, în care cel ce a suferit mult în aceasta va fi răsplătit și va regăsi pe iubiții săi într-o lume fără păcate, fără lacrimi și fără moarte. Dar trebuie să ne silim să fim toți vrednici de acea viață.

Ascultă-mă copile! Fiecare faptă bună, fiecare avânt de dragoste către acei ce te iubesc, fiecare îndatorire către camarazii tăi, orice gând bun: este

o pornire către acea lume.

Spre lumea aceea te îndreaptă, asemenea, orice durere, căci fiecare durere este ispășirea unei vine, fiecare lacrimă șterge o greșală. Hotărăște-te, fătul meu, să fii în fiecare zi mai supus, mai bun, mai iubitor decât în ajun. Spune-ți în fiecare dimineață, azi eu voiesc să mă port așa încât cugetul meu să fie împăcat și tatăl meu mulțumit; voiesc să-mi câștig iubirea tuturor camarazilor mei, a profesorului, a fratelui meu și a altora. Și cerei lui Dumnezeu, să-ți dea putere, să-ți îndeplinești hotărârea. Zi așa: ajută-mă tu, Doamne, ca în Secare seară, când mama mă sărută și-mi urează "Noapte bună", să-i pot zice: "mamă, tu săruți azi pe un copil mult mai bun și mai vrednic de sărutarea ta, decât pe cel ce l-ai sărutat ieri!"

Vezi, copilul meu, să ai totdeauna întipărit în mintea ta pe celălalt Enrico, fericit, care vei putea să fii tu în a doua viață, purtându-te bine în aceasta și roagă-te lui Dumnezeu să-ți îndeplinească dorințele.

Tu nu poți să-ți închipui mângâierea unei mame când vede pe fiul său închinându-se; ea simte atunci, că și ea se face mai bună.

Când tu te închini, eu cred cu mai multă tărie în bunătatea nemărginită a lui Dumnezeu: te iubesc mai mult, muncesc cu mai multă putere, sufăr cu mai multă răbdare, iert din tot sufletul și mă gândesc la moarte cu cugetul senin.

O, Dumnezeu, atât de mare și atât de bun! Să mai aud după moarte vocea mamei mele, să regăsesc pe copilașii mei, să revăd pe Enrico al meu, să-l revăd binecuvântat și nemuritor, să-l strâng în brațe pentru totdeauna!

Roagă-te lui Dumnezeu, copile! Să ne rugăm cu toții, să ne iubim ca să putem păstra în fundul inimii această cerească speranță.

Mama ta.

FEBRUARIE

O medalie dată pe drept.

Sâmbătă, 29.

Inspectorul școlar a venit azi dimineață la școală, ca să împartă medaliile. E un domn bătrân, cu barba albă și îmbrăcat în negru. El intră în clasă la noi cu directorul, puțin mai înainte de a se suna pentru ieșire și se așează lângă profesor.

Puse câtorva băieți câteva întrebări, apoi dete prima medalie lui Derossi și, înainte de a da pe a doua, vorbi ceva cu profesorul și cu directorul.

Fiecare ne întrebam: cui o să dea pe a doua? Inspectorul, uitându-se la noi, zise ridicând glasul: medalia a doua a fost meritată săptămâna aceasta de școlarul Petre Precossi, pentru purtarea bună și pentru silința la învățătură.

Toți ne uitarăm cu bucurie la bietul Precossi. El se sculă de la locul lui așa de tulburat, încât nici nu mai știu unde este.

— Vino aici! îi zise inspectorul.

Precossi ieși din bancă și se duse lângă catedră. Inspectorul se uită cu atenție la micul lui obraz, galben ca ceara, la trupușorul lui îmbrăcat în niște haine prea lungi și prea largi pentru el, la ochisorii lui triști a căror privire nu cuteza să se ridice spre el, dar în care se citea o lungă poveste de suferințe; apoi îi zise cu vocea plină, animându-i medalia de piept:

— Precossi, îți dau medalia; nimeni nu e mai vrednic să o poarte

decât tine! Nu ți-o dau numai pentru inteligența și hărnicia ta, ci ți-o dau și pentru curajul tău, pentru inima ta de copil bun. Nu e așa? adăugă el, adresându-se către noi, că o merită și pentru aceasta?

— Da, da! răspunserăm noi, toți deodată.

Precossi făcu o mișcare cu gâtul, ca și cum ar fi înghițit ceva și întoarse către noi cu o privire blândă în care se zărea cea mai adâncă mulțumire.

— Du-te bunul meu copil! îi spuse inspectorul, Dumnezeu să te țină!

Pedelul sună de ieșire, noi plecarăm în grabă și abia ajunserăm în sală, când văzurăm pe pragul ușii pe tatăl lui Precossi, palid ca de obicei, cu chipul tulburat, cu părul ciufulit și lăsat pe ochi, cu căciula într-o parte și clătinându-se pe picioare.

Profesorul îl zări și spuse câteva cuvinte încet inspectorului. Acesta căută în grabă pe Precossi și luându-l de mână îl duse la tatăl său. Băiatul tremura ca frunza de frică ce-i era.

Directorul și profesorul se apropiară și ei; mulți băieți îi urmară.

— Dumneata ești tatăl acestui băiat? întrebă inspectorul pe lăcătuș cu o voce veselă, ca și cum ar fi vorbit cu un cunoscut și, fără să aștepte răspunsul, adăugase:

— Mă bucur cu dumneata! Uită-te, a câștigat medalia a doua și știi că sunt cincizeci și patru de băieți în clasa lui! El a meritat-o pentru silință la învățătură și purtare bună! Este un băiat inteligent și plin de zel. Prin blândețea sa își câștigă iubirea tuturor: are să ajungă departe, îți spun eu; poți să te fălești cu el!

Lăcătușul îl asculta și se uita la el cu gura căscată, apoi se uita la director și în urmă la fiul său, care stătea dinaintea lor cu ochii plecați și tremurând. Părea că înțelege pentru întâia oară toate suferințele ce impusese sărmanului băiat și toată bunătatea, toată statornicia eroică a lui, cu care le răbdase pe toate. Deodată se zări pe chipul său o uimire năucă, apoi o durere adâncă și, în fine, o duioșie dulce și tristă; el apucă repede capul copilului său, îl sărută pe frunte și-l strânse la piept.

Noi trecurăm toți pe dinainte. Eu poftii pe Precossi să vină joi la mine cu Garrone și cu Crossi; ceilalți îl salutară; unul îl mângâia, altul punea mâna pe medalia lui, fiecare îi spunea câte ceva.

Tatăl înmărmurit se uita la noi strângând mereu la piept pe fiul său; acesta plângea de bucurie.

O bună hotărâre.

Duminică, 15.

Medalia dată lui Precossi a deșteptat în mine o mare mustrare de cuget. Până azi n-am meritat niciuna! De vreo câțva timp nu mai învăț bine. Profesorul, tata și mama sunt nemulțumiți; eu însumi sunt nemulțumit, și nici nu mai mă joc cu aceeași plăcere ca mai înainte.

Când mă sileam să învăț cu poftă, pe dată ce-mi sfârșeam lecțiile, săream în sus și alergam la jucăriile mele plin de veselie; s-ar fi zis că nu mai m-am jucat de o lună. Acum, nici la masă nu mai mă duc cu plăcerea de altădată. Mi se pare că am o povară pe suflet, că aud un glas în mine care-mi zice neconținut:

— Nu mergi deloc bine, băiete! Nu mergi bine!

Seara, văd cum trec pe dinaintea casei noastre, o mulțime de băieți, care se întorc de la lucru împreună cu cete de meseriași, toți osteniți, și cu toate acestea, veseli, ei grăbesc pasul, nerăbdători să ajungă mai iute acasă ca să mănânce.

Vorbesc tare, râd și glumesc, bătându-se pe umăr cu mâinile înnegrite de cărbuni, sau albite de var, și mă gândesc cât au muncit acei oameni și acei copii, din zori de zi și până seara! Apoi, câți alții nu stau toată ziua pe acoperișul caselor sau pe la uzine, printre mașini, în apă, ori sub pământ, în mine, mâncând pe apucate câte o bucată de pâine! Mărturisesc că mi-e rușine de mine însumi, care în tot timpul acela n-am făcut altceva, decât să mâzgălesc alene vreo trei sau patru pagini de hârtie. Da, sunt nemulțumit, de mii de ori nemulțumit! Bag de seamă că tata e necăjit, că ar voi să mă dojenească, dar că-i e milă să mă întristeze, și mai așteaptă cu nădejdea că mă voi îndrepta. Dragul meu tată, tu care muncești atât de mult! Care îmi procuri tot ce văd în jurul meu, toate lucrurile pe care pun mâna, hainele mele, mâncarea ce mănânc, cărțile pe care învăț, jucăriile, tot, da, tot este rodul muncii tale și eu nu sunt vrednic să fac nimic pentru tine! Toate acestea îți pricinuiesc griji, supărări, osteneli, și eu nu mă ostenesc deloc! Nu, e prea nedrept, și mă căiesc! Am să încep de azi să studiez ca Stardi să fiu ca el, neclintit la muncă, să învăț cu toată râvna inimii mele! Vreau să birui somnul seara, să mă scol devreme dimineața, să-mi frământ mintea fără preget; vreau să mă ostenesc, chiar să sufăr și să mă îmbolnăvesc, dar să încetez de a mai duce o viață proastă și leneșă, care mă înjosește pe mine și mânănește pe ceilalți! Înainte dar, la muncă! La lucru cu toată inima și din toate puterile! La munca aceea care îmi va reda dulcea odihnă și plăcerea jocului; la acea muncă care îmi va reda bunul surâs al profesorului și binecuvântata sărutare a părinților mei!

Micul drum de fier.

Vineri, 19.

Precossi a venit ieri acasă, la mine, cu Garrone. De-ar fi fost copii de rege, nu cred că li s-ar fi găsit o sărbătoare mai frumoasă.

Garrone nu venise niciodată; de felul lui e cam sălbatic și apoi când se vede așa de mare, îi e rușine că e în clasa a III-a.

Când auzirăm clopoțelul, alergarăm cu toții să le deschidem ușa. Crossi n-a venit, fiindcă tatăl său a sosit în sfârșit din America, după o lipsă de șase ani.

Mama sărută pe Precossi: tata îi prezentă pe Garrone, zicându-i:

— Băiatul acesta nu este numai un băiat bun, el este totodată cinstit și mărinimos. Garrone își plecă ușor capul, surâzându-mi pe furiș.

Precossi venise cu medalia la piept și era vesel, fiindcă tatăl său s-a apucat iar de muncă și nu s-a mai îmbătat de cinci zile. Acum, de când lucrează, cheamă mereu pe fiul său să stea cu dânsul în fiecare zi. S-a schimbat cu totul!

Scosei toate jucăriile. Precossi rămase înmărmurit, când văzu drumul de fier cu locomotivă, și cum tot trenul umblă singur, când îi învărtești cheița de lângă roți. Nu văzuse niciodată așa jucărie. Nu își lua ochii de la micile vagoane albe și roșii. Îi dădui cheița: el îngenunche și când locomotiva se oprea, o întorcea iarăși cu cheia, nu se putea despărți de ea, nici nu ridica măcar capul. Nu-l văzusem niciodată așa de mulțumit. Ne zicea mereu:

— Dați-vă puțin în lături, vă rog! și ne da la o parte cu mâinile, ca să nu împiedicăm mersul locomotivei; apoi lua în mână vagoanele, le așeza iarăși la rând, cu mare băgare de seamă ca și cum ar fi fost de sticlă.

Îi era frică să nu le aburească poate cu suflarea lui și le ștergea uitându-se la ele pe deasupra și pe dedesubt, zâmbind mereu de plăcere.

Noi stăteam cu toții în picioare și ne uitam la el; ne uitam la gâtul lui atât de subțire, la bielele urechiușe pe care le văzusem într-un rând pline de sânge, la surtucul lui cel mare cu mânecile răsfrânte, din care ieșeau două mâini lungi și slabe, mâini ce adesea, sărăcuțul, le ridicase ca să-și apere capul de lovituri! În momentul acela i-aș fi aruncat la picioare toate jucăriile mele și toate cărțile; mi-aș fi scos din gură cea din urmă bucățică de pâine, ca să i-o dau; m-aș fi dezbrăcat ca să-l îmbrac. I-aș da trenul cu toată inima! îmi zisei, dar trebuie să cer întâi voie tatii.

Deodată simții că cineva îmi furișează o bucățică de hârtie în mână. Mă uitai și citii aceste rânduri scrise cu creionul de tatăl meu: *Lui Precossi îi place mult trenul tău, el n-are nici o jucărie! Inima ta nu te îndeamnă la nimic?* Luai pe dată vagoanele și locomotiva și le dădui camaradului meu, zicându-i:

— Îți dau ție jucăria asta! El se uită la mine cu mirare, nu înțelegea. Ți-o dau ție! îi zisei: Ți-o dăruiesc!

Atunci, el ridică ochii la tatăl meu și la mama mea, cuprins de mirare și întrebă:

— Pentru ce mi-o dă?

Tatăl meu îi răspuse:

— Enrico ți-o dăruiește pentru că sunteți prieteni, că te iubește și totdeodată, ca să serbăm cu toții medalia ta.

Precossi întrebă cu sfială:

— Pot să o iau cu mine acasă?

— Neapărat, răspunserăm toți.

Stătea încă pe pragul ușii și nu cuteza să plece. Cerea mereu iertare tremurând din buze și zâmbea. Ce fericit era! Garrone îi ajută să-și Înviească jucăria în batistă!

— Să vii și tu o dată la fierăria tatii, ca să-l vezi cum lucrează de bine! îmi spuse Precossi. O să-ți dau cuie!

Mama prinse de hăinuța lui Garrone un buchet de flori, ca să-l dea mamei sale din partea ei. Garrone îi spuse cu glasul lui cel gros și fără să-și ridice bărbia de pe piept:

— Mulțumim! iar în ochi îi strălucea sufletul lui cel bun și mărinimos.

Îngâmfare.

Sâmbătă, 11.

Carol Nobis e de o îngâmfare nemaipomenită. Se șterge pe mânecă mereu cu dispreț, când Precossi îl atinge în treacăt!

E îngâmfat, fiindcă tatăl său e foarte bogat; Dar ce? Tatăl lui Derossi nu e și el bogat?

Ar vrea să aibă o bancă numai pentru dânsul; i-e tot frică de toți că îl murdăresc. Se uită la toți de sus până jos; mereu îi joacă pe buze un zâmbet disprețuitor. Vai de acela care, ieșind din bancă, l-ar atinge măcar cu piciorul! Pentru un lucru de nimic îți aruncă o ocară în obraz, sau te amenință că să aducă la școală pe tatăl său.

Nu-și mai aduce aminte de buna lecție ce i-a dat-o tatăl său, când l-a silit să-și ceară iertare de la băiatul cărbunarului. N-am văzut niciodată trufie așa de mare! Și nici nu-l iubim, nimeni nu-și ia ziua bună de la dânsul, nimeni nu-i suflă lecția, când n-o știe. Nici el nu poate suferi pe nimeni și se preface că ne disprețuiește, mai ales pe Derossi, fiindcă este cel dintâi, și pe Garrone, fiindcă-l iubim toți.

Derossi nu-l ia în seamă și Garrone, când îi spune cineva că Nobis a vorbit de rău de el, răspunde:

— Carol e de o îngâmfare atât de prostească, încât nu merită nici calcavurile mele.

Coretti îi zise într-o zi, văzându-l că râde de căciulița lui de blană de pisică:

— Fă bine și du-te la Derossi, ca să înveți cum trebuie să se poarte un boier mare!

Ieri, prostul s-a plâns profesorului, deoarece calabrezul îl atinsese cu piciorul. Profesorul întrebă pe calabrez, dacă a făcut înadins.

— Nu, domnule! răspunse sincer, calabrezul.

Atunci, profesorul certă pe Carol, zicându-i că e prea supărăcios, prea neprietenos. Nobis murmură cu aerul lui disprețuitor:

— O să te spun tatei!

Atunci, profesorul se supără și-i strigă:

— Tatăl dumitale n-o să-ți dea mai multă dreptate decât mai deunăzi; și apoi în școală numai profesorul poate să judece și să pedepsească! în urmă adăugă cu blândețe: Haide, Nobis, schimbă-ți purtarea, fii bun și politicos cu camarazii dumitale. Vezi bine, că aici copiii săraci și cei bogați, fiul meșteșugarului și al boierului, toți se iubesc ca niște frați, precum și sunt. De ce nu faci și dumneata ca ceilalți? Te-ar costa așa de puțin, ca să dobândești iubirea tuturor și cu cât ai fi tu însuți mai mulțumit! Nu-mi răspunzi nimic?

Nobis, care ascultase cu obișnuitul său zâmbet disprețuitor, răspunse foarte rece:

— Nu, domnule!

— Șezi! îi răspunse profesorul.

— Te plâng: ești un băiat fără inimă!

Totul părea sfârșit, când, Zidărașul, care stătea în banca întâi, se întoarse spre Nobis, care se afla în banca din urmă, și-i făcu botul de iepure, așa de nimerit, încât toată clasa pufni de râs.

Profesorul îl ceartă, dar fu silit să-și ascundă râsul. Nobis se prefăcu și el că râde, dar înverzise de ciudă.

Nenorocirile ce le aduce munca.

Luni, 24.

Nobis și Franti ar face o bună pereche! Priveliștea înfiorătoare ce avurăm azi dimineață nu mișcă nici pe unul, nici pe altul.

Ieșind din școală, stăteam cu tata și ne uitam la niște ștregăruși din clasa a II-a, care-și scosese răpaltoanele și căciulițele și frecau gheața cu ele, ca s-o facă mai lucioasă, mai alunecoasă, mai bună de dat pe ea, când văzurăm sosind dinspre capătul străzii o mulțime de oameni speriați, grăbind pașii și șoptind între ei. În mijlocul lor se aflau trei gardiști, în urma cărora veneau doi oameni, care duceau o targă. Băieții alergară din toate părțile. Mulțimea venea spre noi. Pe targă stătea întins un om galben ca un mort, cu capul lăsat pe umăr, cu părul zbârlit și însângerat; îi curgea sânge și din gură și din urechi.

Pe lângă targă mergea o femeie tânără cu un copil în brațe, care nebună de durere, striga din timp în timp:

— A murit! A murit! Dumnezeu, ce să mă fac eu! Un băiețel cu ghiozdanul pe spate mergea alături de ea, plângând cu hohote.

— Ce s-a întâmplat? întrebă tata.

Un trecător îi spuse că rănitul era un zidar, care căzuse de la al IV-lea etaj, pe când lucra.

Oamenii care duceau targa, se opriră ca să mai răsufle puțin. Cei

mai mulți întoarseră capul îngroziți. Văzui la câțiva pași de noi pe profesoara cu pană albastră la pălărie, că susținea pe domnișoara Delcati, ce era gata să leșine.

În același timp mă apucă cineva de mână: era bietul Zidăraș, galben și tremurând ca varga. Sărăcuțul se gândea, desigur, la tatăl său; mă gândii și eu la al meu! Slavă Domnului! Cel puțin eu sunt totdeauna cu sufletul liniștit când mă aflu în școală, știu că tata e acasă și scrie, scutit de orice primejdie, dar câțiva camarazi de ai mei se gândesc îngrijorați la părinții lor, dintre care unii lucrează la vreun pod înalt, alții la vreo mașină, unde o mișcare nesocotită, un pas necalculat ar putea să-i coste viața. Sunt întocmai ca copiii de soldați, ai căror părinți se află la război. Zidărașul se uita lung, și tremura tot mai tare; tatăl meu băgă de seamă și îi zise:

— Du-te băiete, du-te acasă, la tatăl tău, că te așteaptă; fii liniștit, el este sănătos, du-te!

Zidărașul plecă, dar la fiecare pas se uita înapoi. Oamenii ridicară targa, mulțimea se puse iarăși în mișcare și biata femeie țipa întruna de ți se rupea inima:

— A murit, a murit!

— Nu, n-a murit! se răspundea din toate părțile; dar ea nici nu-i asculta și disperată, își smulgea părul.

Eram îngrozit de ceea ce văzusem, când auzii un glas mâniat, care striga:

— Ce râzi? și întorcându-mă repede, văzui un om bărbos, care se uita ținută în ochii lui Franti, văzându-l că râde.

Atunci, omul îi trase o palmă strașnică, de-i sări căciula cât colo!

— Scoate-ți căciula, netrebnice, când trece un om rănit din cauza muncii!

Gloata trecuse toată, iar de-a lungul uliței deșarte rămăsese un șiroi de sânge.

Arestatul.

Vineri, 17.

Întâmplarea ce o voi povesti acum este, fără îndoială, cea mai curioasă din tot anul! Tata m-a luat cu el ieri dimineață în împrejurimile de la Moncalieri, ca să vedem o vilă de închiriat pentru vara viitoare, fiindcă în anul acesta nu ne mai ducem la băi.

Acolo găsim pe un fost profesor, care acum este secretarul stăpânului casei. Ne arată toate odăile, apoi ne poartă la el, unde ne dăte câte o dulceață.

Pe masa lui se afla o călimară de lemn, de formă conică, sculptată într-un chip ciudat. Văzând pe tata că se uită cu curiozitate la ea, acel domn îi zise:

— Țin foarte mult la călimara asta și vă spun de ce. Sunt acum câțiva ani; eram institutor public la Turin. Într-o iarnă am fost trimis să dau lecții arestaților din pușcăria de la marginea orașului. Îmi făceam lecțiile în biserica pușcăriei, clădire de formă rotundă, având jur-împrejur, în zid, mici ferestruie pătrate închise cu drugi de fier încrucișați și fiecare ferestruie răspundea în câte o chilie.

Îmi făceam lecția plimbându-mă prin biserica rece și întunecoasă; școlarii mei stăteau pe la ferestruie cu caietele sprijinite în drugi. În întunericul acela abia se vedeau chipurile lor, niște chipuri galbene, cu bărbi lungi și cu părul zbârlit și cărunt, cu niște ochi sticloși de hoți și de

ucigași. La numărul 78 se afla unul mult mai silitor decât ceilalți, care învăța bine și se uita la mine cu respect și recunoștință. Era frumos, tânăr, cu barba neagră, sărmanul mai mult nenorocit decât vinovat. Meseria lui era tâmplăria de lux. Odată, înfuriat că stăpânul său îl înjurase pe nedrept, îi azvârli cu rindeaua în cap, și dând într-un ceas rău, îl ucisese. Pentru acest omor fu osândit la mai mulți ani de închisoare.

Bietul om, în trei luni învățase să scrie și să citească. Citea mereu și, de ce mergea înainte cu învățătura, se făcea tot mai silitor și se căia mai amarnic de crima ce o săvârșise fără voie. Într-o zi, pe la sfârșitul lecției, îmi făcu semn să mă apropiu de ferestruia lui, și-mi spuse cu părere de rău, că a doua zi pleacă de la Turin, fiindcă-l trimiteau să-și sfârșască anii de osândă în închisorile din Veneția.

Își luă rămas bun de la mine, rugându-mă cu vocea umilită și înduioșată să fac bine, să-i dau mâna. Eu i-o întinsei și el mi-o sărută, zicându-mi:

— Vă mulțumesc din toată inima! și dispăru, iar eu îmi retrăsei mâna scăldată în lacrimi.

Sunt șase ani de atunci și nu l-am mai văzut. Nici nu mai mă gândeam la acel nenorocit, când, alaltăieri de dimineață, văd că vine la mine un necunoscut, rău îmbrăcat, cu o barbă lungă și neagră, în care se zăreau câțiva peri albi. El mă întrebă:

— Dumneavoastră sunteți domnul profesor Vespucci?

— Eu! îi răspunsei, dar dumneata cine ești?

— Eu sunt arestatul cu nr. 78, zise el, dumneavoastră m-ați învățat să scriu și să citesc acum șase ani, vă aduceți aminte. La cea din urmă lecție mi-ați făcut cinstea de a-mi da mâna. Acum mi-am ispășit vina și iată-mă! Am venit să vă rog să nu refuzați primirea acestui mic obiect lucrat de mine în închisoare pentru dumneavoastră. Domnule profesor, vă rog din suflet să nu-l refuzați!.

Eu rămăsei uimit, fără grai. El crezu că nu voiesc să-l primesc și se uită la mine, ca și cum ar fi zis:

"Oare șase ani de suferință n-au fost de ajuns, ca să-mi spele mâinile?" Și mă privi cu așa mare durere, încât întinsei îndată mâna și luai obiectul. Iată-l!

Ne uitarăm cu băgare de seamă la călimară. S-ar fi crezut că e săpată cu vârful unui cui; ce lucru de o răbdare nespusă! Călimara înfățișa o pană de scris culcată pe un caiet pe care se aflau săpate următoarele cuvinte: *Profesorului meu. Amintiri din partea numărului 78. Șase ani și mai jos cu litere mai mici: Muncă și speranță!*

Ne mai uitarăm puțin cu băgare de seamă la călimară, ne luarăm ziua bună de la profesor și plecarăm...

Cât ținu drumul de la Moncalieri la Turin, eu nu-mi putui scoate din minte pe arestat, cum stătea la ferestruia sa, nici rămasul bun ce și l-a luat de la profesor, nici călimara lucrată cu atâta răbdare în închisoare, care parcă spune atâtea suferințe. Visai toată noaptea pe prizonier și azi dimineață tot mai mă gândeam la el... nu știam ce mare surprindere mă aștepta la școală!

Mă așezasem la locul meu, lângă Derossi, și abia îmi sfârșisem problema de aritmetică pentru concursul lunar; începui să povestesc amicului meu toată istoria arestatului, a călimării, cum era lucrată, inscripția de pe ea:

Șase ani! În fine, tot. Derossi, tresări și începu să se uite la Crossi, fiul precupeței, care stătea într-o bancă mai în față, cu spatele întors spre noi, cu totul cufundat în dezlegarea problemei sale.

— Tac! îmi zise Derossi încet, luându-mă de mână. Ascultă. Crossi

mi-a spus alaltăieri, că a zărit în mâna tatălui său, care s-a întors din America, o călimară de lemn, lucrată cu mâna și reprezentând o pană culcată pe un caiet Sigur că e aceea. Șase ani! așa trebuie să și fie. Da! Crossi credea că tatăl său e în America, pe când el, sârmanul, era în pușcărie. Băiatul era mic, pe când tatăl său a săvârșit crima și nu-și aducea aminte. Mama sa l-a amăgit și el sărăcuțul, nu știe nimic: să nu spunem nimănui o vorbă despre aceasta!

Eu rămăsei mut și cu ochii ațintiți asupra lui Crossi. Derossi, îi dete o coală de hârtie și îi luă din mână *"Infirmierul tatii"*, istorisire lunară, pe care profesorul i-o dăduse de copiat, ca să i-o scrie el. Îi dădu penițe, îl mângâie și mă făcu să făgăduiesc pe onoarea mea, că n-am să spun nimănui nimic despre cele aflate.

Când am ieșit din clasă, mi-a zis repede:

— Ieri, tatăl său a venit să-l ia de la școală; sigur, trebuie să fi venit și acum; să faci și tu ce voi face eu!

Ieșirăm pe stradă; tatăl lui Crossi era aici, stătea cam la o parte: e prost îmbrăcat, barba lui neagră e puțin încărunțită, fața palidă și îngrijită. Derossi strânse pe Crossi de mână și îi zise tare, ca să-l audă tatăl său: La revedere, Crossi! apoi îi trecu mâna pe sub bărbie.

Făcui și eu tot ca el, dar amândoi devenirăm roșii ca focul. Tatăl lui Crossi se uită adânc la noi, cu o privire blândă, în care însă se zărea oarecare neliniște și îndoială: ne îngheță inima.

Infirmierul tatii.
(*Povestire lunară*)

În dimineața unei zile ploioase de martie, un băiețel îmbrăcat țărănește, ud până la piele și stropit de noroi, cu o legătură de rufe la subțioară, bătu la poarta unui spital din Neapole. El dete portarului care îi deschise, o scrisoare și-l întrebă de tatăl său. Avea un chip frumos, oval și oacheș, niște ochi negri, gânditori, și printre buzele lui groase și puțin despărțite una de alta, se zăreau două rânduri de dinți albi ca laptele.

Venea dintr-un sat din împrejurimile Neapolelui. Tatăl său, care plecase de acasă cu un an mai înainte, ca să caute de lucru în Franța, se întoarse în Italia, debarcase de curând la Neapole și se îmbolnăvise îndată foarte greu; abia putuse să înștiințeze familia despre întoarcerea și intrarea lui în spital. Nevasta sa, disperată la primirea unei astfel de știri, neputând să se miște de acasă, pentru că avea o copilă bolnavă și da să sugă unui băiețel, trimisese la Neapole pe băiatul cel mai mare, spunându-i să îngrijească el de tata, cum zice poporul napolitan, întocmai ca și noi, românii.

Portarul, uitându-se în treacăt la scrisoare, chemă pe un infirmier și-i zise să ducă pe băiat la tatăl său.

— Ce tată? întrebă infirmierul.

Băiatul, de frică să nu-i spună vreo veste rea, dete numele tatălui său. Infirmierul nu-și aducea aminte de nume.

— Un bătrân lucrător care a venit din străinătate? întrebă el.

— Da, un lucrător, zise băiatul îngrijit, nu tocmai bătrân. Venit din străinătate, da!

— Când a intrat în spital? întrebă infirmierul.

Băiatul aruncă o privire pe scrisoare.

— Sunt vreo cinci zile, mi se pare!

Infirmierul stătu puțin pe gânduri; pe urmă, ca și cum și-ar fi amintit, așa deodată zise: Ah! Da, da, e în al patrulea salon; patul din fund.

— E rău bolnav? Cum îi e? întrebă îngrijorat, băiatul.

Infirmierul se uită la el fără să-i răspundă. Pe urmă îi zise:

— Vino cu mine!

Suiră două scări, trecură printr-un coridor lung și intrară într-un salon, în care se aflau două rânduri de paturi.

— Vino! îi zise infirmierul, intrând. Băiatul prinse inimă și intră, uitându-se cu sfială la bolnavii palizi și ofiliți. Unii din ei țineau ochii închiși, parcă ar fi fost morți; alții priveau în sus cu niște ochi mari, deschiși, ca aiuriți; mulți din ei se văitau ca niște copii. Odaia era întunecoasă și aerul încărcat cu mirosuri tari de doctorii. Două surori de caritate umblau printre paturi cu sticlute în mâini.

Când ajunse în fundul odăii, infirmierul se opri la căpătâiul unui pat, deschise perdelele și zise:

— Uite, aici e tatăl tău!

Băiatul izbucni în plâns și lăsând jos legătura ce o avea, plecă ușor capul pe umărul bolnavului și-l luă de mână ce stătea întinsă și nemișcată peste plapumă. Bolnavul nu se mișcă deloc. Băiatul se ridică, se uită la tatăl său și începu să plângă cu hohot. Atunci, bolnavul deschise ochii și-l privi lung, ca și cum l-ar fi recunoscut, dar buzele sale nu se mișcară.

Bietul tată, ce mult se schimbase! Copilul nu l-ar fi recunoscut niciodată.

Părul i se albise, barba îi crescuse, obrazul îi era umflat și roșu ca ficatul, pielea întinsă și lucioasă, ochii mici, buzele groase, în fine un chip schimonosit de tot. Nu mai rămăsese din obrazul său decât fruntea și arcul sprâncenelor. Răsufla greu.

— Tată! Dragă tată! îi zise băiatul; eu sunt, nu mă mai cunoști? Eu sunt, Francisco, băiatul dumitale; am venit de la țară, mama m-a trimis ca să îngrijesc de dumneata. Uită-te bine la mine, nu mă mai cunoști? Spune-mi măcar o vorbă. Bolnavul închise iar ochii.

— Tată! Tată! Ce ai? Sunt Francisco, fiul dumitale!!

Bolnavul nu se mișcă deloc și răsuflă greu de tot. Atunci, băiatul, plângând, luă un scaun, se așeză în fața bolnavului și nu-și mai ridică ochii de pe chipul tatălui său.

El se gândea:

— Trebuie să vină doctorul, la vizită, o să-l întreb ce are tata, doar mi-o spune ceva. Și rămase pe gânduri, foarte trist, aducându-și aminte o mulțime de lucruri despre bunul său tată.

Își aminti ziua plecării lui spre Franța, cea din urmă sărutare pe vapor, speranțele ce toată familia pusese în acea călătorie, disperarea mamei sale, la sosirea scrisorii. Se gândi la moarte, își închipui că-l vede pe tatăl său mort, pe mama sa îmbrăcată în negru, familia toată ajunsă în sărăcie. Era de mult timp cufundat în aceste gânduri, când o mână ușoară îl atinse pe umăr; el tresări; era o soră de caritate.

— Ce are tata? întrebă el, pe dată.

— Este tatăl dumitale? îi zise sora cu blândețe.

— Da, este tatăl meu, dar spune-mi, te rog, ce are?

— Prinde inimă, copile! O să vină acum doctorul, îi răspunse sora, care se depărtă fără să mai adauge ceva.

După o jumătate de oră auzi sunetul unui clopoțel.

Doctorul intră îndată, însoțit de un asistent; sora și un infirmier umblau în urma lor.

Începură vizita, oprindu-se la fiecare pat. Așteptarea aceea i se părea veșnică băiatului și la fiecare oprire suferința lui creștea.

În fine, ajunseseră la patul vecin. Doctorul era un bătrân, înalt, cam gârbovit și cu chipul serios. Cum plecă de la patul vecin, băiatul se ridică

în picioare, și când medicul se apropie, el începu să plângă.

Medicul se uită la el.

— Este băiatul bolnavului; zise sora. A sosit azi dimineață de la țară.

Medicul îi puse o mână pe umăr, apoi se plecă spre bolnav, îi pipăi pulsul, fruntea și puse mai multe întrebări sorei, care răspunse:

— Nici o schimbare, tot așa!

Atunci, băiatul cugetă să-l întrebe cu vocea înecată în lacrimi.

— Mă rog, domnule doctor, ce are tata?

— Fii cu inimă, băiete! îi răspunse doctorul, punându-i mâna pe umăr, are boală la cap; e greu bolnav, dar tot mai sunt speranțe. Îngrijește de dânsul, prezența ta poate să-i aducă ceva ajutor.

— Dar nu mă mai cunoaște! strigă băiatul, disperat.

— O să te cunoască! Poate chiar mâine; să sperăm că o să meargă spre bine; haide, băiete, fii curajos!

Băiatul ar fi vrut să întrebe ceva, dar nu îndrăzni; doctorul trecu la alt pat. De atunci, el își începu viața de infirmier. Neputând să facă altceva, trăgea plapuma bine peste bolnav, îi pipaia mâna din când în când, îi gonea muștele; de câte ori îl auzea gemând, se apleca spre el, și, când sora îi aducea de băut îi lua din mâna paharul sau lingura și da el doctoria bolnavului, în locul ei.

Bolnavul se uita câteodată la dânsul, fără să dea semne că-l cunoaște.

Privirea lui se oprea din ce în ce mai mult asupra-i, mai ales când băiatul își punea batista la ochi.

Astfel trecu cea dintâi zi. Noaptea, băiatul dormi pe două scaune, într-un colț al odăii, și dimineața își lua iarăși slujba lui de infirmier.

În ziua aceasta, ochii bolnavului arătară un început de cunoștință.

La vocea mângâietoare a copilului părea că îi licărește în ochi o rază de recunoștință, și într-un rând își mișcă puțin buzele, ca și cum ar fi vrut să zică ceva.

După o scurtă ațipire, când redeschidea ochii, căuta pe micul infirmier.

Medicul, în amândouă vizitele ce-i făcu, găsi o mică îmbunătățire. Către seară, apropiindu-i paharul de buze, băiatul crezu că-l vede zâmbind; atunci începu și el, sărăcuțul, să mai prindă inimă, și cu speranța de a fi cătuși de puțin înțeles, începu să-i povestească despre mama, despre surori, despre întoarcerea acasă și îl îndemna prin cuvinte pline de iubire, să se încreadă în Dumnezeu.

Cu toate că nu era sigur că tatăl său îl înțelege, totuși îi vorbea, căci i se părea că deși nu-l pricepe, cel puțin tot credea că simte plăcere să-i audă glasul trist și mângâios.

Astfel trecu a doua, a treia și a patra zi: când mai bine, când mai rău.

Băiatul era atât de ocupat cu îngrijirile pe care i le dădea, încât abia îmbrăca pe ici pe colea, câte o bucată de pâine și de brânză, ce-i aducea sora, și mai că nu vedea ce se petrece în jurul lui; nu auzea plânsetele jalnice ale persoanelor care plecau de la patul vreunui bolnav pe moarte, nici gemetele și suspinele celor de primprejur; nu se îngrija deloc de toate scenele dureroase și triste ale vieții de spital, care, în alt timp, l-ar fi îngrozit.

Treceau ore, zile, și el era aici nedezipit, lângă tatăl său, băgător de seamă, plin de îngrijiri, tresărind la fiecare suspin, la fiecare privire a bolnavului, îngrijit, tulburat fără încetare de o mică rază de speranță, care îi înveselea inima, sau de o descurajare ce i-o îngheța.

În ziua a cincea, bolnavului îi merse deodată mai rău.

Doctorul dete din cap, ca și cum ar fi zis că s-a sfârșit, și băiatul căzu

pe scaun, plângând cu disperare. Cu toate acestea, bietul copil avea în sufletul lui o mică mângâiere; i se părea că totuși se uita la el cu mai mare atenție și cu o expresie de blândețe și de înduioșare.

Nu mai bea apă, nici doctorie, da din mână și se silea mereu să vorbească, căci buzele i se mișcau neconținut. După plecarea doctorului, băiatului i se păru că aude vreo câteva cuvinte bolborosite de bolnav. Încurajat și plin de bucurie, îi zise:

— Fii pe pace, tată! O să te faci bine, o să plecăm, o să ne întoarcem acasă, la mama; mai rabdă puțin, tată dragă!

Era cam pe la ora patru după-amiază, când se redeșteptase în inima băiatului acea rază de speranță. El stătea încă aplecat pe patul bolnavului, uitându-se la el cu iubire, când deodată auzi dinspre o ușă alăturată, un zgomot de pași și un glas tare, zicând:

— Rămas bun, soră dragă!

Băiatul tresări la sunetul aceluia glas; se întoarse repede spre ușă și scoase un țipăt înăbușit. În aceeași clipă intră în odaie, un om ținând în mână, o legătură; sora îl urma.

Băiatul rămase împietrit la locul său. Omul se uită un minut la el; apoi strigă:

— Francisco! Și se repezi cu brațele deschise către dânsul.

Băiatul căzu fără suflare în brațele tatălui său. Sora, infirmierul, internul: toți alergară acolo și rămaseră uimiți.

Băiatul nu putea să vorbească.

— Dragul meu copil! strigă, în fine tatăl, sărutându-l de o mie de ori. În același timp aruncă o privire spre bolnav: Francisco al meu, cum de te-au adus la patul unui bolnav? Și eu eram disperat că nu veneai, căci mama ta îmi scrisese:

— Ți-am trimis pe Francisco. Mă temeam să nu ți se fi întâmplat ceva. Bietul meu băiețel! Și cum s-a făcut această încurcătură? Eu, din mila Domnului, am scăpat lesne. Acum sunt bine, bine de tot, chiar ies din spital. Mama e bine? Dar Marioara și amândoi micuții: sunt sănătoși? Hai să plecăm? Mare ești, Doamne! Cine și-ar fi închipuit una ca asta?

Băiatul abia încurcă câteva cuvinte despre familie; mintea îi era buimăcită.

— Tată dragă! Ce fericire! Dacă ai ști ce zile îngrijorate am petrecut! și săruta pe tatăl său întruna; însă nu se mișca.

— Haide acum, îi zise iarăși, tatăl său. Dacă plecăm numaidecât, tot putem ajunge acasă până diseară. Haide! și îl luă de mână.

Băiatul se întoarse spre patul bolnavului.

— Vii, ori nu vii, îl mai întrebă tatăl, mirat.

Băiatul se mai uită la bolnav, care tocmai atunci deschisese ochii și-l privea cu blândețe.

— Ascultă, tată, îi zise copilul cu inima îndoită, vezi, nu pot! Cum să las pe bietul bătrân? Am îngrijit de dânsul cinci zile, crezând că îngrijesc de dumneata; îl iubeam chiar; îl vezi cum se uită la mine? Sărmanul s-a obișnuit cu mine; voiește să stau mereu lângă el. Doctorul a spus că nu mai scapă, nu, tată, nu mă rabdă inima să-l las. Du-te dumneata, eu mă întorc mâine, lasă-mă aici. Zău că ar fi urât din partea mea, să-l părăsesc așa. Nu știu cine este, dar se vede că ține la mine. Săracul ar muri aici, singur de tot! Lasă-mă, tată, te rog, să mai stau cu el!

— Bravo, micuțule! strigă internul.

Tatăl era încurcat. Se uita; când la băiat, când la bolnav; în sfârșit întrebă:

— Cine este?

— Un țăran ca dumneata, răspunse internul; a venit de la țară și a

intrat în spital tot în aceeași zi. Când l-au adus aici, își pierduse cunoștința și nu a putut să ne spună nimic. Cine știe, poate că are și el, săracul, familie, copii, și își închipuie că fiul dumatăle e vreun copil de al său!

Bolnavul se uita mereu la băiat Tatăl zise atunci copilului:

— Rămâi! Nu te teme, n-are să stea mult aici! șopti internul.

— Rămâi aici, drăguțule! repetă tatăl. Mă bucur foarte mult că ai o inimă așa de bună. Rămâi, drăguțule, eu mă duc acasă, ca să liniștesc pe mama ta. Iacă, îți dau cinci lire, ca să ai de cheltuială. La revedere! îl sărută pe frunte, se uită cu iubire la el, îl mai sărută încă o dată și plecă.

Băiatul se întoarse lângă patul bolnavului, care păru că se liniștește. Francisco își luă iarăși slujba de infirmier, îngrijind de bolnav cu aceeași iubire și răbdare; atât că nu mai plângea.

Îi dădea de băut, îi ridica plapuma, îl mângâia cu mâna și îi vorbea încet, îndemnându-l să aibă speranță. Îl păzi toată ziua și toată noaptea. A doua zi, bolnavul începu să meargă și mai rău; obrazul i se făcuse roșu-vișiniu, răsuflarea i se îngreuna, neliniștea îi creștea, din ce în ce; îi ieșeau din gură cuvinte neînțelese. Umflătura devenise îngrozitoare.

Când doctorul veni la vizita de seară, zise că n-o s-o ducă până la ziuă. Francisco nu se mai depărtă de el și nu-l slăbi din ochi un minut.

Bolnavul se uita mereu la el și își mișca puțin buzele, parc-ar fi vrut să-i zică ceva. În ochii lui, care din ce în ce se întunecau, se afla o înduioșare nespusă. În acea noapte, băiatul nu se culcă până ce nu începură să se ivească zorile. Sora de caritate veni să vadă ce face bolnavul; se uită la el și plecă repede.

După câteva minute se întoarse cu internul și cu infirmierul; acesta ținea în mână o lumânare.

— Moare! zise internul.

Băiatul speriat, apucă mâna bolnavului. Sărmanul deschise ochii, se uită lung la el și îi închise iarăși.

Băiatului i se păru că-l strânge de mână.

— M-a strâns de mână! strigă el.

Internul se plecă spre bolnav, ascultă puțin și se ridică fără să zică o vorbă.

Sora de caritate luă de pe perete o iconiță și o așeză pe pieptul mortului.

— A murit! strigă copilul.

— Du-te copile! îi zise internul; slujba ta cea sfântă s-a îndeplinit. Du-te și fii fericit, căci o meriți. Dumnezeu să te păzească! Umblă sănătos.

Sora, care se depărtase un moment, se întoarse ținând în mână un buchetel de micșunele, ce-l luase dintr-un pahar de pe fereastră; îl dete băiatului, zicându-i:

— N-am nimic altceva să-ți dau. Primește floricelele acestea drept amintire de la spital!

— Mulțumesc! zise băiatul, luând buchetul cu o mână și cu cealaltă ștergându-și ochii: dar am un drum așa de lung de făcut pe jos!... S-ar veșteji!

După aceste cuvinte, dezlegă buchetul și împrășteie micșunelele pe patul mortului, zicând:

— Le las ca amintire sărmanului meu mort. Mulțumim, bună soră! Mulțumim, domnule doctor!

Pe urmă, întorcându-se spre mort:

— Dumnezeu să te odihnească! și, pe când căuta ce nume să-i dea, amintindu-și de numele dulce ce-i dăduse în decurs de cinci zile:

— Adio tată! îi zise cu mâhnire. Apoi își luă pachetul în mână și plecă

încetinel, zdrobit de oboseală.
Abia se lumina de ziuă.

Fierăria.
Sâmbătă, 18.

Precossi a venit ieri seară la mine, ca să-mi aducă aminte făgăduiala ce-i dădusem, să vin să-i văd fierăria. Azi dimineață, când am ieșit cu tata, l-am rugat să mă ducă puțin pe acolo. Pe când ne apropiam de fierărie, văzurăm, pe afaceristul de Garoffi, ieșind de acolo repede și ținând ceva în mână. Mantaua lui cea lungă, cu care își acoperea mărfurile de prin buzunare, zbură în sus. Știu acum unde merge: să pilească fier ruginit, pe care îl dă în schimb pentru jurnale vechi!

Când ajunserăm în pragul ușii, văzurăm pe Precossi stând pe un morman de cărămizi: își învăța lecția cu cartea deschisă pe genunchi.

Se ridică repede, îndată ce ne văzu și ne pofti înăuntru. Era o odaie foarte mare, plină de praf de cărbuni; de pereți erau rezemate drugi de fier și atârinate: ciocane, clești și tot felul de unelte de diferite forme, trebuincioase pentru fierărie. Într-un colț era vatra cu focul aprins și un băiețel ațâța cu foalele. Precossi, tatăl, stătea lângă nicovală; un ucenic ținea un drug de fier în foc.

— Ah! Bine ai venit! zise lăcătușul, scoțându-și căciula, îndată ce ne zări. Dumneata ești drăguțul de băiat, care ai dăruit un drum de fier fiului meu? Ai venit să vezi cum se lucrează fierul, așa e? Iată o să-ți fac plăcerea îndată. Zicând acestea surâdea, și băgai de seamă că nu mai are, ca mai înainte, chipul posomorât și privirea întunecată.

Ucenicul îi aduse drugul roșu la un capăt și lăcătușul îl așeză pe nicovală.

Făcea un grilaj pentru o margine de terasă. Ridică un ciocan mare și gros și începu să bată drugul înroșit, când pe o parte, când pe alta, întorcându-l în diferite feluri. Era ceva interesant de văzut cum se îndoia fierul sub loviturile repezi și sigure ale ciocanului, cum se încovoia și lua cu încetul forma grațioasă a unei frunze: s-ar fi zis că era o bucată de aluat frământată cu mâna. Băiatul lui se uita la noi cu mândrie, părea că zice:

— Vedeți ce bine lucrează tata!

— Ai văzut, domnișorule, cum se lucrează fierul? mă întrebă lăcătușul, după ce sfârși, arătându-mi drugul, care acum părea o cârje episcopală. Apoi o dete la o parte și puse alta în foc.

— Adevărat că lucrezi foarte bine, îi zise tatăl meu.

Apoi adăugă:

— Așadar, acum lucrezi mereu... ți s-a redeșptat pofta de lucru.

— Da, domnule, răspunse meșteșugarul, cam mișcat, ștergându-și nădușeala de pe frunte. Și știi, domnule, cine mi-a redeșteptat-o?

Tata se prefăcu că nu înțelege.

— Bunul meu copil, adăugă lăcătușul, arătându-și băiatul, da, copilul meu, care învăța bine și făcea cinste tatălui său, pe când tatăl său..., făcea la chefuri și se purta cu el dobitocește. Ce să spun... Când am văzut medalia! Vino băiete dragă, vino la mine, tu care nu ești mai mare de o șchioapă, vino încoace să mă uit bine la botișorul tău!

Copilul alergă îndată, lăcătușul îl sui pe nicovală, ținându-l de subțiori, și îi zise:

— Ia șterge puțin fruntea acestui dobitoc de tată.

Precossi sărută de mai multe ori chipul negru al tatălui său până ce

se înnegri și el de tot.

— Ei, acum ajunge! îi zise tatăl său.

— Vezi, așa-mi placi, Precossi! îi zise tatăl meu, foarte mulțumit; și luându-și ziua bună de la amândoi, mă luă de mână și plecarăm. Pe când ieșeam pe ușă, micul Precossi îmi zise:

— Iartă-mă!... și îmi vârî în buzunar un pachetel cu câteva cuie. Eu l-am poftit să vină la mine, ca să privească la carnaval de la ferestrele noastre.

— Tu i-ai dăruit drumulețul de fier, îmi zise tata, mergând spre casă, de-ar fi fost chiar de aur, tot ar fi fost un dar foarte mic pentru acest sfânt copil, care a însuflețit inima tatălui său!

Micul clown.

Luni, 20.

Carnavalul fiind pe sfârșite, tot orașul e pus în mișcare. În toate părțile se ridică corturi de comedianți și de acrobați. Sub ferestrele noastre avem un circ făcut tot din pânză, în care dădeau reprezentații niște comedianți venețieni; sărmanii n-au decât cinci cai. Circul este așezat către mijlocul pieței și mai la o parte sunt trei căruțe mari în care comedianții dorm și se îmbracă pentru reprezentații. Aceste căruțe sunt întocmai ca niște căsuțe pe roate: au ferestre și un coș de unde iese mereu fum. Când ferestrele lor sunt deschise, se văd scutece de copil mic întinse. O femeie din trupă dă să sugă unui copilăș, face bucate și joacă și pe frânghie. Vai de ei, bieții oameni!

Credeam că un comediant, este un om de nimic, și, cu toate acestea, el își câștigă pâinea cinstit, făcând lumea să petreacă, și câtă muncă pentru el, săracul; ce de osteneală! Toată ziua, acești nenorociți aleargă de la circ la căruțele lor numai în tricou pe frigul acesta! Și îmbucă de-a-n picioarele, ceva în grabă, între o reprezentație și cealaltă. Și de câte ori li se mai întâmplă că tocmai atunci, când circul este plin de lume și stau gata să înceapă, se ridică un vânt furios, care desface pânzele, stinge lămpile, și... s-a dus reprezentația! în asemenea cazuri, ei sunt siliți să înapoieze banii și să lucreze până târziu, noaptea, ca să repare stricăciunile și să ridice din nou cocioaba.

Sunt și doi băieți care joacă. Tatăl meu, pe când străbătea piața, recunosc pe cel mai mic; este fiul directorului de circ... E tot acela pe care l-am văzut anul trecut sărind pe cal într-un circ, în piața Victor Emanuel. A crescut, mititelul; acum trebuie să fie de opt ani. E frumușel, sărăcuțul: are un obraz rotunjour și niște ochi negri și șireți. Părul său, negru și cărlionțat, iese de sub pălăria-i țuguiață.

Are niște haine de pânză groasă, alb cu negru, parc-ar fi băgat într-un sac, și pantofii îi sunt tot de pânză. Este un drăculeț, care place tuturor și face de toate.

Dimineața îl vedem învelit într-un șal, aducând lapte la căsuța lor ambulantă; pe urmă merge după cai și în strada Bertola. Bietul băiat ține adesea în brațe pe copilășul cel mic; cară cercurile, barierele, funiile, spală căruțele, aprinde focul, și în momentele de odihnă, stă mereu lângă mama sa. Tatăl meu se uită la el de la fereastră și vorbește mereu de dânsul și de ai lui: îi pare a fi oameni buni, căci își iubesc copiii.

Ne-am dus și noi într-o seară la circul lor. Nimerisem o seară foarte friguroasă și nu era mai nimeni; cu toate acestea micul clown își dădea toată silința, ca să înveselească pe puținii spectatori: se da peste cap, se agăța de coada cailor, mergea cu picioarele în sus, cânta, râdea și mica sa

mutră oacheșă atrăgea dragostea tuturor.

Tatăl său, îmbrăcat cu un surtuc roșu, cu pantaloni albi, și cizme înalte, stătea cu biciul în mână și se uita la el cu întristare.

Tatii i se făcu milă și a doua zi vorbi despre ei cu pictorul Delis, care venise la noi.

— Bieții oameni se prăpădesc muncind, și le merge foarte rău, zise tata.

— Mai ales băiețelul este așa de drăgălaș! Ce am putea să facem ca să le venim în ajutor.

Pictorului îi veni o idee.

— Știi ce? zise el, publică un articol frumos într-un ziar, descriind minunile micului clown, și eu o să-i fac portretul. Să vezi cum o să mai alerge lumea!

Așa se și făcu! Tatăl meu scrisese un articol frumos, plin de haz, în care spusese tot ce observase de la fereastră, dând astfel tuturor dorința de a vedea și de a mângâia pe micul artist. Pictorul schiță un mic portret al băiatului, foarte drăguț, și articolul fu publicat pentru reprezentarea de sâmbătă seara. În adevăr nu se înșelaseră, căci lumea alergă plină de curiozitate. Se anunțase că reprezentarea era în beneficiul micului clown.

Ziarul era lipit la intrarea circului.

Tata luă bilete pentru locul I. Mulți din privitori țineau jurnalul în mână, arătau micului clown portretul, și el alerga râzând de la unul la altul, plin de bucurie. Directorul era și el, foarte mulțumit. Și cum să nu fie? Nici un ziar nu-i făcuse vreodată atâta cinste. Pe lângă aceasta, avea și teigheaua plină de lire și de franci.

Stăteam lângă tata. Printre spectatori se aflau persoane cunoscute. La intrarea circului stătea profesorul de gimnastică (acela care fusese la război alături de Garibaldi) și în fața noastră, în locul al doilea, văzui pe micul zidăraș lângă uriașul său tată. Îndată ce mă zări îmi făcu botul de iepure.

Puțin mai departe văzui pe Garoffi, care număra spectatorii și calcula pe degete câștigul ce se putea scoate din acea reprezentație. Nu departe de noi, la locul I, se afla sârmanul Robetti, cu cârjele lângă el, și tatăl său, căpitanul de artilerie, care îl ținea de mână.

Reprezentarea începu. Micul clown făcu minuni pe cal, pe trapez, pe frânghie și de câte ori isprăvea un joc, toți băteau din palme cu entuziasm. Unii îl apucau de cârlionți, alții îi aruncau bomboane și portocale. După aceea urmau alte jocuri, scamatorii și altele. Bieții comedianți erau îmbrăcați în zdrențe acoperite cu fluturi scânteietori. Însă, când lipsea micul clown, lumea nu mai râdea.

Mă uitai din întâmplare la ușa unde stătea profesorul de gimnastică și văzui că vorbește încet cu stăpânul circului. Acesta își întoarse îndată privirea spre spectatori, părea că ar căuta pe cineva. Privirea lui se opri asupra noastră. Tata înțelese că profesorul îi destăinuise cine era autorul articolului, și, ca să scape de mulțumirile lui, plecă zicându-mi:

— Rămâi tu, Enrico, eu te aștept afară.

Micul clown, după ce vorbi câțva timp cu tatăl său, începu iarăși jocurile sale. Stând în picioare pe un cal care mergea în goană, își schimbă de patru ori hainele.

Lepădă mai întâi pe cele de pelerin, apoi pe cele de marinar, de soldat, și rămase cu cele de acrobat. De câte ori trecea pe dinaintea mea, se uita la mine. Când se dete jos de pe cal, începu să colinde cercul ținând în mână pălăria sa de paie; toți aruncau bani și bomboane. Eu îmi și pregătisem banii, ca să-i dau; dar el, ajungând la mine în loc să-mi întindă pălăria, o trase îndărăt, mă privi zâmbind și trecu înainte. Eu rămăsei

rușinat. De ce oare mi-o fi făcut el afrontul acesta?

Reprezentăția se sfârși. Stăpânul cercului mulțumi publicului, și toată lumea începu să plece grăbindu-se la ușă. Mă pierdusem prin gloată și voiam să ies, când simții că cineva mă apucă de mână. Mă întorsei: era micul clovn, care se uita la mine cu frumozii și șireții săi ochi și-mi surâdea. Era cu mâinile pline cu bomboane. Înțelesei.

— Vrei? îmi zise el, în dialectul său venețian, să primești de la micul clovn câteva bomboane?

Îi făcui semn că da, și luai vreo două.

— Dacă este așa, adăugă el, dă-mi și o guriță.

— Na și două! îi răspunsei întinzându-i obrazul.

El își șterse cu mâneca făina de pe obraz, mă luă de gât și mă sărută de două ori, zicându-mi:

— Dă o sărutare și tatălui tău!

Cea din urmă zi de carnaval.

Marti, 21.

Astăzi am fost de față la o scenă foarte tristă, când treceau măștile. Din fericire s-a sfârșit cu bine, căci putea să se întâmple ceva îngrozitor.

În piața San Carlo, împodobită cu ghirlande roșii, albe, galbene și cu steaguri, se grămădise o lume nebună. Prin gloată se plimbau măști de tot felul. Treceau care aurite, încoronate cu flori și steaguri care închipuiau: unul un pavilion, altul un teatru, bărci, vapoare și toate acestea, înțesate cu actori, marinari, soldați, paiețe, păstorite, bucătari și alții. Era o învălmășeală așa de mare, încât nu știai încotro să te uiți mai întâi. Un zgomot de trâmbițe, de cornuri de vânătoare, de tobe turcești, te asurzea. Măștile de prin care, beau și cântau vorbind cu trecătorii și cu cei ce priveau de pe la ferestre. Aceștia le răspundeau strigând cât puteau, azvârlindu-le portocale și dulciuri.

Pe deasupra trăsurilor și a gloatei, până unde puteai să ajungi cu ochiul, se vedeau fâlfâind steaguri, strălucind căști, panașuri tremurând în vânt, capete mari de carton mișcându-se încoace și încolo, arme caraghioase, tobe egiptene, căciulițe roșii, în sfârșit, s-ar fi zis că năvălise o ceată de nebuni.

Când intră trăsura noastră în piață, ne mergea înainte un car de toată frumusețea, împodobit cu ghirlande de trandafiri artificiali, tras de patru cai acoperiți cu caltrapuri cusute cu fir. În el se aflau paisprezece, sau cincisprezece domni deghizați în costume de nobili, de la curtea Franței¹. Erau îmbrăcați numai cu mătase, purtau peruci albe și țineau la subțioară pălăria cu trei colțuri; sabia le atârna la o parte și pe piept le fâlfâia un jabou numai de panglici și dantele. Erau foarte frumoși și foarte bine costumați. Cântau toți împreună o cântonetă franceză și aruncau dulciuri poporului care bătea din palme și-i aclama.

Deodată văzurăm un om la stânga noastră ridicând în sus o copiliță ca de cinci sau șase ani, care plângea grozav și da din mâini și din picioare: părea apucată de spasme. Omul își deschise drum până la carul acelor domni; unul din ei se plecă spre el, și omul îi zise:

— Fiți buni, vă rog, și luați pe această copilă, care s-a rătăcit de mama sa; țineți-o în brațe, nu cred să fie departe, sârmana femeie, și ar

---

¹ În Italia, aceste care făcute pentru petrecerile carnavalului, aparțin mai întotdeauna tinerilor nobili. Ei le fac cu cheltuiala lor, ca să petreacă, plimbându-se costumați pe străzi.

vedea-o mai lesne ținută în sus; nu știu să fie un mijloc mai bun decât acesta!

Domnul luă copila în brațe; toți ceilalți încetară de a cânta. Fetița țipa cât putea și se zvârcolea ca un șarpe. Domnul își scoase masca, ca să nu o sperie și carul merse iarăși încet înainte.

În același timp, după cum mi s-a spus, la capătul celălalt al pieței, o sărmană femeie, pe jumătate nebună, împingând gloata cu coatele, striga:

— Marioaro! Marioaro! Mi-am pierdut copila! Mi-a furat-o cineva! Mi-a înăbușit-o!

De un sfert de ceas, biata femeie dispera în chipul acesta, alergând când în dreapta, când în stânga, îmbulzită în mijlocul gloatei, care cu greu putea să-i facă drum.

Domnul ținea mereu fetița în brațe strângând-o la piept. Micul cap al copilei se pierdea în panglicele și dantelele ja-boului. El se uita pretutindeni în jurul pieții cu nădejdea să zărească pe mama ei, și încerca totodată să o liniștească. Mititica, neputând să înțeleagă unde se afla, își pusese mâinile peste ochi și plângea de ți se rupea inima.

Domnul era mișcat adând. Ceilalți dădeau fetiței cofeturi și portocale, dar ea îi respingea și plângea și mai tare.

— Căutați pe mama copilei! striga domnul, către popor. Căutați pe mama ei!

Toți începură să se uite în dreapta și în stânga, dar mama nu se ivea nicăieri. În sfârșit, la o mică depărtare de strada Romei, o femeie se repezi spre car. Ah! N-am s-o uit niciodată! Nu mai părea o ființă omenească: părul îi căzuse pe spate, chipul îi era galben și hainele rupte. Văzându-și fetița, ea scoase un țipăt, care nu se putea înțelege dacă era de bucurie, de spaimă sau de mânie; și voind să-și apuce îndată copila, întinse niște mâini care în nervozitatea lor păreau gheare. Carul se opri.

— Iat-o! îi zise domnul, întinzându-i fetița, după ce o sărută.

Mama o strânse la piept cu o dragoste nespusă. Una din mânuțele fetiței rămase câteva momente în mâna domnului, care scoțându-și din deget un inel de aur, cu un frumos și mare briliant, îl puse repede în degetul copilei și îi zise:

— Ține, fie acest inel, zestrea ta!

Mama rămase înmărmurită, dar mulțimea izbucni în aplauze. Domnul își puse masca pe ochi, tovarășii începură iarăși să cânte și carul porni încetîșor în mijlocul strigătelor! Bravo! Vivat! Trăiască generozitatea!

Copii orbi.

Joi, 24.

Profesorul este bolnav și îl înlocuiește cel dintr-a IV-a, care a fost la institutul de copii orbi.

Profesorul acesta este cel mai bătrân dintre toți: are părul alb ca lâna; iar glasul, ca un vers duios și foarte plăcut. Ce de lucruri știe!

Abia a intrat în clasă și văzând pe un băiat legat la ochi, se apropie de bancă și-l întrebă ce are.

— Păstrează-ți ochii, copile! îi zise.

Derossi îl întrebă:

— Adevărat, domnule, că ați fost profesor la școala copiilor orbi?

— Da, și în curs de mai mulți ani! răspunse el.

Derossi îl rugă foarte mult, să ne povestească ceva despre copiii orbi.

Profesorul se întoarse la catedră.

Coretti întrebă:

— Institutul orbilor nu e în strada Nizza?

— Voi, spuneți orbilor, zise profesorul, așa cum ați zice bolnavilor sau săracilor. Dar pricepeți voi bine înțelesul acestui groaznic cuvânt? Ia gândiți-vă puțin. Orb! Să nu vezi niciodată nimic! Să nu deosebești ziua de noapte, să nu vezi nici cerul, nici soarele, nici pe părinții tăi, nimic din tot ce ne înconjoară și pe ce punem mâna! Să fii neconținut cufundat într-un întuneric veșnic și ca îngropat în fundul pământului! Ia încercați să închideți ochii și gândiți-vă ce ar fi dacă v-ar osândi cineva să rămâneți tot așa! Ați fi îndată cuprinși de spaimă și vi s-ar părea cu neputință să răbdați această stare! Ați începe să strigați crezând că înnebuniți sau muriți.

Și cu toate acestea... bieții copiii! Când intri pentru prima oară în Institutul orbilor, în timpul recreației, și îi auzi cântând din vioară, din flaut, vorbind tare și râzând; când îi vezi urcând și coborând scările sprinteni și tot fuga, ocolind dormitoare singuri și fără a fi călăuziți, n-ai crede niciodată că acei nenorociți nu văd. Trebuie să-i observi bine. Sunt printre ei tineri de șaisprezece, chiar de optsprezece ani, voinici și veseli, care rabdă orbia cu oarecare ușurință, ba chiar și cu semeție. Dar se înțelege din expresia severă și mândră a chipurilor lor, cât au suferit înainte de a se fi deprins cu o atare nenorocire. Sunt alții cu chipurile palide și blânde în care se vede o răbdare foarte măhnită, și se înțelege că trebuie să plângă foarte mult în taină. Ah! Gândiți-vă că poate mulți din ei și-au pierdut vederea în câteva zile; că alții au pierdut-o după mulți ani de suferințe, după multe operații chirurgicale foarte dureroase; că mulți s-au născut așa, într-o noapte care n-a avut niciodată zori de zi, că au intrat în lume ca într-o prăpastie nemărginită și că nu știu nici măcar cum este chipul omenesc! Gândiți-vă la ceea ce trebuie să fi suferit comparându-se cu aceea care văd, întrebându-se pe ei însuși:

— N-avem nici o vină, de ce oare atâta deosebire între noi? Eu, care am stat mai mulți ani printre ei, când îmi aduc aminte de acea clasă, de toți acei ochi închiși pentru totdeauna, de toate acele lumini stinse, fără privire și fără viață... și mă uit apoi la voi, îmi pare cu neputință să nu vă credeți fericiți. Gândiți-vă, sunt aproape douăzeci și șase de mii de orbi în Italia. Douăzeci și șase de mii de oameni, care nu văd lumina zilei: Înțelegeți? O armată căreia i-ar trebui patru ceasuri ca să treacă pe sub ferestrele noastre!

Profesorul emoționat, tăcu. Nu se auzea nici o suflare în toată clasa. Derossi întrebă dacă este adevărat că orbii au pipăit mai fin, mai simțitor decât noi.

Profesorul răspunse:

— Da, așa e! Toate celelalte simțuri se desăvârșesc la ei, tocmai pentru că, fiind siliți să înlocuiască simțul vederii, celelalte sunt mai mult și mai bine dezvoltate decât simțurile acelora care văd. Dimineața, prin dormitoare, unul întreabă pe celălalt:

— A răsărit soarele? Și cel ce este mai sprinten, aleargă iute și își ridică mâinile în sus, ca să simtă dacă razele soarelui încălzesc aerul și aleargă îndată, ca să aducă vesela știre că:

A răsărit soarele!

Ei își închipuiesc statura unui om după sunetul glasului. Noi judecăm despre inima cuiva după privire; ei, după glas. Își amintesc vocea unui om după mulți ani. Ei pricep că se află mai mulți într-o odaie, chiar când vorbește numai unul. Cu pipăitul, ei înțeleg dacă o lingură este de tot curată, sau nu prea. Fetele deosebesc lăna vopsită de cea nevopsită. Trecând pe uliță, ei cunosc mai toate prăvăliile după miros, chiar pe cele unde nouă ni s-ar părea că nu este un miros. Ei aruncă sfârleaza și după

văjâit se duc drept la ea, ca s-o ridice, fără să greșească.

Aleargă după cercuri, se joacă și cu popice, sau pe frânghie, ca și copiii care văd. Culeg chiar micșunele, fac rogojini și coșulețe, împletind paie de diferite culori foarte iute și bine, atât de fin este pipăitul lor. Pipăitul este văzul lor; cea mai mare plăcere a lor este să ghicească făptura lucrurilor după pipăit.

Oricine se simte mișcat, când îi vede la muzeul industrial; acolo li se permite să pună mâna pe orice. Cu ce plăcere apucă ei în mână corpurile ca să vadă din ce sunt făcute! Ei numesc pipăitul vedere.

Garffi întrerupse pe profesor, ca să-l întrebe dacă este adevărat că bieții orbi învață să socotească mai lesne decât ceilalți.

Profesorul răspunse:

— Da, așa e: ei învață să socotească și să citească. Au cărți făcute în scopul acesta cu litere scoase în relief. Ei le pipăie, le cunosc și ajung să citească destul de iute. E curios lucru, să-i vezi cum se roșesc când fac câte o greșeală. Învață chiar să scrie, dar scriu fără cerneală, pe o hârtie groasă și tare cu o mică sulă, cu care fac înțepături adânci, mai mult sau mai puțin grămădite, după un alfabet deosebit, al lor. Acele înțepături cu vârful sulei ies în relief pe partea cealaltă, așa că, întorcând foaia și trecând ușor degetele peste acele vârfuri, ei pot să citească ce au scris și chiar cele ce scriu alții. În acest chip, ei își fac compozițiile și își scriu scrisori. Tot așa scriu și numele; ei socotesc în gând lesne și repede căci nu sunt distrați ca noi prin vederea lucrurilor ce ne înconjoară.

Nu puteți să vă închipuiți cât le place să asculte când le citește cineva; cum bagă de seamă și cum își amintesc de toate; cum discută între ei, chiar cei mici, chestiuni de istorie și de limbă; stau câte patru sau cinci în aceeași bancă, și fără să se întoarcă unul către altul, cel dintâi vorbește cu al treilea, al doilea cu al patrulea, tare și toți deodată, fără ca să piardă un singur cuvânt, așa este de subtil auzul lor. Ei dau examenelor mai multă importanță decât voi, vă asigur, și iubesc pe profesorii lor mult mai mult decât voi. Recunosc pe profesor după pas. Înțeleg dacă este vesel sau mânios, sănătos sau bolnav, numai din auzul unui singur cuvânt. Ei țin foarte mult ca profesorul să le dea mâna, când îi laudă, ca să poată și ei, la rândul lor să-i arate recunoștința, strângându-i mâna.

Se iubesc între ei și sunt buni camarazi. În timpul recreației se strâng în grupuri, totdeauna aceiași. În școala de fete, grupele se formează mai ales din acelea care învață același instrument, adică pianistele, vioristele, stau între ele și nu se despart niciodată.

Orbii sunt foarte statornici în iubirea lor. Pentru ei, prietenia este o mare mângâiere. Se judecă între ei cu multă dreptate, căci au o adâncă pricepere despre rău și bine, și nimeni nu se simte mai mișcat decât ei, când li se povestește vreun fapt generos și măreț.

— Le place muzica? Cântă bine? întrebă Votini.

— Muzica le place cu deosebire și au mult talent, răspunse profesorul.

Muzica este bucuria, viața lor.

Copilașii orbi, care intră în institut, sunt în stare să stea nemișcați în picioare ceasuri întregi, ca să asculte la muzică. O învață foarte lesne și cântă cu patimă. Când un profesor zice unuia dintre ei, că n-are aptitudini pentru muzică, acela se simte umilit și totuși se pune pe o învățătură strașnică.

Dacă ați auzit voi, ce muzică frumoasă se face la ei! Dacă ați vedea cum cântă cu fruntea ridicată, cu zâmbetul pe buze, aprinși la față, tremurând de emoție, uimiți la auzul acelei armonii, care luminează întunericul ce-i înconjoară: ați înțelege că muzica este o dulce mângâiere,

o mângâiere cerească pentru ei. Ce bucurie pe ei, săracii, când le zice profesorul:

— Tu ai să te faci un artist! Acela dintre ei, care are mai mult talent pentru muzică, care este cel dintâi la clavier sau la vioară, este privit de ceilalți ca un rege și toți au pentru el un fel de respect. Când se ivește vreo neînțelegere între doi, se duc la el, ca să-i judece. Când doi prieteni se ceartă, el îi împacă. Cei mai mici, căroră el le dă lecții de muzică, îl privesc ca pe un tată. Înainte de a se culca, toți se duc să-i ureze noapte bună.

Cea mai mare plăcere a lor este să vorbească despre muzică. Chiar în pat, târziu, cât de somnoroși ar fi, ei tot mai vorbesc: de orchestre, de opere, de apariții.

Nici o pedeapsă nu poate să fie mai aspră pentru ei decât aceea de a-i opri de la citire sau de la lecția de muzică; această pedeapsă îi mănnește așa de adânc, încât nimeni n-are cruzimea să le-o impună; putem să zicem că muzica este pentru inima lor, ceea ce lumina zilei este pentru ochii noștri.

— Are voie să meargă cineva, să-i vadă? întrebă Derossi, pe profesor.

— Da, are, răspunse profesorul; însă nu vă povățuiesc să mergeți acum la ei; mai târziu, când veți fi mai mari, când veți fi în stare să pricepeți grozava lor nenorocire și să simțiți toată compătimirea ce ei merită! Este o priveliște foarte tristă! Închipuți-vă niște copii, care stau cu fața nemișcată la o fereastră deschisă, ca să se bucure de aerul curat, ca și cum ar privi livezile verzi și frumoase, munții albaștri pe care îi vedeți voi... și când te gândești că nu văd nimic! Că nu vor vedea niciodată acea nespusă frumusețe, ți se strânge inima! Cel puțin, orbii din naștere, care n-au văzut niciodată lumea, aceia n-au nici o părere de rău, căci nu-și pot închipui lucrurile cum sunt; de aceea nu ai așa mare milă. Dar sunt și copii orbi de curând, care-și amintesc încă totul, care înțeleg bine tot ce au pierdut, și aceștia au îndoita durere de a simți că li se întunecă în minte, încetul cu încetul, pe zi ce trece imaginile cele mai scumpe, de a simți că pier în amintirea lor ființele cele mai dragi! Unul din copiii aceștia îmi spunea într-o zi cu o nespusă tristețe:

"Aș dori să capăt numai un minut văzul de odinioară, ca să mai văd o dată chipul mamei pe care nu mi-l mai amintesc!" Și când mamele lor se duc să-i vadă, ei le pipăie obrazul cu mâinile, le pipăie bine pe frunte, pe bărbie, pe urechi, ca să-și închipuie cum sunt; le strigă pe nume de mai multe ori, ca și cum le-ar ruga să li se arate încă o dată.

De acolo ies plângând chiar și oamenii haini la suflet. Când ieșim de acolo, ni se pare că suntem o excepție, și văzând casele, cerul și lumea, ne folosim de o favoare nemeritată! Sunt incredințt că oricare dintre voi, ieșind de acolo ar da bucuros o mică rază din lumina ochilor săi, ca să strălucească în ochii acelor sărmani copii, pentru care soarele nu are lumină și mama lor nu are chip.

Profesorul bolnav.
Sâmbătă, 25.

Ieri seară, după ce am ieșit de la școală, m-am dus să văd pe profesorul meu, care e bolnav. S-a îmbolnăvit de prea multă muncă. Cinci ceasuri de lecții pe zi, o oră de lecții de gimnastică și încă două ceasuri de lecții seara la meșteșugari; asta înseamnă să dormi puțin, să mănânci pe apucate și să te frământă de dimineață până seara! Și-a prăpădit sănătatea. Bine zice mama.

Mama mă aștepta în gang: eu urcai scările singur și întâlneam pe

profesorul cu barba neagră, Coatti, cel care sperie pe toți și nu pedepsește pe nimeni; el se uita la mine cu ochi mari și se repezea ca un leu, în glumă, dar fără să râdă; eu însă mai râdeam încă pe când sunam clopoțelul, la al patrulea etaj; dar îmi trecu pofta de râs, când servitoarea mă introduse într-o odaie sărăcăcioasă, întunecoasă, unde zăcea profesorul meu. Stătea într-un pătuț de fier; îi crescuse barba. Își puse mâna la frunte, ca să vadă mai bine și zise cu glasul lui cel blând:

— Tu ești, Enrico?

Eu mă apropiai de pat, el îmi puse mâna pe umăr și-mi zise:

— Bravo, băietel! Bine ai făcut că ai venit să vezi pe bietul tău profesor. Uite în ce stare am ajuns! Dar cum mergi cu școala? Ce fac camarazi tăi? Ia spune-mi, nu e așa că toate merg bine și fără de mine? Nu simți lipsa mea deloc, ori ați și uitat pe bătrânul vostru profesor?

Eu voiam să-i răspund:

— Nu, dar el mă opri, zicându-mi:

— Lasă, drăguțule, știu eu că voi mă iubiți! și suspină.

Mă uitai la niște fotografii, ce erau atârinate pe perete.

— Vezi! îmi zise, sunt portretele elevilor mei de douăzeci de ani încoace. Acești buni băieți sunt singura mea mângâiere. Când voi muri, lor am să le dau cea din urmă privire a mea; lor, căci cu ei mi-am petrecut viața. O să-mi dai și tu portretul, când vei sfârși clasele, nu e așa?

Apoi, luând o portocală de pe măscioară, mi-o dete, zicându-mi:

— E un dar de bolnav.

Mă uitam la el și simțeam că mi se strânge inima; n-aș putea să spun de ce.

— Bagă de seamă, Enrico! reluă el, cred că o să scap, dar dacă voi muri, te sfătuiesc să înveți cu luare-aminte aritmetica, fiindcă ești cam slăbuț la această materie; silește-te, căsnește-te puțin; totul este să biruiești cele dintâi greutăți; adeseori nu este lipsă de aplicare, e mai mult o închipuire, o idee fixă; ți se pare că nu poți. Te înșeli; omul poate multe, când voiește. Se opri obosit de atâta vorbă.

M-au prins frigurile, șopti el, încetinel, sunt aproape dus pe jumătate, știi! Adu-ți aminte de aritmetică, silește-te; de nu reușești întâia dată, încearcă iarăși, și astfel mereu. Încetul cu încetul, cu răbdare și fără să-ți frământă capul, înainte cu bărbăție și vei izbuti; ți-o spun eu. Acum du-te, drăguțule! Salută pe mama. Cu voia lui Dumnezeu ne vom revedea la școală, și de nu, adu-ți aminte câteodată de profesorul tău din clasa a III-a.

La aceste cuvinte îmi veni să plâng.

— Apleacă-ți capul! îmi zise.

Mă aplecai pe căpătâiul lui; el mă sărută pe frunte și adăugă:

— Du-te fiul meu, și Dumnezeu să te țină!

După aceea se întoarse cu fața spre perete; iar eu, înecat de emoție, mă repezii jos, pe scări, căci simțeam nevoia de a o îmbrățișa pe mama mea.

Pe stradă.

Aseară mă uitam la tine de pe fereastră, când te întorceai de la profesorul tău. Te-ai lovit de o femeie. Bagă de seamă cum mergi pe stradă. Și acolo sunt datorii de îndeplinit. Dacă-ți măsoari pașii și mișcările într-o casă particulară, de ce n-ai face tot așa și pe stradă, care e casa tuturor? Adu-ți aminte, Enrico! De câte ori întâlnești: vreun moșneag, vreun sărac, vreo femeie cu un copil în brațe, vreun olog cu cârjele la subțioară, pe un om

încovoiat sub o povară, o familie în doliu, fă-le loc cu respect. Trebuie să respectăm: bătrânețea, sărăcia, dragostea maternă, boala, infirmitatea, oboseala și moartea. De câte ori vezi pe cineva în primejdie de a fi călcat de o trăsură, dă-l la o parte dacă e un copil, înștiințează-l dacă e un om mare.

Când vezi pe un copil singur și plângând, întreabă-l îndată ce are? Ridică toiagul bătrânului, dacă-i cade. De vezi doi copii bătându-se, desparte-i; iar de sunt oameni mari, depărtează-te, ca să nu fii față la priveliștea unei furii dobitocești, care înăsprește și supără inima. Când trece un om în lanțuri între doi jandarmi, nu adăuga curiozitatea ta crudei curiozități a poporului, căci s-ar putea ca acel nenorocit să fie nevinovat. Când trece un pat de ambulanță, care duce pe un bolnav, sau poate chiar pe un om ce moare, când întâlnești un convoi funebru: nu mai râde și nu mai vorbi cu tovarășul tău; gândește-te că odată cu ei trece restriștea și milostenia omenească. Prefă-te că nu vezi slujenia dezgustătoare a altora; stinge totdeauna chibritul aprins ce-l găsești în drumul tău, căci ar putea să primejduiască viața cuiva. Răspunde totdeauna cu voie bună trecătorului care-ți cere să-i arăți calea. Să nu râzi niciodată în fața nimănui, să nu alergi și să nu strigi fără trebuință: respectă strada.

Creșterea unui popor se judecă mai înainte de toate din purtarea sa pe stradă. Unde vei găsi mojie pe străzi, o vei găsi și în case. Observă cu băgare de seamă străzile orașului în care trăiești. Dacă mâine ai fi azvârlit de soartă departe de orașul tău, ai fi foarte mulțumit, dacă l-ai avea bine înfățișat în minte, ca să-l poți străbate cu gândul.

Iubitul tău oraș, mica ta patrie, leagănul copilăriei tale, acela care a fost atâția ani singura ta lume, unde ai avut cele dintâi impresii, unde ți-ai deschis mintea la cele dintâi cugetări, unde ai găsit cei dintâi prieteni: iubește-l, căci el te-a învățat, te-a desfătat, te-a ocrotit. Iubește-l și, când vei auzi că-l vorbește cineva de rău, apără-l.

Tatăl tău.

Școlile de seară.

Tata m-a luat ieri cu el, ca să văd cum se predau lecțiile meșteșugarilor care învață seara.

Când am ajuns, clasele erau luminate și meșteșugarii veneau din toate părțile. Când intrarăm, găsirăm pe director și pe profesor supărați, pentru că cineva aruncase cu o piatră într-un geam și-l spărsese. Supraveghetorul alergase afară și luase de păr pe un băiat ce trecea pe drum, dar Stardi, care locuiește în fața școlii, veni repede și zise:

— Nu, acest băiat nu este vinovat, n-a azvârlit el cu piatra. Franti a spart geamul; l-am văzut cu ochii mei. El mi-a și spus:

— Vai de tine, de vei scoate o vorbă! Dar mie nu mi-e frică. Directorul s-a și hotărât să-l gonească pentru totdeauna din școală. Pe când stătea de vorbă cu noi, se uita la meseriașii care soseau mereu; veniseră mai bine de două sute.

Nu-mi închipuiam ce frumoasă este școala de seară! Nu o văzusem niciodată. Erau băieți de la doisprezece ani în sus și bărbați cu barbă, care veneau de la muncă, cu cărți și caiete. Vedeai acolo: tâmplari, fochiști cu chipul negru, zidări cu mâinile pline de var, băieți de pe la brutării, cu părul alb de făină. Se împrăștiară mirosuri; de lac, de tăbăcărie, de clei, de untdelemn; se vedea că erau toate meseriile adunate laolaltă.

Intrară și tunari îmbrăcați în uniformă; printre ei era și un caporal.

Intrau repede în bănci, ridicau scândurica pe care puneam noi picioarele și plecau capul pe carte. Unii dintre ei mergeau la profesor cu

caietele deschise să ceară câte o deslușire. Văzui pe profesorul cel tânăr, care este totdeauna bine îmbrăcat, cel poreclit "Avocățelul", cu vreo patru meșteșugari împrejurul mesei sale: le corecta caietele. Era și profesorul șchiop, care râdea și arăta unui vopsitor, că-și murdărise caietul cu vopsea roșie și albastră. Mai văzui și pe profesorul meu; s-a făcut bine și o să începă iar lecțiile cu noi.

Ușile claselor erau deschise. Mă prinse mirarea, văzând cu câtă băgare de seamă ascultau toți lecția și se uitau la profesor.

Directorul ne spuse că cea mai mare parte dintre ei, ca să nu ajungă prea târziu la școală, nici nu se mai duceau pe acasă, să îmbuce câte ceva: veneau flămânzi.

Băieții cădeau de somn. Unii dintre ei, chiar dormeau cu capul pe bancă și profesorul îi deștepta gădilându-i pe la urechi cu condeiul. Oamenii mari ascultau cu gura căscată, nici nu clipeau. Drept să spun, mi se părea ciudat, să văd că stau pe băncile noastre oameni mari, cu barbă. Ne-am suit și la etajul de sus. Mă dusei repede la ușa clasei mele și văzui că sade pe locul meu un om cu niște mustăți mari și legat la o mână; trebuie să se fi rănit lucrând la vreo mașină. Cu toate acestea, el se chinuia să scrie încetinel, așa cum putea. Dar ce mi se păru și mai hazliu, fu să văd în banca Zidărașului, chiar în locul lui, pe tatăl său; zidarul acela înalt cât un munte. El stătea ghemuit în bancă, având bărbia în mâini și cu ochii pe carte; nici nu râsufla, de atent ce era.

Nu întâmplarea l-a adus acolo; el însuși s-a rugat de profesor, să-i dea locul "botișorului de iepure", cum îl numește el, pe fiul său.

Am stat acolo cu tata până la sfârșitul lecțiilor. Când am ieșit, ulița era înțesată de femei cu copii în brațe, care își așteptau bărbații. Când aceștia ieșiră din școală, făcură schimb; femeile luară cărțile și caietele; iar bărbații luară copiii și astfel plecară cu toții spre casă. Era atâta învâlmășeală, încât nu te mai înțelegeai de zgomot; apoi totul se potoli și nu mai văzui decât pe bietul director, slab și obosit, depărtându-se încet.

MARTIE

Părinții elevilor.

Luni, 6.

Mulți părinți își așteptau copiii la intrarea școlii azi dimineață. Între alții, negustorul de lemne, tatăl lui Coretti, leit fiul său; sprinten, voios, cu mustățile răsucite și cu panglica decorației la butoniera hainei. Am ajuns să cunosc aproape pe toți părinții copiilor, văzându-i atât de des. Vine o bunică ce are o scufiță albă, cocoșată de bătrână ce e; de o ploua, de o ninge, de o tuna: ea tot vine de patru ori pe zi, să aducă și să ia pe nepotelul ei, care este în clasa I inferioară, îi scoate paltonul, i-l pune, îi potrivește cravata, îl scutură de praf, îl netezește, îi ține caietele. Se vede că n-are alt gând și că pentru ea, nu e nimic mai frumos pe lume.

Adesea vine și căpitanul de artilerie, tatăl lui Robetti, băiatul care umblă în cârje. Și fiindcă toți copiii, care trec pe dinaintea lui, mângâie pe băiețel, tatăl întoarce mângâierile și salutările; nu se întâmplă să uite pe vreunul și cu cât sunt mai săraci și mai rău îmbrăcați, cu atât îi mângâie mai cu blândețe.

Câteodată vedem și lucruri triste. Un domn, care nu mai venea la

școală de o lună, pentru că îi murise un copilaș trimitea servitoarea să ia pe celălalt. A venit ieri pentru întâia dată și, revăzând clasa și camarazii băiețelului său mort, izbucni în lacrimi. Directorul îl luă de braț și-l duse în cancelarie.

Mulți părinți știu pe nume mai pe toți camarazii copiilor lor. Sunt fete de la școala vecină și elevi din gimnaziu, care vin să aștepte pe frățiorii lor.

Mai e și un domn bătrân, care a fost colonel și dacă îi cade vreunui copil un caiet sau un condei pe stradă, el îl ridică. Doamne bine îmbrăcate discută chestiuni de școală cu femeile din popor, legate la cap și cu coșul pe braț. Ele spun:

"Era grea problema de astăzi! Dar mult i-a ținut azi profesorul la lecția de gramatică."

Când se întâmplă să fie vreunul bolnav dintr-o clasă, toți știu; și când îi e mai bine, toți se bucură.

Chiar azi dimineață, vreo opt sau zece lucrătoare înconjuraseră pe mama lui Crossi, ca să o întrebe despre un copilaș din clasa fratelui meu, care locuiește în aceeași curte cu ea, și e pe moarte. S-ar zice că școala îi face pe toți prieteni și deopotrivă.

Numărul 78.

Miercuri, 8.

Am văzut ieri seară ceva întristător. De la o vreme încoace, de câte ori precupeța de zarzavaturi, mama lui Crossi, trece pe lângă Derossi, se uită totdeauna la el cu drag. De când Derossi a aflat istoria călimării și a arestatului cu nr. 78, el iubește și mai mult pe Crossi, băiatul cu părul roșcat și cu brațul uscat. Îl ajută să-și facă exercițiile, să dezlege problemele la școală, îi dă hârtie, penițe și creioane, în sfârșit îl ajută ca pe un frate; s-ar zice că voiește să-l despăgubească de nenorocirea ce căzuse pe tatăl său și de care el nici nu avea idee. Precupeța, femeie vrednică, care trăiește numai pentru copilașul ei, știe că mulțumită lui Derossi, băiatul ei merge bine și a câpătat note bune. Derossi, bogat și cel dintâi din clasă, e un rege pentru ea, un sfânt la care se închină.

154

Nu-și ridică privirile de pe el, parcă ar voi să-i spună ceva și nu îndrăznește.

În sfârșit, ieri de dimineață, prinse inimă și-l opri dinaintea porții, zicându-i:

— Iartă-mă, domnișorule, pentru că ești așa de bun și iubești pe copilașul meu, fă-mi plăcerea de a primi acest mic dar de la o biată mamă.

Apoi scoase din coșul de zarzavaturi o cutie de carton albă și poleită.

Derossi se roși, nu primi cu nici un preț și răspunse cu hotărâre:

— Dă-o copilului dumitale, eu nu primesc nimic!

Femeia rămase rușinată și ceru iertare, bolborosind:

— Nu credeam că o să te supăr; sunt numai niște bomboane.

Dar Derossi refuză iarăși. Atunci, biata femeie scoase cu sfială din coș o legătură de ridichi și zise:

— Primește cel puțin aceste ridichi, sunt proaspete, să le dai mamei.

Derossi zâmbi și răspunse:

— Nu! Mulțumesc, nu vreau nimic! O să fac totdeauna ce voi putea pentru Crossi, dar nu pot primi nimic, totuși îți mulțumesc!

— Nu te-am supărat? întrebă femeia îngrijorată.

Derossi zise zâmbind iarăși:

— Nu, nu! și plecă, pe când femeia, veselă, striga:

— Ce drăguț băiat! Nici n-am mai văzut vreodată un copil așa de frumos și bun!

Părea că s-a sfârșit cu aceasta, dar de unde? Către seară, pe la ora patru, în loc să vină mama sa să-l ia pe Crossi, a venit tatăl său, tot șubred și trist!

El opri pe Derossi, și, după felul cum îl privi, pricepu îndată bănuiala ce avea că-i aflate taina. Se uită fix la el și îi zise cu glas duios și trist:

— Iubești pe fiul meu? De ce îl iubești atât de mult?

Derossi se făcu roșu ca focul, ar fi vrut să răspundă: "Îl iubesc pentru că e nefericit; pentru că dumneata chiar ai fost mai mult nefericit decât vinovat, pentru că ți-ai ispășit vina cu eroism și știu că ești un om de treabă."

Cu toate acestea, nu cuteză, pentru că în fundul inimii îi era cam frică de el și simțea un fel de dezgust să vorbească așa cu un om care vărsase sângele altuia și care stătuse șase ani la închisoare.

Dar bietul om înțelese tot și șopti tremurând la urechea lui Derossi!

— Iubești pe copil, dar nu urăști, nu disprețuiești pe tată; nu e așa?

— Nu, nu! Din contră! strigă Derossi din toată inima.

Atunci, omul, cu un avânt de bucurie nespusă, întinse brațele ca să-l ia de gât, dar nu îndrăzni și se mulțumi să-i apuce cu mâna un cârlionț bălai, apoi lăsându-l, duse mâna la gură și o sărută, uitându-se la Derossi cu ochii plini de lacrimi, ca și cum ar fi voit să-i spună că sărutarea aceea era pentru el.

După aceea își luă copilul de mână și se depărtă încetinel.

Copilașul mort.

Luni, 13.

Copilașul care locuia în curtea precupeței a murit. Profesoara Delcati a venit sâmbătă seara foarte mâhnită, pentru ca să înștiințeze pe profesorul nostru, și îndată, Garrone și Coretti propuseră să ducă ei coșciugul. Era un copil drăgălaș și sânguitor. Săptămâna trecută obținuse medalia.

Iubea mult pe fratele meu, care era într-o clasă cu el; îi dăduse o pușculiță spartă. Mama îl mângâia totdeauna, când îl întâlnea. El purta o căciuliță vărgată cu roșu. Tatăl său e hamal la gară. Ieri seară, duminică, la ora patru și jumătate, ne-am dus la el, acasă, ca să-i însoțim până la biserică. Familia lui locuiește în etajul de jos. Mulți copii din clasa lui veniseră cu mamele lor și așteptau în curte; erau și vreo cinci profesoare, câțiva vecini, toți cu lumânările aprinse în mână. Domnișoara Delcati și o altă profesoară, intraseră în casă; le vedeam pe fereastră cum plângeau. Auzeam și pe mama copilului cum plângea în hohote. Mamele mai multor camarazi de școală ai micului mort aduseseră câte o coroană de flori. La cinci punct pornirăm. Înainte mergea un băiat care ducea crucea; după el preotul; apoi coșciugul, un coșciug mititel, săracuțul, acoperit cu postav negru, care abia se zărea sub coroane și flori.

Agățaseră pe o parte a coșciugului medalia și trei mențiuni onorabile, pe care copilul le obținuse în anul trecut.

Garrone, Coretti și alți doi băieți din curtea lui, duceau coșciugul, domnișoara Delcati urma convoiul, plângând ca și cum copilul ar fi fost al ei.

În urma ei veneau celelalte profesoare, apoi școlarii. Unii dintre aceștia, foarte mici, erau duși de mână de mamele lor; iar în mâna cealaltă aveau buchetele de micșunele: micuții se uitau nedumeriți la coșciug!

Auzii pe unul zicând:

— Mamă dragă, n-o să mai vină acum la școală?

Când coșciugul ieși pe poartă, un țipăt sfâșietor se auzi de la fereastră! Era mama copilașului, dar îndată prietenii o traseră înăuntru.

Cum ieșirăm pe stradă întâlnirăm niște școlari de la un gimnaziu, care treceau doi câte doi, și îndată ce zăriră coșciugul și pe profesoare, își scoaseră șepcile.

Mititelul s-a dus să doarmă pe veci cu medalia lui; n-o să-l mai vedem niciodată cu căciuța lui vărgată cu roșu, care îi ședea așa de bine!

Era sănătos! În patru zile s-a îmbolnăvit și a murit! În ziua din urmă încerca să se scoale ca să-și facă lecția de intuiție și voi să țină medalia pe pat de frică să nu i-o ia cineva.

Nu te teme, drag copil, n-o să ți-o mai ia nimeni! Adio, drăguțele! O să ne aducem totdeauna aminte de tine la școală. Dormi în pace, micuțule!

Ajunul lui 14 martie.

Azi am avut o zi mai veselă decât cea de ieri! Treisprezece martie, ajunul împărțirii premiilor la teatrul Victor Emanuel, serbarea cea mai mare și cea mai frumoasă din fiecare an. De astă dată băieții care trebuiau să meargă pe scenă, ca să dea lista de premii domnilor care le împart, n-au fost trași la sorți, ci au fost aleși.

Directorul intră azi în școală după rugăciune și ne zise:

— Băieți, vă aduc o veste bună! pe urmă strigă: Coraci! Vrei să fii tu, mâine, unul dintre acei care dau lista de premii autorităților, la teatru?

Calabrezul răspunse că da!

— Foarte bine! zise directorul. Astfel o să avem și un reprezentant al Calabriei. Ce frumos o să fie! Primăria a voit ca acei zece sau doisprezece băieți care prezintă cărțile și coroanele, să fie băieți din toate unghiurile Italiei, adunați din toate școlile publice din Turin. Avem douăzeci de școli primare și cinci divizionare: 7.000 de elevi. Într-un număr așa de mare n-a fost greu de găsit câte un băiat din fiecare provincie a Italiei. În școala Torquato Tasso s-au aflat doi reprezentanți ai insulelor italiene: un sard și un sicilian, școala Boncompagni ne-a dat un florentin, fiul unui sculptor. În școala Tbaseo, s-a aflat un roman, născut chiar în Roma; pe urmă ne-a fost lesne să găsim: venetieni, lombarzi și romanioli. În școala Monsivo am găsit un napolitan, fiul unui ofițer, și de aici dăm un zdravăn și bun calabrez: pe tine Coraci. Adăugând pe piemontezul, se împlinește numărul de doisprezece.

E frumos, nu e așa? Veți primi premii din mâna fraților voștri din toate părțile Italiei. Băgați de seamă! O să apară pe scenă toți deodată, primiți-i cu aplauze. Sunt copii, dar își reprezintă țara ca și cum ar fi bărbați: un mic steag tricolor e tot simbolul Italiei, ca și unul mare! Înțelegeți! Așadar aplaudați-i din inimă. Arătați că și inimioarele voastre se aprind, se înflăcărează în fața sfintei icoane a Patriei!

După ce ne rosti acestea, directorul plecă și profesorul spuse zâmbind:

— Așadar, Coraci, iată-te deputatul Calabriei!

Toți băturăm din palme râzând și, când ajunserăm în stradă, înconjuraram pe Coraci și-l ridicaram pe sus în triumf, strigând: Trăiască deputatul Calabriei! Negreșit în glumă, nu în bătaie de joc; mai mult ca să-l sărbătorim, căci e un băiat de inimă, pe care toți îl iubim.

El râdea. Îl duserăm așa până în colțul străzii, unde ne întâlnirăm cu un domn oacheș, care începu și el să râdă. Calabrezul strigă:

— Tata!

Atunci, școlarii deteră pe copil în brațele tatălui său și toți se răspândiră, fiecare încotro îi era drumul.

Împărțirea premiilor.

Martie, 14.

Pe la ora două, teatrul cel mare era înțesat de lume: stalurile, lojile, galeria și scena. Se vedeau o mulțime de capete și mâini: o fâlfâitură de pene, de panglici, de cârlionți; un murmur zgomotos și neîntrerupt, care te înveselea.

Tot teatrul era împodobit cu draperii de postav în culorile naționale: roșu, alb și verde. Se făcuseră două scări la scenă: una în dreapta, ca să urce premianții și una în stânga, ca să coboare. În fața scenei era un șir de fotolii roșii și de spatele celui din mijloc era atârnată o cunună de foi de aur. Fundul scenei era împodobit cu un trofeu de steaguri naționale. De o parte era așezată o masă, acoperită cu postav verde, pe care erau rânduie toate cărțile de premii, legate cu panglici tricolore.

Muzica militară se afla în locul orchestrei.

Profesorilor și profesoarelor li se opriseră galeria de pe scenă, din dreapta. Băncile de la parter erau înțesate de o sumedenie de copii, care trebuiau să cânte și țineau caietele de muzică în mână. În fundul parterului și jur împrejur erau profesori și profesoare care rânduiau pe premianți, pe care părinții îi rețineau încă, spre a le potrivi cravata și a le netezi părul.

Abia intrai cu părinții mei în lojă și văzui pe profesoara cu pană albastră, veselă ca totdeauna; alături de ea profesoara frățiorului meu și măicuța călugăriță, îmbrăcată tot în negru, precum și buna mea profesoară din clasa I inferioară. Era așa de palidă, biata femeie, și tușea așa de tare încât răsuna tot teatrul.

La parter zării îndată chipul cel plăcut al lui Garrone, și lângă el căpșorul bolnav al lui Nelli, care se lipea cât putea de el. Ceva mai departe văzui pe Garrofi cu nasul lui de cucuvea; el se silea să strângă listele de premianți, tipărite, și își făcuse chiar un pachet mare. Cine știe ce negoț vroia să facă el cu ele! O să aflu eu, mâine. Lângă ușă era negustorul de lemne cu soția sa: amândoi îmbrăcați de sărbătoare. Ei stăteau lângă fiul lor, Coretti, care urma să capete premiul al treilea. Mă crucii când văzui că nu mai avea căciulița de blană de pisică și flaneluța cafenie; de astă dată era îmbrăcat ca un domnișor.

Am zărit și pe Votini cu un guler mare de dantelă, dar se făcu foarte curând nevăzut. Într-o avanscenă, plină de lume, era și căpitanul de artilerie, tatăl lui Robetti, băiatul acela care a scăpat pe un copilaș de sub roțile omnibuzului, și care umblă în cărje.

La două punct, muzica începu să cânte și pe scărița din dreapta se suiră: primarul, prefectul, inspectorul, revizorul școlar și alți domni, toți îmbrăcați în negru. Ei se așezară pe fotoliile din fața scenei. Muzica încetă de a cânta. Directorul corurilor înaintă către scenă cu o baghetă în mână, și la un semn al său, toți copiii de la parter se ridicară în picioare; la un al doilea semn, începură să cânte. Erau 700 care cântau un cântec frumos; 700 de glasuri de copii cântând împreună; ce frumos e! Toți ascultau nemișcați: era un cântec dulce și lin care semăna cu un cântec bisericesc.

Când încetară de a cânta, lumea aplaudă; apoi se făcu tăcere.

Împărțirea premiilor trebuia să înceapă. Profesorul meu de clasa a II-a, cel cu părul roșu, ciufulit și cu ochii vii, înaintară ca să strige numele

premiانților.

Se așteptă cu nerăbdare să sosească cei doisprezece băieți care trebuiau să dea cărțile de premii primarului ca să le împartă.

Ziarele publicaseră încă din ajun că o să fie reprezentanți ai tuturor provinciilor italiene; de aceea lumea era nerăbdătoare și se uita mereu spre partea de unde trebuiau să intre; până și primarul și ceilalți domni se uitau neclintit într-acolo. Tot teatrul tăcea...

Deodată sosiră micii deputați, cu pași grăbiți, până la scenă. Aici rămaseră înșirați, toți doisprezece, privind publicul cu chipuri vesele.

Trei mii de oameni săriră în sus într-un avânt și izbucniră în aplauze, care răsunară ca bubuitul tunetului. Băieții rămaseră o clipă uimiți.

Recunoscui îndată pe calabrezul, îmbrăcat în negru, ca întotdeauna. Un membru din consiliul municipal, care era în loja noastră, îi cunoștea pe toți și îi arăta mamei.

— Bălăiorul acela e reprezentantul Veneției; Romanul e acela înalt, cu părul cârlionțat.

Vreo doi-trei erau îmbrăcați ca niște copii de oameni avuți; ceilalți erau copii de meșteșugari, însă toți erau îmbrăcați cu îngrijire și curați. Florentinul era cel mai mic din toți și purta un brâu albastru. Trecură toți pe dinaintea primarului, care îi sărută pe frunte, pe când un domn, care se afla lângă dânsul, enumera provinciile: Florența, Neapolo, Bolonia, Palermo...

Și de câte ori trecea vreunul, tot teatrul bătea din palme. Pe urmă se îndreptară cu toții spre masa cea verde, ca să ia premiile; iar profesorul începu să citească lista, școlile, clasele și numele. Premianții se suiră pe scară și defilarea începu. Deabia se urcară cei dintâi și se auzi dintre culise o muzică de violine, foarte ușoară și dulce, care nu încetă cât ținu defilarea. Era o melodie lină și egală, așa de plăcută încât părea o șoptă de glasuri blânde, glasurile tuturor mamelor, ale profesorilor și ale profesoarelor care împreună dădeau sfaturi și dojeni drăgăstoase.

Premianții treceau unul după altul pe dinaintea domnilor care le împărțeau premiile. Aceștia spuneau câte o vorbă fiecăruia și pe cei mai mici îi mângâiau.

Băieții din parter și din galerii băteau din palme de câte ori trecea unul mititel de tot, sau care se vedea după haine că e sărac.

Treceau cei din clasa a II-a inferioară, care, odată ce ajungeau acolo, rămâneau incremeniți, neștiind încotro să apuce. Atunci toată lumea râdea cu poftă. Trecu unul abia de trei palme, cu zulufii prinși cu o panglică roză. De mic ce era, abia putea să umble sărăcuțul; se împiedică de covor și căzu. Prefectul îl ridică și toți aplaudară râzând. Un altul căzu de-a berbeleacul pe scări, când cobora cu mâinile încărcate de cărți; plânse puțin, dar nu se lovise nicăieri. Treceau de toate felurile: chipuri de ștengăruși, fețe speriate, alții ca vișinile, mititei bucălați, care râdeau la toți. Cum se întorceau la parter, părinții îi îmbrățișau și plecau cu ei.

Dar îmi plăcu și mai mult când veni rândul școlii noastre; trecură mulți pe care îi cunoșteam.

Mai întâi văzui pe Coretti, vesel și îmbrăcat din cap până în picioare cu haine noi. Zâmbind, își arăta dinții lui cei frumoși, albi ca laptele, și cu toate acestea, cine știe câte kilograme de lemne cărase dimineața. Primarul, dându-i premiul, îi puse mâna pe umăr și îl întrebă ce era semnul roșu de pe frunte. Eu mă uitai la parter, să văd pe tatăl său și pe mama sa și băgai de seamă, că-și pusese mâna la gură și râdeau. Apoi trecu Derossi, îmbrăcat ca de obicei, în haine albastre, cu nasturii poleiți, cu părul său bălai cârlionțat, sprinten, dezghețat, cu fruntea sus, așa de frumos, așa de drăgălaș, încât l-aș fi sărutat.

Toți domnii voriră să vorbească cu el și-i strânseseră mâna.

Profesorul chemă: *Iuliu Robetti!*

Atunci vârzurăm înaintând cu cârjele sale pe micul băiat al căpitanului de artilerie.

Sute de școlari știa eroica sa faptă. Vestea se răspândi în sală într-o clipă și un tunet de aplauze și de strigăte izbucni de se cutremură tot teatrul. Bărbații se sculară în picioare, doamnele ridicau batistele și bietul băiat se opri în mijlocul scenei zăpăcit și tremurând.

Primarul îl luă de mână, îl sărută, îi dăde premiul, scoase coroana de lauri care era atârnată la spatele fotoliului său și i-o agăță de cârje; apoi îl însoți până la avanscenă, unde se afla căpitanul, și acesta îl ridică în loje în mijlocul unui strigăt nedescris de "Bravo"! și de "Să trăiască!"

Muzica cânta întruna și lin, iar băieții defilau mereu; cei de la școala Consolata, mai toți fii de negustori; cei din școala Vanchiglia, copii de meșteșugari; cei din școala Boncompagni, mai toți băieții de țărani și, în sfârșit, cei de la școala Razneri, care fu cea din urmă.

Cum se isprăvi, cei 700 băieți din parter cântară iarăși un cântec frumos. Apoi, primarul ținu o cuvântare; după el vorbi inspectorul și își sfârși discursul prin următoarele cuvinte:

— Copii, să nu ieșiți de aici fără să mulțumiți tuturor care se ostenesc așa de mult pentru voi, care v-au închinat toată inteligența, toată inima și toată activitatea lor. Ei trăiesc și mor pentru voi: iată-i, și le arată galeria profesorilor.

Atunci se sculară toți băieții de prin galerii, din bănci și din parter și, strigând, întinseră brațele către profesori și profesoare. Aceștia le răspunseră ridicându-și pălăriile, fâlfâind batistele, toți în picioare și foarte mișcați de această spontană dovadă de iubire a elevilor.

Muzica militară cântă un marș, publicul aclamă încă o dată pe cei doisprezece reprezentanți ai Italiei, care se înfățișară în fața scenei, ținându-se de mână, sub o ploaie de flori.

O ceartă.

Luni, 20.

Nu, nu m-am certat azi cu Coretti de necaz că el a luat premiu și eu nu.

N-am avut necaz pe el, dar nici dreptate n-am avut.

Profesorul îl pusese lângă mine. Eu scriam la caligrafie. Coretti mă împinse cu cotul, mai să scriu o literă pocită și să și pătez cu cerneală istorisirea lunară: Sânge Romaniol, pe care trebuia să o copiez în locul Zidărașului bolnav.

Mă supărai și-l certai. Coretti îmi răspunse râzând:

— N-am făcut înadins!

Ar fi trebuit să-l cred, fiindcă îl știu cât e de bun, dar nu-mi veni la socoteală, că a râs și mă gândii:

"Acum fiindcă a luat premiu, s-a mândrit!"

Puțin după aceea, ca să mă răzbun, îl împinsei și eu așa de tare încât își strică foaia pe care scria.

Atunci, mâniat și aprinzându-se la față, îmi zise:

— Tu nu poți tăgădui că n-ai făcut cu dinadinsul!

Și ridică mâna ca să dea în mine. Profesorul îl văzu, el se astâmpără, dar spuse:

— Te aștept la ieșire!

Mie nu-mi veni bine; îmi trecuse necazul și-mi păru rău. Coretti nu

făcuse dinadins, o știam foarte bine.

Îmi adusei aminte, când îl văzusem la el acasă, cum muncea, cum îngrijea de mama sa bolnavă; și apoi ce mult îl sărbătorisem la mine, acasă, și ce mult plăcuse el, tati. Ce n-aș fi dat să nu fi rostit cuvinte supărătoare, să nu-i fi făcut mojiția aceea.

Mă gândeam la povața ce mi-ar fi dat tata:

"N-ai avut dreptate! Nu! Cere-i iertare."

Să-i cer iertare? Nu îndrăzneam: mi-era teamă să nu mă înjosesc.

Mă uitam pe sub ochi la Coretti și îi vedeam flaneluța descusută pe umeri; cărase pesemne multe lemne.

Simțeam că-l iubesc și-mi ziceam:

"Haide, fii cu curaj dar vorba: iată-mă! Îmi sta în gât El se uita pieziș la mine din timp în timp, părea mai mult a fi mâhnit decât mâniat."

Cu toate acestea mă uitam și eu la el pieziș, ca să nu creadă că mi-e frică.

El îmi mai zise o dată: Te aștept afară.

Și eu: Foarte bine!

Îmi aminteam însă ceea ce-mi spusese odinioară tata:

"De ești vinovat, apără-te, dar nu bate! și-mi ziceam în mine: o să mă apăr, dar n-o să-l bat. Eram nemulțumit, trist, nici nu auzeam ce spunea profesorul. În fine sună de ieșire".

Când rămăsei singur pe stradă, văzui pe Coretti că se ținea după mine.

Mă oprii și-l așteptam cu linia în mână. El se apropie de mine, eu ridicai linia.

— Enrico, dragă! Îmi zise el, surâzând și apucându-mi linia cu mâna, să rămânem prieteni ca mai înainte.

Rămăsei o clipă înmărmurit; mi se păru că o mână mă împinge spre el și căzui în brațele lui.

El mă sărută și-mi zise:

— Să nu ne mai certăm niciodată, nu-i așa, Enrico?

— Nu, niciodată! răspunsei.

Ne despărțirăm mulțumiți. Dar când sosii acasă și spusei tot tatălui meu, crezând că o să-i facă plăcere, el mă dojeni și-mi spuse:

— Trebuia să întinzi tu, întâi mâna, căci vina era a ta! Și apoi nu trebuia să ameninți cu linia pe un tovarăș mai bun decât tine, pe fiul unui soldat!

Și smulgându-mi linia din mână, o făcu bucăți și o zvârli.

Sora mea.

Vineri, 24.

Enrico dragă, de ce mi-ai făcut și mie o necuviință, mai ales după ce tata te dojenise că te-ai purtat rău cu Coretti?

Nu poți să-ți închipui ce rău mi-ai făcut! Nu știi cum te îngrijeam când erai copil, cum stăteam cu ceasurile lângă leagănul tău, în loc să mă duc să mă joc cu prietenele mele? Și când erai bolnav, de câte ori mă dădeam jos din pat, ca să văd dacă îți arde fruntea! Tu superi pe sora ta dar știi că dacă ne-ar izbi vreo nenorocire, eu aș ține locul mamei și te-aș iubi ca pe un copil al meu!

Nu-ți dai seama, că atunci când mama și tata nu vor mai fi, eu o să-ți fiu cea mai credincioasă prietenă, singura cu care o să poți să vorbești de morții noștri, de copilăria ta; și la caz de nevoie eu aș munci pentru tine, ca să-ți agonisesc pâinea, și să-ți înlesnesc studiul. Eu o să te iubesc

totdeauna; și, când vei fi mare, o să mă gândesc la tine, când vei fi departe, fiindcă am crescut împreună și același sânge curge-n venele noastre!

Încredințează-te, Enrico dragă, de ți se va întâmpla vreo nenorocire, chiar când vei fi bărbat în toată firea, de vei rămâne singur, o să mă cauți, o să vii la mine și o să-mi zici:

"- Silvio, drăguța mea surioară, lasă-mă să stau cu tine, să vorbim puțin de vremurile bune de odinioară; îți aduci aminte?" Să vorbim; de mama noastră, de casă, de zilele acelea atât de frumoase și atât de depărtate!

Enrico dragă, află că vei găsi totdeauna pe surioara ta cu brațele deschise. Da, dragul meu Enrico, și iartă-mi mustrarea pe care ți-o fac acum.

N-o să-mi aduc aminte niciodată de vreo greșală a ta, și chiar de mi-ai pricinui alte supărări, ce-mi pasă! Tu ești și vei rămâne tot frățiorul meu. N-o să-mi amintesc altceva, decât: că te-am văzut crescând; că am fost atâția ani cea mai credincioasă tovarășă a ta. Scrie-mi și tu o vorbă bună pe caiet; o să mă întorc către seară, ca s-o citesc; și ca să-ți arăt că nu sunt supărată pe tine, văzând că ești ostenit, am copiat în locul tău povestirea lunară: Sânge Romaniol pe care tu făgăduiseși să o copiezi în locul Zidărașului bolnav. Caut-o în cutia din stânga, de la mescioara ta; am scris-o azi noapte, pe când tu dormeai dus.

Te rog, Enrico, scrie-mi și tu o vorbă bună.

Sora ta, Silvia.

Nu sunt vrednic să-ți sărut mâinile!

Enrico.

Sânge Romaniol.

În seara aceea, casa lui Ferruccio era mai liniștită ca de obicei. Tatăl său, care ținea o prăvălioară de mărunțișuri se dusesse la Forlì, ca să facă târguieli și luase și pe nevasta sa, și pe copila cea mai mică, Lizica, ca s-o arate unui doctor, fiindcă suferea de ochi. Lăsase vorbă că o să se întoarcă tocmai a doua zi. Era aproape de miezul nopții și femeia care venea să slujească la ei cu ziua, plecase de cu seară; nu rămăsese acasă decât bunica, paralizată la picioare, și Ferruccio, un băiat de vreo treisprezece ani.

Casa era numai cu un etaj și da în drumul cel mare; la o bătaie de pușcă de un sat aproape de Forlì, orașel din Romagna. Alături era o casă părăsită, din cauză că arsese cu două luni mai înainte și pe ușa ei se mai zărea încă firma unui han.

În dosul căsuței era o grădiniță de zarzavaturi, împrejmuită cu un gard, care avea o portiță de lemn. Ușa prăvăliei, care servea și de intrare, dădea în drum. Jur împrejur se întindea câmpia singuratică și livezi de duzi.

Era către miezul nopții. Ploua și sufla un vânt strașnic.

Ferruccio și bunica sa nu se culcaseră încă; rămăseseră în sufragerie, care dădea într-o odăiță nelocuită, plină cu mobile vechi, pe unde se ieșea în grădiniță. Ferruccio venise acasă la unsprezece, după câteva ceasuri de strengării, și bunica sa îl aștepta îngrijorată, șezând nemișcată pe un jeț în care își petrecea zilele și adeseori nopți întregi, din cauză că suferea de înecăciune.

Ploua mereu și apa izbea geamurile cu picături grele. Noaptea era întunecoasă. Ferruccio venise obosit, plin de noroi, cu hăinuța ruptă și cu un cucui în frunte. Se jucase cu prietenii, bătându-se cu pietre și încăierându-se ca de obicei; dar, și mai mult, jucase și pierduse toți banii, ba și căciulița îi căzuse într-un șanț.

Cu toate că în sufragerie ardea numai o candelă, așezată pe un colț de masă, lângă fotoliul bătrânei, totuși biata bunică băgase îndată de seamă halul nespus în care se afla nepotul său și înțelesese intrucâtva cam ce ștregării făcuse. Mărturisise și el ceva, și pentru că biata bătrână iubea din toată inima pe Ferruccio, începu să plângă.

— Zău, tu nu iubești pe sărmana ta bunică, zise ea după o tăcere îndelungată. Cum te rabdă inima să te folosești astfel de lipsa părinților tăi, ca să mă mâhnești. Nu ți-a fost milă să mă lași singură toată ziua? Bagă de seamă, Ferruccio, mergi pe o cale rea, care o să te ducă la un trist sfârșit rău. Începi prin a fugi de acasă, prin a te bate cu alți băieți, prin a pierde banii la joc, prin a da cu pietre; pe urmă, puțin câte puțin, ajungi de la pietre, la cuțit, de la joc la alte patimi și de la patimi la hoție!

Ferruccio asculta stând drept în picioare, la câțiva pași de bunica sa, rezemat de un dulap, cu capul în jos, cu sprâncenele încruntate; era încă înfierbântat de mânia luptei. Un cârlionț din părul său castaniu îi cădea pe frunte și ochii lui albaștri nu clipeau.

— De la joc la hoție! zise încă o dată bunica, plângând mereu. Gândește-te bine, Ferruccio, gândește-te la ticălosul de aici din sat, la Victor Mozzoni, care acum face pe pungașul și care, până la vârsta de 24 de ani, a fost de două ori în pușcărie. Nu știi că a pricinuit moartea bieteii sale mame, pe care am cunoscut-o, și că tatăl său disperat a fugit în Elveția? Gândește-te la acel mizerabil, căruia, tatălui său îi e rușine să-i dea bună ziua, fiindcă e mereu întovărășit de tâlhari de soiul lui, până ce va sosi ziua în care va porni la ocnă. L-am cunoscut de mic copil pe acest Mozzoni, și crede-mă că a început ca tine! Vezi să nu faci și tu pe tatăl tău și pe mama ta să ajungă la același sfârșit

Ferruccio tăcea. N-avea inimă rea defel; dimpotrivă, ștregările lui veneau mai mult din prea multă vioiciune și din îndrăzneală, decât din răutate.

Tatăl său îl răsfățase prea tare, și tocmai pentru că știa că are inimă bună și că era capabil de a îndeplini o faptă generoasă la caz de trebuință, îl lăsa în voie și aștepta să se îndrepte singur. Negreșit, era bun, dar îndărătnic; și chiar atunci când în fundul sufletului se căia, tot îi ieșeau cu greu din gură cuvintele care ne înduioșează.

"Da, am greșit, iartă-mă!... Făgăduiesc că n-o să mai fac!"

Uneori, sufletul îi era plin de dragoste, dar trufia nu-l lăsa să o dea pe față.

— Ah! Băiete! urmă bunica, văzându-l că tace, nu se simte la tine nici o căință? Nu mă vezi în ce stare am ajuns, că m-ar putea îngropa de vie? Așa inimă ai tu, să nu-ți pară rău, când vezi plângând pe mama mamei tale, pe biata bătrână, care e cu un picior în groapă? Sărmana bunică: care te-a iubit totdeauna; care te-a legănat nopti întregi, când erai mititel; care stătea și nemâncată, ca să te ducă în brațe; nu le știi tu acestea? Îmi ziceam adesea: băiatul ăsta o să fie mângâierea mea! Și tu mă faci să mor de durere! Aș da bucuroasă putinele zile ce-mi rămân, ca să te văd bun și supus ca mai înainte. Ți aduci aminte, Ferruccio, când te duceam la biserică? Pe drum tu-mi umpleai buzunarele cu pietricele, cu buruieni și adesea te aduceam în brațe adormit. Atunci tu o iubeai pe bunica ta! Și acum, când sunt oloagă și am trebuință de îngrijirea ta ca de aerul ce-l răsufli, pentru că nu mai am nimic altceva pe lume, tu mă părăsești, sărmana de mine!

Ferruccio, cuprins de înduioșare, era să se arunce în brațele bunicii, când i se păru că aude un mic zgomot, o troznitură de scânduri în odăița de alături ce da în grădină. Dar nu înțelese dacă acel zgomot era pricinuit de obloanele ferestrelor, zguduite de vânt, sau de altceva.

El trase cu urechea.

Ploua cu găleata. Zgomotul se repetă; de astă dată îl auzi și bunica.

— Ce-o fi? întrebă ea, speriată.

— Nimic, ploaia! zise încetișor băiatul.

— Ia spune-mi Ferruccio, zise bătrâna, ștergându-și ochii, îmi făgăduiești că ai să fii bun și că n-o s-o faci să plângă pe sărmana ta bunică?

O nouă trosnitură o întrerupse.

— Dar nu e ploaia! zise ea, îngălbenind, du-te de vezi! Pe urmă adăugă: Nu, nu rămâi aici! și-l luă de mână.

Amândoi rămaseră nemișcați, ținându-și răsuflarea; nu se mai auzea decât zgomotul ploii.

Deodată tresăriră amândoi, căci și unul și altul auziseră un zgomot de pași în odăiță.

— Cine e acolo! strigă Ferruccio, tremurând.

Nimeni nu răspunse.

— Cine e acolo! întrebă iarăși, Ferruccio, înghețat de frică.

Dar abia pronunțase aceste cuvinte și amândoi scoaseră un țipăt de groază.

Doi oameni intraseră în odaie. Unul apucă pe băiat și îi astupă gura cu pumnul; celălalt apucă de gât pe bătrână.

Cel dintâi zise:

— Taci, de nu vrei să mori!

Al doilea scoase un cuțit. Amândoi purtau câte o mască neagră pe ochi. Câteva minute nu se auzi altceva decât găfăitul celor patru persoane și vuietul ploii.

Bătrâna gemea și holbase ochii.

Acela care-l apucase pe băiat îi zise la ureche:

— Unde ține tatăl tău bani?

Băiatul răspunse cu glasul sfârșit și clănțănind din dinți:

— Dincolo... în dulap.

— Vino cu mine! zise omul și-l târî în odaie, ținându-l de gât

Pe jos stătea un felinar acoperit.

— În care dulap? întrebă hoțul.

Băiatul, înăbușit, îl arătă cu degetul. Atunci, tâlharul, ca să fie sigur de copil, îl aruncă dinaintea dulapului și îi strânse capul între genunchi, ca să-l poată sugruma la cel dintâi țipăt. Scoase din buzunar un cârlig de fier pe care-l băgă în broască, îl învărti, îl suci, îl împinse, rupse broasca, deschise dulapul, răscoli tot, își umplu buzunarele, închise, apoi redeschise ca să mai caute; pe urmă apucă iarăși pe copil de gât și-l împinse în odaia cealaltă, unde celălalt mișel tot mai ținea încă de gât pe bătrâna înăbușită, având capul pe spate și cu gura căscată. Acesta întreabă încet

— Ai găsit ceva?

— Am găsit! răspunse tovarășul și adăugă: uită-te la ușă!

Acela care ținea pe bătrână, alergă la ușa grădinii, ca să vadă dacă nu era nimeni și strigă cu un glas care părea șuierător:

— Vino!

Cel care rămăsese în odaie și tot mai ținea pe Ferruccio, arătă cuțitul băiatului și bătrânei, care abia începea să deschidă ochii, și le zise:

— Nici o vorbă! De unde nu, mă întorc și vă omor.

Și se uită rău un minut la amândoi. Deodată se auziră mai multe glasuri cântând pe drum.

Hoțul întoarse repede capul spre ușă și în acea mișcare îi căzu masca.

Bătrâna scoase un strigăt:

— Mozzoni!

— Afurisit-o! răcni tâlharul, recunoscut, acum trebuie să mori!

Și năvăli cu cuțitul asupra bătrânei, care leșină. Asasinul înfipse cuțitul; dar printr-o mișcare rapidă scoțând un țipăt disperat, Ferruccio se aruncase pe pietul bătrânei și o acoperise cu trupușorul său.

Asasinul, fugind, izbi masa, lampa se răsturnă și se stinse.

Băiatul alunecă încetișor de pe trupul bunicii și rămase în genunchi, înconjurându-i mijlocul cu brațele, iar capul îi era proptit de pieptul ei.

Trecură câteva minute. Era întuneric beznă în casă. Cântecul țăranilor se depărta din ce în ce. Bătrâna își veni în fire.

— Ferruccio! strigă ea, cu glas abia înțeles și clănțănind din dinți.

— Bunico! răspunse băiatul.

Bătrâna încercă să-i vorbească, dar frica îi paralizase limba.

Tăcu încă o bucată de vreme, tremurând ca frunza, apoi a putut să rostească:

— Au plecat?

— Da!

— Nu m-au omorât! zise bătrâna cu glas înăbușit.

— Nu... tu ai scăpat! șopti băiatul cu voce stinsă.

— Ești mântuită, dragă bunico. Au furat banii; dar tata luase mai tot cu el.

Bătrâna prinse inimă.

— Mamă-mare, zise Ferruccio, tot în genunchi și strângând-o de mijloc, dragă mamă-mare, mă iubești mult, nu e așa?

— Ferruccio! Drăguțule! răspunse ea, punându-i mâna pe cap, ce frică trebuie să-ți fi fost! Ah! Milostive Dumnezeu!

Aprinde nițel lampa. Ba nu, rămânem mai bine în întuneric, tot mai mi-e frică.

— Bunico dragă, răspunse băiatul, mult te-am supărat!

— Nu, dragă copile, nu vorbi așa; am și uitat; te iubesc foarte mult!

— Te-am supărat mereu, urmă Ferruccio, vorbind încet și cu vocea tremurândă, dar te-am iubit întotdeauna mult; mă ierți? Iartă-mă, bunico dragă!

— Da, copile, te iert din toată inima. Cum să nu te iert! Scoală-te, n-o să te mai cert niciodată! Ești bun, știu că ești bun! Hai să aprindem lumânarea, să ne mai vină inima la loc. Scoală-te!

— Mulțumesc, bunico! zise copilul, cu glasul tot mai slab, acum... sunt mulțumit, o să-ți aduci aminte de mine, nu e așa... de bietul Ferruccio al dumitale.

— Ferruccio! strigă bătrâna înspăimântată și îngrijorată, punându-i mâna pe umăr și plecând capul, ca să se uite la el.

— Adu-ți aminte de mine, șopti băiatul, cu vocea sfârșită. Sărută pe mama, pe tata... pe Lizica.... adio... bunico!

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce ai? strigă bunica, pipăind cu spaimă capul băiatului, care căzuse pe genunchii ei.

Apoi îl chemă cu disperare:

— Ferruccio! Ferruccio! Ferruccio! Copilul meu! Sufletul meu! Ajută-mă, Doamne!

Dar Ferruccio nu mai răspunse. Micul erou, mântuitorul bunicii sale, izbit cu cuțitul în spate, își dăduse lui Dumnezeu sufletul său plin de iubire și de curaj.

Zidărașul pe moarte.

Marti, 18.

Bietul Zidăraș e așa de rău bolnav! Profesorul ne-a spus să ne ducem să-l vedem și ne-am hotărât să mergem împreună: Garrone, Derossi și cu mine. Stardi ar fi venit și el, dar pentru că profesorul ne-a dat la compoziție descrierea monumentului lui Cavour, ne spuse că trebuia să se ducă să vadă monumentul, ca să facă descrierea mai exactă. Chemarăm și pe Nobis, numai așa de încercare, dar îngâmfatul acela ne-a răspuns:

— Nu! fără să mai adauge ceva.

Nici Votini nu vru să vină cu noi; poate că-i era teamă să nu-și umple cu var haina lui cea frumoasă. Mersem la ora patru, îndată ce ieșirăm din școală. Ploua cu găleata. Pe stradă, Garrone se opri și ne zise cu gura plină de pâine, scoțând două lire din buzunar:

— Ce să-i cumpărăm! Dați și voi două lire, să-i luăm trei portocale mari.

Nu urcarăm în camera din pod. Când era să intrăm, Derossi își scoase medalia și și-o puse în buzunar. Îl întrebai, pentru ce:

— Nu știu! răspunse el.

— Mi se pare mai cuviincios, să nu mă arăt așa, și să intru fără medalie!

Băturăm la ușă; ne deschise tatăl. Omul acela uriaș era tulburat de tot.

— Cine sunteți? ne întrebă el.

Garrone răspunse:

— Suntem camarazi de școală de-ai lui Gheorghe; îi aducem trei portocale.

— Bietul Pietro! strigă zidarul, clătinând din cap; teamă mi-e că n-o să apuce să mănânce din portocalele voastre! și își șterse ochii cu dosul mâinii.

Apoi ne pofti înăuntru. Intrarăm într-o odaie cu tavanul de grinzi, unde văzurăm pe Zidăraș dormind într-un pătuc de fier. Mama sa era în genunchi, rezemată de pat, cu capul între mâini; abia se uită la noi, când am intrat.

De zid erau atârinate perii, un târnăcop, o mistrie și un ciur de var. Pe picioarele bolnavului se afla întinsă haina zidarului, albă de var. Bietul băiat slăbise, era alb ca hârtia, cu nasul subțiat și răsufla greu...

Drăguțul Pietro, așa de drăgălaș și sprinten, mititelul meu camarad; ce rău îmi păru! Ce n-aș fi dat să-l văd făcând botul de iepure!

Garrone îi puse o portocală sub pernă, lângă obrăjorul lui; mirosul îl deșteptă. Luă portocala, dar îi căzu din mâini și se uită drept la Garrone.

— Eu sunt, Garrone, mă cunoști? el zâmbi ușor, și își puse cu greu mâna sa cea micuță în mâinile lui Garrone, care i-o sărută, zicându-i:

— Nu te speria Zidărașule, o să te faci bine, o să vii iar la școală și profesorul o să te pună lângă mine, îți pare bine?

Zidărașul, însă nu răspundea.

Mama sa izbucni în plânsete.

— Sărăcuțul meu, Pietro! Dragul mamii, așa de blând și de bun, și Dumnezeu vrea să mi-l ia!

— Taci! strigă zidarul disperat, taci pentru Dumnezeu! Îmi pierd mințile! Pe urmă ne zise: Duceți-vă, duceți-vă, băieți, mulțumim! Duceți-vă, ce vreți să faceți aici? Duceți-vă acasă!

Zidărașul reînchise ochii, parcă ar fi fost mort.

— N-aveți trebuință de nici un ajutor? întrebă Garrone.

— Nu, băiete dragă, îți mulțumesc, răspunse zidarul. Duceți-vă acasă. Spunând acestea, ne deschise ușa și ne depărtarăm...

Coborâsem numai câteva trepte, când auzirăm strigând:

— Garrone, Garrone!

Urcară în fugă toți trei.

— Garrone! strigă zidarul cu fața veselă: te-a chemat pe nume de două ori, vrea să vii, haide iute. De două zile nu mai vorbea. Dă, Doamne, să fie semn bun!

— Să ne vedem cu bine! ne zise Garrone, eu rămân!

Și intră repede în casă cu zidarul.

Lui Derossi i se umplură ochii de lacrimi.

— Plângi pe Zidărașul? îl întrebai, a vorbit, o să se facă bine!

— Așa cred și eu, răspunse Derossi, nu mă gândeam la el... Mă gândeam ce bun e Garrone, ce suflet nobil are!

Contele Cavour.

Miercuri, 22.

Vi s-a dat să faceți descrierea monumentului ridicat contelui Cavour. Poți s-o faci. Dar nu poți să pricepi acum, cine a fost contele Cavour. Deocamdată află numai atât: a fost ani îndelungați primul-ministru al Piemontului. El a trimis armata piemonteză în Crimeea, ca să reînălțe prin victoria de la Cernaia gloria noastră militară căzută prin înfrângerea de la Novara+. El a obținut ca 50.000 francezi să treacă Alpii, ca să alunge pe austriecii din Lombardia. El a guvernat Italia în epoca cea mai solemnă a revoluției noastre. El a dat în anii aceia cel mai puternic avânt sfintei unități a patriei; da, el; cu strălucitoarea lui inteligență, cu stăruința sa neînvinsă și cu o muncă titanică.

Mulți generali au petrecut ceasuri îngrozitoare pe câmpul de bătaie; el însă a petrecut ceasuri și mai îngrozitoare în cabinetul său, când uriașa lui operă putea să se dărâme dintr-un moment într-altul, ca o casă zidită pe nisip, la cel mai mic cutremur de pământ.

El a petrecut ceasuri, zile și nopți întregi cu moartea în suflet, frământându-și inima și creierii, pierzându-și aproape mințile. Această uriașă și frumoasă muncă îi răpi douăzeci de ani din viață. Cu toate că era chinuit de boala care avea să-l culce în mormânt, totuși luptă fără preget pentru propășirea țării sale.

— Curios lucru! zicea el, cu mâhnire pe patul său de moarte, nu știu să mai citesc, nu pot să mai citesc! și strigă: Tămăduiți-mă! Mintea mi se întunecă, și am nevoie de toate mințile mele, ca să mă ocup de lucruri serioase.

Când era pe moarte și tot orașul era tulburat, iar regele stătea la căpătâiul său, el tot mai zicea cu durere: Aș avea multe lucruri să vă spun, Maiestate: multe de deslușit; dar sunt bolnav, nu pot, nu pot! Și se dispera.

Cugetul său înfierbântat se îndrepta către Stat, către provinciile care se uniseră de curând cu Piemontul, către atâtea lucruri ce mai rămăneau de făcut.

Chiar când fu cuprins de febra morții, el tot mai strigă: Creșteți bine tinerimea, aveți grijă de ea... Cărmuiți cu libertate! Delirul creștea, moartea stătea gata, și el chema prin cuvinte arzătoare pe generalul Garibaldi, cu care avusese neînțelegeri, și vorbea despre Roma și Veneția, care nu erau încă libere.

Avea vedenii mărețe pentru viitorul Italiei și al Europei.

Visa deseori năvălire străină, și întreba unde se afla armata; tot se mai îngrijora încă de noi, de poporul său.

Pricepi, copile? Pe el nu-l chinuia pierderea vieții, ci părăsirea patriei, care avea încă trebuință de dânsul; părăsirea țării, pentru care își sleise în

câțiva ani puterile nemăsurate ale minunatei sale constituții. El muri cu strigătul de război în gură și moartea îi fu măreață ca și viața.

Acum gândește-te puțin, Enrico, ce e munca noastră, care, cu toate acestea ne pare atât de grea; ce sunt durerile noastre, moartea noastră însăși, față de ostenele, cu zbuciumările uriașe, cu chinurile îngrozitoare ale acelor oameni pe a căror minte și inimă se sprijină atâtea popoare!

Gândește-te la toate acestea băiete, când treci dinaintea celui chip de marmură și strigă-i în fundul inimii tale: "Glorie ție, Cavour!"

Tatăl tău.

APRILIE

Primăvara.

Sâmbăta, 1.

Întâi aprilie! Mai avem numai trei luni. Astăzi a fost cea mai frumoasă dimineată din tot anul. Eram vesel la școală, deoarece Coretti mă poftise să mergem poimăine, să vedem sosirea regelui, împreună cu tatăl său, care îl cunoaște; și pe lângă aceasta, mama îmi făgăduise să mă ducă în aceeași zi să vizitez orfelinatul din strada Valdocco. Mai eram mulțumit și pentru că aflasem că Zidărașului îi este mai bine. Aseară, profesorul nostru spusese tatei în treacăt:

— E mai bine!

Apoi era o dimineată așa de frumoasă, de-ți creștea inima... De pe fereastra clasei noastre, vedeam cerul albastru, pomii din grădină plini de muguri, și toate ferestrele caselor deschise și împodobite cu glastre de flori.

Profesorul nu râdea, pentru că nu râde niciodată; dar vedeai că era vesel, mai că-i pierise dunga de pe frunte. Explica o problemă la tablă, glumind.

Se vedea că respira cu plăcere aerul curat ce venea din grădină pe fereastra deschisă; un aer atât de parfumat, de te făcea să cugeti la plimbările de la țară.

Pe când explica, auzeam în strada vecină un fierar care bătea în nicovală, iar în casa din față cânta o femeie, ca să-și adoarmă copilul. În depărtare, în cazarma de la Cerania, cântau trâmbițele. Toți păreau mulțumiți, până și Stardi. După câțva timp, fierarul începu să izbească mai cu putere și femeia să cânte mai tare.

Profesorul se opri și ascultă; pe urmă zise, uitându-se pe fereastră: Cerul zâmbește, o mamă cântă, un om harnic muncește, băieții învață... Ce frumoase lucruri!

Când am ieșit din clasă, băgarăm de seamă că și ceilalți școlari erau veseli. Toți umblau la rând, bătând tare din picioare și cântând ca în ajunul unei vacanțe de patru zile. Profesoarele glumeau; cea cu pana albastră alerga după copii ca o școlăriță. Părinții copiilor vorbeau între ei râzând, și mama lui Crossi, precupeața, avea în coșulețe o mulțime de micșunele; umpluseră toată sala cu plăcutul lor miros!

Niciodată nu mi-a părut așa de bine ca azi, când am văzut pe mama, că m-aștepta în stradă. I-am și spus, întâmpinând-o:

— Mamă, sunt foarte vesel, ce m-o fi înveselind așa de mult astăzi?

Mama îmi răspunse surâzând:

— Vremea frumoasă și cugetul curat!

Regele Umberto.
Luni, 3.

Pe la ora zece, tata îl văzu de la fereastră pe Coretti și tatăl său, care mă așteptau în stradă, și-mi zise:

— Iată-i, Enrico! Du-te de vezi pe regele tău!

Coborâi repede ca glonțul. Tatăl și fiul erau și mai veseli ca de obicei. Niciodată nu băgasem de seamă așa de bine ce mult seamănă unul cu altul.

Tatăl își prinse pe piept medalia de virtute militară și alte două medalii comemorative.

Ne îndreptarăm îndată către gară, unde regele urma să sosească la ora zece și jumătate.

Tatăl lui Coretti trăgea din lulea și își freca mâinile.

— Știți că nu l-am mai văzut de la războiul din 1866! Puțin, zău! Cincisprezece ani și șase luni; o viață de om! Am stat mai întâi trei ani în Franța, apoi la Mondovi, și aici, unde mi-ar fi fost mai lesne să-l văd, nu mi s-a întâmplat niciodată să mă aflu în oraș, când a venit la Turin. Ce va să zică întâmplarea!

El vorbea despre rege, zicându-i Umberto, pe nume, ca și cum ar fi vorbit de un tovarăș.

Umberto comanda diviziunea a XVI-a, Umberto era de 22 de ani și atâtea zile. Umberto călărea pe un cal așa și așa.

— Cincisprezece ani! striga el, iuțind mersul. Mi-e dor să-l văd. L-am lăsat prinț și-l văd rege! Dar eu nu m-am schimbat oare? Din soldat m-am făcut negustor de lemne, și râdea.

Fiul său îl întrebă:

— Tată, dacă te-ar vedea, crezi că te-ar recunoaște?

Începu iar să râdă.

— Ești nebun! răspunse. Atât ar mai lipsi! El, Umberto, era unul; iar noi eram ca muștele. Crezi că se uita în parte la fiecare din noi?

Ajunserăm pe bulevardul Victor Emanuel. Multă lume se ducea spre gară.

Trecu o companie de alpiniști cu trâmbițe.

Trecură jandarmi în goana cailor.

Timpul era frumos și soarele atât de strălucitor, încât îți lua ochii.

— Da! strigă bătrânul Coretti, însuflețindu-se: nici nu pot să spun cât sunt de fericit, că o să-mi văd pe generalul meu de divizie. Ce repede am îmbătrânit! Mi se pare că a fost ieri, când purtam ranița în spinare și pușca la umăr, în mijlocul acelei fierberi, în dimineața de 24 iunie, gata să începem lupta. Pe când tunurile bubuiau în depărtare, Umberto se ducea și venea cu aghiotanții săi, iar noi toți ne uitam la dânsul și ziceam: numai să nu fie vreo ghiulea și pentru el! Nici nu-mi trecea prin gând că puțin după aceea era să fiu așa de aproape de el, în fața baionetelor austriece, da, numai la patru pași unul de altul, știți băieți! Cerul era tot așa de limpede ca și azi, dar ce căldură, Doamne! Ia să vedem, putem pătrunde?

Ajunserăm la gară Dumnezeule, ce gloată era acolo: trăsură, gardiști, jandarmi, societăți cu steagurile! Muzica regimentului cânta.

Bătrânul Coretti încercă să intre într-o galerie deschisă, dar nu-l lăsară. Atunci se gândi să se furișeze în rândul cel dintâi prin mulțimea ce făcea coadă la ieșire, și deschizându-și drum cu coatele, izbuti să ne împingă înainte și pe noi. Mulțimea, ondulând, ne împingea: când încoace, când încolo.

Neguțatorul de lemne ochise cel dintâi stâlp al galeriei, unde gardiștii nu lăsau pe nimeni să ajungă.

— Veniți după mine! zise el, deodată, și apucându-ne de mână, în doi pași străbătu până acolo, și se rezemă de zid.

Veni îndată un jandarm și strigă:

— Aici nu e voie să stea nimeni!

— Sunt din batalionul 49, răspunse Coretti, arătându-și medaliile.

Jandarmul se uită la el și îi zise:

— Rămâi!

— Nu vă spuneam eu! strigă Coretti, vesel, e cuvânt magic acela de batalionul 49! Ce, n-am eu oare dreptul să-mi văd de aproape pe generalul meu! N-am fost eu în divizia lui? Dacă l-am văzut atunci de aproape, mi se pare că e drept să-l văd și acum. Zic general, dar mi-a fost comandant timp de o jumătate de ceas, căci în fierberea aceea, el a comandat batalionul, stând în mijlocul nostru, iar nu maiorul Ubrich.

În vremea aceea, în salonul de primire și pe afară, se vedea o mare mulțime de domni, de ofițeri și înaintea scării se înșirau trăsurile cu livrele roșii.

Coretti întrebă pe tatăl său, dacă prințul Umberto ținea sabia în mână, când comanda divizia.

— Negreșit că o fi avut-o, ca să se apere de vreo lovitură de baionetă, care ar fi putut să-l atingă pe el ca și pe altul. Ah!

Parcă-i văd pe acei dragi împielitați! Năvăliseră asupra noastră ca mânia lui Dumnezeu! Se învăteau printre companii, regimente, tunuri: parcă ar fi fost împinși de o vijelie, doborând totul în calea lor. Era o învălmășeală de fantasini din Alexandria, de lăncieri din Foggia, de pedestrași, de călărași, de vânători; un iad în care nu mai vedeai nimic.

Deodată auzii strigând:

— Măria Ta! Măria Ta!

Și văzui sosind baionete îndreptate spre noi.

Descărcărăm puștile; un nor de fum ascunse totul. După aceea, fumul se împrășteie... Pământul rămase acoperit de cai și de soldați morți și răniți.

Mă uitai îndărăt și văzui în mijlocul nostru pe Umberto călare, uitându-se liniștit în jurul său; părea că întreabă:

"Nu e rănit nici unul din băieții mei?" Noi îi strigarăm în față, ca niște nebuni:

— Să trăiești, Măria Ta! Sfinte Doamne!

Ce moment mai fu și acela!... Iată, sosește trenul!

Muzica începu să cânte, ofițerii se înșirară, mulțimea se ridică în vârful picioarelor.

— Stați fraților! strigă un polițist, nu iese îndată; o să țină o cuvântare.

Bătrânul Coretti nu-și mai găsea astâmpăr.

— Când mă gândesc, zise el, parcă-l văd tot acolo. Nu e vorbă, îți trebuie multă inimă, ca să mergi prin spitalele molipsite de holeră și prin orașele bântuite de cutremur, dar îl am totdeauna în minte, cum l-am văzut atunci între noi, în focul luptei cu fața atât de liniștită! Sunt sigur că și el își aduce aminte de batalionul 49, chiar acum când e rege, și că i-ar face plăcere să ne aibă la masă pe toți laolaltă, pe aceia pe care i-a văzut în acele momente lângă dânsul.

Acum e înconjurat de soldați și de domni; atunci nu eram decât niște bieți soldați!

Dacă aş putea să-i spun numai vreo două vorbe între patru ochi! Generalul nostru de 22 de ani, prințul nostru încredințat baionetelor

noastre... Cincisprezece ani de când nu l-am văzut pe Umberto al nostru!

Muzica asta, zău, îmi răscolește sângele!

O izbucnire de strigăte îl întrerupse. Mii de pălării se ridicară în aer. Patru domni îmbrăcați în negru se urcară în cea dintâi trăsură.

— El e! strigă Coretti, și rămase fermecat Apoi zise încetinel: Doamne! Cum a încărunțit!

Câteșitrei ne scoaserăm pălăriile.

Trăsura înainta încet prin mulțimea care striga și ridica pălăriile în sus.

Eu mă uitam la bătrânul Coretti. Mi se părea că e altul; părea mai înalt, mai serios; puțin cam palid; stătea drept, lipit de stâlp.

Trăsura ajunsese în dreptul nostru, la un pas de stâlp.

— Ura! strigară mii de glasuri.

— Ura! strigă Coretti, în urma celorlalți.

Regele se uită la el și își opri o clipă privirea asupra medaliilor sale.

Atunci, Coretti își pierdu cumpătul și strigă:

— Batalionul 49!

Regele care se uita acum în altă parte, se întoarse iar spre el și privindu-l în ochi îi întinse mâna. Coretti sări și i-o strânse. Trăsura trecu, mulțimea se risipi. Pierdurăm din vedere pe bătrânul Coretti; dar numai un minut. Îl regăsirăm emoționat, cu ochii plini de lacrimi. Strigă pe fiul său, ținând mâna în sus. Copilul se apropie și el îi zise:

— Vino încoace, băiete; mi-e mâna caldă încă de strângerea ce am primit! Și mângâindu-i obrazul, îi zise:

— Asta e o mângâiere de rege!

Rămase acolo: buimăcit, cu ochii ațintiți spre trăsura care se depărta, zâmbind, cu luleaua în mână, în mijlocul câtorva persoane, care se uitau curioase la el și ziceau: este unul din batalionul 49. E un soldat care-l, recunoaște pe rege. Chiar regele l-a recunoscut! I-a întins mâna!

Unul strigă tare:

— A dat o petiție regelui!...

— Nu! răspunse Coretti, întorcându-se repede; nu i-am dat nici o petiție, dar știu eu ce i-aș da, dacă mi-ar cere...

Toți se uitară la el cu mirare, iar el adăugă ca și cum ar fi spus lucrul cel mai simplu: Sângele meu!

Azilul de copii.

Mama, după ce îmi promisese, m-a luat ieri cu dânsa la azilul de copii de pe bulevardul Caldocco. Voia să roage pe directoare, să primească pe surioara cea mică a lui Precossi.

Nu văzusem niciodată un azil. Îmi plăcu foarte mult.

Erau două sute de copii și băieți, și fete, așa de micuți încât băieții noștri din clasa I par a fi oameni mari pe lângă ei.

Sosirăm tocmai când intrau doi câte doi în sala de mâncare. Acolo erau două mese foarte lungi, cu o mulțime de scobituri rotunde și în fiecare scobitură se afla câte un castronaș negru, plin cu supă de orez cu fasole, și cu o linguriță de cositor lângă castronaș.

Câte unii se împiedicau de prag, cădeau și rămâneau întinși până ce venea vreo profesoară, să-i ridice de jos.

Alții se opreau la câte un castronaș, crezând că acolo e locul lor și îmbucau repede câte o lingură de supă. Profesoara le striga:

— Înainte!

Porneau, dar la trei pași mai departe, îmbucau iar o altă lingură și

ciuguleau așa, mereu în treacăt, jumătate din ciorba altora până ce ajungeau la a lor.

În fine, după multă trudă și după strigătele neîncetate de: Haideți înaintel! îi rânduiri pe toți și rugăciunea începu.

Dar cei din urmă, care, ca să se roage, trebuiau să stea cu spatele spre blid, își frângeau gâtul uitându-se cu coada ochiului, ca nu cumva să le ia altul din mâncare, și se rugau așa cu mâinile încrucișate; cu ochii, când spre cer, când spre masă; iar cu gândul tot la mâncărică.

În sfârșit, începură să mănânce. Ce haz aveau! Unul mânca repede cu două lingurițe; altul se îndopa cu mâinile; mulți scoteau fasolea bob cu bob și o băgau în buzunar; alții, dimpotrivă o înfășurau într-un colț al șorțului și o strângeau între mâini ca să o facă cocă.

Erau și câte unii care nu mâncau, ca să se uite după muște. Unii tușeau și stropeau cu orez jur împrejur.

Parcă ar fi fost un coteț cu pui de găină.

Dar era drăgălaș lucru, să vezi nouă șiruri de obrăjele rumene, mai ales fetițele cu părul legat în vârful capului, cu panglicuțe roșii, verzi sau albastre.

O profesoară întreabă pe vreo opt fetițe:

— Unde crește orezul?

Câteși opt deschiseră gura plină de ciorbă și răspunseră cântând:

— Crește în apă.

Profesoara strigă:

— Mâinile sus! Ce frumos fu atunci să vezi atâtea brațe mititele ridicând în sus niște mânușițe albe și roze, care acum vreo câteva luni erau încă în fașă: păreau niște fluturași!

Li se dote apoi recreație și își luară toți coșulețele în care, mamele lor le pusese câte ceva. Ieșiră în grădină și se împrăștiară, scoțând din coș merindele lor, pâine, prune opărite, nițică brânză, un ou răscopt, mere, năut, o aripă de pui. Într-o clipă, toată grădina se umplu de fărâmituri, ca și cum s-ar fi dat de mâncare păsărilor.

Mâncau, care de care mai ciudat. Unii păreau a fi niște iepurași, alții șoricei, pisici care rod, ling, și sug. Un băiețel avea în mână o bucată de franzelă și o freca ușor cu o moșmoană. Fetițele strângeau în mâini firimituri de brânză moale, care țâșneau printre degete ca laptele și le curgeau pe mâneci. Ele nici nu băgau de seamă. Alergau și se întreceau cu coșulețele în dinți, ca niște câțeluși. Unii scobeau un ou răscopt cu o nuielușă, parcă ar fi vrut să găsească în el vreo comoară. Răspândeau jumătate din ou pe jos, apoi culegeau fărâmiță cu fărâmiță, cu o răbdare de ai fi zis că sunt mărgăritare. Pe lângă cei care aveau câte o mâncare mai aleasă, se strângeau câte zece și stăteau cu nasul în jos, uitându-se la coșuleț, parcă ar fi văzut luna în puț.

Erau vreo douăzeci în jurul unui băiețel d-abia săltat de la pământ, care ținea în mână o acadea, și toți se rugau de el, să-i lase să-și frece pâinea de acadea; dar el îi lăsa pe unii, iar celorlalți le da numai degetul să-l sugă.

Venise și mama în grădină și mângâia când pe unul, când pe altul. Mulți se grămădiră pe dansa și stăteau cu ochii în jos, cu buzele întinse cerându-i o sărutare; păreau că se uită la etajul al treilea.

Unul din ei vru să-i dea o felie de portocală din care mușcase, altul, o cojiță de pâine. O fetiță îi dote o frunză. O altă fetiță îi arată foarte serios vârful degetului, unde-și făcuse la o lumânare o arsură, care de-abia se vedea. Îi arătau niște gânganii așa de mici, încât nu știu cum putuseră să le aducă, bucatele de dopuri, năsturei de pe la cămăși, floricele smulse de prin glastre și altele.

În timpul acesta se întâmplau o mulțime de încurcături care făceau pe profesoare, să alerge îngrijorate de la unul la altul. Fetițe care plângeau pentru că nu puteau să desfacă un nod de la batistă, altele care se băteau și se zgâriau cu unghiile pentru două semințe de măr. Un băiețel căzuse cu fața în jos pe un scăunel răsturnat și țipa pentru că nu mai putea să se ridice. Înainte de a pleca, mama luă în brațe pe câte unul, și atunci alergară toți, din toate părțile, ca să-i ia și pe ei. Erau plini pe obraz cu gălbenuș de ouă, cu zaharicale, cu zeamă de portocale. Care mai de care s-o apuce de degete, ca să se uite la inele, să-i scoată lanțul, să-i vadă ceasornicul; altul voia s-o apuce de păr.

— Băgați de seamă! O să vă murdărească rochița, îi ziceau profesoarele.

Dar mamei puțin îi păsa de haine, îi săruta pe toți și aceștia se grămădeau cu brațele întinse, strigându-i:

— Adio! Adio!

Izbutirăm cu greu să ieșim din grădină.

Ei alergară toți și puseră obraji la grilaj, ca s-o vadă trecând! Îi întindeau mânușițele printre drugi, voind să-i mai dea cojițe de pâine, bucățele de brânză, moșmoane, și strigau cu toții:

— Mai vino și mâine!

Mama, trecând, puse încă mâna pe acele sute de mâini întinse ca pe o coroană de trandafiri și ajunse în uliță, plină de firimituri, cu rochia pătată, mototolită, ciufulită, cu mâinile pline de flori și cu ochii plini de lacrimi, mulțumită ca și cum ar fi ieșit de la o serbare. Eram departe și tot se mai auzea ca un ciripit de păsări:

— Adio! Adio! Vino și mâine!

La gimnastică.

Timpul continuând a fi frumos, ni s-a dat voie să facem gimnastică în grădină.

Garrone era ieri în cabinetul directorului, când a venit mama lui Nelli, ca să ceară pentru băiatul ei, să-l scutească de gimnastică.

Fiecare cuvânt o costa mult și vorbea ținând mâna pe capul băiatului ei:

— Nu poate să facă gimnastică, zise ea, directorului.

Dar Nelli se arăta foarte trist de a fi scutit de gimnastică, să nu mai înfrunte și umilința aceasta!...

— O să vezi, mamă, zicea el, să vezi că o să fac și eu ca ceilalți!

Mama se uita la el înduioșată și tăcea, apoi zise cu îndoială:

— Mi-e teamă de camarazii lui. Ar fi vrut să adauge: Să nu-și bată joc de el, dar Nelli răspunse: Nu-mi pasă, și apoi n-am pe Garrone? Mie-mi ajunge să nu râdă el.

Atunci îl lăsară să vină cu noi la gimnastică. Profesorul ne duse la barele verticale, care sunt foarte înalte. Trebuia să ne urcăm până în vârf și să ne ținem drept pe scândura transversală. Derossi și Coretti ajunseră sus ca două maimuțe; chiar și micul Precossi se sui repede, măcar că era împiedicat de haina care-i atârna până la genunchi.

Stardi sufla greu, se roșea ca un curcan și strângea din dinți ca un câine turbat; voia să ajungă sus cu orice preț, chiar de ar fi plesnit. Nobis, când ajunse sus, își luă un aer de împărat. Votini însă, alunecă de două ori, măcar că avea o haină vărgată alb cu albastru, făcută înadins pentru gimnastică. Ca să urcăm mai lesne ne unsesem toți mâinile cu sacâz. Bineînțeles că-l adusese negustorul nostru, Garoffi; ne lua cinci lire pe

pachetel, ca să-i rămână și lui ceva câștig.

Veni rândul lui Garrone. El se urcă mestecând la pâine; n-avea habar, parcă n-ar fi fost nimic; ba cred chiar că ar mai fi dus în spinare și pe unul din noi, așa de tare e acel pui de taur.

După Garrone, iată și Nelli. De-abia îl văzură agățându-se de prăjină cu mâinile lui lungi și subțiri, și unii începură să râdă și să-l ia în batjocură, dar Garrone își încrucișă brațele și aruncă în jurul său o privire, care făgăduia lămurit așa de multe calcavuri, măcar că era profesorul de față, încât toți tăcură ca prin farmec. Nelli începu să se suie. Îi era greu, sărăcuțul; se făcuse roșu la față și răsufă tare: îi curgea nădușeala de pe frunte.

Profesorul zise:

— Dă-te jos! Dar el nu voia; se căznea, se încăpățâna.

Mă așteptam dintr-un minut într-altul, să-l văd căzând grămadă, pe jumătate mort. Sărăcuțul!

Mă gândeam că dacă aș fi fost eu ca el și de m-ar fi văzut mama, ce greu i-ar fi venit! Acest gând mă făcu să-l iubesc și mai mult, și nu știu ce n-aș fi dat ca să izbutească să ajungă până sus. Aș fi voit să-l pot împinge sus, fără ca să ne vadă cineva. În timpul acesta, Garrone, Derossi și Coretti strigau:

— Sus, sus, Nelli! încă o opintea, haide!

Nelli se opinti foarte tare, scoase din piept un* geamăt și ajunse la două palme de scândură.

— Bravo! strigară ceilalți. Haide! încă o opintire!

Și iată-l pe Nelli ajuns la scândură. Toți băătură din palme.

— Bravo! zise profesorul, dar deocamdată ajunge; dă-te jos!

Nelli nu ascultă și vru să ajungă până în vârf, ca ceilalți. După câteva silințe izbuti să-și proptească coastele pe scândură, apoi genunchii și în sfârșit picioarele; după aceea se ridică drept în sus și se uită la noi, gâfâind și zâmbind. Noi băăturăm iarăși din palme, iar el se uită spre stradă. Mă uitai și eu, printre copacii care înconjoară grilajul grădinii și văzui pe mama sa plimbându-se pe trotuar fără să îndrăznească să se uite în sus.

Nelli coborî și toți îl felicitară. Era aprins la față, ochii îi străluceau parcă n-ar mai fi fost el.

La ieșire, când mama sa îl întâmpină și-l sărută îngrijorată întrebându-l:

— Cum a mers, drăguțule! Toți răspunserăm deodată:

— Minunat! S-a suit ca și noi, e destul de țeapăn, știți! E sprinten, face ca și ceilalți.

Să fi văzut bucuria bieteii mame! Voia să ne mulțumească la toți și nu putea. Luă de mână vreo trei-patru, mângâie pe Garrone și plecă, luându-și băiatul de mână. Îi văzurăm depărtându-se iute, vorbind și gesticulând, mulțumiți cum nu-i mai văzuse nimeni.

Profesorul tatălui meu.

Marți, 11.

Ce plimbare frumoasă am făcut ieri cu tata! Iată în ce împrejurare:

Ieri seară la cină, când își citea ziarul, tata strigă deodată cu bucurie și ne zise:

— Și eu, care-l credeam mort de douăzeci de ani! Știți pe profesorul meu din școala primară, bietul Vincenzo Crosetti, iată-l că trăiește încă! E de optzeci și patru de ani! Citesc aici că ministrul i-a acordat medalia

"Bene-Merenti" pentru șaizeci de ani de profesorat. Șaizeci de ani, înțelege-ți voi? Și numai de doi ani nu mai dă lecții! Bietul Crosetti! La Condova, soțul grădinăresei noastre de la vila din Chieri.

Apoi adăugă:

— O să mergem să-l vedem, Enrico!

Toată seara, tata vorbea numai de profesor. Numele profesorului său din clasele primare îi aducea aminte o mulțime de lucruri de când era copil: de camarazii lui, de biata mamă a sa!

— Crosetti! zicea el, parcă-l văd și acum.

Era de patruzeci de ani când îmi dădea mie lecții. Un omuleț, cu spinarea încovoiată, cu ochii vii, nu purta barbă. Înfățișarea lui era aspră, purtarea însă îi era blândă; ne iubea ca un tată, dar nu ne ierta nici o greșeală.

Din țăran ajunsese profesor, după multă muncă și lipsuri. Zdravăn om! Mama îl iubea foarte mult; tata îl privea ca pe un prieten. Dar nu-mi dau seama cum a ajuns el, de la Turin la Condova. Nu o să mai mă cunoască, desigur. Și ce-i cu asta? O să-l cunosc eu! Au trecut patruzeci și patru de ani, Enrico; patruzeci și patru de ani de atunci! Să ne ducem mâine negreșit, să-l vedem.

Ieri dimineață, pe la ora nouă, eram la gară. Aș fi vrut să meargă și Garrone cu noi, dar nu a putut pentru că mama sa era bolnavă.

Era o zi frumoasă de primăvară. Trenul trecea printre câmpiile înverzite. Gardurile erau îmbrăcate numai în flori. Te îmbăta mirosul lor răspândit prin aer. Tata era foarte vesel privind câmpia, și din când în când mă lua de gât și vorbea cu mine ca și cu un prieten. Bietul Crosetti, zicea el, după tatăl meu, el m-a iubit mai mult și mi-a făcut mai mult bine. N-am uitat niciodată sfaturile lui cele bune, precum nici dojenele aspre și drepte, care-mi umpleau ochii de lacrimi. Parcă-l văd și acum, când intra în clasă, cum își pune bastonul într-un colț și își atârna paltonul în cuier, totdeauna în același fel. Cum în toate zilele venea cu aceeași voie bună, totdeauna liniștit și conștiincios, stăruitor și atent, în fiecare zi ai fi zis că-și face lecția pentru întâia dată. Îmi aduc aminte de el, ca și cum l-aș vedea acum, când îmi striga:

— Bottini! Ei, Bottini! Arătătorul și degetul mijlociu pe condei. Mult s-o fi schimbat în patruzeci de ani!

Îndată ce ajunserăm la Condova, ne duserăm la grădinăreasa de la vila din Chieri. Ea ține o prăvălioară în cătunul acela. O găsirăm îngrijindu-și de copii. Ne primi cu toată inima și ne spuse că bărbatul său trebuie să se întoarcă foarte de curând din Grecia, unde a plecat de trei ani pentru o lucrare. Ne vorbea și de fetița ei, care e în institutul de surdo-muți din Turin; apoi ne arată calea, ca să mergem la profesor, căci e cunoscut de toți. Ieșirăm din sat și apucarăm pe o cărare ce trece printr-o livadă smălțată cu floricele.

Tata nu mai rostea nici un cuvânt. Părea cufundat în amintirile sale. Zâmbea din când în când și uneori clătina din cap.

Deodată se opri și zise:

— Iată-l. Nu știu ce aș zice, dacă n-ar fi el. Venea spre noi pe cărare, un moșneag mic de stat, cu barba albă, cu o pălărie cu marginile mari și se sprijinea într-un toiag. Picioarele i se clătinau și mâinile îi tremurau.

— El e! zise tata, grăbindu-și pașii. Când ajunserăm în dreptul lui, ne oprirăm. Moșneagul se opri și el, și se uită lung la tata. Fața îi era încă tânără și ochii vii îi străluceau în cap.

— Dumneata ești profesorul Vincenzo Crosetti? întreabă tata, salutându-l.

Moșneagul își scoase și el pălăria și răspunse cu glas tremurător, dar

sigur:

— Eu sunt!

— Așadar, zise tata, luându-l de mână, dă voie vechiului dumitale elev, să-ți strângă mâna și să te întrebe ce mai faci? Am venit înadins din Turin, ca să te văd.

Bătrânul se uită câțva timp la dânsul, cu mirare, apoi îi zise:

— Îmi face prea multă cinste... Nu știu... Când ai fost elevul meu? Te rog... Numele dumitale?

Tata își spuse numele Alberto Bottini, precum și anul în care a urmat la școală, la dânsul, și unde. Apoi adăugă:

— Dumneata nu mai îți aduci aminte de mine, și e foarte firesc, dar eu te țin așa de bine minte!

Profesorul își plecă ușor capul, se uită în pământ, cugetă și rosti de vreo trei ori numele tatii, care în timpul acesta se uita la dânsul zâmbind.

Deodată, bătrânul ridică fruntea și zise încet:

— Alberto Bottini? Fiul inginerului Bottini? Acela care locuia în piața Consolată?

— Tocmai așa, răspunse tata, întinzându-i mâinile.

— Așadar, zise moșneagul, îmi dai voie, nu e așa, îmi dai voie... domnul meu, și, înălțându-se, îmbrățișă pe tata. Capul său alb de abia ajungea la umărul tatii, care își plecă obrazul pe fruntea lui.

În câteva minute ajunserăm la o curte ce se întindea în fața unei căsuțe cu două uși.

Profesorul deschise o ușă și ne pofti într-o odaie. Odaia avea pereții văruiți. Într-un colț se afla un pat de lemn, învelit cu un macat alb, cadrilat cu albastru. În alt colț, lângă fereastră, era o măsuță și o poliță cu cărți, patru scaune, o hartă geografică atârnată de un perete.

În casă mirosea a mere. Ne așezarăm câteșitrei. Tata și profesorul se uitară câțva timp unul la altul în tăcere.

— Bottini! zise încet, profesorul, uitându-se în jos, la pardoseala de cărămidă pătrată a odăii din care soarele făcea un joc de șah. Da, îmi aduc aminte foarte bine. Mama dumitale era o doamnă foarte bună! Dumneata, în cel dintâi an de învățătură, ai stat câțva timp în banca întâi din stânga, lângă fereastră. Vezi ce bine mi-aduc aminte? Parcă am și acum dinaintea ochilor părul d-tale cărlionțat. După aceea rămase puțin pe gânduri. Erai un băiat vioi; ba cam prea vioi! În al doilea an ai fost bolnav rău de anghină. Mi-aduc aminte când ai venit iar la școală, slab și învelit într-un tartan. Sunt patruzeci de ani de atunci; nu e așa? Îți mulțumesc din toată inima, că ți-ai adus aminte de profesorul dumitale. Au mai venit mulți din foștii mei elevi să mă vadă, anii trecuți: un colonel, preoți, o mulțime de domni.

Întrebă pe tata ce ocupație are. După ce-i răspunse tata, el zise;

— Mă bucur, mă bucur din suflet. Îți mulțumesc. De vreo câțva timp nu mai văd pe nimeni și mi-e teamă să nu fii dumneata cel din urmă oaspete al meu.

— Ce spui dumneata! zise tata. Ești bine de tot, încă verde. Nu trebuie să vorbești astfel.

— Nu, nu! răspunse profesorul. Uite! Și-i arată cum îi tremurau mâinile. Este un semn rău, crede-mă. Sunt trei ani de când m-a apucat această infirmitate; dădeam încă lecții. La început n-am ținut seamă; credeam că o să fie ceva trecător. Dimpotrivă, râul se ținea una; merse tot crescând, și veni ziua când nu mai putui să scriu. Ce zi, Doamne! întâia dată când făcui o pată pe caietul unui școlar, fu o lovitură cumplită pentru mine. Stăruii încă o bucată de vreme. În sfârșit, nu o mai putui duce. După șazeci de ani de profesorat, fui silit să părăsesc: școala, școlarii și

munca. A fost un trist lucru pentru mine, foarte trist. În ziua când dădai cea din urmă lecție mă însoțiră toți până acasă, mă sărbătoriră, dar eu eram foarte trist. Pricepeam că viața mea era pe sfârșite. Cu un an înainte îmi pierdusem soția și pe scumpul meu fiu, singurul ce-l aveam. Nu-mi mai rămân decât doi nepoți săteni. Acum trăiesc din câteva sute de lire pensie. Nu mai fac nimic. Zilele îmi par sfârșite. Singura mea îndeletnicire e să răsfoiesc cărțile de școală, niște culegeri dăruite. Iată-le aici, zise el, arătând toată mica lui bibliotecă, aici sunt amintirile mele, tot trecutul meu... Nu mi-a mai rămas altceva pe lume.

Pe urmă, adăugă cu o voce înveselită: Ai să te minunezi, domnule Bottini!

Se sculă și, apropiindu-se de masă, deschise un sertar în care erau o mulțime de pachete mici, toate legate cu câte o sforăică și pe fiecare pachetel era scris un nume și un an. După ce căută puțin, luă unul, îl desfăcu, răsfoi mai multe hârtii și scoase o foaie îngălbenită de timp pe care o dete tatii. Era o lucrare de clasă, veche de patruzeci de ani. Pe plic era scris: *Albert Bottini, Dictando, 3 aprilie, 1838*. Tata își recunoscuse îndată scrisul lui apăsător de când era copil, și începu să citească zâmbind.

Dar deodată ochii i se umplură de lacrimi. Mă sculai și îl întrebai ce are. El mă apucă de umeri și-mi zise:

— Uită-te la pagina asta. Vezi? Sunt îndreptări făcute de biata mama. Îmi îngroșă totdeauna pe *t* și pe *l*. Cele din urmă rânduri sunt toate scrise de ea. Imita foarte bine scrisul meu, astfel că dacă eram obosit și-mi era somn, sfârșea dânsa pagina în locul meu. Sfânta mea măicuță!

Ridică încet caietul și sărută pagina.

— Iată! zise profesorul, arătând alte pachete, iată amintirile mele! În fiecare an am pus deoparte câte o lucrare scrisă de-a fiecăruia din școlarii mei și toate sunt aranjate după număr. Adeseori le răsfoiesc așa și citesc un rând de aici, unul de colea și astfel îmi trec pe dinainte atâtea și atâtea lucruri! Mi se pare că trăiesc iar trecutul. Câți elevi am mai avut și eu! Închid ochii și văd pe rând clasă după clasă, sute și sute de băieți, și cine știe câți dintre ei vor fi murit! De mulți îmi aduc aminte foarte bine. Îmi aduc aminte de cei mai buni și de cei mai răi; cei care mi-au pricinuit multe mulțumiri și de cei care m-au necăjit rău; căci, de! Am avut și șerpi, se înțelege, într-un număr așa de mare de băieți! Acum, înțelegi, este ca și cum aș fi în altă lume, de aceea îi iubesc pe toți deopotrivă.

Se așeză iar pe scaun, ținându-mi o mână în mâinile sale.

— De mine nu-ți aduci aminte să fi făcut vreo ștrengărie? îl întreabă tata zâmbind.

— De dumneata? răspunse moșneagul, zâmbind și el. Nu în clipa aceasta nu! Dar asta nu înseamnă că n-ai făcut nici una. Dta judecai bine, erai destul de serios pentru vârsta ce aveai. Îmi aduc aminte ce mult te iubea mama dumitale... Dar ce bun ești că ai venit să mă vezi. Cum ți-ai putut lăsa afacerile, ca să vii la sârmanul dumitale profesor?

— Să-ți spun, domnule Crosetti! răspunse tata. Mi-aduc aminte când biata mama m-a adus întâia oară la școală, la dumneata. Biata mama se despărțea pentru întâia dată de mine și trebuia să mă lase două ore dus de-acasă, lăsat pe alte mâini decât ale tatii: pe mâinile unei persoane necunoscute. Pentru acea ființă dulce, intrarea mea în școală era ca și intrarea în lume: un lung șir de despărțiri trebuincioase, dar dureroase; era societatea care îi răpea pe fiul ei pentru întâia oară, ca să nu i-l mai înapoieze niciodată în întregime. Era emoționată; și eu, asemenea. Când mă încredințai dumitale, vocea îi tremura și-mi făcu semn din cap încă o dată din pragul ușii, cu ochii plini de lacrimi. Dumneata, tocmai în acel minut i-ai făcut un semn, ducându-ți mâna la piept, parcă ar fi voit să-i

zici: Doamnă, ai încredere în minel!

Acel semn, acea privire prin care eu băgai de seamă, că dumneata înțeleseseși totul, nu le-am uitat niciodată, mi-au rămas totdeauna întipărite în inimă. Acea amintire m-a făcut să plec din Turin, și iată-mă spunându-ți, după patruzeci și patru de ani: Mulțumesc, scumpul meu profesor!

Profesorul nu răspunse, îmi mângâia când părul, când fruntea, cu mâna lui care tremura, și parcă tremura din ce în ce mai tare.

Tata se uita lung la pereții goi, la patul acela sărac: o bucată de pâine și o sticlă cu untdelemn se aflau pe fereastră; înțelegeam că-și zice: Bietul om! După șaizeci de ani de muncă, asta îi este răsplata?

Dar bietul bătrân părea mulțumit. El reîncepu a vorbi cu vioiciune de familia noastră, de alți profesori din timpul acela și de camarazii de clasă ai tatii, dintre care de unii își aducea aminte, iar de alții nu.

Tata îi întrerupse vorba și-l rugă să se coboare în sat, ca să prânzească împreună cu noi. El răspunse:

— Mulțumes, mulțumesc! însă prea nehotărât.

Tata îl luă de mână și-l rugă iarăși.

— Dar cum o să mănânc, zise profesorul, cu mâinile astea, care tremură ca frunza? E o pedeapsă: și pentru mine și pentru ceilalți!

— O să te ajutăm noi, domnule, răspunse tata.

Atunci primi, dând din cap și zâmbind. Frumoasă zi e azi! zise bătrânul, închizând ușa.

— Frumoasă zi, domnule Bottini! Te încredințez că o să-mi aduc aminte cât voi mai trăi.

Tata dete brațul profesorului; acesta mă luă de mână și coborârăm pe cărare. Întâlnirăm două fete desculțe, care mânau vitele; și un băiețel, care trecu alergând cu o sarcină de paie în spinare. Profesorul ne spuse că erau două eleve și un elev din clasa a II-a, care dimineața mânau vitele la pășune și lucrau câmpul desculți, iar spre seară își puneau ghetele și se duceau la școală. Era pe la amiază. Nu mai întâlnirăm pe nimeni. În câteva minute ajunserăm la birt, ne așezarăm în jurul unei mese mari, puserăm pe profesor între noi și începurăm îndată să mâncăm. Birtul era tăcut ca o mănăstire. Profesorul era foarte vesel și bucuria îi mărea tremuratul mâinilor. De-abia putea să mănânce.

Tata îi tăia carnea, îi rupea pâinea, îi puneu sare pe taler. Ca să bea, trebuia să-și țină paharul cu amândouă mâinile și își lovea dinții de marginea paharului. Dar vorbea mereu cu căldură: de cărțile de citire, de pe vremea când era tânăr, de programele de pe atunci, de laudele ce îi aduceau inspectorii, de regulamentele din anii cei din urmă și pe toate le spunea cu fața senină, ceva mai roșie, dar cu glas voios ca de tânăr. Și tata îl privea, cu aceeași privire cu care se uita uneori la mine.

Profesorul își vărsă vin pe piept, tata se ridică și-l șterse cu șervetul.

— Dar, domnule, nu-ți dau voie, zise el, răsând.

Spunea cuvinte latinești. În cele din urmă ridică paharul care-i juca în mână și zise foarte serios:

— În sănătatea dumitale, domnule inginer, în a copiilor și în memoria duioasei dumitale mame!

— În sănătatea dumitale, bunul meu profesor! răspunse tata, strângându-i mâna.

În fundul odăii era birtașul și câțiva străini, care se uitau surâzând ca și cum ar fi fost mulțumiți de sărbătoarea ce se făcea învățătorului din comuna lor.

Pe la ora două și mai bine ieșirăm, și profesorul vru să ne însoțească până la stația drumului de fier.

Tata îi dădu iarăși brațul și el mă luă de mână; eu îi duceam bastonul.

Oamenii se opreau în drum, ca să se uite, pentru că toți îl cunoșteau; unii îl și salutau. Pe la jumătatea drumului auzirăm de la o fereastră mai multe glasuri de copii care citeau împreună cu glas tare silabisind. Bătrânul se opri, parcă se întristase.

— Iată, domnule Bottini, zise el, ceea ce mă mânănește. Să auzi voci de băieți în școală și eu să nu mai fiu cu ei, să știu că este un altul în locul meu! Am auzit șaiszeci de ani de-a rândul muzica aceasta și-mi intrase în fire. Acum sunt fără familie, nu mai am copii!

— Nu, domnule, zise tata, reluându-și drumul, dumneata ai mulți copii împrăștiați în lume, care-și aduc aminte de dumneata, cum mi-am adus aminte eu, totdeauna.

— Nu, nu, răspunse profesorul, cu întristare; nu mai am școală, nu mai am copii; și fără copii nu o să mai pot trăi. O să-mi vină în curând ceasul.

— Nu mai spune asta, domnule, nu te mai gândi așa; răspunse tata. Oricum, dumneata ai făcut mult bine! Ți-ai încredințat viața într-un chip atât de nobil!

Bătrânul profesor își plecă un moment capul său cel alb pe umerii tatii și mă strânse de mână. Intraserăm în gară. Trenul era gata să plece.

— Rămas bun, domnule! îi zise tata, sărutându-l pe amândoi obraji.

— Adio, mulțumesc! răspunse profesorul, strângând tare mâna tatii.

Pe urmă îl sărutai și eu, și simții că obrazul îi era ud de lacrimi. Tata mă împinse în vagon, și, în momentul când se urca, smulse repede din mâinile profesorului bastonul cel gros și îl dete în schimb pe al său, cu mânerul de argint, cu inițialele sale gravate, strigându-i:

— Ține-l, ca să-ți aduci aminte de mine.

Bătrânul încercă să i-l înapoieze și să-și ia înapoi pe al său, dar tata intrase în vagon și închisese ușa.

— Adio, bunul meu profesor!

— Adio, fiul meu, răspunse profesorul în momentul când trenul se punea în mișcare. Dumnezeu să te binecuvânteze pentru mângâierea ce ai adus unui sărman bătrân.

— La revedere! strigă tata, cu vocea înăbușită de emoție.

Profesorul clătină din cap, ca și cum ar fi zis: nu o să ne mai vedem.

— Da, da, repetă tata, la revedere!

El răspunse ridicând mâna spre cer:

— Acolo, sus! Și dispăru din ochii noștri cu mâna ridicată și cu privirea spre cer.

Convalescență.

Joi, 20.

Cine mi-ar fi spus, când mă întorceam cu tatăl meu așa de voios de la acea frumoasă plimbare, că zece zile n-o să mai văd: nici verdeață, nici cer! Am fost foarte greu bolnav; pe moarte! Auzeam pe mama plângând, vedeam pe tata galben, cu fața pierdută, când se uita lung la mine. Surioara mea, Silvia, vobea încet cu fratele meu. Doctorul era veșnic lângă mine și-mi spunea lucruri pe care nu le pricepeam.

Era cât pe-aici să-mi iau ziua bună de la toți! Vai, biata mama! De vreo câteva zile, cele mai grele din boala mea, nici că-mi aduc aminte de ceva; a fost ca un vis încurcat și întunecat.

Mi se pare că am văzut lângă patul meu pe profesoara mea cea bună

din clasa I primară, care se silea să-și înăbușe tusea cu batista, ca să nu mă supere. Ca prin vis mi-aduc aminte de profesorul meu, când s-a aplecat să mă sărute și m-a cam înțepat pe obraz cu barba. Am văzut trecând ca prin ceață capul roșu al lui Crossi, cărliontii bălai ai lui Derossi, pe Calabrezul îmbrăcat în negru și pe Garrone, care-mi aduse o mandarină și fugi repede, pentru că și mama lui era rău bolnavă.

Pe urmă mă sculai ca după un somn greu și pricepui că mi-era mai bine, fiindcă vedeam pe mama și pe tata, că zâmbeau, și auzeam pe Silvia, cântând încet. Ah! Ce vis urât a fost! Pe urmă începui să merg din zi în zi mai bine.

A venit și Zidărașul. El m-a făcut să râd pentru întâia oară cu strâmbătura lui ca "botul de iepure" și parcă o face și mai bine acum de când i s-a tras puțin obrazul de boală. Mititelul! A venit Coretti, a venit Garoffi și mi-a dăruit două bilete de la loteria ce făcuse cu un cuțitaș cu cinci limbi pe care l-a cumpărat din strada Bertola. Apoi, ieri, tocmai când dormeam a venit Precossi și și-a pus obrăjelul pe mâna mea, fără să mă deștepte. Venea de la fierăria tatălui său, și, fiind cu figura încă plină de praf de cărbuni, mi-a înnegrit mâneca halatului. Nu pot să spun ce mare plăcere mi-a făcut când m-am deșteptat și am văzut acea urmă a vizitei sale.

Cum au înverzit copacii în aceste puține zile! Și ce necaz îmi e când mă duce tata, la fereastră, ca să privesc puțin, și văd cum aleargă băieții la școală cu cărțile la subțioară.

Dar peste puțin o să mă întorc și eu. Sunt atât de nerăbdător, să-i văd iar pe toți băieții, să văd banca mea, grădina, străzile; să aflu tot ce s-a întâmplat în acest timp; să mă așez iar la cărțile și la caietele mele; mi se pare un an de când nu le-am mai văzut! Biata mama, ce mult a slăbit și cum s-a tras la față! Bietul tata, ce obosit e! Și drăguții mei camarazi care au venit să mă vadă, cum umblau în vârful degetelor și mă sărutau pe frunte! Îmi pare rău, când mă gândesc că într-o zi o să ne despărțim. Cu Derossi și cu vreo câțiva, o să urmărim studiile împreună, poate, dar toți ceilalți? Când vom sfârși clasa a IV-a, adio, n-o să ne mai vedem; n-o să mai văd lângă patul meu, când voi fi bolnav; nici pe Garrone, nici pe Precossi, nici pe Coretti! Ce rău îmi pare! Așa de buni băieți și buni camarazi, să nu-i mai văd eu, niciodată.

Prieteni muncitori.

Joi, 20.

Și de ce nu o să-i vezi niciodată, Enrico? Aceasta depinde numai de tine. Când vei sfârși clasa a IV-a, tu vei trece la gimnaziu și ei se vor face muncitori, dar poate să rămâneți multă vreme în același oraș. Și pentru ce nu v-ați mai vedea? Când vei fi la universitate sau la liceu, o să te duci să-i vezi în prăvăliile sau atelierile lor, și ce mult o să te bucuri când vei vedea pe tovarășii tăi din copilărie, bărbați, la lucru. Aș vrea să știu de ce nu te-ai duce pe la Coretti și pe la Precossi, oriunde s-ar afla ei? Ba o să te duci, o să petreci ceasuri întregi cu ei, și o să vezi, când vei începe a cunoaște viața și lumea, câte mai ai să înveți de la dânsii: lucruri pe care nimeni n-ar putea să ți le spună, asupra meșteșugului lor, asupra societății și țării tale.

Află deasemenea, că dacă nu vei păstra aceste prietenii, va fi greu să mai faci alte legături pe viitor; vreau să zic prietenii din afară de societatea din care faci parte și astfel o să trăiești numai într-o societate și omul care trăiește numai într-o societate, e ca cel care citește numai într-o carte. Hotărăște-te deci, chiar de pe acum, să păstrezi pe prietenii tăi cei buni,

chiar și după ce vă veți fi despărțit, să-i vezi pe ei mai cu drag, tocmai pentru că sunt fii de muncitori. Ascultă-mă bine: cei din clasele de sus sunt ofițerii: muncitorii sunt soldații muncii; dar în societate, ca și în armată, nu numai că soldatul nu e mai prejos de ofițer, pentru că noblețea stă în valoarea omului, iar nu în rang; în muncă, iar nu în câștig; meritul soldatului și al muncitorului e chiar mult mai mare, fiindcă trag mai puțin profit din munca lor. Iubește dar și respectă, mai presus de toți, pe camarazii tăi, pe fii soldaților muncii; cinstește în ei ostenele și jertfele părinților; disprețuiește deosebiri de soartă și de clasă, deosebiri după care numai oamenii de nimic își formează sentimentele și politețea lor; gândește-te că din vinele țăranilor și ale muncitorilor de prin ateliere a curs sângele binecuvântat care ne-a mântuit patria. Iubește pe Garrone, iubește pe Precossi, iubește pe Coretti, iubește pe Zidărașul tău: care ascund în piepturile lor de mici muncitori, inimi de prinți, și jură-ți ție însuși, că nici o schimbare a soartei nu va putea smulge aceste sfinte prietenii din copilărie, din inima ta. Jură-mi că dacă după patruzeci de ani, trecând pe la o stație de drum de fier, vei recunoaște sub hainele unui mașinist pe vechiul tău prieten, Garrone, cu obrazul înnegrit de fum... O! Nu, n-am nevoie să juri... sunt sigur că îl vei îmbrățișa chiar de vei fi senator al regatului.

Tatăl tău.

Mama lui Garrone.
Sâmbătă, 29.

Îndată ce mă întorsei la școală, auzii o veste tristă. De multe zile, Garrone nu ma venea pentru că mama sa era rău bolnavă și sâmbătă seara, ea își dăduse sufletul. Ieri de dimineață, îndată ce intră profesorul în clasă, ne zise:

— Sărmanului Garrone i s-a întâmplat cea mai mare nenorocire ce poate izbi pe un copil. A murit mama lui. Măine, bietul băiat o să vină la școală. Vă rog, băieți, să respectați grozava durere ce îi sfâșie inima. Când va intra, salutați-l serios și prietenește, nici unul să nu glumească, nici unul să nu râdă cu el; vă rog!

Azi de dimineață, puțin mai târziu decât ceilalți, intră Garrone. Mi se rupse inima, când îl văzui. Era tras la față, avea ochii roșii și abia se ținea pe picioare: parcă ar fi fost bolnav de o lună de zile. Nu l-ai mai fi cunoscut. Era îmbrăcat în negru din cap până în picioare. Ce milă ne era de el! Nici unul nu crâcni, toți ne uitarăm la dânsul. Cum intră și văzu iarăși clasa de unde mama sa venea să-l ia mai în fiecare zi, banca aceea pe care ea se plecase de atâtea ori în zilele de examen, ca să-i dea cele din urmă povețe și unde el se gândise de atâtea ori la dânsa, nerăbdător de a alerga întru întâmpinarea ei, izbucni într-un hohot de plâns disperat. Profesorul îl luă lângă sine, îl îmbrățișă și-i zise:

— Plângi băiete; dar fă-ți inimă. Mama ta nu mai e aici, dar te vede, te iubește încă; tot trăiește lângă tine și într-o zi o s-o revezi, pentru că ești un suflet bun și cinstit ca și dânsa. Fă-ți inimă!

După ce zise aceasta, îl aduse în bancă, lângă mine. Nu îndrăzneam să mă uit la el. Garrone își scoase caietele și cărțile, pe care nu le deschisese de mai multe zile, și deschizând cartea de citire, unde e o gravură care reprezintă o mamă cu fiul ei de mână, izbucni iarăși în plâns, și își plecă ușor capul pe braț.

Profesorul ne făcu semn, să-l lăsăm să stea așa și începu lecția. Eu aș fi vrut să-i spun ceva, dar nu știam ce. Îl atinsei cu mâna și îi șoptii la ureche:

— Nu mai plânge, Garrone dragă!

El nu răspunse și, fără să-și ridice capul de pe bancă, își puse mâna lui într-a mea și o ținu așa. La ieșire nu-i vorbi nimeni; toți trecură pe lângă el cu respect și în tăcere. Văzui că mă așteaptă mama și alergai s-o îmbrățișez; dar ea mă respinse și se uită la Garrone. Deocamdată nu înțelesei de ce, dar băgai de seamă că Garrone, singur de o parte, se uită la mine cu o privire de o întristare nespusă, parcă ar fi zis:

Tu îmbrățișezi pe mama ta; eu n-o s-o mai îmbrățișez pe a mea! Tu ai încă pe a ta; a mea a murit! și atunci pricepui pentru ce mama mă respinsese. Ieșii cu dânsa, dar nu o luai de mână.

Giuseppe Mazzini.
Sâmbătă, 29.

Garrone a venit și azi după-amiază la școală, tot galben la față și cu ochii umflați de plâns. Abia s-a uitat la micile daruri ce-i pusesem pe bancă, la locul său, ca să-l mai mângâiem. Profesorul adusese o pagină dintr-o carte, ca să i-o citească, să-l facă să mai prindă inimă, să-i mai aline durerea.

Mai întâi, el ne înștiință că mâine trebuie să ne ducem toți, punct la douăsprezece, la primărie, ca să fim față, când se va da medalia de "Virtute cetățenească" unui băiat care a scăpat pe un copil ce era să se înece în Pad; și că luni o să ne dicteze descrierea serbării, în locul povestirii lunare. Pe urmă se întoarse către Garrone, care stătea cu capul plecat, și-i zise:

— Garrone, ia silește-te să scrii și tu ce voi dicta.

Toți ne luarăm condeiele. Profesorul dictă:

Mazzini, născut în Genova la 1805, a murit în Pisa la 1872. A fost un mare suflet de patriot, un mare scriitor, cel dintâi apostol și inspirator al revoluției italiene. Din cauza iubirii sale de patrie, el a trăit patruzeci de ani, sărac, exilat, persecutat, rătăcitor și totdeauna nestrămutat în principiile și ideile sale. Mazzini, care adora pe mama sa și care moștenise de la ea tot ce avea mai curat și mai nobil în sufletul său curajos și distins, scria astfel unui bun prieten al său, ca să-l mângâie pentru cea mai mare din nenorociri. Iată pe scurt cuvintele lui:

"Prietene, tu n-o să mai vezi pe mama ta pe acest pământ. Acesta e groaznicul adevăr. Eu nu vin pe la tine, pentru că durerea ta e una din acele dureri solemne și sfinte care trebuiesc înfrânte prin ele înșile. Înțelegi ceea ce vreau să zic prin cuvintele: Trebuie să învingem durerea! Să învingem ceea ce durerea are mai puțin sfânt, mai puțin curat, ceea ce în loc de a îmblânzi sufletul, îl slăbește și-l înjosește.

Dar cealaltă parte a durerii, partea cea mai nobilă, aceea care mărește și înalță sufletul, aceea ce trebuie să rămână cu tine, să nu te părăsească niciodată. Aici, pe pământ, nimic nu înlocuiește o mamă bună.

În durerile și în mângâierile pe care viața ți le mai poate da, tu tot n-o s-o uiți niciodată. Dar trebuie să-ți aduci aminte de ea, să o iubești, să te mâhnești de moartea ei într-un chip demn de dânsa. Prietene, ascultă-mă! Moartea nu există, nu e nimic! Nici nu se poate înțelege. Viața e viață și urmează legea vieții: progresul.

Aveai ieri o mamă pe pământ, azi ai un înger într-altă lume. Tot ce e bun trăiește și după viața pământească, mărit în putere. Așa e și cu dragostea mamei tale. Ea, acum te iubește mai mult decât odinioară.

Și tu ești mai responsabil de faptele tale față de dânsa, de cum erai mai înainte. De la tine, de la faptele tale: atârnă acum ca să o întâlnești, să

o vezi într-o altă existență. Trebuie dar ca, pentru dragostea și respectul ce ai purtat mamei tale, să devii și mai bun, ca să o bucuri. Trebuie deci, de aici înainte, la orice faptă a ta, să te întrebi:

Ar încuviința-o mama? Trecerea ei într-altă lume ți-a procurat un înger păzitor către care trebuie să îndrepti orice rugăciune a ta. Fii curajos și bun; împotrivește-te durerii disperate și de rând; dobândește liniștea pe care o au numai sufletele mari, în suferințele adânci! Iată ceea ce cere dânsa, de la tine!

— Garrone, adăugă profesorul, fii cu inimă și liniștit, iată ceea ce cere ea, de la tine! Înțelegeți?

Garrone făcu din cap, semn că da; și în timpul acesta lacrimile îi curgeau șiroaie: pe față, pe mâini, pe caiet și pe bancă.

Virtutea cetățenească.
(*Povestire lunară*).

La orele douăsprezece punct, eram toți cu profesorul dinaintea primăriei, ca să vedem cum se dă medalia "Virtutea cetățenească", unui copil care scăpase pe un camarad al său din Pad, unde era să se înece. Un steag mare tricolor fâlfâia pe balconul fațadei.

Intrarăm în curtea primăriei. Era înțesată de lume. Văzurăm în fundul curții o masă învelită cu postav roșu, hârtii deasupra, și, în jurul mesei, un rând de fotolii poleite, pentru primar și pentru consilieri.

În dosul fotoliilor erau ușierii primăriei, îmbrăcați în tunici albastre și cu ciorapi albi. La dreapta, în curte, se afla rânduită în șir, o companie din garda municipală. Soldații din acea companie aveau multe decorații. Alături de ei era o companie de grăniceri. În partea cealaltă erau pomperi în uniformă de sărbătoare și mulți soldați, care veniseră acolo numai ca să privească; vânători, călărași, tunari.

Apoi jur împrejur, răspândiți prin curte, erau: domni, oameni din popor, câțiva ofițeri, doamne și copii, care se înghesuiau unii într-alții. Noi ne rânduirăm într-un colț, unde mai erau și alți mulți copii de pe la alte școli, cu profesorii lor. Lângă noi se afla o ceată de băieți din popor, cam de la zece până la optsprezece ani, care râdeau și vorbeau tare; se înțelegea că erau toți din suburbia Pad-ului, camarazi sau cunoscuți de-ai băiatului care urma să primească medalia.

De la ferestrele de sus priveau slujbași de-ai primăriei. Balconul bibliotecii era înțesat de lume. În balconul din față, deasupra gangului, erau o mulțime de fete din școlile publice și multe din *Institutul fîicelor de militari*, cu frumoasele lor vâluri albastre. Te-ai fi crezut la un teatru. Toți vorbeau cu veselie, uitându-se din când în când spre masa cu postavul roșu, să vadă dacă nimeni nu venise încă. Muzica militară cânta în fund, sub gang. Razele soarelui înălbeau zidurile. Era foarte frumos!

Deodată, toți din curte, din balcoane, de pe la ferestre, începură să bată din palme.

Mă ridicai în vârful picioarelor, ca să văd. Mulțimea ce stătea la spatele mesei, se despărțise și făcuse loc, ca să treacă un bărbat și o femeie. Aceștia înaintară. Bărbatul era tatăl său, un zidar, în haine de sărbătoare. Femeia, mama lui mică și blondă, purta o rochie neagră. Băiatul, bălai și mititel, era îmbrăcat cu o hăinuță cenușie.

Văzând atâta lume și auzind zgomotul aplauzelor, rămaseră câteșitrei înmărmuriți; nu mai îndrăzneau: nici să se uite, nici să se miște.

Un șuier de la primărie îi împinse lângă masă, spre dreapta. Lumea

tăcu câțva timp, apoi izbucni în aplauze din toate părțile.

Băiatul se uită la ferestre, apoi la balconul *fiicelor de militari*. El își ținea în mână pălăria, parcă nu știa unde se află. Mi se păru că seamănă puțin la față cu Coretti, dar e ceva mai roșu. Tatăl său și mama sa țineau ochii îndreptați spre masă.

Toți băieții din suburbia Padului, care stăteau lângă noi, ieșeau din rând, înaintau cât puteau, ca să facă semne camaradului lor, și-l chemau încet pe nume:

— Gino! Gino! Ginetto!

Tot chemându-l mereu, fură auziți. Băiatul se uită la ei și-și duse pălăria la gură, ca să-și ascundă zâmbetul.

La un moment dat, toți soldații prezentară armele. Intră primarul, însoțit de mai mulți domni.

Primarul, cu părul cărunț de tot, cu o eșarfă tricoloră la brâu, se apropie de masă și stătu în picioare. Toți ceilalți stăteau la spatele lui și pe alături.

Muzica încetă de a cânta. Primarul făcu un semn. Toți tăcură și el începu să vorbească. Cele dintâi cuvinte nu le auzii bine, dar înțelesei că povestea fapta băiatului. Mai pe urmă însă, glasul său se întări și se răspândi prin toată curtea așa de limpede și de sonor, încât nu mai pierdui nici o vorbă:

— Când băiatul văzu de pe mal, că tovarășul său se zbătea în apă, cuprins de frica morții, azvârli hainele de pe el și, fără să se gândească măcar o clipă la pericolul în care se expunea, alergă spre râu. Toți îi strigară: O să te îneci! El nu răspunse. Vioră să-l oprească; el se zvârcoli și le scăpă din mâini. Îl chemară pe nume; el și intrase în apă. Apele erau umflate, primejdia era mare chiar pentru bărbat. Dar el se aruncă înaintea morții cu toată puterea micului său corp și a inimii sale cele mari. Ajunse, prinse la timp pe nenorocitul care se duse la fund și-l scoase afară. Se luptă cu furie împotriva valurilor care tindeau să-i înghită pe amândoi; se luptă chiar cu tovarășul său, care era să-l afunde și pe el. De mai multe ori dispăru și reveni deasupra apei, într-o luptă disperată, stăruind fără preget în sfântul său scop, nu ca un băiat care vrea să scape pe un alt băiat, ci ca un bărbat, ca un tată, care se luptă ca să scape pe fiul său, care e viața și singura lui speranță.

În fine, Dumnezeu nu îngădui ca o faptă așa de mărinimoasă să fie zadarnică. Băiatul răpi victima uriașului râu, o aduse la mal și îi dădu împreună cu alții, cele dintâi ajutoare. După aceea se duse acasă singur și liniștit, ca să-și povestească fapta părinților săi, ca un lucru foarte simplu. Domnilor! Mare și vrednic de respect este curajul la un bărbat. Dar la un copil, în care nu poate fi nici o bănuială de ambiție și de interes, la un copil care e nevoit să dezvolte cu atât mai multă îndrăzneală, cu cât lipsesc puterile, la un copil căruia nu-i cerem nimic, care n-are nici o îndatorire, care ne pare destul de bun și nobil numai când recunoaște și înțelege sacrificiile altuia, fără ca el să le îndeplinească; la acela bărbăția este un lucru dumnezeiesc.

Nu voi mai spune altceva nimic, domnilor. Nu vreau să încarc cu laude de prisos o mărinimie așa de simplă. Iată-l! Aici în fața voastră stă mântuitorul viteaz și generos. Soldați, salutați-l ca pe un frate! Mame, binecuvântați-l ca pe un fiu! Copii, aduceți-vă aminte de numele lui, întipăriți-vă în minte chipul lui, ca să nu se mai șteargă niciodată din inima voastră! Vino aici băiete! Te decorez în numele regelui Italiei cu medalia "Virtutea cetățenească".

Un "să trăiască", izbucni deodată și răsună împrejurul palatului primăriei.

Primarul luă de pe masă medalia și o prinse pe pieptul băiatului. După aceea îl îmbrățișă și îl sărută. Mama sa își duse mâna la ochi, tatăl își plecase capul pe piept. Primarul le strânse mâna la amândoi și luând decretul decorației, legat cu panglică, îl dete mamei.

Îndată apoi se întoarse către băiat și-i zise:

— Amintirea acestei zile atât de glorioase pentru tine, atât de fericită pentru tatăl tău și pentru mama ta, să te țină în toată viața pe calea virtuții și a onoarei. Rămas bun!

Primarul ieși, muzica începu a cânta și totul părea sfârșit, când compania de pompieri se despărți și lăsă să treacă un băiețel de vreo nouă ani. Acesta se repezi pe lângă o doamnă, care se și aruncă în brațele băiatului decorat.

O a doua salvă de aplauze și de urări răsună în curte.

Toți înțeleseseră îndată, că acesta era băiatul care fusese scăpat și că venea să mulțumească mântuitorului său. După ce îl sărută, îl luă de braț, ca să-l însoțească afară. Amândoi mergeau înainte și după ei veneau: tatăl și mama, îndreptându-se cu toți spre ieșire. Pătrunseră cu greu prin mulțimea care se ducea după ei: soldați, copii, femei, gardiști, fără nici o ordine. Toți se împingeau sau se ridicau în vârful picioarelor, ca să-l vadă pe băiat. Cei care erau în drumul lui, îl apucau de mână. Când trecu pe dinaintea băieților din școli, toți ridicară în sus pălăriile.

Cei din suburbia Padului făcură un zgomot nespus; unii îl trăgeau de haină, alții îl apucau de mâini, strigând:

— Gino, trăiască Gino! Bravo Gino!

Îl văzui și eu, când trecu pe lângă mine. Era aprins la față, vesel; medalia era prinsă cu o panglică albă, roșie și verde. Mama lui plângea și râdea; tatăl său își răsucea mustața și mâna îi tremura ca și când ar fi fost prins de friguri... Lumea de pe la ferestre și balcoane se tot uita la ei și îi aplauda. Deodată, tocmai când băieții erau să intre sub gang, o adevărată ploaie de flori, de buchete de violele și mărgărite, căzu din balconul *fucelor de militari*, acoperind capul băiatului, pe al tatălui, pe al mamei și împrăștiindu-se pe pământ. Mulți se apucară să le culeagă repede și le dădură mamei... Muzica, în fundul curții, cânta încet și duios o melodie frumoasă, care părea cântecul unor glasuri argintii ce se depărtau încet în jos, pe țărmurile unui fluviu.

MAI

Copiii rahitici.

Vineri, 5.

Azi nu m-am dus la școală, pentru că nu prea mi-era bine și mama m-a luat cu ea la Institutul copiilor schilozi, unde se dusesse să bage pe una din fetele portarului; dar nu m-a lăsat să merg înăuntru.

Nu ai înțeles de ce nu te-am lăsat să intri, Enrico? Pentru ca să nu aduc în fața acelor nenorociți, în mijlocul școlii, întocmai ca un model, pe un băiat sănătos și zdravăn. Bieții copii au destule, ba încă prea multe ocazii, ca să facă comparații dureroase! Ce lucru trist! M-au podidit lacrimile, când am mers înăuntru! Erau vreo șaiszeci: și băieți și fete... Sărmane oase sucite. Sărmane trupșoare schimonosite! Numaidecât băgai de seamă multe obraze drăgălașe, cu ochii plini de deșteptăciune și de iubire: era un obrăjor de

fetiță cu nasul subțire și cu bărbia ascuțită, parcă era o băbuță, dar aveau, un zâmbet atât de dulce!

Câte unii, când te uiți la ei numai în față, sunt frumoși: parcă n-ar avea nici o infirmitate; dar când se întorc... Îți dă un cuțit prin inimă! Venise doctorul, să-i vadă. Îi așeză drepti pe bancă, le ridică hainele, ca să le pipăie pânțele umflate și încheieturile îngroșate; nu se rușinează, deloc bieții copii. Se vede că sunt învățați să stea dezbrăcați, întorși în toate părțile.

Și când ne gândeam că acum sunt în perioada cea mai blândă a bolii lor, că acum suferă mai puțin! Dar cine poate spune ce au suferit la cea dintâi deformare a trupului lor, când, odată cu creșterea infirmității, vedeau micșorându-se dragostea în jurul lor; bieții copii, lăsați singuri ceasuri întregi într-un colț al unei odăi sau al unei curți; rău hrăniți și câteodată chiar batjocoriți sau chinuiți luni întregi, și în zadar, cu legături și cu aparate ortopedice. Dar acum, mulțumită căutării, hranei și gimnasticii, mulți se fac mai bine. Profesoara îi puse să facă gimnastică. Ți-era mai mare milă, când îi vedeai întinzând sub bancă picioarele lor schiloade, lungi ca niște fuse, noduroase, diforme; piciorușe pe care le-ai fi acoperit cu sărutări. Unii nu puteau să se scoale din bancă și rămăneau acolo având capul lăsat pe braț, mângâind cărțile cu mâna; altora, întinzând brațele li se tăia răsuflarea și cădeau îngălbeniți jos pe scaun; cu toate acestea zâmbeau, ca să-și ascundă nădușeala. Enrico dragă, vouă care nu prețuiți destul sănătatea, vi se pare puțin lucru că sunteți zdraveni! Mă gândeam la băieții sănătoși și voinici, pe care mamele îi duc la plimbare, mândre de frumusețea lor, și aș fi strâns la pieptul meu cu disperare toate acele capete; mi-aș fi zis, dacă aș fi fost singură pe lume: nu mă mai mișc de aici, vreau să vă închin vouă viața mea, să vă servesc, să vă fiu mamă până la sfârșitul vieții mele...

Între acestea, bieții copii cântau cu niște glasuri subțiri, dulci și duioase, care mergeau drept la inimă, și fiindcă profesoara-i lăudase, erau foarte mulțumiți. Pe când trecea printre bănci, ei îi sărutau mâinile și brațele, căci au multă recunoștință pentru cine îi iubește; sunt foarte simțitori. Sunt și talentați, îngerașii aceștia! "Învață!" spunea profesoara. O profesoară tânără și drăgălașă, care are în chipul ei o bunătate, o oarecare expresie tristă, ca un fel de oglindire a nenorocirilor pe care ea le mângâie și le ușurează. Drăguța fată! Printre toate ființele omenești, care își câștigă viața prin muncă, nu e niciuna care să și-o câștige cu mai mare sfințenie! Dumnezeu s-o răsplătească!

Mama ta.

Jertfa.

Mama e foarte bună și sora mea, Silvia, e ca și dânsa: are o inimă tot așa de mare și de generoasă. Stăteam aseară și copiam o parte din povestirea lunară: "De la Apenini până la Anzi", din care profesorul ne-a dat fiecăruia să scriem câte nițel, e foarte lungă. Silvia intră pe vârful picioarelor și-mi spuse repede și cu vocea înăbușită:

— Vino cu mine la mama! I-am auzit azi dimineată vorbind. Tatii i-au mers afacerile rău; era mâhnit. Mama căuta să-l încurajeze. Suntem strâmtorați, înțelegi? Nu mai avem bani. Tata spunea că trebuie să ne lipsim de câte ceva pentru câtăva vreme. Așadar, trebuie să facem și noi sacrificii, nu e așa? Spune, vrei și tu? Bine, eu vorbesc cu mama și tu să fii de aceeași părere cu mine și să-mi făgăduiești pe cuvântul de cinste, că o să faci ce-ți voi spune eu.

După ce zise acestea, mă luă de mână și mă duse la mama, care cosea stând pe gânduri. Eu mă așezai lângă dânsa, de o parte, și Silvia, de

cealaltă. Silvia îi spuse numaidecât:

— Mamă dragă, am să-ți spun ceva: amândoi vrem să-ți vorbim.

Mama se uită la noi cu mirare. Silvia începu: Tata nu mai are bani; nu e așa?

— Ce spui tu? zise mama roșind. Nu e adevărat! Da unde știi tu? Cine ți-a spus?

— Eu știu, răspunse Silvia, cu ton hotărât. Nu e așa, mamă, trebuie să facem și noi sacrificii după puterea noastră. Îmi făgăduiseși un evantai pe la sfârșitul lui mai și Enrico își aștepta cutia sa cu culori; nu mai vrem nimic; nu vrem să se risipească banii, ne mulțumim noi și așa; auzi, mamă?

Mama încercă să vorbească, însă Silvia adăugă: Nu, o să fie așa cum vrem noi. Ne-am hotărât. Și până ce tatei nu-i vor merge iar afacerile bine, nu ne mai trebuie: nici poame, nici alte lucruri; o să ne fie destul supa, și dimineața o să mâncăm pâine. Astfel o să se facă mai puțină cheltuială pentru mâncare, căci, într-adevăr, cheltuim mult. Îți făgăduim că o să ne vezi totdeauna mulțumiți cu orice, repetă Silvia, astupând cu mâna ei gura mamei. Și dacă va trebui să facem și alte sacrificii la îmbrăcăminte sau la orice, le vom face cu plăcere; putem chiar vinde toate darurile ce le-am primit. Eu îmi dau toate lucrurile, îți ajut și în casă, să nu mai dăm nimic de cusut. Voi lucra cu tine toată ziua, voi face tot ce-mi vei spune, sunt hotărâtă la toate! La toate! zise ea, cu toată inima, luând pe mama de gât, pentru ca tata și mama să nu mai aibă neajunsuri, și eu să vă văd pe amândoi liniștiți, cu voie bună ca mai înainte, alături cu Silvia voastră și cu Enrico al vostru, care vă iubesc atât de mult, care și-ar da viața lor pentru voi!

N-am văzut niciodată pe mama așa de mulțumită ca în momentul când auzi aceste cuvinte; nu ne-a sărutat niciodată așa de dulce pe frunte. Plângea și râdea, fără ca să poată rosti vreun cuvânt.

Pe urmă încredință pe Silvia, că înțelesese rău; că, din fericire, nu eram așa în lipsă cum credea ea, și ne mulțumi de o sută de ori. Fu foarte veselă toată seara, până ce veni tata, căruia îi povesti totul. Tata nu zise nimic, scumpul meu tată! Dar azi dimineață, când ne-am așezat la masă, avurăm în același timp o mare plăcere și o mare întristare: eu găsii sub șervet cutia cu culori, iar Silvia, evantaiul.

Incendiul².

Joi, 11.

Azi dimineață sfârșisem de copiat partea mea din povestirea: "*De la Apenini până la Anzi*", și stăteam căutând un subiect pentru compoziția liberă ce profesorul ne-o dăduse să o facem, când auzii pe scară un glas necunoscut, și puțin după aceea intrară în odaie doi pompieri, pentru că ieșea fum mult pe acoperiș, și nu se știa de unde provine. Tata le zise:

— Uitați-vă! și măcar că nu ne aprinsesem focul încă nicăieri, ei începură să cutreiere odăile și să pună urechile la pereți, ca să audă de nu cumva urlă focul în oloanele care se suie în celelalte etaje ale casei.

Pe când ei cutreierau odăile, tata îmi spuse:

— Enrico, iată un subiect pentru compoziția ta: "*Pompierii*", încearcă să scrii ceea ce-ți voi povesti. Eu i-am văzut la lucru acum doi ani într-o noapte, târziu, când ieșeam de la teatrul *Balbo*. Apucând pe strada Romei, văzui o lumină neobișnuită și o mulțime de lume, care alerga într-acolo: o

---

² Faptul acesta s-a petrecut în Turin la 27 ianuarie, 1880

casă era în flăcări. Limbi de foc și nori de fum izbucneau pe ferestre și pe acoperiș. Bărbați și femei apăreau la ferestre și dispăreau scoțând strigăte sfâșietoare. În gang era o învălmășeală cumplită. Lumea striga:

— Ard de vii! Ajutor! Pompierii!

Tocmai atunci se opri o trăsură, săriră din ea patru pompieri, cei dintâi găsiți la primărie. Se repeziră înăuntru și abia intraseră, când văzurăm ceva îngrozitor: o femeie ieși țipând la o fereastră de la etajul al treilea, se apucă de balustrada ferestei, sări peste ea și rămase agățată de drugii, atârnată în aer, cu spatele încovoiat sub fumul și flăcările care, ieșind din odaie, erau cât p-ai să-i atingă capul. Mulțimea scoase un țipăt de groază. Pompierii, oprindu-se din greșeală la al doilea etaj, unde chiriașii erau înspăimântați, dărmaseră aproape un zid și pătrunseseră într-o odaie, când o mie de glasuri izbucniră strigând:

— La etajul al treilea! La etajul al treilea!

Alergară la etajul al treilea. Acolo, un adevărat iad: grinzile se surpau din acoperiș, sălile erau pline de flăcări, fumul te îneca. Pentru ca să ajungă la odaile unde se aflau închiși chiriașii, nu era alt drum decât acoperișul. Se urcară numaidecât și un minut după aceea văzurăm un fel de stafie neagră sărind pe olane prin fum. Era caporalul care se urcase cel dintâi. Dar ca să ajungă în partea acoperișului, care corespundea cu partea de casă închisă de foc, trebuia să treacă printr-un loc îngust, cuprins între o ferestruie și un jgheab; toate celelalte părți erau în flăcări și locul acela strâmt era acoperit cu zăpadă și cu gheață. Bietul om nu avea de ce să se sprijine.

— E cu neputință să treacă pe acolo! striga lumea de jos.

Caporalul însă înainta spre jgheabul acoperișului. Toți se înfiorară și se uitară la el, oprindu-și răsuflarea. Trecu! Un strigăt:

— Bravo! Să trăiești! ieși din toate piepturile și se ridică la cer.

Caporalul își urmă calea, și ajungând la locul amenințat, începu să spargă cu barda: țigle, bârne, căpriori, ca să-și deschidă un drum spre a pătrunde înăuntru. În acest timp, femeia stătea tot atârnată de drugii balustradei. Limbile de foc o amenințau din ce în ce mai mult; un minut încă și totul era sfârșit. Drumul se deschise. Văzurăm pe caporal scoțându-și cureaua și lăsându-se în jos; ceilalți pompieri îi urmară. În același minut, o scară foarte înaltă, adusă înadins, fu proptită de pereții casei, dinaintea ferestrelor din care ieșeau flăcări și strigăte înfiorătoare. Toți însă credeau că era târziu. Se auzea din toate părțile:

— N-o să mai scape nimeni! Ard pompierii! S-a sfârșit! Au și murit!

Deodată apăru la fereastră cu balustradă, figura neagră a caporalului, luminată de flăcări. Femeia îl apucă de gât; el o luă de mijloc cu amândouă mâinile și o trase de gât. Mulțimea scoase un strigăt de mii de glasuri, care acoperi trosnetele incendiului. Dar unde sunt ceilalți? Cum o să coboare? Scara proptită de casă, în fața unei ferestre, era prea mult depărtată; cum ar putea ei, să ajungă la ea? Pe când lumea șoptea acestea, un pompier ieși la fereastră, puse piciorul drept pe ciubucele ferestrei, cel stâng pe scară și, stând astfel ca și în aer, apucă rând pe rând pe chiriașii ce îi treceau pompierii dinăuntru, iar el îi trecea altor pompieri care se urcaseră de jos pe scară. Aceștia, legându-i bine de stâlpii scării, îi lăsau jos sprijiniți de alți pompieri. Femeia de la balustradă fu salvată mai întâi, pe urmă o fetiță, apoi o altă femeie și un bătrân. Toți fură mântuiți. La urmă coborâră și pompierii care rămăseseră înăuntru. Caporalul, care alergase cel dintâi, coborâse cel din urmă.

Mulțimea îi primi pe toți cu un sfert de aplauze; dar când apăru cel din urmă, avangarda mântuitorilor, cel care înfruntase mai înainte de toți prăpastia, cel care ar fi murit, dacă ar fi fost scris vreunui să moară,

mulțimea îl salută ca pe un biruitor, strigând și întinzând mâinile cu un avânt de admirație și de recunoștință: în câteva minute numele lui neștiut Giuseppe Robbino, trecu din gură în gură... Ai înțeles? Aceasta e bărbăție, bărbăția inimii care nu judecă, care nu șovăie, care merge ca fulgerul, unde aude vaietul celui care moare. O să te duc odată la manevrele pompierilor și o să-ți arăt pe caporalul Robbino. Cred că vei fi foarte mulțumit să-l cunoști!

Răspunsei că da.

— Uite-! zise țăța.

Mă întorsei deodată. Cei doi pompieri sfârșiseră cercetarea lor și treceau prin odaie, ca să plece. Tata îmi arată pe cel mai scund, care avea fireturi de aur, și-mi zise:

— Strânge mâna caporalului Robbino!

Caporalul se opri și-mi întinse mâna zâmbind. Eu i-o strânsei; el mă salută și ieși.

— Ține bine minte, îmi zise tata, că din mii și mii de mâini pe care le vei strânge în viața ța, nu o să fie poate nici zece, care să prețuiască atât cât a lui.

De la Apenini până la Anzi.

(Povestire lunară).

Sunt mai mulți ani de atunci! Un băiat genovez de vreo treisprezece ani, fiul unui lucrător, pleacă din Genova în America singur singurel, ca să o caute pe mama sa. Aceasta plecase cu doi ani înainte la Buenos-Aires, capitala republicii Argentina, cu scopul de a intra în serviciu, într-o casă avută, ca să câștige astfel în scurt timp, atât cât îi trebuia ca să-și scoată familia din datorii și din sărăcia în care căzuse din cauza mai multor nenorociri ce o loviseră.

Sunt multe femei de inimă, care fac această îndelungată călătorie cu un asemenea scop și care, mulțumită salariilor mari ce primesc acolo, se întorc după câțiva ani în țară cu câteva mii de lire. Sărmana mamă plânsese lacrimi de sânge, când se despărțise de copiii săi, unul de optsprezece ani, celălalt de unsprezece; dar plecă totuși cu bărbăție și plină de nădejde. Călătoria îi fu cu noroc. Îndată ce ajunse la Buenos Aires, găsi numaidecât, prin mijlocirea unui negustor genovez, văr cu soțul ei și stabilit acolo de mult timp, o bună familie argentiniană, care o plătea mult și se purta bine cu ea. Câtva timp urmă o corespondență periodică cu familia ei. Se învoiră astfel: femeia adresa scrisorile vărului bărbatului său, și el le trimitea la Genova, adăugând și el câteva rânduri din partea sa.

Câștigând optzeci de lire pe lună și necheltuind nimic pentru dânsa, putea să trimită acasă bărbatului, pe fiecare trimestru o sumă frumușică, sumă cu care el, om cinstit, plătea cu încetul datoriile mai urgente și-și redobânda astfel buna sa reputație. În același timp, el muncea, era mulțumit de felul cum îi mergeau treburile și trăia cu nădejdea că nevasta i se va întoarce cât de curând, deoarece casa părea goală fără dânsa și băiatul cel mic, care iubea foarte mult pe mama sa, era mereu trist și nu se putea obișnui culipsa ei.

Dar un an după plecarea ei, în urma unei scrisori scurte în care spunea că e cam bolnavă, nu mai primiră nici o știre. Scriseră de două ori vărului; vărul lui nu răspunse nimic. Scriseră familiei argentinienne, unde femeia slujea; dar n-avură nici un răspuns, pentru că scriseseră rău adresa. Temându-se de vreo nenorocire, scriseră consulatului italian din Buenos-Aires, ca să facă cercetări, și după trei luni primiră răspunsul de

la consul că, deși dăduse o înștiințare prin jurnale, totuși nu se înfățișase nimeni, nici cel puțin ca să dea vreo deslușire. Și nici nu se putea întâmpla altfel, căci sărmana femeie, de teamă să nu-și înjosească familia, nu dăduse adevăratul ei nume familiei argentinienne. Mai trecuseră multe luni tot fără nici o veste.

Tatăl și fiii erau disperați. Mai cu seamă cel mic era cuprins de un dor pe care nu-l putea învinge. Ce era de făcut? La ce mijloc să alerge? Cel dintâi gând al tatălui fusese să plece și el în America, pentru a-și căuta nevasta. Dar cine era să muncească să întrețină pe copii? Nici băiatul cel mare n-ar fi putut să plece, căci tocmai atunci începea și el să câștige câte ceva, familia avea nevoie de el.

Trăiau în chinurile acestea, schimbând în fiecare zi aceleași convorbiri dureroase, sau uitându-se unul la altul în tăcere.

Într-o seară, Marco, băiatul cel mai mic, zise hotărât:

— Mă duc eu, în America, să o caut pe mama!

Tatăl clătină din cap cu întristare și nu răspunse. Era un gând bun, dar un lucru cu neputință. La treisprezece ani, singur să călătorească până în America, un drum de o lună de zile până să ajungă acolo?

Băiatul însă, stărui iarăși a doua zi, a treia și așa mereu, zi după zi, cu hotărâre și cu judecată rece ca un om mare.

Zicea:

— Nu s-au mai dus și alții și mai mici decât mine? Când voi fi pe vapor nu o să ajung și eu ca oricare altul? Sosind acolo, mă duc drept la prăvălia vărului. Sunt atâția italieni în America; n-o să se găsească doar vreunul, care să mă călăuzească? Și îndată ce voi găsi pe vărul nostru, găsesc și pe mama. Dacă n-aș găsi-o, m-aș duce la consul, ca să cerceteze despre familia argentiniană, și, la orice întâmplare, acolo cine muncește nu piere; o să muncesc și eu ca ceilalți, ca să-mi câștig cu ce să mă întorc în țară.

În acest timp, izbuti încetul cu încetul, să înduplece pe tatăl său.

Tatăl său îl prețuia, știa că e copil cuminte, plin de râvnă și că toate aceste daruri s-ar întări în inima lui cu gândul sfânt de a-și regăsi mama, pe iubita lui mamă.

În aceste împrejurări, un căpitan de corabie, prieten cu un cunoscut al lui, auzind despre aceasta, propuse să dea gratis lui Marco un bilet de clasa a III-a pe vaporul său până în Republica Argentina.

Atunci, după câteva răzgândiri, tatăl se învoi și călătoria fu hotărâtă.

Îi umplură o traistă cu veșminte, îi dădură ceva de cheltuială, adresa vărului, și într-o frumoasă seară de aprilie îl imbarcară.

— Copile! Marco dragă, îi zise tatăl, dându-i ultima sărutare cu lacrimile în ochi. Fii bărbat! Pleci cu o hotărâre sfântă. Dumnezeu o să te ajute!

Bietul Marco! Într-adevăr, el avea o inimă plină de bărbăție și se pregătise pentru cele mai grele încercări în acea călătorie; totuși, când văzu că dispare de pe orizont frumoasa lui Genova, când se văzu pe întinsul mării și necunoscut pe acel vapor înțesat de țărani emigranți, cu mica lui traistă drept toată avuția, i se strânse inima. Două zile de-a rândul stătu nemișcat la prora corăbiei, mâncând mai nimic și înecat în plâns.

Tot felul de gânduri triste îi treceau prin minte, și cel mai trist, cel care i se înfățișa cu mai multă stăruință, era acela că poate să fi murit mama sa.

Când adormea, vedea totdeauna în visurile sale, rele și întrerupte, pe un necunoscut care-l privea cu compătimire și-i șoptea la ureche:

— Mama ta a murit!

Atunci se deștepta, înăbușind un țipăt.

Totuși, după ce trecu strâmtoarea de la Gibraltar, și zări oceanul Atlantic, prinse puțină inimă și un pic de speranță.

Dar fu o scurtă mângâiere. Marea aceea nemărginită, totdeauna egală, căldura care mergea crescând, întristarea care se observa în ochii tuturor celor care-l înconjurau, simțământul singurătății în care se afla: toate acestea îi provocară o mâhnire și mai adâncă.

Zilele treceau unele după altele: triste și monotone; ele i se încurcau în minte, așa cum se întâmplă bolnavilor. I se părea că e pe mare de un an, și, cu toate acestea, în fiecare dimineață când se scula, era cuprins de o nouă mirare, văzându-se aici, singur în mijlocul nemărginitului ocean, călătorind spre America. Frumoșii pești zburători, care cădeau din când în când pe corabie, minunatele apusuri de soare ale tropicelor, cu norii aceia uriași, roșii ca jăraticul și ca sângele; acele fosforescențe nocturne, care fac din Atlantic o mare lavă: nu-i păreau că sunt aievea, ci ca niște minuni văzute în visuri.

Se iviră și zile de vreme rea, în care el rămânea mereu în dormitor, unde toate lucrurile se izbeau și se răsturnau, mărink zgomotul blestemelor și al vaietelor de tot felul.

Atunci, bietul băiat credea că-i sunase ceasul din urmă. Erau însă și zile frumoase, în care marea era liniștită și gălbuie, dar de o căldură nesuferită și de o plictiseală îngrozitoare! Ceasuri negre și nesfârșite, în timpul cărora călătorii obosiți, lungiți și nemișcați pe scânduri, păreau morți cu toții.

Călătoria nu se mai sfârșea: mare și cer, cer și mare; azi ca ieri și mâine ca azi; mereu, totdeauna, veșnic. Marco rămânea ceasuri întregi proptit de parapet, uitându-se la acea mare nemărginită, amețit, gândindu-se ca într-un vis la mama sa, până ce i se închideau ochii de somn și capul îi cădea pe umeri; atunci revedea iarăși chipul acela necunoscut, care îl privea cu compătimire și-i șoptea la ureche: "Mama ta a murit!"

La glasul acela, Marco se deștepta tresărind, ca să-și urmeze visul cu ochii deschiși și să privească orizontul neschimbat

Călătoria ținu douăzeci și șapte de zile. Dar cele din urmă fură cele mai frumoase. Timpul era senin și aerul răcoros, el se împrietenise cu un moșneag lombard, care mergea în America, la fiul său, plugar în ținutul de lângă Rosario. Mario îi spusese toate împrejurările prin care trecuse, și bătrânul îi spunea mereu, bătându-l cu mâna pe umăr:

— Fii bărbat, băiete! O să găsești pe mama ta sănătoasă și fericită!

Prietenia aceea îl încuraja pe bietul Marco; presimțirile sale cele rele deveniră bune. Stând la proră, lângă bătrânul țaran, care trăgea din lulea, sub un cer frumos, înstelat în mijlocul cetelor de emigranți, care cântau, el închipuia de sute de ori în gândul său cum are să fie sosirea lui la Buenos-Aires. Se și vedea în strada în care locuia vărul său, îi găsea prăvălia și alerga la dânsul, întrebându-l:

— Ce face mama? Unde e? Haidem numaidecât la ea. Alergau amândoi, urcau o scară, se deschidea o ușă...

Și aici monologul său se oprea, închipuirea lui se pierdea într-un simțământ de înduioșare nespusă, care îl făcea să scoată pe ascuns o mică iconiță pe care o purta la gât și încetinel să rostească, sărutând-o, rugăciunea sa.

Ajunseră, în sfârșit, la Buenos-Aires, a douăzeci și șaptea zi de la plecare. Era un frumos răsărit de zi de mai, când corabia își aruncă ancora în râul uriaș, La Plata, pe țărmul căruia se întinde marea capitală a republicii Argentina. Timpul acela minunat păru de bun augur lui Marco.

Era ca amețit de bucurie și de neastâmpăr. Mama sa era abia la câteva mile de el. În câteva ceasuri avea s-o vadă! Și el se afla în America, în Lumea-nouă, avusese îndrăzneala să vină singur! Atunci i se păru că lunga lui călătorie trecuse ca nimica. I se păru că se visase zburând și că se deșteptase aici.

Marco era atât de fericit, încât nici nu se întristă, nici nu se miră când, căutându-se în buzunar, găsi numai o pun-guliță din cele două în care își împărțise averea, ca să fie mai sigur de a nu pierde totul. I se furase punga, îi rămâneau numai câteva lire, dar lui ce-i păsa acum, când era în apropiere de mama sa?

Se coborî cu traista în spinare, împreună cu alți mulți italieni, într-un vaporeș care-i duse până aproape de țărm. Din vapor sări într-o luntre care purta numele "Andreea Doria", debarcă la chei, își luă ziua bună de la bătrânul său prieten lombard și apucă apoi cu pași mari către oraș.

Cum intră pe cea dintâi stradă, opri pe un om care trecea și-l întrebă ce drum să apuce ca să ajungă la strada "Los Artes". Trecătorul se întâmplă să fie tocmai un italian. Acesta se uită cu mirare la dânsul și-l întrebă dacă știe să citească. Marco răspunse că da.

— Atunci, zise trecătorul, arătându-i strada din care venea el, mergi drept, tot drept înaintea ta, citind numele străzilor la fiecare răspântie, până ce vei găsi pe aceea pe care o cauți.

Băiatul mulțumi și apucă înainte pe stradă.

Era o stradă lungă, dreaptă, nesfârșită, dar îngustă având pe amândouă părțile case scunde și albe, care păreau niște căsuțe de țară.

Strada era plină de trecători, de trăsuri, de căruțe ce făceau un zgomot asurzitor. Ici și colo fâlfâiau steaguri de diferite culori cu inscripțiuni în litere mari, vestind plecarea vapoarelor spre orașe necunoscute. Din când în când, întor-cându-și privirea în dreapta și în stânga, el vedea alte străzi, care se întindeau și ele fără sfârșit, tot cu case mici și albe, tot înțesate de lume și de căruțe și tăiate în fund de linia dreaptă a nemărginitei câmpii americane, uniformă ca orizontul mării. Orașul i se părea fără sfârșit. Se uita cu băgare de seamă la numele străzilor: niște nume ciudate pe care abia le putea citi. La fiecare capăt de stradă i se bătea inima, crezând că e strada ce o caută.

Se uita la toate femeile, sperând că o s-o vadă pe mama sa. Văzu pe una mergând înaintea lui, care-l făcu să tresară, o ajunsese, se uită la ea: era o negresă.

Mergea, mergea, iuțind mereu pasul. Ajungând la o răspântie citi și rămase înmărmurit pe trotuar: era strada "Los Artes". Apucă pe acolo, văzu numărul 117, prăvălia vărului era la numărul 175, fu silit să se oprească nemaiputând să respire, și își zise în sine: "Mamă, dragă mamă, e oare adevărat că o să te văd peste câteva minute?"

Alergă înainte și ajunsese la o mică prăvălie de mărunțișuri. Era aceea. Se opri în pragul ușii, văzu o femeie căruntă, cu ochelari.

— Ce vrei, băiete, întrebă femeia spaniolește.

— Nu e aici, zise băiatul cu glasul înăbușit, prăvălia lui Francisco Merelli?

— Francisco Merelli a murit! răspunse femeia italienește.

Băiatului i se păru că-l lovește cineva drept în piept.

— De când a murit?

— De mult, răspunse femeia, de mai multe luni... Treburile i-au mers rău și a fugit. Se zice că a plecat la Baia-Blanca, foarte departe de aici, și că a murit, sosind acolo. Prăvălia o țin eu acum.

Băiatul îngălbeni. Apoi zise repede:

— Merelli cunoștea pe mama. Ea era în serviciul domnului Mequinez.

Numai el știa unde se află mama. Am venit din Italia în America înadins, ca să o caut. Merelli îi trimitea scrisorile noastre... Trebuie să o găsesc pe mama!

— Bietul copil! răspunse femeia. Eu nu știu nimic, dar pot să întreb pe rândușul din curte, el cunoștea pe băiatul care făcea comisioanele lui Merelli; poate să știe să-ți dea vreo deslușire.

Se duse în fundul prăvăliei și chemă pe băiat, care veni îndată.

— Ia spune-mi, întrebă negustoreasa, ți-aduci cumva aminte dacă Merelli trimitea câteodată pe ucenicul său, să ducă scrisori unei servitoare, care era băgată la niște localnici?

— La domnul Mequinez, răspunse băiatul, da, doamnă, câteodată, tocmai la capătul străzii Los Artes.

— Îți mulțumesc, doamnă! strigă Marco. Știi să-mi spui numărul?... Dați-i voie, să vină cu mine... Însoțește-mă, dacă poți băiete, mai am ceva gologani.

El grăi aceste cuvinte cu atâta căldură, încât fără să aștepte porunca stăpânei, băiatul îi răspunse:

— Haidem! și plecă înainte cu pași repezi. Alergând așa fără să scoată un cuvânt măcar, ajunseră la capătul străzii, intrară în gangul unei case mici, albe și se opriră dinaintea unui grilaj de fier prin care se zărea o curtică plină cu ghivece de flori. Marco trase clopoțelul. Veni o domnișoară.

— Aici locuiește familia Mequinez? Nu e așa? întrebă băiatul cu nerăbdare.

— A stat aici! răspunse domnișoara, pronunțând italienește cu un accent spaniol. Acum locuim noi!

— Și unde s-a mutat familia Mequinez? întrebă Marco, căruia îi bătea inima.

— A plecat la Cordova.

— Cordova! Unde e Cordova? întrebă Marco. Dar femeia care era în serviciul lor? Mama? Servitoarea era mama mea! Au luat-o cu ei?

Domnișoara îl privi și-i zise:

— Nu știu, drăguțule, poate să știe tata, care i-a văzut când au plecat. Așteaptă puțin!

Plecă repede și se întoarse după câteva minute cu tatăl său, un domn înalt, cu barba căruntă.

Acesta se uită un moment la chipul drăgălaș al micului marinăr genovez, cu părul bălai și cu nasul drept, și-l întrebă într-o italienească stricăță.

— Mama ta e genoveză?

— Da! răspuse Marco.

— Află dar, că femeia genoveză, care era în serviciul lor, a plecat cu dânsii. Știu sigur!

— Și unde s-au dus?

— La Cordova, un oraș.

Băiatul suspină, apoi zise hotărât:

— Dacă e așa, mă duc și eu la Cordova.

— Sărăcuțule! strigă domnul, uitându-se la el cu milă, Cordova e la o sută de poște depărtare de aici.

Marco îngălbeni ca ceara și fu silit să se sprijine de grilaj.

— Ia să mai chibzuim puținel, zise domnul, mișcat de compătimire, și-i deschise ușa, adăugând: Vino înăuntru puțin, să vedem ce e de făcut.

Îi dete un scaun și-l puse să povestească repede cum de ajunsese acolo, îl ascultă cu multă bunătare și după aceea rămase câțva timp pe gânduri. În cele din urmă îi zise cu hotărâre:

— Bani n-ai, nu e așa?

— Mai am... ceva... foarte puțin, zise Marco.

Domnul se duse la o măsuță, scrise o scrisoare, o pecetlui și o dăte băiatului, zicându-i:

— Uite, italianașule, du-te cu scrisoarea aceasta la Boca, un orașel aproape genovez, la două ceasuri departe de aici. Oricine te poate îndruma. Când vei ajunge acolo, dă scrisoarea aceasta domnului la care am adresat-o; o să-l găsești foarte ușor, pentru că toți îl cunosc ca pe un cal breaz. El îți va procura mijloacele, ca să-ți urmezi drumul până la Cordova, unde vei găsi pe familia Mequinez și prin urmare pe mama ta. Deocamdată ține astea, băiete! Îi dăte câteva lire. Du-te cu Dumnezeu!

Băiatul îi mulțumi, fără să poată găsi un cuvânt mai mult. Ieși cu traista sa și luându-și ziua bună de la mica lui călăuză, porni încet pe drumul spre Boca, străbătând orașul cel mare și plin de zgomot cu inima cuprinsă de o adâncă mahnire.

Tot ce i se întâmplă din minutul acela până a doua zi seara, îi rămase încurcat în minte, ca un vis urât, atât era de obosit și de disperat.

După ce dormi noaptea într-o odăiță de cârciumă din Boca, alături de un hamal de la port, și după ce își petrecu mai toată ziua stând pe o grămadă de bârne în fața portului, amețit la vederea atâtor vase, corăbii și vaporase, se pomeni și el imbarcat pe o luntre cu pânze, încărcată cu pometuri, mânuită de trei genovezi voinici și pârlți de soare, și plutind spre orașul Rosario. Glasul lor și scumpul dialect ce-l vorbeau îl însuflețiră.

Călătoria ținu trei zile și patru nopți, pricinuind micului călător uimire peste uimire.

Trei zile și patru nopți pe minunatul râu Parana, care întrece de patru ori Italia în lungime, și pe lângă care marele Pad nu mai e decât un pâraiaș! Luntrea înainta încet, luptând cu acea nemărginită întindere de apă. Trecea printre niște insule lungi, cuiburi de șerpi și de tigri, înțesate cu portocali și cu sălcii, care semănau a păduri plutitoare; uneori intra în canale strâmte de parea că n-o să mai poată ieși de acolo, alteori se pomenea într-un vast spațiu de apă ce avea înfățișarea unor lacuri mari și liniștite; apoi iarăși printre insule, canale și boschete enorme, de o vegetație încântătoare. Domnea pretutindeni o adâncă tăcere.

Cu cât înaintau mai mult, cu atât uriașul râu înspăimânta mai tare pe bietul Marco. Își închipuia că mama sa se afla la izvorul său și că o să-i trebuiască ani întregi până să ajungă la ea. Mânca de două ori pe zi pâine și carne sărată, împreună cu luntrașii care, văzându-l mereu trist, nu-i mai vorbeau deloc.

Noaptea dormea pe acoperișul luntrei și se deștepta din când în când buimăcit de strălucirea limpede a lunii, care se răsfrângea în undele argintii și înălbea țărmurile depărtate.

Atunci i se strângea inima. Cordova! rostea de mai multe ori acel nume: Cordova; ca numele unei cetăți misterioase din basme. După aceea se gândea:

"Și mama a trecut pe aici, a văzut și ea țărmurile și insulele acestea". Atunci nu i se mai păreau atât de stranii și singuraticе locurile acelea peste care trecuse privirea mamei sale.

Noaptea, unul dintre luntrași cânta. Vocea lui îi aminti cântecele pe care i le cânta mama sa, când era mic, ca să adoarmă. Când îl auzi, izbucni în plâns. Luntrașul îi strigă:

— Fii tare de inger, băiete, ce naiba! S-a mai pomenit vreodată să plângă un genovez, fiindcă e departe de ai săi? Genovezii cutreieră pământul, glorioși și biruitori.

La auzul acestor cuvinte, Marco tresări, simți glasul sângelui genovez și ridicând fruntea cu mândrie, bătu cu pumnul în cârma bărcii și strigă:

— Da, chiar de-ar trebui să ocolesc Pământul, călătorind ani după ani, mergând sute de poște pe jos, voi merge tot înainte până ce-o voi găsi pe mama! M-aș mulțumi o singură dată. Înainte dar!

Și îmbărbătându-se astfel, sosi în zorii unei zile răcoroase și limpezi în fața orașului Rosario, zidit pe malul înalt al râului Parana, în undele căruia se oglindeau catarge, împodobite cu steaguri, ale sutelor de corăbii din toate țările.

Îndată ce debarcară, străbătu orașul cu traista la spinare, căutând pe un domn argentinian, pentru care protectorul său din Boca îi dăduse o scrisoare de recomandare.

Cum intră în Rosario, lui Marco i se păru că intră într-un oraș cunoscut. Erau tot acele străzi nesfârșite, drepte, cu casele mici și albe, încrucișate în toate direcțiile, cu mii de fire telegrafice și telefonice pe deasupra acoperișurilor, care păreau mari pânze țesute de păianjen; apoi un amestec și un zgomot de oameni, de cai și de căruțe. Minte bietului băiat se tulbură, mai că-i venea să creadă că se află iarăși la Buenos-Aires și că merge să-l caute pe vărul său. Se învârti un ceas și mai bine și, întrebând întruna, găsi în sfârșit locuința noului său protector. Trase clopoțelul. Ieși în ușă un om gras și blond, cu înfățișarea aspră, care părea a fi un îngrijitor, acesta îl întrebă cu mojiție:

— Ce cauți? Băiatul întrebă de stăpân.

— Stăpânul? răspunse îngrijitorul, a plecat aseară la Buenos-Aires cu toată familia.

Băiatul rămase înmărmurit, însă după aceea boloborosi:

— Da eu... n-am pe nimeni aici... sunt singur. Și întinse biletul.

Îngrijitorul îl luă, îl citi și-i zise cu asprime:

— Ce vrei să-ți fac eu? O să-i dau biletul, când s-o întoarce, peste o lună!

— Dar sunt singur! Ce să mă fac eu? Sunt fără bani! strigă băiatul cu glas rugător.

— Haide, cară-te! zise omul, nu sunt destui vagabonzi ca tine în Rosario? Pleacă de cerșește în țara ta.

Îi închise ușa în nas și bietul băiat rămase împietrit pe loc.

Pe urmă își luă iar traista și plecă, cu inima sfâșiată și cu mintea cuprinsă de mii de gânduri prăpăstioase.

Ce să facă? Încotro să apuce? Trebuia să călătorească o zi întreagă pe drumul de fier, ca să ajungă de la Rozario la Cordova, și nu mai avea la el decât vreo câteva lire. Unde să-și găsească bani pentru ca să plătească drumul? Putea să muncească. Dar cum și la cine să ceară de lucru? Să cerșească! Ah! Nu! Să fie gonit, ocărât, înjosit, ca mai adineaori? Nu, niciodată, mai bine moartea!

Frământat de aceste gânduri și uitându-se la șoseaua ce se pierdea în nemărginita câmpie, fu cuprins iarăși de disperare. Își aruncă jos traista și, așezându-se cu spatele rezemat de zid, plecă ușor capul și rămase cu totul nimic.

Oamenii care treceau puteau să dea peste el. Carele uruiau pe drum cu zgomot. Mulți băieți stăteau pe loc și se uitau la el. Marco nu-i vedea, nu auzea nimic.

Deodată fu smuls din nimicirea în care căzuse de un glas care îl întrebă pe italienește, cu un accent lombard:

— Ce ai, băiete?

Marco ridică ochii și sări drept în picioare scoțând un strigăt de mirare:

— Cum, dumneata aici?

Era bătrânul țăran lombard, cu care se împrietenise în călătoria lui.

Nici țăranului nu i se părea mai puțin ciudat decât lui. Băiatul se apucă să-i povestească în grabă tot ce i se întâmplase de când se despărțiseră.

— Iată-mă acum fără nici o para. Trebuie să muncesc, găsește-mi dumneatata ceva de lucru, ca să pot strânge câteva lire. Fac orice: hamal, măturător de stradă, chiar și muncă de țară; mă mulțumesc cu pâine neagră, numai să pot pleca mai repede, ca să-o găsesc pe mama. Fă-ți pomana aceasta cu mine, găsește-mi de lucru, pentru Dumnezeu, căci nu mai pot!

— Ei drace, drace! Ce istorie mai e și asta! zise țăranul, scărpinându-se în cap. Să lucrezi, e ușor de zis. Ia să vedem, nu putem aduna treizeci de lire de pe la compatrioții ce se află aici?

Băiatul se uită la el, cuprins de o nouă nădejde.

— Vino cu mine! îi zise țăranul.

— Unde? întrebă băiatul, luându-și sacul.

— Vino cu mine!

Țăranul porni. Marco se luă după dânsul. Merșeră cât merșeră fără să vorbească. În sfârșit, țăranul se opri la ușa unui han, care avea ca firmă o stea, sub care era scris: "Steaua Italiei".

Țăranul se uită înăuntru și întorcându-se spre băiat, îi zise cu veselie:

— Stăm bine!

Intrară amândoi într-o sală, unde erau mese multe, la care stăteau o mulțime de oameni, bând și vorbind tare.

Bătrânul lombard se apropie de cea dintâi masă, și după felul în care ură bună ziua celor șase oameni care stăteau la ea, se vedea că fusese în tovărășia lor până atunci.

Erau aprinși la față și ciocăneau paharele strigând și râzând.

— Prieteni, zise lombardul, stând în picioare și arătând pe Marco, iată un biet băiat de-al nostru, care a venit singur de la Genova, ca să caute pe mama sa la Buenos-Aires. Acolo i s-a spus că mama sa e la Cordova. El a venit cu barca până la Rosario, având la sine o scrisoare de recomandare către un domn. Când a arătat-o, a fost primit ca un milog. Sărmanul băiat n-are nici măcar un gologan în pungă și e aici singur, ca un oropsit. E un băiat de inimă, v-o spun eu. Ia să vedem: nu putem să-i strângem atât cât îi trebuie ca să-și cumpere un bilet până la Cordova, la mama lui? Cum adică, o să-l lăsăm aici ca pe un câine?

— Ferească Dumnezeu!

— Cu nici un preț, strigară toți deodată, dând cu pumnul în masă. Să nu ajutăm pe unul de-al nostru? Vino încoace, mititelule. Nu suntem noi aici! Ia uitați-vă ce frumos ștregărel! Deschideți-vă pungile, prieteni! Ai venit singur, foarte frumos! Ești un băiat de inimă! Na și ție un pahar, închină, n-ai grijă, o să-ți ajutăm noi, ca să-ți găsești pe mama.

Și unul îl luă de bărbie, altul îl bătu pe umeri, un al treilea îi lua traista.

Alți trecători se ridicară de la mesele vecine și se apropiară. Istoria băiatului trecu din gură în gură; așa că în mai puțin de zece minute, țăranul lombard strânse din adunare patruzeci și două de lire.

— Văzuși, băiete? Iată cum curg banii în America!

— Ia mai bea! îi strigă un altul, întinzându-i un pahar cu vin; hai să închinăm cu toții în sănătatea mamei tale!

— În sănătatea mamei tale! strigară toți, ridicând paharele.

Marco vru și el să zică: în sănătatea ma...! dar îl podidiră lacrimile de bucurie.

Își puse paharul pe masă și se aruncă la gâtul bătrânului său prieten. În ziua următoare, în zori, el și plecase spre Cordova plin de presimțiri bune.

Dar nici o veselie nu poate să țină mult, când natura ne înfățișează o tristă priveliște.

Timpu era întunecat; trenul aproape gol, străbătea cu iuțea fulgerului o câmpie nemărginită și pustie. El era singur într-un vagon lung, care părea un tren de ambulanță.

Se uita, și în dreapta, și în stânga, și nu vedea decât singurătate fără sfârșit. Ici și colo, câțiva copaci strâmbi, mici, o iarbă neagră și rară, care dădea câmpiei înfățișarea unui vast cimitir. Marco ațipea puțin, se deștepta și aceeași priveliște îi izbea văzul. Stațiile căii ferate erau singuratică ca niște locuințe de pustnici și, când se oprea trenul, nu se auzea nici un cuvânt. Lui Marco i se părea că e singur în acel tren și părăsit în mijlocul pustietății.

Un vânt rece îi pișcă obrazul. Plecase din Genova către sfârșitul lui aprilie, și tatăl său, neștiind că în America o să fie iarnă, îl îmbrăcase ca de vară.

Pătruns de frig și obosit de emoție și de nevoile zilelor trecute, adormi.

Dormi mult și se deșteptă înțepenit. Simțind că nu-i prea este bine, fu cuprins de groază să nu se îmbolnăvească, să moară pe drum și cadavrul să-i fie aruncat și să rămâie pradă corbilor și a câinilor, ca stârvurile de cai și de vaci ce văzuse de-a lungul drumului și de la care își întorsese privirea cu înfiorare.

Într-o stare sufletească așa de îngrijorată, în mijlocul tăcerii întunecate a firii, gândurile lui erau pornite tot înspre rău. Oare o s-o găsească el, pe mama sa, în Cordova? Și dacă nu va fi? Dacă domnul de la Buenos-Aires se va fi înșelat? Dacă ar fi murit! Adormi iarăși cu aceste gânduri, visă că ajunsese noaptea la Cordova și că lumea de pe la uși și de pe la ferestre îi striga: "Nu e aici! Nu e aici!"

Se deșteptă tresărind, îngrozit, dar văzând că fusese numai un vis, adormi iarăși, și când îl deșteptară, ajunsese la Cordova.

Ce ușurare, cu ce avânt sări din tren!

Întrebă pe un slujbaș de la gară, dacă știe unde locuiește inginerul Mequinez. Omul îl îndreptă spre o biserică, lângă care era casa.

Băiatul o luă la picior. Era noapte. Intră în orașul întunecos și liniștit, dar care, după groaznicul pustiu ce îl străbătuse, i se păru vesel.

Întâlni pe un preot. Acesta îi arătă biserica și el găsi îndată casa. Sună clopoțelul și mâna îi tremura, bătăile inimii îi opreau răsuflarea.

Veni să-i deschidă o bătrână cu o lumânare aprinsă în mână. Băiatul nu putu să vorbească.

— Pe cine cauți? îl întrebă ea, pe spaniolă.

— Pe inginerul Mequinez, răspunse Marco.

Bătrâna își încrucișa brațele clătinând din cap și zise:

— Dar ce Dumnezeu! Și tu vii să cauți pe inginerul Mequinez? Ar fi vremea să sfârșim cu istoria asta. Iată trei luni de când ne plictisiți. N-am publicat prin ziare? Nu cumva trebuie să scrie și pe colțurile răspântiilor: Mequinez s-a mutat la Tucuman!

Băiatul își frânse mâinile de disperare; apoi strigă plin de ciudă: Ce blestem mă urmărește, Doamne! Sunt eu oare ursit să mor pe drumuri, căutând-o pe mama? Înnebunesc! Îmi vine să mă strâng de gât! Dumnezeule, ce să mă fac eu, acum?

Stătu puțin pe gânduri, apoi întrebă: Ia mai spune-mi, te rog, cum se cheamă țara aceea? Unde este? La ce depărtare?

— Nimica toată, o fugă de cal, răspunse bătrâna, apoi

înduioșându-se, adăugă: Ei, băiete dragă, află că e la o depărtare de cel puțin patru sau cinci sute de poște de aici.

Pe băiat îl podidi plânsul și întrebă suspinând:

— Și acum, ce să mă fac?...

— Ce vrei să-ți spun, zise femeia, știi și eu?

Dar numaidecât îi trecu prin minte un gând și-i zise:

— Știi ce? Ia-o la dreapta pe stradă și o să găsești la a treia casă o curte. Acolo locuiește un capataz, un negustor, care pleacă mâine la Tucuman cu carele cu boi. Du-te și roagă-l să te ia și pe tine în schimbul serviciului ce-i vei face. Aleargă fuga.

Băiatul își luă traista, mulțumi și în două minute intră în curtea aceea luminată cu felinare, unde găsi oameni care încărcau saci cu grâu în niște care uriașe. Un om înalt și bărbos, înfășurat într-o manta lungă, supraveghea lucrările. Băiatul se apropie de el și-l întrebă cu sfială, dacă voia să-l ia și pe el cu dânsul, spunând că venea din Italia și căuta pe mama sa.

Capatazul îl măsură de sus până jos și-i zise răstit:

— N-am loc pentru tine!

— Am cincisprezece lire, răspunse băiatul, cu glas rugător, ți le dau pe toate și pe drum o să-ți muncesc. O să car apă și grăunțe pentru boi, fac orice. Îmi ajunge o bucată de pâine. Te rog, domnule, fă-mi și mie un locșor!

Capatazul se uită iarăși la el și-i răspunse cu glas mai blând:

— Nu-ți spun că nu e loc? Și apoi, vezi, noi nu mergem la Tucuman; ne ducem în alt oraș, la Santiago del Estero. La un loc oarecare ar trebui să te las în drum și o să ai încă o lungă bucată de făcut pe jos.

— Aș face și îndoii! strigă Marco. Să n-ai grijă.

Găsesc eu drumul. Fă-mi un loc, domnule... fie-ți milă, nu mă lăsa!

— Gândește-te, e o călătorie de douăzeci de zile! adăugă capatazul.

— Nu-mi pasă!

— Drumul e greu!

— Voi răbda toate!

— O să trebuiască să călătorești singur.

— Nu mi-e frică de nimic, numai să găsesc pe mama. Fie-ți milă de mine, domnule, ia-mă!

Capatazul apropie felinarul de fața lui și, după ce se uită puțin la el, îi zise:

— Bine!

Băiatul îi sărută mâna.

— Noaptea asta culcă-te aici, pe un car, îi zise capatazul, mâine dimineață, în zori de zi, o să te deștept. *Buenas noches* (noapte bună).

La patru de dimineață, după cum spusese negustorul, carele porniră cu mare zgomot.

Fiecare car era tras de șase boi și urmat de alți patru boi de schimb. Băiatul, deșteptat și vârat într-un alt car, se lungi pe saci și adormi iarăși greu.

Când se deșteptă, convoiul se oprise într-un loc singuratic, la soare, și toți oamenii stăteau în cerc în jurul unui foc ațâțat de vânt, la care frigeau într-o frigare lungă un sfert de vițel.

Mâncară cu toții, se odihniră și porniră iarăși. Drumul continuă astfel ca un marș soldătesc. În fiecare dimineață porneau la cinci, se opreau la nouă, plecau iarăși la cinci seara și se opreau la zece noaptea. Căraușii mergeau călare și imboldeau boii la mers, împungându-i cu niște prăjini lungi.

Băiatul aprindea focul pentru friptură, dădea nutreț vitelor și le

adăpa, curăța felinarele, aducea apă de băut. Ținuturile îi treceau pe dinainte ca niște vedenii nelămurite: păduri întinse de copaci mici și negri; cătune sărăcicioase cu câteva case roșii, răspândite ici și colo. Spații nemărginite acoperite cu sare, care fuseseră probabil odinioară albiile vreunor lacuri sărate, se întindeau albind în depărtare, până unde putea să cuprindă ochiul. Pretutindeni: numai câmpie, singurătate și liniște adâncă.

Întâlneau foarte rar doi sau trei călători călări, urmați de o herghelie de cai, care treceau în goană, ca fulgerul.

Timpul era frumos, dar cărăușii se făceau din zi în zi mai pretențioși, ca și cum băiatul ar fi fost servitorul lor. Unii din ei îl ocărau, alții îl amenințau, îl puneau să le care legături mari de nutreț, îl trimiteau departe după apă, și bietul copil, prăpădit, obosit, nu putea nici măcar să doarmă noaptea din cauza zguduiturilor căruței și a scârțâitului roților. Pe lângă acestea, se mai iscă și un vânt puternic, care ridică o pulbere groasă și roșiatică, ce acoperea totul, pătrundea în car, îi umplea ochii și gura, tăindu-i răsuflarea. Sleit de oboseală și de nedormire, cu hainele rupte și murdărite, ocărât de dimineată până seara, bietul băiat era topit și s-ar fi descurajat cu totul, dacă totuși capatazul nu i-ar fi vorbit din când în când cu blândețe. Adesea plângea pe furiș într-un colț al carului cu fața vârată în traista lui, care nu mai conținea decât zdrențe. În fiecare zi se trezea mai slab și mai descurajat, și uitându-se la câmpia cea nemărginită și grozavă, care părea un ocean de pământ, își zicea în sine:

"Nu o s-o mă mai ducă până diseară, o să mor pe drum!" Oboseala și ocările creșteau pe fiecare zi. Într-o dimineată, pentru că întârziase cu apa, un cărăuș, folosindu-se de lipsa capatazului, îl bătuse. Atunci, ceilalți cărăuși începuseră și ei să-i dea câte o palmă, de câte ori îi dădeau o poruncă; și-i ziceau în bătaie de joc:

— Na și p-asta! Mai dă-o și pe asta, mă-ti, derbedeule!

Bietul băiat nu mai putu suporta și se îmbolnăvi.

Stătu trei zile în car, zăcând de friguri. Numai capatazul venea la el să-i aducă apă și să vadă ce mai face.

Marco crezu că și moare atunci. În disperarea lui chemă de o mie de ori pe mama sa:

— Mamă, mamă, ajută-mă! Vino la mine, că mor! N-o să te mai văd, mamă dragă! Biata mamă o să mă găsească mort în mijlocul drumului! Și se ruga de Dumnezeu, să aibă milă de el.

În sfârșit se făcu bine.

Dar odată cu însănătoșirea sosi și ziua cea mai teribilă, ziua în care trebuia să-și urmeze calea singur.

Călătoreau de mai bine de două săptămâni, când ajunseră la locul unde se întretăiau drumurile: unul spre Tucuman și celălalt spre Santiago del Estro. Capatazul îl vesti că trebuie să se despartă. Îi dădea câteva lămuriri asupra drumului ce trebuia să urmeze. Îi legă traista în spinare, ca să-i ușureze mersul și își luă ziua bună de la el, repede, ca să nu se înduioșeze. Băiatul abia apucă să-i sărute mâna. Chiar ceilalți, care îl trataseră așa de rău, arătară oarecare milă, văzându-l cum rămâne singur și-i făcură un semn de rămas bun cu mâna.

Marco răspunse scoțându-și pălăria și stătu câțva timp pe loc, uitându-se lung la convoiul care se depărta ridicând în urmă pulberea, o pulbere roșiatică.

După aceea își urmă și el calea, oftând din greu.

Un singur lucru îi înviora sufletul. După atâtea zile de călătorie prin acea nemărginită câmpie, vedea în sfârșit, în zarea depărtată, un lanț de munți foarte înalți și albaștri, cu vârfurile albe de zăpadă, care-i aduceau

aminte de Alpi și îi dădeau impresia, că se apropie de țara lui.

Erau Anzii, șira spinării continentului american, lanțul nesfârșit, care se întindea de la Țara de Foc până la Marea înghețată. Iar ceea ce-l învia și mai mult, era că aerul devenea din ce în ce mai cald, din cauză că mergând către miazănoapte, se apropia de tropice.

Găsea la mari depărtări câte o căsuță ori vreo dugheană, unde își cumpăra ceva de mâncare. Întâlnea oameni călări, din când în când, femei și copilași șezând nemișcați pe pământ; chipuri cu totul noi pentru dânsul, cu ochii tăiați pieziș, care se uitau la el și întorceau capul încet, ca niște automate. Erau indieni.

În ziua dintâi merse cât îl ținură picioarele și noaptea dormi sub un copac. A doua zi umblă mai încet și cu mai puțină speranță. I se rupseră cizmele și picioarele îi sângerau, iar stomacul i se slăbise din cauza hranei proaste. Spre seară i se făcu frică. Auzise în Italia că în țara aceasta erau șerpi mulți. I se părea că îi aude șuierând, se oprea o clipă și iarăși o luă la fugă; îi înghețau oasele de frică.

Uneori îl apuca o milă grozavă de el însuși. Mergând, plângea amarnic și își zicea:

— Cum ar plânge biata mamă, dacă ar ști că mi-e așa de frică!

Gândul acesta îl îmbărbăta și, ca să-și uite frica, își aducea aminte de o mulțime de lucruri despre mama sa; ultimele ei vorbe când plecase din Genova, cum îl învelea cu plapuma până la bărbie, când se trezea, cum îl lua în brațe, când era mititel!

Atunci își zicea însuflețit:

— Da, mamă dragă, într-o zi te voi vedea! Doar o da Dumnezeu, să sfârșesc acest drum lung.

Și mergea, mergea mereu printre copaci cu frunze minunate, printre plantațiile nesfârșite, de trestie de zahăr, având totdeauna dinaintea ochilor munții albaștri, ale căror vârfuri înalte atingeau cerul.

Patru, cinci zile, o săptămână întreagă trecu. Puterile îi slăbeau din zi în zi și picioarele însângerate i se umflaseră. În sfârșit, într-o seară, către apusul soarelui, i se spuse că Tucuman era la cinci mile de acolo.

Marco scoase un țipăt de bucurie și își iuți pașii, ca și cum ar fi redobândit puterea pierdută. Dar fu o scurtă închipuire. Puterile îl părăsiră deodată și căzu istovit pe marginea unui șanț.

Totuși, inima îi bătea de bucurie.

Cerul, plin de stele scânteietoare, nu i se păruse niciodată atât de frumos. Lungit pe iarbă, se uita la ele, le admira și se gândea că poate atunci și mama sa le privește.

Își zicea: Dragă mamă, unde ești? Ce vei fi făcând tu acum? Te gândești la băiețelul tău? Îți închipui că e așa aproape de tine?

Bietul Marco! Dacă ar fi putut să vadă în ce stare se afla mama lui în minutul acela, s-ar fi silit din toate puterile să umble mereu înainte, ca să ajungă la ea cu câteva ore mai curând.

Era bolnavă în pat, într-o odaie din etajul de jos al unei case frumoase, unde locuia toată familia Mequinez, care o iubea foarte mult și o ajuta din toate puterile.

Biata femeie era cam suferindă, când inginerul Mequinez fusese silit să plece pe neașteptate de la Buenos Aires și nu se însănătoșise deloc, cu tot aerul curat din Cordova.

Pe lângă acestea, faptul că nu mai primea nici un răspuns de la scrisorile sale, nici de la bărbatul său, nici de la vărul său, presimțirea unei mari nenorociri, grija continuă în care trăia stând la îndoială dacă trebuie să plece sau să rămână, așteptând în fiecare zi o veste tristă, toate acestea o slăbiseră foarte mult, și în cele din urmă se îmbolnăvi rău. De

cincisprezece zile nu se ridicase din pat. Trebuia să-i facă o mică operație, ca să-i mântuie viața. Și tocmai în momentul în care Marco se gândea cu mai mare dor la ea, în jurul patului său stăteau stăpânul și stăpâna ei, silindu-se cu multă blândețe s-o înduplece ca să se lase operată, iar dânsa nu voia cu nici un chip și plânga.

Un doctor bun din Tucuman venise deja cu o săptămână mai înainte; dar degeaba.

— Nu, dragii mei stăpâni, spunea ea, nu mai am putere, simt că aş muri sub cuțitul doctorului. Mai bine lăsați-mă să mor așa. Nu-mi mai trebuie viața de aici înainte. Totul s-a sfârșit pentru mine. Mai bine să mor înainte de a ști ce s-a întâmplat cu ai mei. Și la aceste cuvinte izbucnea în plâns. Băieții mei! Băieții mei! striga ea, frângându-și mâinile, cine știe dacă mai trăiesc. Nu e mai bine să mor și eu? Vă mulțumesc din tot sufletul, bunii mei stăpâni! Mai bine să mor. Știu că n-o să mă fac bine nici cu operația. Vă mulțumesc de atâta grijă. Nu trebuie să mai vină doctorul, poimăine. Vreau să mor! Soarta a vrut să mor aici. Sunt hotărâtă să nu mă las să mă opereze! Vreau să mor!

Stăpânii stăteau și priveau cu milă pe mama ceea adorabilă, care, ca să-și mântuiască familia, venise să moară la șase mii de poște, departe de țara ei. Să moară după ce răbdase atâtea! Biata femeie, așa de cinstită, așa de bună, așa de nenorocită!...

A doua zi de dimineață, cu traista la spinare, obosit și, schiopătând, dar cu nădejdea în suflet, Marco intra în orașul Tucuman, unul din cele mai noi și mai înfloritoare orașe din republica Argentina.

Orașele acestea ale Americii, fondate de puțin timp, seamănă atât de mult unele cu altele, încât, lui Marco i se păru iarăși că intră în Buenos-Aires, în Rosario ori în Cordova.

Erau aceleași străzi drepte și lungi, aceleași case mici și albe, dar pretutindeni o verdeață veselă și încântătoare, un aer îmbălsămat, un cer limpede și azuriu, cum nu mai văzuse niciodată, nici măcar în Italia.

Străbătând orașul, fu cuprins din nou de aceeași neliniște care îl apucase la Buenos-Aires. Se uita la toate ferestrele, și la toate ușile, se uita la toate femeile ce treceau, cu speranța nerăbdătoare de a întâlni pe mama sa. Ar fi voit să întrebe pe toți câți întâlnea în cale, dar nu îndrăznea să oprească pe nimeni. Se uita să vadă un chip mai blând, ca să-l întrebe, când deodată îi căzură ochii pe o firmă scrisă în limba italiană. În prăvălie stătea un om cu ochelari și două femei.

Se apropie cu sfială de ușă și prinzând inimă, întrebă:

— Nu știi dumneata, domnule, să-mi spui unde locuiește familia Mequinez?

— Familia inginerului Mequinez? întrebă negustorul.

— Da, domnule! răspunse băiatul du glas sfârșit.

— Familia Mequinez, zise negustorul, nu locuiește în Tucuman.

Un strigăt sfâșietor, ca al unui rănit de moarte, răspunse acestor cuvinte.

Negustorul și femeile săriră deodată. Câțiva vecini alergară să vadă ce e.

— Ce e! Ce ai, băiete? îi zise negustorul, băgându-l în prăvălie și așezându-l pe un scaun. Nu dispera așa, ce Dumnezeu! Familia Mequinez nu locuiește aici, dar nu e departe, e în împrejurimile Tucumanului.

— Unde? Unde e? strigă Marco, însuflețindu-se.

— Cam la vreo două poște de aici, adăugă negustorul, pe țărmul râului Saladillo, într-un loc unde se clădește o mare fabrică de zahăr. Oricine te poate îndrepta!

— Am fost eu acolo acum o lună, zise un tânăr, care alergase la

strigătul lui Marco.

Marco se uită la el cu ochii mari și îl întrebă repede, îngălbenind:

— Ai văzut pe servitoarea domnului Mequinez, pe italianca?

— Genoveza? Da, am văzut-o!

Marco izbucni totdeodată în plâns și în răs. Pe urmă deodată întrebă hotărât:

— Pe unde s-o apuc? Arătați-mi repede drumul, plec îndată!

— Dar e cale de o zi! îi spuseră cu toții. Ești obosit, odihnește-te, o să pleci mâine!

— Nu se poate! Nu se poate! răspunse băiatul. Arătați-mi calea, plec îndată, chiar de-aș ști că mor pe drum!

Văzându-l atât de hotărât, nu se mai împotrivi nimeni:

— Du-te copile, Dumnezeu să te păzească! îi spuseră cu toții.

— Să bagi de seamă, când vei trece prin pădure, să nu te rătăcești.

— Călătorie bună, italianașule!

Un om îl însoți până afară din oraș, îi arătă drumul, îi dăde câteva povești și rămase puțin privind-l cum se îndepărtează. Peste câteva minute, băiatul se făcu nevăzut în dosul copacilor stufoși de pe marginea șoselei.

***

Noaptea aceea fusese înfiorătoare pentru sărmana bolnavă... Avea niște dureri groaznice, care o făceau să țipe sfâșietor și să aiureze. Femeile care o îngrijeau, își pierduseră capul. Stăpâna intra din când în când îngrijorată. La toți le era teamă că nu va scăpa, chiar de s-ar lăsa să fie operată, să nu fie prea târziu, medicul venind tocmai a doua zi. Suferința ei cea mai adâncă, era cea morală. Prăpădită, zdrobită, schimbată la față; își smulgea părul cu disperare și striga:

— Doamne, Doamne! Să mor așa de departe, fără să-mi mai văd copiii! Să-i las fără mamă! Pe micul meu Marco, așa de bun, așa de iubitor! Dumnezeuavoastră nu știți ce băiat este! Să-l fi văzut cum plângea când am plecat; nu se mai putea smulge din brațele mele. Parcă înțelegea mititelul, că n-o să mă mai vadă. De ce n-am murit atunci? Nu, nu, să nu rămână fără mamă. Nu mă lăsați să mor! Alergați după doctor, să vină, să mă taie, dar să-mi scape viața. Vreau să mă vindec, vreau să trăiesc! Doctorul! Doctorul! Ajutor! Ajutor!

Femeile care o îngrijeau o luau de mână, îi vorbeau de Dumnezeu și o încurajau. Atunci, biata bolnavă plângea ca un copil și șoptea din când în când:

— O! Frumoasa mea Genova! Casa mea! Marea cea întinsă!... Și Marco, scumpul meu Marco, ce-o fi făcând el acuma, săracuțul!

***

Era miezul nopții și sărmanul ei Marco, după ce petrecuse ceasuri întregi pe marginea unui șanț, sleit de puteri, trecea prin mijlocul unei păduri întinse, umbrită de copaci uriași, ale căror vârfuri argintate de razele lunii, păreau niște turnuri de biserică. El zărea în umbră, mii de trunchiuri de toate formele: drepte, culcate, încâlcite, cu o înfățișare stranie și amenințătoare; o măreție maiestuoasă, o dezordine a firii de o rară frumusețe, priveliștea cea mai grozavă și cea mai măreață, pe care vegetația pământului o poate înfățișa vreodată ochilor.

Uneori, Marco era cuprins de spaimă, dar îndată ce se gândea la mama sa, inima i se îmbărbăta.

Zdrobit de oboseală, cu picioarele sângerânde, singur în mijlocul acelei păduri uriașe, unde foarte rar se vedeau numai niște mici colibe omenеști, care, pe lângă arborii aceia monstruoși păreau niște mușuroaie de furnici, sau vreun bivol dormind pe marginea drumului; Marco, deși zdrobit, nu mai simțea oboseala; era singur și nu-i mai era frică. Măreția pădurii îi îmbărbăta sufletul. Apropierea de mama sa îi dădea puterea și îndrăzneala unui om mare. Amintirile oceanului străbătut, neajunsurile, durerile suferite și biruite, ostenele răbdate îl făceau să ridice fruntea sus, și chipul mamei sale", pe care îl pierduse din minte după atâția ani de depărtare, i se arăta în acele minute, lămurit. El vedea până și clipitul ochilor, mișcarea buzelor, în sfârșit toate gesturile ei.

Aceste amintiri îl făceau să grăbească pasul. Mergând, nu băgase de seamă că de pe vârful copacilor lumina argintie a lunii se împrăștiase în revărsarea zorilor.

***

În aceeași dimineață, pe la orele opt, doctorul din Tucuman, un tânăr argentinian, era la patul bolnavei, împreună cu un ajutor al său. Ei se sileau s-o înduplece să-și facă operația.

Domnul și doamna Menquinez, care se aflau de față, stăruiau și ei.

Dar totul era zadarnic; femeia, văzându-se atât de slabă de puteri, nu mai avea încredere în operație.

Doctorul o încredință că reușita operației era sigură, precum era de sigură și moartea, dacă nu se lăsa. Stăruiau cu toții în zadar.

— Nu, doctore, spunea bolnava, îmi rămâne numai curajul de a muri, dar nu și acela de a mai suferi și operația zadarnică; îți mulțumesc, doctore, dar lasă-mă să mor liniștită!

Doctorul, descurajat, nu mai stăruia. Atunci, femeia se întoarse către stăpâna sa și cu glasul sfârșit îi făcu ultimele sale rugăciuni: Buna mea stăpână, zise ea cu greutate, te rog să trimiți prin consulat economiile și lucrurile ce le am aici familiei mele. Am nădejde că se află toți în viață. Presimțirile îmi sunt bune în aceste momente din urmă. Te rog, fă-ți bunătate și scrie-le... că m-am gândit totdeauna la ei. că am muncit totdeauna pentru copiii mei... și singura mea durere este că mor fără să-i văd. Spune-le că mor binecuvântându-i pe toți... Încredințez bărbatului meu și fiului meu celui mare pe micul Marco... Să aibă grijă de el! Și încrucișând mâinile, strigă cu disperare: Mititelul mamei, sufletul meu!

Pe urmă, întorcând ochii plini de lacrimi, văzu că stăpâna sa nu mai era acolo. Venise cineva și o chemase pe furiș. Plecase și domnul Mequinez, rămăsese numai asistentul și două femei. Se auzea în odaia de alături un zgomot obișnuit, șoapte și strigăte înăbușite. Bolnava își îndreptă spre ușă ochii împăienjeniți, așteptând.

După câteva minute, intră medicul, cu o privire ciudată, apoi domnul și doamnă Mequinez și ei tot cu fața schimbată.

Toți se uitau la bolnavă într-un fel neobișnuit și șopteau încet între dânsii.

I se păru că doctorul zicea stăpânei sale:

— Mai bine îndată! Ea nu înțelegea nimic.

— Iulia! îi zise stăpâna sa, cu vocea tremurândă, am să-ți aduc o știre bună. Pregătește-ți inima pentru o veste bună.

Iulia se uită drept în ochii ei. Pregătește-te! îi zise doamna, să vezi pe cineva la care ții foarte mult!

Iulia ridică brusc capul cu o mișcare rapidă și începu să se uite când la doamna, când la ușă, cu ochii înflăcărați.

— Cineva care a sosit acum pe neașteptate!

— Spune-ți cine e? strigă bolnava, cu glasul înăbușit.

Deodată scoase un strigăt grozav, se ridică în sus, rămase nemișcată cu ochii holbați și cu mâinile la cap, ca înaintea unei apariții supranaturale.

Marco, zdrențaros și prăfuit, stătea în pragul ușii. Doctorul îl ținea de mână.

Femeia strigă de trei ori: Doamne, Doamne, Doamne!

Marco se repezi înainte; ea îi întinse brațele ei slabe și, strângându-l la piept cu o putere de tigru, izbucni într-un râs groaznic, întrerupt de suspine adânci, fără lacrimi și căzu înăbușită pe pernă. Dar îndată, își reveni în fire și strigă repede, nebună de bucurie, acoperind cu sărutări capul copilului:

— Tu ești? Cum ai ajuns aici? De ce? Dar mare te-ai mai făcut. Cine te-a adus? Ai venit singur? Nu ești bolnav? Tu ești, Marco? Nu e un vis? Ia vorbește-mi!

Pe urmă, schimbându-și glasul deodată: Nu, taci, așteaptă! strigă ea.

Și întorcându-se repede: Lute, doctore, vreau să mă fac bine, scapă-mă, sunt gata, nu mai pierde un minut. Luați de aici pe Marco, să nu audă. Nu te speria, Marco dragă, nu e nimica. Mai dă-mi o sărutare... du-te! Sunt gata, doctore!

Marco ieși cu stăpânul și cu stăpâna. Rămase numai doctorul și asistentul, care încuiară ușa.

Domnul Mequinez vru să-l ducă pe Marco într-o odaie mai depărtată, dar fu cu neputință. Parcă era pironit de scânduri: '

— Ce e? întrebă el. Ce are mama? Ce-i face doctorul?

Inginerul se silea să-l depărteze binișor:

— Vino cu mine, o să-ți spun totul! Mama ta e bolnavă, are nevoie de o mică operație. Vino cu mine să te deslușesc.

— Nu, vreau să rămân aici, răspunse băiatul, spune-mi aici ce are.

Inginerul se silea să-i dea curaj. Băiatul începea să se teamă și să tremure, când deodată un țipăt îngrozitor răsună în toată casa.

Băiatul răspunse și el cu alt țipăt sfâșietor:

— A murit mama!

Doctorul ieși în prag și zise:

— Nu! E scăpată!

Copilul se uită o clipă la el, pe urmă se aruncă la picioarele sale plângând și zise:

— Dumnezeu să-ți răsplătească, domnule doctor, că ai scăpat-o pe mama!

Dar doctorul îl ridică și-i zise:

— Scoală-te, sărmane și inimos băiat; nu eu, ci tu ai scăpat-o pe mama ta!

Vara.

Miercuri, 21.

Marco este penultimul mic erou cu care am făcut cunoștință în anul acesta; ne mai rămâne numai unul pentru iunie, căci nu mai avem decât două examene lunare, douăzeci și șase de zile de boală, șase joi și cinci duminici. Se simte parcă și în aer ceva care ne vestește sfârșitul anului școlar.

Copacii din grădină, stufoși și înfloriți, umbresc frumos aparatele de gimnastică.

Elevii vin îmbrăcați în haine de vară.

Ce frumos este să privești la ieșirea din școală! Câtă schimbare de acum două luni!

Părul lăsat să crească până pe ceafă, a căzut sub foarfecile bărbierului, și capetele acum sunt toate tunse. Vezi: copii cu gâtul și genunchii goi; pălării de paie de diferite forme cu panglici lungi și lăsate pe spate; cămășute și gulere de toate culorile, copilași având pe ei câte ceva roșu sau albastru, o funduliță ori un ciucure, o cravată de culoare vie, agățată de mama lor, fie bogată, fie săracă, doritoare de a-și împodobi copilașul.

Mulți vin la școală și fără pălărie, parcă ar fi fugit de-acasă. Unii vin îmbrăcați cu costumul alb de gimnastică.

Un elev al profesoarei Delcati este roșu din cap până în picioare, ca un rac fiert. Alții poartă haine de marinar, dar cel mai frumos este Zidărașul, cu pălăria lui de paie, mare cât un coș de rufe; și murim de râs când ne face botul de iepure cu obrăjelul lui, care se pierde sub enorma lui pălărie.

Coretti a lepădat și el căciula de blană de pisică și a înlocuit-o cu o șapcă veche, de mătase cenușie, cum poartă călătorii.

Votini are un costum scoțian, foarte elegant, ca de obicei. Crossi vine descheiat la piept. Precossi se pierde într-o bluză albastră a tatălui său; iar lui Garoffi, nevoit să se despartă de mantaua lui cea mare, sub care își ascundea mărfurile, i se văd acum buzunarele încărcate cu tot felul de nimicuri; colțurile listelor de subscrieri pentru loteriile lui îi ies afară din buzunare.

Toți vin la școală cu câte ceva: cu evantaie făcute dintr-o jumătate de ziar, cu bastoane, cu praștii de dat în păsări, cu buruieni, arșice și altele. Mulți dintre cei mici aduc institutoarelor buchețele de flori. Profesoarele sunt și ele îmbrăcate în haine deschise de vară, numai "măicuța călugăriță" e tot în negru; profesoara cu pană albastră la pălărie n-a scos-o și poartă mereu o fundă de panglică roz la gât, dar e cam mototolită de mânușitele elevilor săi, de acei drăculeți care o fac să râdă și să alerge.

A venit iarăși timpul cireșelor și al fluturilor, al muzicii de pe alee și al plimbărilor la țară. Mulți băieți dintr-a IV-a fug să se scalde în Pad.

Toți ne gândim la vacanță. În fiecare zi ieșim din școală mai nerăbdători și mai mulțumiți. Singurul lucru ce-mi sfâșie inima e că văd pe bietul Garrone cu haine negre și pe sărmana mea profesoară din clasa I, că slăbește din zi în zi și tușește din ce în ce mai rău.

Parcă e cocoșată de slabă ce e, și-mi dă ziua bună cu un surâs foarte trist.

Poezie.

Vineri, 26.

Începi acum să înțelegi poezia școlii, Enrico dragă; dar școala în momentul de față, tu n-o vezi decât ca elevii. O să ți se pară mult mai frumoasă și mai poetică peste treizeci de ani, când te vei duce să însoțești pe copiii tăi și o vei vedea de afară cum o văd eu acum, când aștept să sune clopoțelul de ieșire, și mă învârtesc prin străzile tăcute din jurul clădirii de școală, ori trag cu urechea pe la ferestrele de la etajul de jos. De la o fereastră aud glasul unei profesoare care zice: Ce tăietură urâtă ai făcut lui ți. Nu merge, băiete! Ce-ar zice tatăl tău?... La fereastra de alături aud glasul unui profesor care dictează rar: "Am cumpărat cincizeci de metri de postav, patru lire metrul, i-am revândut..." Mai departe, profesoara cu pana albastră citește tare.: "Atunci Pietro Micca cu fitilul aprins în mână".

Dintr-altă clasă se aude deodată parcă ar ciripi o sută de păsărele, ceea ce mă face să înțeleg că profesorul a ieșit pentru un moment de acolo. Fac câțiva pași și aud pe un copil plângând și pe profesoară dojenindu-l sau mângâindu-l. De la alte ferestre se aud versuri, nume de oameni mari și buni, fragmente din proverbe care povățuiesc virtutea, iubirea de patrie, bărbăția.

După aceste zgomote urmează răstimpuri de tăcere adâncă, ca și cum localul ar fi gol; nici n-ai crede că înăuntru se află șapte sute de copii; acelei tăceri îi urmează hohote de râs, pricinuite de glumele vreunui profesor vesel... Lumea care trece, stă puțin pe loc, ca să asculte; și toți aruncă o privire de dragoste spre acea clădire, care cuprinde atâta tinerețe și atâtea speranțe!

Nu trece mult și deodată se aude un vuiet înăbușit de cărți și de caiete care se strâng, o tropăitură de picioare, o zbârnăială care trece din clasă în clasă, ca zvonul unei vești bune; pedagogul anunță sfârșitul lecțiilor. La această știre, o mulțime de femei, de bărbați, de băieți și de fete se strâng la poarta școlii așteptându-și Si, frații, nepoții; iar de la ușile claselor năvălesc în sală, băieții căutându-și paltoanele și pălăriile, azvârlind totul pe jos, până ce pedagogul îi gonește iar înăuntru, unul după altul. În sfârșit, iată-i doi câte doi, bătând tactul din picioare. Atunci, părinții încep să-i întrebe cu nerăbdare:

"Ai știut lecția? Ce ți-a dat pe mâine? Ce notă ai câpătat? Când treceți examenul lunar?"

Până și bietecele mame, care nu știu să citească, răsfoiesc caietele, se uită la probleme, întreabă ce notă au câpătat.

"Numai opt? Zece cu mențiune onorabilă... Nouă la lecție?" Și se îngrijesc, se bucură, întreabă pe profesori, vorbesc de program și de examen.

Ce frumoase sunt toate acestea și ce mare făgăduială pentru viitorul lumii!

Fetița surdo-mută.

Duminică, 29

N-aș fi putut să sfârșesc mai bine luna mai, decât cu vizita de azi dimineață. Sunase clopoțelul și alergam să deschid, când auzii pe tata că strigă cu totul cuprins de mirare:

— Ce, tu ești, Gheorghe?

Era grădinarul ce-l avusesem la vila noastră din Chieri.

Plecând de la noi, și-a așezat familia la Cordova și a plecat în Grecia, unde a lucrat trei ani la drumul de fier. Debarcase numai în ajun la Genova și venea chiar de la gară. A cam îmbătrânit, însă este tot vesel și rumen la față. Tata îl chemă în casă, dar el nu primi și întrebă îndată cu sfială, făcându-se foarte serios:

— Vă rog, spuneți-mi ce-mi face familia? Cum merge micuța mea Gigia?

— Toți erau foarte bine, acum vreo două zile, răspunse mama, care, recunoscând glasul lui Gheorghe, venise la intrare.

Gheorghe se înveseli.

— Slavă ție, Doamne! grăi el, cu totul înduioșat. Nu îndrăzneam să mă duc la Institutul de surdo-muți, până nu voi afla mai întâi ce face Gigi, biata fată! Îngăduiți-mi, vă rog, să-mi las aici legătura asta, ca să mă reped până acolo. Sunt trei ani de când n-am văzut-o!

Tata îmi spuse:

— Du-te și tu cu el, Enrico.

— Iertați-mă, vă rog, numai un cuvânt, zise grădinarul în pragul ușii.
Tata îl întrerupse zicându-i:

— Dar, ia spune-mi, treburile cum ți-au mers?

— Bine! răspunse el. Mulțumesc lui Dumnezeu! Am strâns ceva parale. Dar vreau să întreb: a învățat ceva mica mea mută? Când am lăsat-o era ca un biet dobitoc, nu pricepea nimica, sărmana ființă! De, ce să spun? Eu nu mă prea încred în făgăduielile școlilor astea. A învățat semnele? Nevastă-mea mi-a scris în mai multe rânduri: fata noastră învață să vorbească, face progrese! Însă eu îmi ziceam: Ce-mi folosește mie, că ea vorbește prin semne, dacă nu știu să le fac și eu?! Cum o să ne înțelegem! Biata fetiță! Acelea sunt bune ca să se înțeleagă între ei: un nenorocit cu altul. Dar bine și atât! Dar cum merge de altfel? Spuneți-mi, vă rog?

Tata zâmbi ușor și îi zise:

— Nu-ți spun nimic, o să vezi singur; du-te, du-te, și nu-i răpi nici măcar un minut din fericirea de a te revedea.

Plecarăm. Institutul e aproape. Pe când mergem cu pași grăbiți, grădinarul îmi vorbea cu mâhnire:

— Săraca fată! Să se nască ea cu așa un păcat! N-am avut nici măcar fericirea s-o aud zicându-mi tată; și ea nu m-a auzit niciodată zicându-i fata mea! Când mă gândesc că n-a rostit și nici măcar n-a auzit în viața ei grăindu-se un singur cuvânt, mă cuprinde groaza. Nu știu cum să-i mulțumesc domnului acela milostiv, care a plătit cheltuielile de intrare în Institut. Păcat că n-a putut s-o primească înainte de a fi împlinit opt ani. E de trei ani acolo. Acum are unsprezece anișori. Ia spune-mi, domnule Enrico, a crescut? E veselă?

— Mai ai puțină răbdare și o să o vezi singur! îi răspunsei eu, iuțind pasul.

— E departe Institutul? întrebă el. Eram plecat când a dus-o nevastă-mea acolo, așa că nu știu unde e!... Mi se pare că am ajuns! adăugă.

Într-adevăr, tocmai sosisem. Intrarăm în sala de vizite și un îngrijitor veni să ne întrebe ce poftim.

— Sunt tatăl copilei Gigia Voggi, zise grădinarul, te rog cheam-o îndată!

— Fetele sunt în curte! răspunse îngrijitorul. Mă duc să vestesc pe doamna profesoară!

Gheorghe nu mai putea nici să vorbească, nici să stea la un loc de neastâmăr, se uita la tablourile de pe pereți, fără să vadă nimica.

În sfârșit, ușa se deschise și intră o profesoară ținând de mână o fată îmbrăcată cu o rochiță albă, vârgată cu roșu și cu un șorț alb. Tatăl și copila se priviră mai întâi o clipă, apoi scoaseră un țipăt și se aruncară unul în brațele altuia.

Fetița plângea și se ținea cu amândouă mâinile de gâtul tatălui său.

Tatăl se depărta puțin ca să o privească de sus până jos, apoi zise cu bucurie:

— Ce mult a crescut! Ce frumoasă s-a făcut, săraca fată! scumpa mea mută! Doamnă, dumneata ești profesoara ei? Te rog, spune-i să-mi facă câteva semne, doar voi înțelege ceva din ele. O să mă silesc să le învăț și eu cu încetul. Te rog, spune-i să-mi zică ceva, așa cum vorbește ea!

Profesoara zâmbi și spuse copilei rar și lămurit, uitându-se drept în fața ei:

— Cine este domnul care a venit să te vadă?

Iar fetița zâmbi și răspunse cu un glas gros, straniu, oarecum sălbatic, dar foarte limpede:

— Este tata!

Grădinarul se dădu un pas înapoi și strigă ca un nebun:

— Vorbește! Se poate! Se poate, Doamne, așa minune! Vorbește, fata mea? Spune-mi, vorbește sau visezi? Apoi o luă în brațe și o sărută de mai multe ori pe frunte.

— Doamnă profesoară! grăi el, spune-mi te rog, cum s-a făcut aceasta? Eu credeam că vorbește prin semne, și văd că vorbește, vorbește ca oamenii. Te rog, deslușește-mi și mie minunea aceasta?

— Domnule, răspunse profesoara, metoda semnelor nu se mai întrebuințează. Acum avem o altă metodă nouă. N-ai auzit despre aceasta?

— Nu știu nimic! răspunse grădinarul, uimit. Lipsesc de trei ani din țară, poate chiar că mi-a și scris nevasta și eu n-am înțeles. Sunt cam greu de cap. O, dragă fetiță, acum mă înțelegi, îmi auzi glasul! Ia răspunde-mi mie, mă auzi? Auzi ce-ți spun eu?

— Nu, omule! zise profesoara, nu-ți aude glasul, pentru că este surdă; înțelege după mișcarea buzelor cuvintele ce i se spun, dar n-aude vorbele și n-aude nici măcar pe acelea pe care le pronunță. Le spune pentru că am învățat-o literă cu literă, cum trebuie să miște buzele și limba, și ce suflare trebuie să scoată din piept și din gât ca să-și formeze glasul. Grădinarul asculta cu gura căscată și nu pricepea nimic.

— Spune-mi, drăguță! zise el fetei, vorbindu-i la ureche, îți pare bine, că s-a întors tata?

El așteptă răspunsul. Fetița se uită nedumerită la el și nu scoase nici o vorbă. Tatăl se tulbură.

Profesoara zâmbi, apoi zise:

— Nu ți-a răspuns pentru că nu ți-a văzut mișcarea buzelor. I-ai vorbit la ureche. Întreab-o iarăși, uitându-te drept în fața ei.

Tatăl repetă întrebarea, uitându-se la ea:

— Îți pare bine că s-a întors tata și că n-o să mai plece?

Fetița care se uitase bine la gura lui, răspunse deslușit:

— Da, îmi pare bine că te-ai întors, dar să nu mai pleci niciodată!

Tatăl o sărută, nebun de bucurie, apoi ca să se încredințeze că într-adevăr vorbește, îi puse o mulțime de întrebări:

— Cum o cheamă pe mama ta?

— Antonia.

— Dar pe surioara ta?

— Adelaida.

— Cum se numește Institutul acesta?

— Institutul surdo-muților.

— Știi să-mi spui cât face doi ori zece?

— Douăzeci!

Și, pe când ne așteptam să-l vedem râzând de fericire, el deodată începu să plângă. Erau însă lacrimi de bucurie.

— Fii cu inimă, îi zise profesoara. Trebuie să te bucuri, iar nu să plângi: nu vezi că-ți întristezi fata?

Grădinarul luă mâna profesoarei și o sărută de mai multe ori, zicând:

— Îți mulțumesc din adâncul inimii, scumpa mea doamnă! Iartă-mă, nu sunt vrednic să-ți mulțumesc precum s-ar cuveni!

— Să nu crezi că fetita dumitale știe numai să vorbească, adăugă profesoara. Ea știe să scrie și să citească, face socoteli și cunoaște numele tuturor obiectelor trebuincioase. Știe de asemenea și puțină istorie și geografie. Acum e în clasa a li-a normală; când le va face și pe celelalte două, o să știe să se apuce de vreun meșteșug. Avem mulți școlari de-ai noștri în serviciul negustorilor, și ei servesc pe mușterii tot așa de bine ca oricare altul sănătos.

Grădinarul înmărmurise, parcă i se întunecase mintea. Se uita la

fată, scărpinându-și fruntea. Parcă-ar fi vrut să mai întrebe ceva și nu cuteza.

Profesoara porunci îngrijitorului să cheme o elevă din clasa pregătitoare, o fetiță cam de opt anișori, ce intrase de curând în institut.

— Fetița aceasta, zise profesoara, este dintre acelea pe care le învățăm cele dintâi elemente. Iată cum procedăm: vreau să o fac să scoată sunetul *e*. Bagă de seamă.

Profesoara deschise gura, cum o deschidem când rostim acest sunet, și făcu semn fetei să o deschidă și ea tot așa. Copila o imită. Atunci profesoara îi făcu semn să scoată glasul. Copila se sili, dar în loc de *e*, grăi *o*.

— Nu, spuse profesoara, nu este bine.

Și apucând amândouă mâinile fetei, își puse una pe gât și alta pe piept, apoi repetă *e*. Copila, simțind mișcarea gâtului și a pieptului profesoarei, deschise gura și pronunță foarte limpede pe *e*.

Tot astfel, profesoara o puse să pronunțe pe *c* și *d*, și alte sunete, ținând mereu pe pieptul său mânușițele copilei.

— Ai înțeles acum? zise ea grădinarului.

Bietul om înțelesese, dar părea și mai mirat decât înainte de a fi înțeles.

— Așa le învățați să vorbească? întrebă el, după un minut de gândire, uitându-se la profesoară. Aveți atâta răbdare, să vă ocupați de ele, luându-le în parte una câte una? Și aceasta o faceți timp de ani întregi? O Doamne, dar dumneavoastră sunteți niște ființe sfinte, niște îngeri! Nici nu se află pe pământ vreo plată vrednică de o asemenea răbdare! Ce să mai zic, săracul de mine, când văd asemenea minuni? Lasă-mă, te rog, să mai vorbesc puțin cu fiica mea!

Și luând-o la o parte, începu s-o întrebe și ea să-i răspundă.

Bietul om râdea cu ochii plini de lacrimi, bătându-și genunchii cu palmele și se uita la fiica sa, uimit de bucurie că o auzea vorbind, apoi întrebă pe profesoară, dacă i se îngăduie să mulțumească domnului director.

— Domnul director nu este acasă, răspunse profesoara. Dar poți să mulțumești unei alte persoane. Aici, fiecare copilă este dată în îngrijirea unei alte copile mai mari, care-i ține loc de soră mai mare sau de mamă. Fata dumitale este îngrijită de o surdo-mută de șaptesprezece ani, o fată foarte bună, fiica unui brutar. Ea-ți iubește copila și ți-o îngrijește de minune. Sunt doi ani de când o piaptănă, o ajută să se îmbrace, o învață să coasă, îi cârpește rufe și-i ține de urât.

Gigia, spune-mi cum o cheamă pe măicuța ta de aici?

Fetița zâmbi și răspunse:

— Caterina Giordano! Apoi întorcându-se spre tatăl său adăugă: E foarte bună cu mine!

Îngrijitorul ieși din odaie la un semn făcut de profesoară și se întoarse îndată însoțit de o surdo-mută blondă, voinică, cu chipul vesel și îmbrăcată tot ca fetița, dar cu șorțul cenușiu. Ea se opri în pragul ușii, roșie la față și având capul plecat, dar zâmbind. Era mare și zdravănă ca o femeie în toată firea, dar chipul îi era copilăros.

Gigia alergă la ea, o luă de mână ca pe o copilă și o duse la tatăl său, zicându-i cu vocea sa cea groasă:

— Caterina Giordano!

— Ah! Dragă copilă, exclamă tatăl Giguei, întinzând mâna ca să o mângâie, însă o retrase îndată și adăugase: Bună copilă! Dumnezeu să-ți ajute și să-ți dea toate fericirile. Eu, care-ți urez binele, sunt un lucrător cinstit, un sârman părinte, și-ți urez aceasta din tot sufletul!

Surdo-muta mângâia mereu pe mica Gigia, surzând și ținând ochii în jos. Grădinarul vorbea întruna și se uita la dânsa ca la o icoană.

— Dacă vrei, poți să-ți iei astăzi fata, zise profesoara.

— Dar cum să nu vreau! Desigur! O iau cu mine la Condova și o aduc mâine.

Fetița ieși ca să se pregătească de plecare și tatăl său continuă: Sunt trei ani de când n-am văzut-o! O iau cu mine la țară, dar vreau mai întâi să mă plimb puțin cu ea prin oraș, ca să o vadă toți. Vreau să mă duc cu ea pe la prietenii mei, ca s-o audă ce bine vorbește. Ah, Doamne! Frumoasă zi fu și asta. Zi de dulce mângâiere! Mulțumescu-ți ție, Doamne!

Fetița sosi și tatăl îi zise: Ia-mă de braț, drăguță. Vă mulțumesc din tot sufletul la toți și toate. O să mai vin înadins, ca să vă mulțumesc!

Apoi, oprindu-se pe pragul ușii, rămase puțin pe gânduri și, lăsând jos mâna fetei, se întoarce și zise: Sunt sărac, cu toate acestea vreau să dau și eu partea mea acestui institut! și, scoțând punga, luă din ea o monedă de douăzeci de lire în aur și o puse pe masă.

— Nu, nu, domnule! zise profesoara. Ia-ți banii, eu nu-i pot primi. Ia-i, îi vei da directorului, când îl vei vedea, dar sunt sigură că nici el n-o să ți-i primească. Ai muncit prea mult, ca să-i câștigi; păstrează-i! Noi îți suntem tot așa de recunoscători pentru generozitatea ce ai arătat, ca și cum i-am fi primit.

— Ba nu! zise grădinarul, îi las deocamdată aici, și apoi vom vedea.

Dar profesoara îi băgă moneda în buzunar, fără ca să-i dea timpul de a o împiedica.

Atunci, el nu mai cuteză să zică nimic, dete din cap și luându-și ziua bună de la profesoară și de la tânăra surdomută, își luă fetița de mână și plecă pe ușă, spunându-i vesel:

— Haide, haide, drăguța mea, vino draga tatii!

Iar fetița, plină de bucurie, cum ieși pe poartă, grăi cu glasul ei cel gros:

— Ce soare frumos!

IUNIE

Garibaldi.

3 iunie. Măine e sărbătoare națională.

Azi e o zi de doliu național. Aseară a murit Garibaldi. Știi tu cine a fost el? E cel care a dezrobît zece milioane de italieni de sub jugul burbonilor. A murit la șaptezeci și cinci de ani. S-a născut la Niza. Era fiul unui căpitan de corabie.

La opt ani scăpă viața unei femei; la treisprezece aduse la mal o barcă în care se aflau mai mulți tovarăși de-ai lui, ce erau să se înece; când a avut douăzeci și șapte de ani salvă la Marsilia viața unui tânăr ce era să fie înghițit de valurile mării, iar la patruzeci și unu de ani scăpă pe ocean un vapor care luase foc. Se luptă zece ani în America pentru neatarnarea unui popor străin, s-a bătut în trei războaie împotriva austrieilor pentru eliberarea Lombardiei și a Trentinului; apăra Roma contra francezilor în 1849; eliberă Palermo și Neapole la 1860; se luptă iarăși pentru ocuparea Romei la 1867, iar la 1870 dete ajutor francezilor în războiul cel crâncen pe care îl avură cu germanii.

Avea flacăra vitejiei și geniul războiului. A luat parte la patruzeci de bătălii și a câștigat treizeci și șapte.

Când nu se lupta, muncea ca să trăiască, sau se retrăgea într-o insulă singuratică, să cultive pământul. A fost: profesor, marinar, muncitor, negustor, soldat, general, dictator; a fost mare, a fost bun și modest. Ura pe toți asupritorii, iubea toate popoarele, ocrotea pe toți cei slabi. N-avea alt țel decât binele, refuza onorurile, disprețuia moartea, adora Italia.

La chemarea sa războinică, legiuni de viteji alergau din toate părțile sub steagul lui. Nobilii își părăseau palatele; lucrătorii uzinele; tinerii școlile; ca să lupte sub steaua gloriei sale. În război purta o bluză roșie. Era frumos, blond și voinic. Pe câmpul de bătaie era un fulger; în familie, un copil; iar în durere un sfânt. Mii de italieni au murit pentru patrie, fericiți în ceasul morții de a-l vedea de departe trecând biruitor. Și mii și mii și-ar fi dat viața pentru el; iar milioane l-au binecuvântat și-l vor binecuvânta. A murit! O lume întreagă îl plânge. Tu nu-l înțelegi acum, Enrico. Dar vei citi despre izbânzile sale și cât vei trăi vei auzi totdeauna vorbindu-se de el. Pe măsură ce vei crește, figura lui va crește o dată cu tine; când vei fi bărbat, ea îți va apărea uriașă și când nu vei mai fi pe lume, când nu vor mai trăi nici fiii fiilor tăi, nici chiar urmașii lor, totuși generațiile vor vedea sus figura luminată a acestui mântuitor de popoare, încoronată de numele biruințelor sale întocmai ca de un nimb de stele, și fiecărui italian îi va bate inima, când va rosti numele său.

Tatăl tău.

Armata.

*Duminică, 11. Sărbătoare națională,
întârziată din cauza morții lui Garibaldi.*

Ne-am dus în piața Castellor, ca să vedem parada. Soldații defilă pe dinaintea comandantului corpului de armată, în mijlocul poporului înșirat pe amândouă părțile. Pe când ei treceau în sunetul trâmbițelor și al muzicilor, tata îmi numea regimentele și-mi înșira gloriile steagurilor. Trecură mai întâi, elevii Academiei militare, vreo trei sute, aceia care au să se facă ofițeri de geniu și de artilerie, îmbrăcați în uniforme negre. Ei defilă cu o eleganță cutezătoare și sprintenă de soldați și de studenți. După ei trecu infanteria: brigada din Aosta, care a luptat la Goito și la San-Martino, și brigada din Bergamo, care a luptat la Castelfidardo, patru regimente, companie după companie, mii de ciucuri ce păreau a fi ghirlande de flori roșii ca sângele, înșirate, legănate, prinse la amândouă capetele și purtate prin mijlocul mulțimii. După infanterie înaintară soldații din geniu, meșteșugarii războiului, cu pene negre și galoane cărămizii. Pe când defilau aceștia, vedeam înaintând în urma lor sute de pene lungi și sumese în sus, care treceau pe deasupra capetelor mulțimii: erau alpiniștii, apărătorii porților Italiei, toți înalți, rumeni, vânjoși, cu pălăriile lor calăbreze și cu uniforma lor verde și frumoasă ca iarba cea proaspătă și verde a munților lor. Alpiniștii tot mai treceau, când se ivi un oarecare neastâmpăr în popor: soseau vânătorii vechiului batalion al dois-prezecelea — acela care intrase cel dintâi în Roma, prin spărtura de la Poarta Pia; oacheși, ageri, sprinteni, cu panașele fâlfâind; ei trecură ca un torent negru, iar sunetul trâmbițelor lor răsună în toată piața ca un strigăt de bucurie. Dar zgomotul trâmbițelor fu acoperit de un alt zgomot întrerupt și greoi, care ne vesti sosirea artileriei de câmp. Atunci trecură frumoșii soldați cu galoanele galbene. Ei stăteau mândri pe chesoanele lor trase de trei sute de perechi de cai plini de foc. Erau urmași de mărețele lor

tunuri, turnate în bronz și oțel, care scânteiau la razele soarelui, se zguduiau și uruiau de se cutremura pământul. Apoi sosi, cu mers încet și maiestuos, frumoasă în aspra-i înfățișare, cu soldați înalți și catări voinici: artileria de munte, aceea care ducea groaza și moartea până unde poate să ajungă piciorul omenesc. În sfârșit trecu în goana cailor, cu căștile strălucitoare sub soare, cu lănciile ridicate în sus, cu stegulețele fâlfâind în vânt, cu uniformele sclipitoare de aur și argint, umplând aerul de zângănit și de nechezaturi, frumosul regiment "Cavaleria Genova" care a trecut ca un uragan peste zece câmpuri de bătaie, de la Santa Lucia până la Villafranca.

— Tată, ce frumos e! strigai eu.

Tata mă muștră pentru această exclamație și-mi zise:

— Nu trebuie să privești armata ca un spectacol frumos. Toți acești tineri, voinici și plini de speranțe, pot să fie chemați oricând, ca să-și apere țara și toți pot să cadă în câteva ore străpunși de gloanțe și de schije. De câte ori, într-o serbare, vei auzi strigând:

"Trăiască armata! Trăiască Italia!" Înfațișează-ți în zarea depărtată toate aceste regimente ce trec, acoperind cu cadavre înecate în sânge o întreagă câmpie. Atunci strigătul de: "Trăiască armata!" îți va ieși cu mult mai din adâncul inimii, și chipul măreț al Italiei îți va părea mai aspru și mai impunător.

Patria.

Măști, 14.

Așa să-ți saluți patria, în zilele ei de sărbătoare:

"Italie, patria mea, mândră și dragă țară: unde s-au născut și vor fi înmormântați tatăl și mama mea: unde sper să trăiesc și să mor și eu; unde fiii mei vor crește și vor muri; frumoasă Italie, mare și glorioasă de multe secole, unită și liberă de puțini ani; tu care ai răspândit în lume lumina atâtor minți geniale; tu, pentru care au murit atâția viteji pe câmpuri de bătaie, și atâția martiri pe rug; mamă augustă a trei sute de cetăți și a treizeci de milioane de fii; eu, copil, care încă nu te înțeleg și nu te cunosc deplin, eu te cinstesc și te iubesc din tot sufletul meu și sunt mândru de a mă fi născut pe pământul tău și de a mă numi fiul tău!

Iubesc mărele tale minunate și falnicii tăi Alpi; iubesc monumentele tale mărețe și nemuritoarele tale amintiri; iubesc gloria și frumusețea ta; iubesc și te cinstesc întreagă, ca și pe scumpa părticică din tine, unde pentru prima dată am văzut lumina soarelui și am auzit numele tău. Vă iubesc pe toate cu aceeași dragoste și cu egală recunoștință: viteazule Turin, falnică Genova, învățată Bolonie, fermecătoare Veneție, puternice Milan; vă iubesc cu aceeași dragoste de fiu; gingașă Florența, Palermo grozav, Neapole nemărginit și frumos, Romă superbă și nemuritoare!

Te iubesc, scumpă patrie! Îți jur că voi iubi pe toți fii tăi ca pe frații mei; că pururea voi cinsti în sufletul meu, pe marii tăi bărbați, care trăiesc, și pe cei care au murit; că voi fi un cetățean muncitor și cinstit, purtând mereu grijă de a mă face mai bun, spre a fi mai vrednic de tine, spre a lucra din micile mele puteri, ca să piară odată de pe fața ta: mizeria, neștiința, nedreptatea, relele, și ca tu să poți trăi pe viitor dezvoltându-te liniștită în măreția drepturilor și a puterilor tale! Jur că-ți voi servi, cât voi putea mai bine: cu mintea, cu brațul, cu inima mea, zelos și umil; iar dacă cumva ar veni ziua când ar trebui să dau pentru tine sângele și viața mea, îmi voi da sângele și voi muri strigând până la ceruri numele tău sfânt și trimițând ultima mea sărutare steagului țării binecuvântat!"

32 grade de căldură.

Vineri, 26.

În cinci zile, cât au trecut de la sărbătoarea națională, căldura a crescut cu trei grade. Acum suntem în toiul verii: toți încep să obosească; toți au pierdut fețele rumene de astă-primăvară; gâturile și picioarele se înmoaie; capetele moțâie și ochii se închid. Bietul Nelli, care suferă mult de căldură, a îngălbenit ca ceara, adoarme câteodată cu capul pe caiet; dar Garrone stă totdeauna gata să-i pună dinainte o carte deschisă și înaltă, ca să nu-l vadă profesorul. Crossi își pleacă uneori capul său roșcat și zbârlit într-un chip așa de ciudat, încât l-ai crede dezlipit de trup și proptit alături. Nobis, se plânge că suntem prea mulți și că-i stricăm aerul. Drept să spun, ne vine cam greu să mai învățăm acum. Mă uit pe fereastră la copacii cei stufoși, la umbra cărora m-aș culca bucuros, și mă prinde necazul, când mă văd silit să stau neclintit în bancă. Dar îmi fac inimă, când văd pe mama cât de îngrijorată și cu băgare de seamă se uită la mine, când mă întorc de la școală, ca să vadă dacă sunt galben la față și obosit. Când îmi scriu temele, după fiecare pagină mă întreabă:

— Poți să mai scrii, copile?

Iar dimineța, la ora șase, când mă deștept ca să mă pregătesc de școală, mă sărută și-mi zice:

— Mai rabdă Enrico dragă, peste câteva zile o să te odihnești la țară sub umbra copacilor din livezi.

Bine face mama, că-mi aduce aminte de copiii care sunt siliți să muncească la câmp, în arșița soarelui, sau în albiile nisipoase ale râurilor; la cei care lucrează în fabrici, mai ales în cele de sticlărie, unde stau toată ziua aplecați la flacăra gazului; ei se scoală toți mai devreme decât noi și n-au vacanță, sărmanii! Înainte, dar! Tot Derossi ne întrece și în asta. El nu pregetă nici la căldură, nici la frig; totdeauna vioi sprinten și frumos cu cărlionții lui blonzi. El învață ca și astă-iarnă, fără să se obosească și ne ține pe toți cei din jurul său ageri, ca și cum ar împăspăta aerul cu glasul său cel limpede. Mai sunt încă doi, care stau mereu deștepți și atenți: Garoffi, negustorul, foarte ocupat cu fabricarea evantaielor de hârtie roșie, împodobite cu gravuri scoase de pe cutiile de chibrituri, pe care le vinde cu câte cinci lire, și încăpățânatul acela de Stardi, care se înțeapă la nas, ca să nu adoarmă, scrâșnește din dinți și cască niște ochi de parcă voiește să-l înghită pe profesor.

Cel mai harnic însă e Coretti, bietul Coretti! El se scoală în zori de zi, ca să-l ajute pe tatăl său la căratul lemnului. La unsprezece, în școală, nu mai poate să stea cu ochii deschiși, și capul îi cade pe piept. Sărăcuțul, se silește cât poate să-și alunge somnul, își dă la pumni în ceafă, cere voie profesorului să iasă ca să-și spele obrazul cu apă rece, roagă pe vecini să-l zguduie și să-l ciupească.

Azi dimineată nu-și mai putu birui somnul și adormi buștean. Profesorul îl chemă tare:

— Coretti!

Atunci, fiul cărbunarului, care locuiește alături de el, se sculă și zise:

— A muncit de la cinci până la șapte, a cărat lemne la mușterii.

Profesorul îl lasă să doarmă și urmă lecția încă o jumătate de oră. Pe urmă se duse la banca lui Coretti, și încet de tot îi suflă pe frunte și-l deșteaptă. Când văzu dinaintea lui pe profesor, se dădu repede înapoi înspăimântat. Dar profesorul îi luă capul în mâini și-i spuse, sărutându-l pe frunte:

— Nu te dojenesc, copilul meu; tu nu dormi de lene, ci dormi de oboseală!

Tata.

Sâmbătă, 17.

Sunt încredințată că nici Coretti, nici Garrone, n-ar răspunde vreodată tatălui lor, cum ai făcut tu, aseară, Enrico! Cum se poate? Trebuie să-mi făgăduiești că aceasta nu se va mai întâmpla cât voi trăi eu. De câte ori la vreo muștrare a tatălui tău îți va veni la gură vreun răspuns îndrăzneț, gândește-te la ziua ce va sosi neapărat și în care el te va chema la patul lui, ca să-ți spună: Enrico, te părăsesc!

Dragul meu copil, multă vreme după ce vei auzi glasul său pentru ultima oară, când vei plânge singur în odaia părăsită, în mijlocul cărților pe care el nu le va mai deschide niciodată, aducându-ți aminte, că n-ai avut totdeauna pentru dânsul respectul cuvenit, o să te întrebi tu însuși: "Cum e cu puțință?" Numai atunci vei pricepe că el a fost cel mai bun prieten al tău și că, silit să te pedepsească, el suferea mai mult decât tine; că dacă te-a făcut vreodată să plângi, a făcut-o numai pentru binele tău. Cum o să te mai căiești atunci! O să săruți în zadar masa la care a lucrat fără preget, locul unde și-a muncit viața pentru copiii lui. Atunci, el îți ascundea toate greutățile vieții și-ți arăta numai dragostea. Tu nici nu știi că sunt zile în care e atât de obosit încât se crede în ajunul morții și că singura lui grijă în acele momente e că vă lasă mici, săraci și fără ocrotire. Adesea intră noaptea, pe când tu dormi, în odaie la tine și te privește la lumina candeliei; apoi, deși rupt de oboseală, se întoarce iarăși la masa lui de lucru și își continuă lucrarea începută. Tu nici nu-ți închipui că uneori te caută și stă cu tine de vorbă, ca să-și mai uite grijile ce-i amărăsc viața și de neajunsurile ce cad asupra tuturor în această lume. El caută să găsească în tine un prieten, ca să-i dea curaj. Are nevoie de dragostea ta, ca să-și îmbărbăteze inima. Îți închipui dar, ce durere trebuie să fie pe el când, în locul iubirii, găsește o inimă rece și o lipsă desăvârșită de respect? Să nu-ți mai mânjești sufletul, Enrico, cu așa de neagră nerecunoștință!

Află, draguțule, că chiar de-ai fi bun ca un înger, totuși n-ai putea să răsplătești destul ceea ce el a făcut neconținut pentru tine. Gândește-te că viața e un nimic! O nenorocire poate să te facă orfan de tată, pe când ești încă mic, peste doi ani, peste trei luni, ba poate chiar mâine.

Vai, Enrico dragă, cum s-ar schimba toate în jurul tău! Ce goală ti s-ar părea casa fără el. Ce groază te-ar cuprinde văzând pe mama ta în haine de doliu! Du-te, băiete, du-te pe vârful picioarelor în odaia în care lucrează tatăl tău, du-te, cere-i să te ierte și să te binecuvânteze!

Mama ta.

La țară.

Luni, 19.

Tata m-a iertat și de astă dată; ba mă lasă chiar să merg să petrec la țară, după cum ne învoiserăm de miercuri cu tatăl lui Coretti, negustorul de lemne. Toți doream să ieșim la câmp, ca să răsuflăm un aer mai curat. Ce bucurie pe noi! Ne întâlnim cu toții, după cum făgăduisem, în piața primăriei: Derossi, Garrone, Garoffi, Precossi, bătrânul Coretti, fiul său și eu. Luaserăm fiecare, câte ceva de mâncare cu noi: poame, șuncă, ouă răscoapte, cârnați, cozonaci și altele. Luaserăm sticle cu vin și pahare.

Garrone adusese vin alb într-o damigeană, iar Coretti umpluse plosca soldățească a tatălui său cu vin negru. Micul Precossi, cu hăinuța lui de fierar, ducea la subțioară o enormă pâine de două kilograme. Mersem în omnibuz până la răspântia Maicii Domnului, apoi de acolo o luarăm la goană pe dealuri. Ce verdeată! Ce umbră plăcută și răcoroasă! Mergeam de-a dura prin iarbă, ne spălam pe ochi cu apă rece din izvoare, săream gardurile! Ce nu făceam! Coretti, bătrânul, ne urma de departe, cu haina pe umăr, fumând din luleaua lui de pământ; și, din timp în timp, ne amenința cu degetul, să nu ne rupem hainele prin mărăcini. Precossi fluiera; nu-l auzisem niciodată fluierând. Coretti fiul, e un omuleț care știe să facă o sumedenie de fleacuri cu briceagul său; roți de moară, furculițe, stropitori; și de bun ce e, voia să ducă sacii tuturor. Sudoarea îi curgea șiroaie de pe frunte, totuși alerga mereu ca o căprioară. Derossi se oprea la fiecă minut, ca să ne spună numele plantelor și ale insectelor. Nu știu, zău, cum face băiatul acesta de știe atâtea lucruri! Garrone mânca pâine pe tăcute, dar nu mai îmbuca așa de voios ca odinioară; bietul Garrone! S-a schimbat cu totul de când a pierdut-o pe mama sa. Cu toate acestea, e tot bun ca pâinea caldă. Când unul din noi se repezea să sară vreun șanț, el alerga pe partea cealaltă, ca să-i întindă mâna, și pentru că lui Precossi îi e frică de vaci, din cauză că a fost împuns de o vacă, pe când era mic, de câte ori trecea vreuna, Garrone se așeza înaintea lui. Ajuserăm până la vârful Santa Margareta, apoi coborârăm pe povârniș, alergând, sărind, dându-ne de-a berbeleacul ca niște mere. Precossi se agăță de un mărăcin și-și rupse o bucată din haină. Bietul băiat o sfeclise; stătea și se uita speriat la peticul care-i atârna de pe umăr. Din fericire, Garoffi, care are totdeauna la el o provizie de ace cu gămălie, îi prinse așa de bine peticul, încât nu se mai vedea ruptura. Bietul Precossi îi spunea întruna:

— Iartă-mă, iartă-mă, Garoffi dragă!

După această mică întâmplare, începurăm iarăși să alergăm. Garoffi nu-și pierdea timpul nici pe drum: culegea buruieni bune de salată, aduna melci și strângea pietricele la care lucra, cu nădejdea că să găsească în ele aur sau argint.

Mersem mereu înainte alergând, sărind, târându-ne de-a bușilea, urcându-ne pe copaci, întorcându-ne care de care la umbră, și la soare; alergând în sus și în jos pe toate cărările, până ce ajunserăm prăpădiți de oboseală în vârful unui deal, unde ne așezarăm să ne odihnim și apoi să îmbucăm merindele noastre. Ce priveliște minunată! De acolo vedeam întinzându-se la picioarele noastre o câmpie nemărginită, iar în zarea depărtată, Alpii cei albaștri cu vârfurile albe de zăpadă.

Nu mai puteam de foame! Pâinea dispărea într-o clipă de dinaintea noastră. Coretti, tatăl, ne tăia șuncă și ne împărțea feliile pe frunze de dovleac, care țineau loc de farfurii.

După ce ni se mai potoli foamea, începurăm să vorbim toți deodată: de profesori, de camarazii care n-au putut veni cu noi și de examene. Lui Precossi îi era rușine să mănânce și Garrone îi băga cu sila bucățile cele mai bune de pe farfuria sa. Coretti stătea lângă tatăl său cu picioarele încrucișate. Nici nu ți-ar fi trecut prin minte, văzându-i așa de rumeni la față la față și veseli, că erau tată și fiu; ai fi crezut mai curând că sunt doi frați.

Coretti, bătrânul, închină în sănătatea noastră, apoi luându-ne în glumă vinul de dinainte strigă:

— Vouă, băieți care învățați la școală, nu vă priește vinul; lăsați-ni-l nouă, muncitorilor; noi avem nevoie de el. Și apucând în veselie lui pe fiul său de nas, ne zise: Iubiți-l pe acest ștrengar; să știți că e o floare de băiat, v-o spun eu!

Toți începurăm a râde, afară de Garrone. El urmă ciocnind:

— Păcat, zău! Acum sunteți cu toții împreună, ca niște buni camarazi; dar peste câțiva ani, cine știe pe unde veți fi! Enrico și Derossi o să se facă avocați sau profesori, sau mai știu eu ce; și voi ceilalți veți intra la vreo prăvălie sau vă veți apuca de vreun meșteșug, și naiba știe încotro veți merge! Atunci, adio prieteni!

— Vorbă să fie! răspunse Derossi. Pentru mine, Garrone o să fie vecin Garrone, Precossi, vecin Precossi, și ceilalți asemenea, chiar de aș ajunge Țarul Rusiei; unde s-or duce ei, merg și eu!

— Bravo, să trăiești, băiete! strigă bătrânul Coretti, ridicând paharul. Așa se vorbește creștinește! Ciocnește aici! Trăiască toți camarazii, trăiască și școala, care unește într-o singură familie și pe cei care au, și pe cei care n-au!

Noi ciocnirăm cu toții paharele cu el și băurăm pentru ultima dată. Iar el strigă, golind paharul până la fund: Trăiască batalionul 401! Și dacă veți intra și voi în luptă, țineți-vă bine, cum ne-am ținut noi, băieți!

Se făcuse târziu. Coborârăm alergând și cântând; mergeam ținându-ne de mână, toți la rând. Ajunserăm la Pad, când înopta, și o mulțime de licurici zburau pretutindeni ca niște scânteii.

Tocmai în piața primăriei ne despărțirăm, după ce ne hotărârăm să ne întâlnim cu toții duminică, pentru a merge la teatru "Victor Emanuel", să fim față la împărțirea premiilor elevilor din școlile de seară.

Ce zi frumoasă! Ce mulțumit aș fi ajuns acasă, dacă n-aș fi întâlnit pe sărmana mea profesoară! O întâlnii pe scara casei noastre, cobora prin întuneric, și fiindcă mă recunosc, mă apucă de amândouă mâinile și-mi zise la ureche:

— Adio, Enrico, adu-ți aminte de mine!

Băgai de seamă că plângea. Urcai scara și intrând în casă spusei mamei:

— Am întâlnit pe profesoara mea!

— Se ducea să se culce în pat! răspunse mama, stăpânindu-și cu greu plânsul.

Apoi adăugă cu jale, uitându-se drept în ochii mei:

— Profesoarei tale, sărmana... îi e foarte rău!

Împărțirea premiilor la elevii meșteșugari.

Duminică, 29.

Ne întâlnirăm cu toții, după cum ne vorbiserăm, în sala teatrului "Victor Emanuel", ca să fim față la împărțirea premiilor la elevii care urmează la școlile de seară.

Teatrul era tot așa de înțesat de lume ca în ziua de 14 martie; atât numai că de astă dată, cea mai mare parte a publicului o alcătuiau familiile de muncitori.

La parter era corul de elevi și eleve. Ei cântară un imn frumos, închinat soldaților morți în Crimeea. Publicul, entuziasmat, aplaudă și ceru să se repete. Îndată după aceea, premianții începură să treacă pe dinaintea primarului, prefectului și a multor altor domni, care împărțeau: cărți, livrete de case de economie, diplome și medalii.

Zării într-un colț al sălii, pe Zidărașul. El stătea lângă mama lui; ceva mai departe văzui pe directorul nostru și capul roșcat și zbârlit al profesorului meu de clasa a II-a.

Trecură mai întâi elevii școlilor de desen, giuvaiergii, gravorii în lemn, litografii; trecură și tâmplarii, și zidarii: veniră în urmă elevii școlii de

comerț, apoi elevii școlilor de muzică; printre aceștia se aflau și câteva fete lucrătoare îmbrăcate de sărbătoare; ele fură aplaudate cu entuziasm.

În sfârșit, veni rândul școlilor elementare de seară, și aici începu să fie și mai interesant.

Era, într-adevăr, ceva frumos să vezi trecând bărbați în toată firea de diferite vârste, de diferite meșteșuguri, îmbrăcați în felurite chipuri. Treceau bărbați cu părul cărunț, copii de meșteșugari și tineri în floarea vârstei. Copiii erau sprinteni și veseli; bărbații, sfioși; iar publicul aplauda; și pe cei mari, și pe cei mici.

Lumea din sală nu râdea ca la distribuția premiilor școlilor noastre; toate chipurile erau serioase, toți priveau cu băgare de seamă.

Mulți din premianți aveau nevestele și copiii lor la parter. Unii dintre copii, recunoscând pe părinții lor pe scenă, îi chemau pe nume, îi arătau cu degetul și râdeau tare. Trecură țărani, hamali: aceștia erau de la școala "Buoncompagni". Din școala "Cittadella" trecu un vopsitor de cizme, pe care tata îl cunoștea. Prefectul îi dete o diplomă.

În urma lui văzui venind o namilă de om, pe care mi se păru că-l mai văzusem, într-adevăr era tatăl Zidărașului.

El câpătă premiul al doilea. Îmi adusei aminte, că-l văzusem la el, în odăița din pod, când stătea lângă patul copilului său bolnav, și îmi îndreptai îndată privirile spre parter, ca să caut pe micul meu camarad. Bietul băiat se uita la tatăl său plin de bucurie și ca să-și ascundă emoția, făcu botul de iepure.

Deodată izbucniră aplauze zgomotoase. Întorsei capul spre scenă și văzui pe un mic coșar spălat la față și îmbrăcat în hainele sale de lucru. Primarul îi vorbea ținându-l de mână. După el veni: un bucătar, un măturător municipal; acesta câpătă o medalie.

Eram înduioșat, simțeam în mine un fel de respect pentru acești oameni, gândindu-mă la munca grea ce-și impuseseră ca să poată câștiga premiile. Câtă muncă peste munca lor! Câte ceasuri furate somnului, acelui somn de care au așa de mare nevoie. Ce povară, ei, sărmanii, mai toți căsătoriți, cu grija casei și a copiilor, să-și mai frământă mintea neobișnuită cu învățătura! Și ce greu trebuie să le fie desenul și scrierea cu mâinile lor groase și înțepenite în munci grele!

Printre ei se afla și un băiat de lăcătuș, care, fu nevoit să-și sumeată mânecele chiar acolo pe scenă, ca să-și poată lua premiul. Unii începură să râdă, dar râsul lor fu îndată acoperit de aplauze. În urma lui veni un biet bătrân pleșuv și cu barba albă. Trecură soldați de artilerie; aceștia veneau la cursurile de seară de la școala noastră. Trecură și vameși, gardiști din aceia care ne păzesc școlile și apoi, elevii școlilor de coruri începură, iarăși, să cânte imnul soldaților căzuți în Crimeea, și-l cântară de această dată cu așa mult foc, pornit din fundul inimii, încât lumea nici că mai cuteză să bată din palme, atât era de emoționată. Toți ieșirăm din teatru încet și fără zgomot.

Mulțimea se răspândi într-o clipă pe străzi. Micul coșar stătea lângă ușa teatrului cu o carte legată în roșu la subțioară. Mai mulți domni îl înconjuraseră și-i vorbeau cu blândețe. Toți își luau ziua bună unii de la alții, strigându-se pe nume dintr-o parte a străzii la cealaltă. Era un amestec de: meșteșugari, muncitori, băieți, gardiști, profesori. Profesorul meu de clasa a II-a ieși din teatru cu doi soldați tunari.

Vedeai nevestele meșteșugarilor cu copii în brațe. Aceștia țineau în mânușite premiul tatălui lor și-l arătau cu fală trecătorilor.

Moartea profesoarei mele.

Pe când noi asistam la împărțirea premiilor, sărmana mea profesoară își dădea sufletul. A murit la două după amiază, șapte zile după ce venise la mama. Directorul ne aduse ieri dimineață această tristă știre și adăugă:

— Aceia dintre voi, care ați învățat cu dânsa, știți ce bună era și ce mult își iubea elevii; era o adevărată mamă pentru ei. S-a dus, a trecut acuma, sărmana, în viața veșnică! O boală cumplită o chinuia de mult. Dacă n-ar fi fost nevoită să muncească ca să-și câștige traiul, ar fi scăpat. Și-ar fi putut lungi viața cu câteva luni, dacă ar fi cerut concediu; dar ea a voit să stea cu elevii săi până la ceasul din urmă.

Sâmbătă seara, la 17 ale lunii, ea plecă de la școală cu tristul presentiment, că nu avea să-și mai vadă copiii. Le mai dete povețe bune, îi sărută pe toți și plecă plângând. N-o s-o mai vedeți niciodată. Să nu o uitați, copii!

Micul Precossi, care fusese elevul ei în clasa I, plecă ușor capul pe bancă și începu să plângă.

Ieri seară când am ieșit de la școală, ne duserăm cu toții la casa moartei, ca s-o însoțim până la biserică. Dricul cu doi cai stătea la poartă, și în stradă se afla multă lume; toți vorbeau încet.

Găsirăm acolo: pe directorul nostru, pe profesorii și profesoarele școlii noastre. Veniseră profesoarele altor școli unde sărmana Delcati dăduse mai înainte lecții. Erau mai toți copilașii din clasa ei: mamele lor îi țineau de mână. Era de asemenea o mulțime de băieți din alte clase și vreo cincizeci de fete din școala Baretti. Unele aduceau jerbe; altele, buchetele de trandafiri. Dricul era împodobit cu ghirlande de flori și cu o coroană mare pe panglia căreia se citea această inscripție: *Scumpei lor profesoare, vechile eleve din clasa a IV-a*. Sub această coroană era una mică, adusă de micii săi elevi. În mulțime se zăreau nenumărate servitoare cu lumânări aprinse în mână, trimise de stăpânele lor. Doi servitori în livrea țineau făclii aprinse. Un domn bogat, tatăl unui elev al ei, trimisese trăsura îmbrăcată toată în mătase albă. Lumea se îngrămădea la poartă. Mai toate elevele plângeau.

Așteptară încă ceva timp în tăcere. În sfârșit, coborâră coșciugul și, când îl așezară pe dric, unii din copiii din clasa ei începură să plângă și să țipe. S-ar fi zis că înțeleseseră numai atunci, micuții, că le murise profesoara. Mamele lor fură nevoite să plece cu ei. Dricul porni. Înaintea lui mergeau fetele din azilul "Concepțiuni", îmbrăcate în verde închis; și apoi acelea din azilul "Maria", în alb; apoi veneau preoții. În urma dricului mergeau: profesorii, profesoarele și elevii din clasa I, mulți din alte clase și mulțimea. Lumea care se strângea pe la ferestre și pe la porți văzând atâția copii și coroane, zicea:

— Trebuie să fie vreo profesoară; păcat de ea, sărmana!

Mamele care își duceau copiii de mână, plângeau mai toate.

Când am ajuns la biserică, luară coșciugul de pe dric și-l duseră în fața altarului. Profesoarele așezară coroanele împrejurul lui, copiii îl acoperiră cu buchete de trandafiri și lumea strânsă împrejur cu lumânările aprinse în mână, începu să cânte rugăciunea morților. După ce preotul zise "veșnica pomenire", lumânările se stinseră și lumea plecă, iar biata moartă rămase singură în biserica întunecoasă și rece.

Sărmana mea profesoară, așa de bună cu mine, atât de răbdătoare, care muncise atâția ani!... Și-a lăsat puținele ei cărți elevilor săi; unuia călimara, altuia un tablou, și-a împărțit tot ce avea.

Cu două zile înainte de a muri, spusese directorului să nu permită micilor ei elevi să o însoțească la mormânt, ca nu cumva să se îmbolnăvească de mult plâns.

A făcut mult bine, a suferit, a murit! Sărmană profesoară! Ai rămas singură în biserica rece și întunecoasă! Odihnește-te în pace, bună și iubitoare prietenă, dulce și tristă amintire a copilăriei mele!

Mulțumiri.
Miercuri, 29.

S-ar fi zis că biata profesoară a voit să-și sfârșească anul școlar; căci sărăcuța a murit numai cu trei zile înainte de a-și sfârși lecțiile.

Poimâine o să auzim cea din urmă povestire lunară. Titlul ei este "Naufragiul" și apoi... s-a sfârșit!

Sâmbătă, 1 iulie, încep examenele. A mai trecut un an! De n-ar fi murit biata mea profesoară, s-ar fi sfârșit cu bine.

Când mă gândesc la ce știam în octombrie trecut, îmi pare că știu acum mult mai mult. Cu câte lucruri noi mi-am înzestrat eu mintea! Scriu mai bine și-mi exprim mai lămurit gândurile mele; aș putea chiar să fac socoteli pentru mulți din cei mari care nu știu și să-i ajut în afacerile lor; pricep mult mai lesne și pot să înțeleg tot ce citesc. Sunt foarte mulțumit. Trebuie însă ca să mărturisesc că mulți m-au îndemnat și m-au ajutat ca să învăț, unii într-un chip, alții într-altul, acasă, la școală, pe stradă, pretutindeni unde m-am dus și unde am văzut ceva. Azi, le mulțumesc tuturor. Mulțumesc mai întâi bunului meu profesor, care a fost atât de îngăduitor și de blând cu mine, pentru care a fost o muncă grea cel mai mic progres, de care eu mă bucur. Și ție îți mulțumesc Derossi, iubitul meu camarad, pentru explicațiile ce mi-ai dat cu atâta bunăvoință, făcându-mă să înțeleg lucruri grele, care m-ar fi încurcat la examen. Îți mulțumesc și ție, Stardi, harnic și stăruitor băiat, căci mi-ai arătat că o voință statornică biruiește tot. Asemenea îi mulțumesc și bunului și generosului Garrone, care îmbunează pe toți acei care-l cunosc și-l înconjoară. Precossi, Coretti, care mi-ați dat totdeauna exemplul răbdării în dureri și al veseliei la muncă, vă mulțumesc și vouă. Vă mulțumesc tuturor, dar mai mult decât oricui îți mulțumesc ție, bunul meu tată, care mi-ai fost cel dintâi profesor, cel dintâi prieten; ție, care mi-ai dat atât de multe și bune povești și m-ai învățat atâtea lucruri! Pe când lucrei pentru mine, ascunzându-mi necazurile tale, te sileai în același timp, să-mi înlesnești studiul și să-mi înfrumusețezi viața. Îți mulțumesc din suflet și ție, bună mamă, îngerul meu păzitor și binecuvântat, care ai împărțit cu mine toate bucuriile și toate suferințele, care ai învățat, te-ai obosit și ai plâns cu mine, mângâindu-mi fruntea cu o mână și arătându-mi cerul cu cealaltă.

Îngenunchez înaintea voastră, cum făceam când eram copil, și vă mulțumesc cu toată căldura, cu toată recunoștința ce ați inspirat sufletului meu în acești doisprezece ani de jertfă și de iubire.

Naufragiul.
(Ultima povestire lunară)

Sunt câțiva ani de atunci! într-o dimineață de decembrie, un vapor mare părăsea Liverpool și pornea spre insula Malta. Pe el se aflau peste două sute de persoane, socotind și cei șaptezeci de marinari ai echipajului. Căpitanul și mai toți marinarii erau englezi.

Printre călători se aflau și câțiva italieni: trei doamne, un preot și o trupă de muzicanți. Timpul era întunecos.

Un băiat italian, cam de doisprezece ani, frumos la față, stătea singur la o parte, în salonul călătorilor de clasa a II-a. Era cam mic pentru vârsta lui, dar voinic și, după chipul lui îndrăzneț și hotărât, se vedea că este sicilian. Se așezase pe o grămadă de funii și se proptea de un geamantan vechi și rupt în care își vârâse toată averea sa. Era oacheș la chip și părul său negru și creț îi cădea pe umeri. Bietul băiat era îmbrăcat sărăcăcios; își pusese pe spinare un tartan zdrențăros și o geantă veche de piele îi atârna de umăr. Stătea pe gânduri și se uita la călători, la vapor, la marinarii care-i treceau repede pe dinainte și la marea neliniștită. Înfățișarea lui, dădea pe față că îndurase, de curând, o mare nenorocire. Avea un chip copilăresc și expresia unui om mare.

Nu trecuse mult de la plecarea vaporului și se ivi un marinar bătrân cu părul cărunț, aducând de mână o fetiță. Acesta se opri în fața micului sicilian și-i zise:

— Mario, iată, îți aduc o tovarășe de drum!

Lăasă aici copila și se depărtă.

Fetița se așeză și ea jos, lângă băiat, pe grămada de funii.

Se uitară unul la altul.

— Unde mergi! o întrebă sicilianul.

— La Malta! răspunse fetița. Tata și mama mă așteaptă acolo. Mă duc la ei. Pe mine mă cheamă Iulia Fagiani.

Băiatul tăcu.

Puțin după aceea, Mario scoase din geantă pâine și poame uscate. Fetița avea pesmeți. Mâncară împreună.

— Bucurați-vă! strigă un marinar italian, trecând repede. O să fie dans mare, în curând!

Vântul creștea din ce în ce, vaporul se clătina tot mai tare; dar copiii care nu sufereau de răul de mare, nici nu băgau de seamă.

Fetița zâmbea mereu. Era cam tot de vârsta tovarășului său, dar mult mai înaltă, oacheșă, ca și el, și slabă; crescută în lipsuri, sărăcuța, era îmbrăcată cât se poate de prost. Părul îi era scurt și creț. Purta o basma roșie pe cap și la urechi avea cercei de argint.

Pe când mâncau, își povestiră nenorocirile lor. Mario era orfan. Tatăl său, meșteșugar, murise de curând la Liverpool, și consulul italian îl trimitea în țara sa, la Palermo, unde bietul băiat mai avea rude depărtate.

Pe fetiță o luase de un an, o mătușă, care o iubea ca pe fata ei, și o dusesese cu dânsa la Londra. Părinții copilei fiind săraci, o dăduseră cu nădejdea să moștenească pe mătușă-sa. Din nenorocire, mătușa murise după câteva luni, călcată de un omnibuz, și nu-i lăsase nici un ban. Consulul italian o trimitea și pe dânsa în Italia și întâmplarea făcuse ca amândoi sărmanii copii să fie încredințați aceluiasi marinar.

— Părinții mei, adăugă copila, credeau că mă voi întoarce la ei bogată și iată-mă tot așa de săracă. Dar ei mă iubesc, și o să mă primească bucuroși. Dar frățiorii mei, sărăcuții! Am patru. Eu sunt cea mai mare; îi îmbrac, îi îngrijesc, ce bine o să le pară când mă vor revedea! O să intru la ei în vârful picioarelor. Vai! îndrăcită mai e marea!... Apoi începu iarăși: Te duci și tu la părinți?

— Mă duc la rude..., dacă vor vrea să mă primească! răspunse Mario, cu întristare.

— Nu te iubesc?

— Nu știu!

— Eu împlinesc treisprezece ani la Crăciun! zise copila.

Începură apoi să vorbească: despre mare, despre oamenii ce se învârteau în jurul lor. Stătură împreună toată ziua. Călătorii credeau chiar că sunt frați. Fetița cârpea un ciorap, băiatul stătea pe gânduri, marea se

înfuria din ce în ce mai tare. Seara, despărțindu-se, fetița zise lui Mario:

— Noapte bună!

— Noaptea n-are să fie bună pentru nimeni, bieții mei copii! zise marinarul italian care trecea alergând, fiind chemat de căpitan.

Băiatul voia să răspundă și el prietenei sale:

— Noapte bună! Când o împroșcătură neașteptată îl izbi fără veste și-l azvârli pe bancă.

— Doamne sfinte! Te-ai lovit, îți curge sânge! strigă fetița, apropiindu-se de el.

Călătorii care fugeau să se adăpostească prin cabine, nu-i băgară în seamă. Mario rămăsese amețit; copila îngenunche dinaintea lui, îi șterse sângele de pe frunte, și scoțându-și basmaua roșie de pe cap, îl legă cu ea. Când băiatul plecă ușor capul, ca să-l lege, îi pică puțin sânge din rană pe rochia ei cea galbenă și i-o pătă. Mario își reveni îndată în fire.

— Ți-e mai bine? întrebă copila.

— Da, n-am nimic! răspunse el.

— Noapte bună!

— Noapte bună! adăugă Iulia.

Amândoi coborâră în dormitorul lor. Marinarul prezisese bine. Călătorii nici nu adormiseră și o furtună îngrozitoare izbucni deodată. Valuri furioase năvăliră asupra corabiei, sfărâmară un catarg, răpiră trei bărci fixate de vapor și patru boi ce stăteau la prora navei, ca și cum ar fi măturat niște frunze uscate. Prin cabine începuse o tulburare, o învălmășeală, o spaimă de nespus. Unii țipau, alții plâneau, alții se rugau: era ceva înfiorător. Furtuna creștea mereu. Spre revărsatul zorilor, ea ajunsese la culmea furiei sale. Valuri uriașe loveau vaporul în toate laturile și năpădeau pe punte, zdrobind, măturând și rostogolind în mare tot ce întâmpina în calea lor. Platforma care acoperea mașinile fu sfărâmată și apa năvăli prin spărtură cu un zgomot înspăimântător, stinse focul. Mașiniștii fugiră înfricoșați. Atunci, apa începu să pătrundă pretutindeni.

Un glas puternic strigă:

— Săriți la pompe!

Era glasul căpitanului. Marinarii alergară la pompe, dar un val puternic izbi furios fără de veste spatele vaporului, sfărâmă parapetul și un șuvoi de apă pătrunsese înăuntru.

Toți călătorii, mai mult morți decât vii, se strânseră în salon. Căpitanul, galben la față, apăru în mijlocul lor.

— Căpitane! Căpitane, strigară toți deodată. Ce ne facem? Cum stăm? Ce speranță ne dai? Scapă-ne, căpitane, scapă-ne, pentru numele lui Dumnezeu!

Căpitanul așteptă să se potolească strigătele, apoi zise cu glas liniștit:

— Nu mai e nădejde de scăpare!

Toți amuțiră de groază. O singură femeie strigă:

— Fie-ți milă, Doamne!

Călătorii rămaseră câțva timp în acea tăcere înspăimântătoare, uitându-se unii la alții, pieriți la față. Marea mugea mereu, vaporul plutea cu mare greutate.

Căpitanul vru să încerce o scăpare și porunci să se dezlege o barcă și să o coboare pe mare. Cinci marinari intrară într-însa, dar luntrea nici nu apucase să atingă undele, când un val uriaș o și rostogoli. Doi marinari se înecară. Unul din ei era bătrânul italian; ceilalți abia putură să se agațe de funii și să se urce pe bastiment.

Atunci chiar marinarii pierdură orice speranță și două ceasuri după aceasta, bastimentul se și scufundase la parapet.

O scenă îngrozitoare se petrecea în acest timp pe bordul vaporului.

Mame desperate strângând pe copilașii lor la sân; prietenii se îmbrățișau, dându-și ultimul adio: unii coborau prin cabine, ca să nu mai vadă marea cu ochii. Un călător se împușcă și căzu mort pe scara cabinelor. Mulți din acei nenorociți se agătau în disperarea lor unii de alții, își frământau mâinile, cădeau leșinați. Unii ingenuncheau dinaintea preotului cerându-i binecuvântarea. Copiii țipau, lumea răcnea. Se auzeau glasuri ascutite și stranii; se vedeau persoane înmărmurite, nemișcate, cu ochii mari, holbați și ațintiți fără privire; păreau că înnebuniseră. Zăreai pretutindeni chipuri pe care se întipărise moartea.

Cei doi copii, Iulia și Mario, se agățaseră de un catarg al vaporului și priveau marea nesimțitori, fără să clipească.

Marea se potolise puțin, dar vaporul se scufunda cu încetul. Numai câteva minute și valurile aveau să-l înghită.

— Dezlegați șalupa! strigă căpitanul.

Cea din urmă șalupă, singura rămasă, fu îndată coborâtă în mare. Paisprezece marinari săriră într-însa.

Căpitanul rămase pe vapor.

— Căpitane! strigară cei din barcă, vino cu noi.

— Nu, băieți! Trebuie să mor la postul meu! răspunse căpitanul.

— Vino, vino, poate că vom întâlni un vapor care să ne scape; vino, de unde nu, ești pierdut!

— Nu, rămân aici!

— Mai avem un loc! strigară marinarii, adresându-se călătorilor. O femeie, să vină o femeie!

O biată femeie, susținută de căpitan înaintă, dar văzând depărtarea la care se afla șalupa nu cutează să sară și leșină. Toate celelalte femei de pe vapor erau și ele leșinate sau pe moarte.

— Să vină un băiat! mai strigară marinarii.

La această chemare, micul sicilian și tovarășa lui, care până atunci rămăseseră împietriți în fața acelui spectacol îngrozitor, se deșteptară deodată din acea letargie, și împinși de puternicul instinct al vieții, alergară spre parapetul vaporului, strigând amândoi deodată:

— Eu! Eu! Și se îmbrânceau ca două animale sălbatice.

— Dați-ne pe cel mai mic! strigară de jos. Luntrea este prea încărcată, să vină cel mai mic!

Iulia, auzind aceste cuvinte, rămase ca trăsniță, lăsă brațele în jos și se uită la Mario, cu ochii stinși.

Mario se uită și el la ea; văzu pata de sânge pe rochia ei și-și aduse aminte de bunătatea cu care îl îngrijise. Deodată se ivi pe chipul lui lumina unui gând dumnezeiesc.

— Mai repede! strigară cu nerăbdare marinarii de jos, plecăm!

Mario, hotărât, strigă cu un glas care nu mai părea a fi al lui.

— Luați-o pe dânsa, e mai ușoară, mergi tu, Iulio, tu ai părinți, eu sunt orfan! Îți dau locul meu, du-te!

— Arunc-o jos! îi strigară marinarii.

Mario apucă pe Iulia de mijloc și o azvârli în mare. Copila țipă și căzu în apă, dar un marinar o apucă de braț și o trase în barcă.

Băiatul stătea în picioare pe marginea vaporului, cu fruntea ridicată, cu părul în vânt, nemișcat, sublim.

Luntrea porni, și scăpă cu greu de vârtejul ce-l pricinuia scufundarea vaporului.

Atunci, copila, care rămăsese până aici ca și lipsită de simțuri, își ridică ochii către Mario și izbucni în lacrimi.

— Adio! îi răspunse băiatul, ridicând mâinile spre cer.

Luntrea înainta repede pe marea agitată, cerul era întunecos. Pe

vapor nu se mai văita nimeni. Apa ajunsese până la marginea punții.

Deodată, băiatul căzu în genunchi, încrucișă mâinile și ridică ochii spre cer.

Iulia, îngrozită, își acoperi fața cu amândouă mâinile și când ridică iarăși capul, vaporul dispăruse.

IULIE

Cea din urmă pagină a mamei mele.

Sâmbătă, 1 iulie.

A trecut și acest an școlar, Enrico dragă, și mă bucur că, drept amintire a ultimei zile, îți rămâne întipărit în minte chipul viteazului băiat, care și-a dat viața, ca să scape pe aceea a prietenei sale.

Peste câteva zile o să te desparți de profesorii și de camarazii tăi și, pe lângă aceasta, am să-ți dau și o veste tristă. Despărțirea n-are să fie numai pentru câteva luni, ci poate chiar pentru totdeauna. Tatăl tău din cauza profesiei sale este silit să părăsească Turinul și noi, firește, o să mergem cu dânsul. Plecăm la toamnă, astfel că tu vei fi nevoit să intri în altă școală.

Îți pare rău, nu este așa, Enrico! Și cum să nu-ți pară rău! Sunt încredințată că-ți iubești vechea ta școală, unde timp de patru ani, ai avut bucuria să te duci de două ori pe zi la învățătură, să te întâlnești cu aceiași colegi, profesori și părinți; unde tatăl tău și mama ta veneau voioși să te aștepte la ieșire. Sigur că-ți iubești școala, unde ți s-a deschis mintea, unde ai întâlnit atâția tovarăși buni, unde fiecare cuvânt ce ai auzit a fost pentru binele tău. Chiar pedepsele ți-au folosit. Păstrează totdeauna această dulce amintire și i-ați rămas bun din inimă, de la toți acești drăgălași băieți. Unii din ei vor fi supuși poate la neajunsuri, își vor pierde părinții; alții vor muri tineri: alții își vor vărsa sângele pe câmpul de bătaie; mulți se vor face cinstiți și buni meșteșugari, părinți muncitori, și cine știe dacă vreunul din ei nu o să aducă vreun mare folos țării sale, și nu-și va câștiga un renume prin vreo faptă însemnată! Despartă-te de ei cu iubire. Lasă o părticică din inima ta în această mare familie pe care tatăl tău și mama ta o iubesc, pentru că ea te-a iubit pe tine; în care ai intrat copilăș și din care ieși flăcău în toată firea.

Școala ți-a fost mamă; ea te-a luat din brațele mele pe când nu știai încă să vorbești deslușit și acum mi te înapoiază mare, voinic, bun și silitor. Eu o binecuvântez, iar tu să nu o uiți niciodată, fiul meu. E chiar cu neputință să o uiți. O să te faci mare, o să colinzi lumea, o să vezi orașe mari, monumente minunate și o să uiți multe din lucrurile văzute; dar clădirea modestă cu obloanele ferestrelor închise, mica grădiniță unde a îmbobocit cea dintâi floare a inteligenței tale, îți vor rămâne întipărite în inimă și ți le vei aminti până la cea din urmă zi a vieții tale, precum eu îmi voi aminti în veci casa în care am auzit pentru prima oară glasul tău.

Mama ta.

Examenul.

Marți, 4.

Iată-ne la examen! În străzile de primprejurul școlii nici nu se mai aude vorbindu-se de altceva. Părinți, copii, guvernante: toți vorbesc despre

note, teme, medii, promovări și repetiții. Ți se face milă, când vezi părinții îngrijorați, aducând pe copiii lor de mână și auzindu-i cum le dau cele din urmă povețe. Mamele îi aduc până la bancă și se uită să vadă dacă au cerneală; le încearcă penițele și, plecând, se mai întorc spre ei de la pragul ușii, ca să le mai strige:

— Fii cu inimă, cu băgare de seamă, nu te zăpăci! Ne dăduse ca profesor supraveghetor pe domnul Coatti, acela cu barbă neagră, care vorbește copiilor cu un glas înfiorător și nu pedepsește niciodată. Unii din băieți erau galbeni ca ceara.

Când profesorul dezlipi plicul trimis de la primărie, în care se afla problema, nu se mai auzi nici o suflare. Domnul Coatti ne dictă problema tare, uitându-se când la unul, când la altul cu o privire amenințătoare. Cu toate acestea se vedea bine că, dacă ar fi putut să ne dicteze în același timp și dezlegarea ei, ca să trecem toți clasa, ar fi făcut-o din tot sufletul.

Începurăm lucrarea și, după o oră de muncă, mulți din băieți începură să se tulbure, fiindcă problema era lungă și grea. Unul începu să plângă. Crossi își dădea cu pumnul în cap. O mare parte din ei nu sunt vinovați dacă nu știu; bieții băieți n-au vreme să învețe și părinții nu se îngrijesc de ei. Din fericire, Providența întrupată în bunul nostru Derossi nu era departe. El făcea în toate chipurile, ca să le vină în ajutor. Le trecea cu mare îndemânare câte o cifră, sau le sufla operația fără a atrage băgarea de seamă a nimănui. El îngrijea de toți, ca și cum ar fi fost profesorul nostru. Garrone, fiind tare la aritmetică, ajuta și el pe cât putea. Ajuta, chiar devenise foarte amabil. Stardi stătu mai mult de un ceas nemișcat, cu ochii pe problemă, cu fruntea în mâini, apoi o dezlegă în cinci minute.

Profesorul se plimba printre bănci, strigând:

— Tăcere, fiți liniștiți! Și când vedea pe vreunul tulburat, îl însuflețea cu privirea.

Pe la unsprezece, uitându-mă printre zăbrele, văzui mulți părinți care se plimbau cu nerăbdare. Recunoscu pe tatăl lui Precossi, așa cum ieșise de la lucru, cu obrazul înnegrit de cărbuni și de fum. Era și mama lui Crossi, precupeața, mama lui Nelli, îmbrăcată în negru; biata femeie nu putea să stea locului de neliniștită ce era. Puțin înainte de douăsprezece, sosi tata și își ridică ochii la fereastra unde știa că stau eu. Scumpul meu tată! La douăsprezece punct sfârșirăm toți. Când am ieșit, ce îmbulzeală! Părinții alergau la copii întrebându-i, luându-le caietele și răsfoindu-le.

— Câte operații vi s-au dat? Ce total v-a ieșit? Scăderea cum ți-a ieșit? Dar virgula zecimalelor?

Profesorii erau chemați în dreapta și în stânga; nu mai știau cui să răspundă mai întâi. Tata îmi luă din mână copia mâzgălită, se uită la ea și-mi spuse că e bine.

Lângă noi stătea lăcătușul, se uita și el la lucrarea fiului său, dar era cam încurcat, bietul om, căci nu prea se pricepea.

— Te rog, domnule, zise el tatii, te rog, spune-mi totalul.

Tata îi spuse cifra. El se uită la caietul fiului său; cifra era exactă.

— Bravo băiete! strigă el, foarte mulțumit.

Privirile tatii și ale lăcătușului se întâlniră și își zâmbiră unul altuia, ca doi buni prieteni.

Tata îi întinse mâna, el i-o strânse și se despărțiră zicând:

— Acum să vedem la oral!

Abia făcusem câțiva pași și auzirăm pe cineva cântând voios; ne întoarserăm, cânta lăcătușul.

Cel din urmă examen.
Vineri, 7.

Azi dimineată am sfârșit examenul oral. La ora opt și un sfert începură să ne cheme patru câte patru în sala cea mare.

Directorul și patru profesori, între care și domnul profesor Perboni, stăteau în jurul unei mese învelite cu postav verde. Am fost chemat și eu printre cei patru dintâi. Drept să spun, bun e profesorul nostru! Azi dimineată am văzut mai bine decât oricând, ce mult ține la noi! Nu ne pierdea nici o clipă din ochi. Când vedea că ne încurcăm în răspunsuri, schimba fețe, fețe, și dacă răspundeam bine, se înveselea, ne făcea o mulțime de semne cu mâinile, cu capul, părea că ar fi vrut să ne spună: E bine! Nu, nu e bine! Bagă de seamă! Mai rar! Fii cu inimă!

Dacă ar fi putut, ar fi fost în stare să ne sufle tot Chiar dacă părinții noștri ar fi fost în locul lui, nu ne-ar fi putut ajuta mai mult. Îmi venea să-i strig în gura mare:

— Mulțumesc!

Când profesorii îmi spuseră:

— Bine, băiete! Poți să te duci! Ochii lui scânteiară de bucurie.

M-am înapoiat în clasă, ca să-l aștept pe tata. Băieții erau încă mai toți acolo. Mă așezai lângă Garrone și mă întristai la gândul că stăteam pentru cea din urmă oară lângă el. Nu-i spusese încă nimic despre plecarea noastră din Turin. El stătea plecat pe bancă, împodobind cu desene marginile unui portret al tatălui său, om înalt și voinic, îmbrăcat în haine de mașinist, cu chipul tot așa de bun și de serios ca al fiului său. Cămașa lui Garrone se desfăcuse puțin la piept și zării cruciulița de aur ce i-o dăduse mama lui Nelli, când aflase c-a ocrotit pe fiul ei.

N-avem ce face, trebuia să-i spun; de aceea, prinzând inimă, i-am zis:

— Știi, Garrone, că tata pleacă detot din Turin?

— Pleci și tu cu el? mă întrebă Garrone.

— Desigur! îi răspunsei.

— Așadar, nu o să mai fim împreună în clasa a IV-a!

— Nu! îi zisei, încercând să-mi ascund părerea de rău.

Garrone tăcu câțva timp și își continuă desenul: apoi îmi zise fără să-și ridice ochii:

— O să-ți aduci tu aminte de camarazii tăi din clasa a treia?

— Da, fără îndoială! îi răspunsei, de toți și mai cu seamă de tine... Cine ar putea să te uite?

El se uită lung la mine, cu o privire serioasă, una din acele priviri care spune o mulțime de lucruri, și nu zise nimic, dar îmi întinse mâna stângă, prefăcându-se că vrea să-și urmeze desenul cu cealaltă. Eu strânsei din toate puterile mâna aceea zdravănă și prietenoasă.

În momentul acela intră în clasă profesorul nostru, vesel și aprins la față. El ne spuse repede:

— Bravo, băieți! Bine ați ieșit! De vor răspunde tot așa și cei care au mai rămas, va fi minunat! Fiți cu inimă, copii: eu sunt foarte mulțumit!

Și ca să ne arate mulțumirea sa și mai cu seamă să ne înveselească și pe noi, se prefăcu imediat că alunecă și că se sprijină de zid, ca să nu cadă.

Să glumească el așa! Domnul Perboni, pe care nu-l văzusem niciodată, nici măcar zâmbind.

Gluma aceasta, copilărească, ni se păru așa de ciudată.

Clipa aceea de veselie era pentru el unica răsplată după nouă luni de muncă, de răbdare și de neodihnă!

Pentru aceasta muncise el atâta timp și venise de atâtea ori să ne facă

lecția, chiar fiind bolnav, bunul nostru profesor? Iată tot ce cerea de la noi, bietul profesor, în schimbul atâtor trude și griji! Mi se pare că multă vreme o să-mi aduc aminte de dânsul, cum a glumit, și când voi fi mare, dacă va mai trăi și-l voi întâlni, îi voi spune că gluma lui m-a atins la inimă, și voi săruta cu respect capul său alb.

Adio.

La ora douăsprezece ne aflam cu toți pentru cea din urmă oară la școală, ca să aflăm rezultatul examenelor și să ne luăm certificatele de promovare.

Strada era plină de părinți, care cotropiseră până și sala cea mare. Mulți intraseră chiar prin clase, îngrămădindu-se până aproape de catedra profesorului. În clasa noastră umpluseră tot locul dintre perete și bănci.

Veniseră, tatăl lui Garrone, mama lui Derossi, lăcătușul Precossi, Coretti, doamna Nelli, precupeața, tatăl Zidărașului, tatăl lui Stardi și mulți alții pe care nu-i mai văzusem. Se auzea de pretutindeni un murmur de glasuri, o zbârnâială de parcă eram la târg. Intră profesorul și se făcu o mare tăcere.

El ținea în mână catalogul și începu îndată să strige.

— Abatucci, promovat. Archini, promovat, Zidărașul, promovat. Crossi, promovat!

După aceea citi tare: Derossi, promovat cu premiul I.

Toți părinții care erau de față și-l cunoșteau îi ziseră:

— Bravo, bravo, Derossi! Și el își scutura cărlionții lui bălai și, cu zâmbetul său natural și frumos, se uita la mama sa, care îi făcu un semn de mulțumire cu mâna.

— Garoffi, Garrone, Calabrezul: promovați. Pe urmă trei sau patru care urmară, rămăseseră repetenți. Unul începu să plângă, pentru că tatăl său îl amenința de la ușă cu degetul.

Domnul Perbani încercă să-l îmbuneze, zicându-i: Nu, domnule, nu e totdeauna vina lor, adesea e și norocul. Și tocmai acesta e cazul lui. Apoi începu iar să strige: Nelli, promovat.

Maică-sa îi trimise o sărutare cu mâna.

— Stardi, promovat!

Ca de obicei, el nu arată nici o bucurie, nu-și dezlipi pumnii de la tâmpile.

Cel din urmă promovat fu Votini. El venise foarte dichisit.

Profesorul se sili și zise:

— Băieți! Astăzi ne aflăm cu toții adunați pentru cea din urmă oară. Am trăit un an împreună și ne despărțim prietenește: Nu este așa? Îmi pare foarte rău, că mă despart de voi!

Aici se opri, apoi adăugă:

— Dacă am fost vreodată cam nerăbdător, dacă am fost, fără voia mea, nedrept, sau prea aspru, iertați-mă!

— Nu, nu! strigară părinții și o mulțime de elevi, n-ai fost niciodată nedrept!

— Iertați-mă! începu iarăși, profesorul, și iubiți-mă! La anul n-o să mai fiți cu mine, dar eu tot o să vă văd, căci ați rămas întipăriți în mintea și în inima mea. La revedere, băieți!

Apoi veni printre noi și toți îl apucarăm de mână, de haine; cei mai mici se suiau pe bănci, mulți îl sărutară:

— La revedere, domnule Perboni! Vă mulțumim! Rămas bun! Să nu ne uitați!

A ieșit din clasă emoționat. Plecarăm și noi, grămădindu-ne la ușă. Tot atunci ieșeau și băieții din celelalte clase. Ce învălmășeală! Ce zgomot! Toți își luau rămas bun de la profesori și de la profesoare și se salutau.

Profesoara cu pana albastră era înconjurată de micii ei elevi; patru sau cinci îi săriră în spinare și vreo douăzeci o trăgeau în toate părțile; nici nu mai putea să răsufle, biata fată! Profesoarei, poreclită "măicuța călugăriță" îi smulseră pălăria și-i prinseră la încheieturile rochiei vreo zece buchețele de flori.

Mulți sărbătoreau pe Robetti, care-și lepădase cărjele pentru prima dată. Auzeai din toate părțile:

— La anul, băieți! Să ne vedem la anul, în octombrie!

Toți ne luarăm rămas bun, unul de la altul, uitând în acel moment orice supărare. Chiar Votini, care pizmuise așa de mult pe Derossi, îl luă de gât și-l sărută.

Eu sărutai pe Zidărașul, tocmai când drăguțul băiat îmi făcea cel din urmă bot de iepure. Îmi luai rămas bun de la Precossi, de la Garoffi. Acesta-mi spuse că eu câștigasem la loteria din urmă și-mi dădu un bloc din acelea care țin foile de hârtie pe pupitru; era de porțelan, dar spart la un colț.

Îmi luai rămas bun de la toți. Bietul Nelli se lipsea de Garrone, nu putea să se despartă de el. Nu-i venea numai lui greu să se despartă de bunul Garrone, ci și nouă tuturor. Care de care se întrecea să-i strângă mâna și să-l sărbătorească.

Tatăl său se mira de dragostea ce-i arătau camarazii lui și zâmbea cu mulțumire. Garrone fu cel din urmă de la care mi-am luat rămas bun; îl sărutai în stradă, și-mi ascunsei capul la pieptul său, ca să nu vadă că plâng. El mă sărută pe frunte, apoi am alergat îndată la tata și la mama.

Tata mă întrebă:

— Ți-ai luat ziua bună de la toți camarazii tăi?

— Da, tată! răspunsei.

— Dacă ai supărat pe vreunul, du-te și cere-i iertare!

— N-am supărat pe nimeni, tată dragă!

— Așadar, rămas bun! zise tata, cu glasul tremurând, aruncând spre școală cea din urmă privire.

Mama zise și ea:

— Rămas bun!

Eu nu putui să mai zic nimic.

SFÂRȘIT